

Livsåskådningars roll i miljökonflikter

Minna Näsman

Mikko Huotari

Minna Näsman skrev sin pro gradu-avhandling i teologisk etik med religionsfilosofi vid Åbo Akademi år 1995. Ämnet var förhållandet mellan människa och natur i Gustaf Wingrens teologi. Efter sin magistersexamen arbetade hon som tv-redaktör och -regissör. Arbetet med den här avhandlingen påbörjades år 2007 inom INTERARC, ett interdisciplinärt forskningsprojekt kring hållbar utveckling i Åbolands skärgård.

Pärm: Molbe, Eva Tordera Nuño och Ester González

Åbo Akademis förlag
Biskopsgatan 13, FI-20500 Åbo,
Finland
Tfn +358 (0)20 786 1468
E-post: forlaget@abo.fi
<http://www.abo.fi/stiftelsen/forlag>

Distribution:
Oy Tibo-Trading Ab
PB 33, FI-21601 Pargas, Finland
Tfn +358 (0)2 454 9200
Fax +358 (0)2 454 9220
E-post: tibo@tibo.net
<http://www.tibo.net>

LIVSÅSKÅDNINGARS ROLL I MILJÖKONFLIKTER

Livsåskådningars roll i miljökonflikter

Minna Näsman

ÅBO 2011

ÅBO AKADEMIS FÖRLAG - ÅBO AKADEMI UNIVERSITY PRESS

CIP Cataloguing in Publication

Näsman, Minna.

Livsaskådningars roll i miljökonflikter /
Minna Näsman. – Åbo : Åbo Akademis
förlag, 2011.

Diss.: Åbo Akademi. – Summary.

ISBN 978-951-765-618-4

ISBN 978-951-765-618-4
ISBN 978-951-765-619-1 (digital)
Painosalama Oy
Åbo 2011

FÖRORD

Det är med tacksamhet som jag erinrar mig de diskussioner som kantat vägen fram till denna bok. De viktigaste fördes med min handledare, professor Tage Kurtén. Han kände igen och bejakade min upptäckarglädje. Han redde ut begreppen när mina ord snubblade på varandra. Han trodde på mig också när min egen tro tog slut. Den här boken skulle helt enkelt inte finnas till utan honom. Ett stort tack för ditt gedigna engagemang!

En avgörande roll för bokens uppkomst spelar även de 21 intervjupersonerna. Utan ert förtroende och er beredskap att dela med er av livet skulle den här boken blivit oskriven. Jag tackar hjärtligt för det rika materialet som jag fått.

Boken fick sin utformning inom ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt. Professorerna Marko Joas och Erik Bonsdorff etablerade en atmosfär, där det var tillåtet, t.o.m. önskvärt, att vara lyhörd för det som händer inom andra discipliner än den egna. Genom praktiskt samarbete med doktoranderna Sam Grönholm och Maria Sjöblom fick jag bearbeta metodiska frågor. Björn Vikström och Patrik Hagman har som teologer både förstått och stött mitt delprojekt inifrån. Cecilia Lundberg, Maria Lastuniemi och Lise-Lotte Wallin har kunnat kommentera det utifrån.

Möjligheten att få ingående feedback av begåvade och kritiskt tänkande vänner är inte vardag på varje arbetsplats. De som ännu inte nämnts men som kommenterat mina texter och gjort besöken till forskarseminariet i Åbo till en fest är Kerstin Andersson, Malena Björkgren, Heidi Jokinen, Eetu Kejonen, Mikael Lindfelt, Carina Nynäs, Fredrik Portin, Pamela Slotte och Miika Tolonen. Tack även ni andra som varit med en kortare tid. Och tack Marjo Ahlqvist, som har sett till att vi seminariedeltagarna har haft det bra.

Jag tackar också professor Carl Reinhold Bråkenhielm, som kom till seminariet i arbetets slutskede och ställde väsentliga frågor till den metodiska delen av manuskriptet. Delar av manuskriptet har lästs av professor Saara Haapamäki. Utan henne skulle analysens koppling till funktionell

grammatik blivit oupptäckt. Jag är djupt tacksam för hjälpen. Det mest ingående och handfasta stödet utifrån kommer från förhandsgranskarna Sigurd Bergmann och Katarina Westerlund. De gav av sin tid och talang för att noggrant analysera hela manuskriptet. Deras kommentarer ingav mod och skänkte klarsynthet, när jag skulle skriva den sista versionen av texten. Den blev betydligt bättre. Alla fel och brister som fortfarande finns kvar ansvarar jag själv för.

Det ekonomiska stödet har kommit från Maj och Tor Nesslings fond, Stiftelsen för Åbo Akademis forskningsinstitut, rektorn vid Åbo Akademi och den teologiska fakulteten vid Åbo Akademi. Tack!

Skrivarbetet har skett i Esbo. Jag är tacksam för det (dia)sporadiska kaffesällskapet som jag hittat utanför seminarierummet. En del av detta skuggseminarium har en vetenskaplig expertis som inte kan ringaktas. Bl.a. Liisa Björklund, Heikki Hiilamo, Petri Järveläinen, Ilkka Levä, Suvielise Nurmi, Jaakko Rusama, Jan Svanberg och Yvonne Terlinden har medverkat inom det seminariet. Bland dessa föregångare utmärker sig Raine Haikarainen och Hanne von Weissenberg. De har fungerat som barnmorskor för den forskaridentitet som skulle födas. Pia Heikkilä, Barbro Björkfelt och Kaisa Tanttu representerar redaktionell expertis inom detta kafferum. Det är en tematisk omöjlighet att sammanfatta alla övriga stödande samtal. Tack för dem!

Den engelska sammanfattningen har korrekturlästs av Elizabeth Nyman. Patrik Harald och Håkan Näsman har varit till stor hjälp vid ombrytningsskedet. Den sistnämnda har även korrekturläst den svenska texten tillsammans med Sophie Andersson. Eva Tordera Nuño har genom grafik och pärmens layout uttryckt mina intentioner med texten.

Det skulle inte ha varit möjligt att skriva utan det stöd jag fått för vardagen. Kiitos, Raija ja Jorma Luukko. Tack, Maj och Kurt Näsman samt Henry Näsman. Tack även till övriga släktingar och vänner.

Boken tillägnas Håkan, Anton, Roy och Niklas.

Tillsammans med er är varje dag en upptäcktsfärd.

Esbo i november 2011

Minna Näsman

Innehåll

1. Inledning	13
2. Utgångspunkter	19
2.1 Forskningsläge	19
2.2 Handling	29
2.3 Kognition, emotion, värdering	33
2.4 Kropp	37
2.5 Viktiga aspekter av mänskligt liv	39
3. Medieanalys och metod	42
3.1 Tematisk beskrivning av fallet Korpo Långviken.....	42
3.1.1 Politik mot juridik	43
3.1.2 Vetenskap mot vetenskap	45
3.1.3 Vetenskap eller erfarenhet?	48
3.1.4 Rätten att bestämma vad som ska skyddas.....	52
3.2 Tematisk beskrivning av fallet Högsåra vindkraftverk.....	55
3.2.1 Vindkraft.....	59
3.2.2. Demokrati.....	64
3.2.3 Teknik och tradition.....	66
3.2.4 Återhämtning eller näring?.....	70
3.3 Forskningsetiska avgöranden.....	73

3.4 Metod.....	78
3.4.1 Metodisk profilering i förhållande till existerande livsåskådningsforskning.....	79
3.4.2 Metodisk profilering i förhållande till språkvetenskapen.....	80
3.4.3 Materialinsamlings- och intervjumetoden.....	82
3.4.4 Analysmetoden: översikt och motivering.....	86
3.4.5 Analysmetoden: detaljerad beskrivning.....	89
3.4.6 Analyskategorierna.....	92
3.4.6.1 När talar den omedelbara sidan av människan?.....	94
3.4.6.2 Analyskategorierna för sanningspåståenden.....	101
3.4.6.3 Analyskategorierna för beskrivningar av handling och händelse.....	105
3.4.6.4 Normativitetens spridning över analyskategorierna...	106
3.4.7 Transkriptets form och språket i forskningsrapporten.	108
3.4.8 Presentation och motivering av dispositionen.....	111
4. Fallet Korpo Långviken.....	115
4.1 Lokala aktörers omedelbara tal.....	117
4.1.1 Identitet.....	117
4.1.2 Autonomi.....	122
4.1.3 Kunskap.....	123
4.1.4 Natur.....	126
4.1.5 Misstro mot myndigheter.....	130
4.1.6 Två sätt att uppfatta sanningen.....	133
4.1.7 Exempel på de fyra kännetecknen för omedelbart tal.....	137
4.1.8 Diskussion.....	139
4.2 Regionala aktörers omedelbara uttryck.....	141
4.2.1 Natur.....	142
4.2.2 Tro.....	146

4.2.3 Medier.....	150
4.2.3.1 Medier ur myndighetssynvinkel.....	150
4.2.3.2 Medier inifrån.....	152
4.2.3.3 Medier ur lokalpolitisk synvinkel.....	155
4.2.4 Myndigheter inifrån.....	158
4.2.5 Övertygelser.....	161
4.3 Riksaktörers omedelbara uttryck.....	163
4.3.1 Utgångsläge: tidsbrist.....	165
4.3.2 Omedelbara berättelser om handling i Korpo Långviken-fallet.....	167
4.3.2.1 Spel som lek och krig.....	175
4.3.2.2 Forskning.....	178
4.3.3 Trosbekännelser: exemplet marknadsekonomi.....	186
4.3.3.1 De religiösa trosbekännelserna.....	191
4.3.3.2 Naturetik.....	195
4.3.3.3 Talarens självuppfattning och andlighet.....	200
4.4 Reflekerande beskrivningar av sanning och handling..	208
4.4.1 Den naturvetenskapliga sanningen.....	213
4.4.2 Den empiriska sanningen.....	216
4.4.3 Den politiska sanningen.....	218
4.4.4 Kunskapsbekännelser: diskussion.....	220
5. Fallet Högsåra vindkraftverk.....	226
5.1 Beskrivningar av handling.....	232
5.1.1 Motståndarnas omedelbara beskrivningar av handlingen på Högsåra.....	233
5.1.1.1 Simon.....	234
5.1.1.2 Oscar.....	239
5.1.1.3 Nils.....	245
5.1.1.4 Pontus.....	249

5.1.2 Förespråkarnas omedelbara beskrivningar av handlingen på Högsåra.....	253
5.1.2.1 Rebecka.....	253
5.1.2.2 Viktor.....	260
5.1.2.3 William.....	266
5.1.2.4 Theo.....	270
5.1.3 Diskussion.....	273
5.1.4 Reflekterande beskrivningar av handling för och emot vindkraftverk på Högsåra.....	274
5.1.4.1 Beslutsprocess.....	275
5.1.4.2 Kontext.....	277
5.1.4.3 Demografi och kommunikation.....	278
5.1.4.4 Teknologi och ekonomi.....	279
5.1.4.5 Natur.....	280
5.2 Omedelbara och reflekterande beskrivningar av sanning i Högsåra-fallet.....	281
5.2.1 Element i intervjupersonernas verklighetsuppfattningar.....	285
5.2.1.1 Vetenskap, energiteknologi och grön politik.....	285
5.2.1.2 Skärgårdens utveckling.....	286
5.2.1.3 Ekonomi.....	287
5.2.1.4 Fakta, värde och känsla.....	288
5.2.1.5 Natur.....	289
5.2.1.6 Vindkraft.....	292
5.2.1.7 Social samvaro i skärgården.....	292
5.2.1.8 Existensvillkor.....	293
5.3 Sanningarnas inverkan på handlingar.....	294
5.4. Den tredimensionella livsåskådningen.....	296

6. Från individuella övertygelser till kollektiva beslut.....	301
6.1 Positionsbestämning i förhållande till åskådar- och aktörsperspektiven.....	302
6.2 Person och tradition.....	308
6.2.1 Det politiska engagemanget: berättelser om makt.....	311
6.2.2 Det existentiella engagemanget: berättelser om tillit....	318
6.3 Myndighetsintervjuerna.....	324
6.3.1 Myndigheternas sätt att tala.....	325
6.3.2 Individ och auktoritet: berättelser om lag och yrkesetik	329
6.4 Sammanfattning av de fyra perspektiven.....	339
7. Slutsatser.....	348
7.1 Hur gjordes undersökningen?.....	348
7.2 Vad lär vi oss av undersökningen med tanke på studiet av livsåskådningar?.....	357
7.2.1 Vad är livsåskådningar?.....	359
7.3 Vad lär vi oss om fallen Korpo Långviken och Högsåra vindkraftverk?.....	371
7.4 Avslutning.....	378
Summary	381
Litteraturförteckning.....	390

1. Inledning

”Det finns inga vetenskapliga grunder för att kalla den här viken en sån, en brackvattenvik med trösklar i mynningsområde som sku påminna om en fjord.”¹

”Nå jag tittade efter vad som var meningen, det vill säga meningen är att inom den marina miljön i Europa skydda såna här innevikar, som är ganska sällsynta. Och efter att den där meningen hade kommit fram, fladorna nämns där skilt, även om kriterierna inte är riktigt lämpliga, så förstod jag att det på EU-nivå är meningen att de här sällsynta naturtyperna skyddas också i Finland, inom Östersjön.”²

Utan att känna till någonting om kontexten för dessa två uttalanden, kan man som läsare ana sig till två saker. Det ena är det uppenbara att en kontext finns. Det är svårt att förstå meningarna utan att tyst ställa sig frågan vad annat som sagts omkring dem. Det andra är att båda uttalandena verkar ha en gemensam kontext, men att de samtidigt definitivt är inbäddade i sina egna, alldeles specifika sammanhang. Båda talarna verkar ha en detaljerad uppfattning om vilken kunskap som är relevant i sammanhanget och varför. Så mycket vet vi redan på basis av själva uttalandena, att dessa uppfattningar skiljer sig från varann. Som en öppning får citaten inledningsvis antyda vad som komma skall. De demonstrerar att materialet i den här avhandlingen till största delen består av intervjuer, att den språkfilosofiska utgångspunkten betonar uttalandenas kontext och att ämnet är människans livsorientering i potentiellt konfliktladdade situationer.

---

1 ”Jonathan”, en forskare som inte ville se Korpo Långviken som en del av Finlands förslag till Natura 2000-nätverket.

2 ”Isak”, en forskare som såg Långvikens Natura-status som motiverad.

Samhällelig forskning kring miljökonflikter tangerar ofta frågan om de människors attityder, värden och världsbilder som deltar i processen.³ Till och med frågan om grundtillit är närvarande i den samhälleliga forskningslitteraturen.⁴ Målet i den här undersökningen är att se vad den teologiska livsåskådningsforskningen kan bidra med för förståelsen av miljökonflikter. Texten som föreligger bearbetar frågan, på vilket sätt människor berättar om det som de gör i specifika, laddade sociala situationer, vars utgång är osäker och som har med miljön att göra. Vad säger intervjupersonernas berättelser om deras sätt att orientera sig i livet? Helheten kommer bland annat att belysa hur det som Annukka Oksanen kallar kognitioner och värderingar syns i intervjupersonernas tal. Avhandlingens fokus ligger alltså på hur deras tal ska förstås.

Mycket kraftigt förenklat kan man säga att den nordiska diskussionen om livsåskådningar komprimeras i frågeorden vad och hur. Den första nordiska professuren i tros- och livsåskådnings-

---

3 Exempelstudien som kommer närmast den här studien är skriven av geografen Annukka Oksanen (2003). Den tecknar fram en mångsidig bild av de socio-kulturella aspekterna i Natura-processen i Sydvästra Finland. Oksanen grundar sitt resonemang på att konflikter består av kollisioner bland kognitiva uppfattningar, intressen och värderingar. Den här studien har en egen uppgift som inte utgår från någon syn på vad konflikter består av. Därmed blir bilden av de socio-kulturella aspekterna i Sydvästra Finland som tecknas fram i den här avhandlingen annorlunda än i Oksanen 2003, samtidigt som många av iakttagelserna angående Natura-processen också bekräftar varandra.

4 T.ex. Litmanen – Peltonen 2008, 215: "Vaikka yksilöt identifioituvat moniin erilaisiin tiloihin tai sosiaalsiin kokonaisuuksiin, on identifioituminen esimerkiksi 'kotiseutuun' hyvin arkaaista ja perustavanlaatuista. [...] Kun yksilön kotia uhkaa jokin asia, perusturvallisuus järkkyy. Tässä ollaan tekemisissä aivan perustavien elämää ylläpitävien ja uusintavien asioiden kanssa." Min översättning: "Även om individerna identifierar sig med många olika utrymmen eller sociala sammanhang, är identifieringen till exempel med 'hembygden' mycket arkaisk och grundläggande. [...] När individens hem hotas av någonting, vacklar grundtryggheten. Här har vi att göra med alldeles grundläggande saker som upprätthåller och förnyar livet." I samma bok skriver Kuparinen 2008, 71: "Muutos kytkeytyy asukkaan kokemukseen oman päätösvaltansa puutteesta ja tunteeseen oman elämänsä hallinnan menettämisestä". Min översättning: "Förändringen kopplas till invånarens erfarenhet av brist på egen beslutsmakt och till en känsla av att förlora kontrollen över sitt eget liv."

---

vetenskap grundades vid Uppsala universitet år 1976 och tillträd-
des av Anders Jeffner. Hans förståelse av livsåskådningar har
senare kallats substantiell. Betecknande för en substantiell syn på
livsåskådning är frågan "Vad är en livsåskådning?". Frågan "Hur
fungerar en livsåskådning?" blev viktig på 1980- och 1990 -talen.
Teoribildningen kring den frågan kallas funktionell. Många nordis-
ka livsåskådningsforskare kombinerar element av båda.

Vad och hur är för mig viktiga frågeord, eftersom de riggar upp
det spänningsfält som den här undersökningen rör sig i. Jag utgår
från att livsåskådningarna blir synliga i den kunskap som vi upp-
fattar som tillförlitlig. De uttrycks även i allt som vi upplever att
vårt liv beror på. Ytterst syns allt detta i våra handlingar. Genom
att beskriva hur människor talar om sina sätt att leva och förhål-
la sig till de situationer som de ställts inför, ämnar jag även säga
någonting om innehållet i deras livsåskådningar. Fokus är ändå på
hur, inte på vad.

Betoningen på handlingens centrala betydelse för livsåskåd-
ning eller livsorientering, ett ord jag hellre använder i den här
avhandlingen, ligger till grund för mitt val att låta hur-frågorna
dominera över vad-frågor. Frågeordet hur hjälper mig att fokusera
på handlingen bättre än frågeordet vad. När jag bearbetar materia-
let granskar jag hur intervjupersonerna beskriver sådana situatio-
ner, där de orienterar sig i tillvaron. Hur-frågorna för mig till en
fokusering på formen och funktionen av intervjupersonernas ut-
sagor i de undersökta situationerna.

Den övergripande hur-frågan i den här undersökningen ly-
der: Hur försöker en individ få andra att omfatta sin egen övertyg-
else? För att använda ett bildligt uttryck är svaret på den frågan
"resmålet" i den här avhandlingen. För att använda ett mera veder-
taget akademiskt språk är avhandlingens syfte att ge en begrepps-
ligt klar beskrivning av livsåskådningarnas roll i miljökonflikter.
Den övergripande forskningsfrågan hjälper mig att väga värdet av

de nya impulserna som kommer emot mig längs undersökningens gång. Om de nya impulserna hjälper mig att besvara forskningsfrågan, får de rum i beskrivningen.

För att få till stånd en beskrivning som är begreppsligt klar utvecklar jag analysverktyg. En detaljerad beskrivning av analysverktygen blir undersökningens andra spår, som hjälper mig att besvara den ledande hur-frågan. Men utvecklandet av analysverktygen leder också till insikter om vilken typ av utsagor livsorienteringen utgörs av. Vid sidan av frågan hur intervjupersonerna försöker få andra att omfatta sin övertygelse bearbetar jag alltså även frågan vad dessa övertygelser kan sägas bestå av. Den bearbetningen sker i arbetet med analysverktygen. Båda spåren leder mot undersökningens mål: att ge en begreppsligt klar beskrivning av livsåskådningarnas roll i miljökonflikter.

Stråket med två spår går i en terräng som utgörs av 21 intervjuer. Intervjuerna är gjorda i situationer som inte tidigare specifikt har undersökts inom den nordiska teologiska livsåskådningsforskningen, nämligen miljökonflikter.⁵ Huvudorsaken till valet av miljökonflikter som tema är att det rör sig om situationer där deltagarna låter sig starkt engageras för någonting som de anser vara viktig. De uttrycker sina tankar, känslor och värderingar i handlingar. Övertygelserna blir synliga, till och med offentliga, på ett spontant sätt. Även i andra intervjuundersökningar diskuteras intervjupersonernas exempelberättelser om det de gjort i livssituationer som de har varit delaktiga i. Den specifika karaktären av handlingarna i den här studien är att jag inte har enbart intervjupersonernas berättelser om dem att tillgå. De bekräftas och bestrids av andra intervjupersoners berättelser och annan dokumentation. Sätillvida är det nya i valet av intervjupersoner i den här avhandlingen att de intervjuade orienterar sig i sitt liv i förhållande till

---

⁵ Philipson 1984 har dock undersökt livsåskådningar inom miljörelser, vilket kommer nära detta tema. Andra tematiskt närliggande studier behandlas senare.

samma historiska situation. De orienterar sig inte i förhållande till situationer som liknar varandra men ligger ifrån varandra i tid och rum. Genom valet av sociala konflikter som utgångspunkt förskjuts den traditionella fokuseringen inom livsåskådningsforskningen från individen åt gemenskapens håll. Miljökonflikter berör flera personer samtidigt. Livsorienteringens sociala aspekt är starkt närvarande. Det syns som berättelsernas inbördes beroende. Intervjupersonerna diskuterar med mig som individer, men hela tiden också i (medveten eller omedveten) relation till varandra, eftersom de tänker på samma konflikt.

Jag har tidigare undersökt förhållandet mellan människan och naturen så som den tecknas i böckerna av en universitetsteolog.⁶ Valet av miljökonflikter som tema beror såtillvida delvis på ett tidigare forskningsintresse. Ännu mera beror valet av miljökonflikter som tema ändå på ett kollektivt intresse för miljöfrågor inom nordisk forskning i teologisk etik, religionsfilosofi och livsåskådningsvetenskap. I praktiken realiseras det här intresset i möjligheten att med denna avhandling kunna delta i ett tvärvetenskapligt projekt om miljön kring Skärgårdshavet. Projektet heter INTERARC och det pågick vid Åbo Akademi under åren 2007 - 2011.⁷ Den uppgift som det här arbetet har inom det projektet är att belysa de kulturella och etiska frågeställningarna som har att göra med en hållbar utveckling av området kring Skärgårdshavet.

Den ena fallstudien i den här avhandlingen handlar om konflikten kring Korpo Långvikens Natura-status, den andra

---

6 Luukko 1995

7 INTERARC leds av professorerna Marko Joas (offentlig förvaltning), Erik Bonsdorff (marinbiologi) och Tage Kurtén (teologisk etik med religionsfilosofi). Seniora forskare i anknytning till projektet är TD Björn Vikström, TD Patrik Hagman och FD Cecilia Lundberg. Doktoranderna är Sam Grönholm och Maria Sjöblom (statsvetenskapliga fakulteten) och Minna Näsman (teologiska fakulteten). Som amanuenser har fungerat Maria Lastuniemi och Lise-Lotte Wallin. Finansieringen kommer från Maj och Tor Nesslings fond. Resultat av gruppens arbete presenteras i artikelsamlingen Bonsdorff – Hagman – Joas – Kurtén – Vikström 2011.

fokuserar på tvisten kring tre vindkraftverk på Högsåra.⁸ Temana som aktualiseras är sinsemellan olika: naturskydd respektive ny energiteknologi. De mänskliga behov som kolliderar är i det första fallet skydd av naturen och nyttjande av den. Den andra konflikten handlar om behoven av rekreation å den ena sidan, näring å den andra. Den moraliska frågeställningen bakom de båda konflikterna är ändå densamma: olika uppfattningar om hurdan mänsklig inverkan på naturen som är önskvärd.

Så som före andra resor kommer jag att "packa", "bläddra i resebroschyrer" och "boka färdmedel och övernattnin" innan själva vandringen. Uttryckt med ett språk som är mera konventionellt i doktorsavhandlingar kommer jag först att redogöra för de tankar som jag övertar från tidigare forskning. Jag kommer också att bekanta mig med de fall som jag ska studera genom en medieanalys och beskriva den metod som jag tillämpar i undersökningarna. Efter vandringen sätter jag mig ner "kring lägerelden", för att reflektera över mina erfarenheter och jämföra dem med andras. Rent konkret relaterar jag då de upptäckter som den här undersökningen resulterar i till tidigare upptäckter inom den nordiska livsåskådningsforskningen. "Souvenirerna" är samlade i det sista kapitlet om slutsatser. En av de mest centrala slutsatserna som läsaren kan ta med sig hem från den här färden är att det som en människa tror på framgår av hur hon talar. Det är ett påstående som jag hävdar, motiverar, förklarar och försvarar i den här avhandlingen. Påståendet har praktiska konsekvenser för förståelsen av kommunikationen i fallen Korpo Långviken och Högsåra vindkraftverk. Målet är att presentera materialet som tolkningar som är så transparenta som möjligt för alla parter. Därför börjar resan med en presentation av det som följer med oss hemifrån i bagaget.

---

⁸ Korpo hör numera till staden Västaboland i Sydvästra Finland. Högsåra är en holme som hör till Kimitoöns kommun.

2. Utgångspunkter

Vi börjar med att packa. I det här kapitlet presenterar jag forskningsläget där undersökningen äger rum samt några centrala aspekter av mänskligt liv som behöver beaktas i uppbyggnaden av analyskategorierna. Jag närmar mig den aktuella forskningssituationen i Finland först utgående från ett internationellt, sedan ur ett nordiskt perspektiv.

2.1 Forskningsläge

David K. Naugle (2002) presenterar i boken *Worldview. The History of a Concept* de sätt som begreppet "worldview" har tagit form på i modern teologi och filosofi. Dels beskriver han begreppets användning och utveckling inom de religiösa traditionerna (protestant, katolsk, ortodox), dels belyser han dess användning i filologisk och filosofisk forskning under det nittonde och tjugonde århundradet (från Hegel till postmodernisterna). Hans tredje grepp är att betrakta användningen av begreppet "worldview" inom naturvetenskaper och inom sociala vetenskaper. Till slut gör han en filosofisk och en teologisk sammanfattning.

I förordet skriver Naugle att även om begreppet "worldview" har uppkommit inom en rad disciplinspecifika studier och att även om tysk forskning har undersökt "Weltanschauung" ganska utförligt, är hans bok den första engelska skriften som på ett omfattande och systematiskt sätt samlar upp material från de olika disciplinerna (filosofi, teologi, religion, naturvetenskaper, sociala vetenskaper) och resonerar kring begreppet.⁹ Jag tar upp Naugles bok och begreppet "worldview", eftersom det enligt den

---

⁹ Naugle 2002, xviii.

svenska livsåskådningsforskaren Katarina Westerlund (och Ninian Smart, som hon stöder sig på) är den "minst dåliga" engelska översättningen av svenskans "livsåskådning" eller tyskans "Weltanschauung".¹⁰ Boken med det namnet borde alltså handla om det som inom nordisk kontext menas med livsåskådningsforskning.

Naugle beskriver behovet av teoribildning kring begreppet "worldview" på liknande sätt som behovet av livsåskådningsforskning har motiverats i det nordiska sammanhanget: med världsförklaringarnas diversitet, vars rötter enligt honom ligger i upplysningen.¹¹ Det bekräftar att uppdraget är det samma som inom den nordiska livsåskådningsvetenskapen: att förklara människornas livsföring i den pluralistiska och multikulturella tid som vi lever i.¹² I ljuset av Naugles konstaterande har vi internationellt sett att göra med ett ännu nyare fenomen, än vad livsåskådningsforskningen på teologiska fakulteter i Norden är.

I svensk kontext identifierar Carl Reinhold Bråkenhielm en liknande utveckling i forskningen av livsåskådningar som Naugle skönjer i internationellt perspektiv.¹³ Bråkenhielm skriver att forskningen av livsåskådningar i Sverige har bedrivits länge utan att själva termen livsåskådning har blivit använd. Som sådan forskning nämner han studierna av (politiska) "ideologier" inom statsvetenskapen, "attityder" inom sociologin, "världsbilder" inom antropologin och "metafysik" inom filosofin. Ett av de första försöken att ge en stipulativ definition av begreppet "livsåskådning" var Ingemar Hedenius' definition år 1951.¹⁴ I Sverige har begreppet livsåskådning fått sin form i samspel med studiet av religioner och trosåskådningar.¹⁵ En milstolpe i denna utveckling

---

10 Westerlund 2002, 51, not 25.

11 Naugle 2002, xvi.

12 Westerlund 2002, 45-46.

13 Bråkenhielm 2001, 8.

14 Bråkenhielm 2001, 10.

15 Bråkenhielm 2001, 9; Westerlund 2002, 47.

var omvandlingen av läroämnet dogmatik vid Uppsala universitet till tros- och livsåskådningsvetenskap år 1976. Anders Jeffner tillträdde som första professor i det ämnet.¹⁶ Hans stipulativa definition har fungerat som utgångspunkt och bollplank för så mycket av livsåskådningsforskningen i Norden, att det finns skäl att upprepa den även i det här sammanhanget. Enligt Anders Jeffner är livsåskådningen

”de teoretiska och värderingsmässiga antaganden som utgör eller har en avgörande betydelse för en övergripande bild av människan och världen och som bildar ett centralt värderingssystem och som ger uttryck för en grundhållning.”¹⁷

Den verksamhet som jag syftar på när jag skriver ”nordisk livsåskådningsforskning” börjar med Jeffners skrifter. Naturligt för denna forskningstradition har varit empiriska undersökningar av svenskarnas livsåskådningar.¹⁸ Både kvantitativa och kvalitativa metoder har använts i kartläggningen av såväl religiösa som sekulariserade världsbilder och upplevelser av mening. Till exempel utfördes år 1986 en stor intervjuundersökning och 1996 en stor enkätundersökning.¹⁹ Inom mindre projekt har kartlagts till exempel teman som livsåskådning och natursyn²⁰, livsåskådning

---

16 Lindfelt 2003, 14. ”Utvecklingen mot ett särskilt forskningsområde för livsåskådningsfrågor kan med fog beskrivas som ett försök att förena de teologiska och filosofiska intressena för människans existentiella livsfrågor och samla dessa intressen inom ett eget ämnesområde.” Lindfelt 2003, 14-15.

17 Jeffner 1988, 7. Jag har lämnat bort numren 1-3 som markerar definitionens olika led i originalet.

18 ”Det utmärkande för den livsåskådningsforskning som utvecklats inom tros- och livsåskådningskunskapen vid Uppsala universitet är dess anknytning till samhällsforskning och religionssociologi. Livsåskådningar hos stora tänkare är betydelsefulla inom andra delar av den filosofiska religionsforskningen, men livsåskådningsforskningen har särskilt inriktat sig på livsåskådningar bland människor i allmänhet.” Bråkenhielm 2001, 17.

19 Bråkenhielm 2001, 8.

20 Uddenberg 1995

och traumatiska krissituationer²¹, livsåskådning och barnlöshet²², livsåskådningar hos politiska ledargestalter²³, livsåskådning och skönlitteratur²⁴ och livsåskådning och film²⁵. Detta är inget försök till en heltäckande lista på alla undersökningar som gjorts utan ett exempel på hurdana frågeställningar som har upplevts som aktuella och intressanta ur livsåskådningsforskningens synvinkel.

Närmast den här studien står empiriska livsåskådningsstudier med miljö som tema: t.ex. Philipson (1984) och Uddenberg (1995 och 2000). Andra svenska miljöstudier utan en specifik livsåskådningsprägel är till exempel Stenmark (2000), Melin (2001) och Kronlid (2005). De är skrivna ur en miljöetisk synvinkel men har en liknande betoning på praktiken, empirin och aktualiteten som den svenska livsåskådningsforskningen. Litteraturstudier med miljö som tema och med etisk prägel eller livsåskådningsprägel är t.ex. Andersson (2007) i Sverige och Terlinden (2007) i Finland. Kjellberg (2000) fokuserar på värdefrågor i stadsplaneringen inom ramen för habermansk diskursiv etik. Som metod använder han en gruppdiskussion kombinerat med litteraturstudier.

Inom den finlandssvenska systematiska teologin har livsåskådningar studerats hos författare²⁶ och idrottare²⁷ genom empiriska metoder. Inom den finska systematiska teologiska forskningen förekommer empiriska metoder sällan. Däremot gör till exempel Kyrkans forskningscentral regelbundet enkätundersökningar om finländares religiositet, som till vissa delar liknar de nämnda stora svenska livsåskådningsundersökningarna. Deras referensram är huvudsakligen religionssociologisk. Miljötematiken har på de finska universiteten i Finland behandlats genom litteraturstudier till

---

21 Kallenberg 1987

22 Westerlund 2002

23 Kania 2000

24 Larsson 1990, Jonsson 1999

25 Axelson 2008

26 Kurtén 1995

27 Lindfelt 2006

exempel inom ramen för ekoteologi²⁸ och miljöetik.²⁹

På grundskolenivå fanns det år 2001 i praktiken bara en lärobok i livsåskådningskunskap för högstadiet. Drygt hälften av lärarna angav då att de använder boken i undervisningen. De flesta lärarna angav att de samlar undervisningsmaterial från tidningar, böcker, bibliotek, radio, tv och internet. År 2000 angav 40 % av lärarna att de deltagit i tilläggsutbildning på akademisk nivå.³⁰ Även dessa siffror ger en bild av ett undervisningsämne i grundskolan som inte är särskilt starkt rotat i akademisk teoribildning utan vilar på enskilda lärares praktiska arbete.³¹ Majoriteten av dem var inte behöriga ämneslärare i livsåskådningskunskap.

Man kan anta att lärarna i utvecklandet av livsåskådningskunskap stöder sig på sitt huvudsakliga undervisningsämne. Det är oftast historia eller religion. Tredje största gruppen livsåskådningslärare är speciallärarna. Målen i läroplanen var enligt lärarna i livsåskådningskunskap mindre klara än vad lärarna i luthersk och ortodox religion ansåg om sina egna mål.³² Den undersökning där detta framkommer är tio år gammal, och man kan anta att när läroplanerna har ändrats så har en positiv utveckling skett med livsåskådningen som undervisningsämne. Ändå berättar även dessa uppgifter om en ung disciplin som ännu söker sin form.

På akademisk nivå har den finskspråkiga livsåskådningsforskningen framför allt formgivits av filosofen Ilkka Niiniluoto, vars teser religionsvetaren Matti Kamppinen utvecklar i en mera funktionell riktning.³³ Ungdoms- och livsåskådningsforskaren Helena Helve är den tredje finskspråkiga finländaren som använt sig av livsåskådningsbegreppet i sin forskning. Alla dessa skribenter

28 Kainulainen 2005 och 2007, Veikkola 1992

29 Nurmi 1999, 2010

30 Rusama 2002, 227, 223.

31 Över ¾ av lärarna i livsåskådningskunskap berättade år 2001 att de inte har kontakt med andra lärare i livsåskådningskunskap. Rusama 2002, 227.

32 Rusama 2002, 123, 223, 225.

33 Lindfelt 2006, 198-211.

saknar enligt den finländske livsåskådningsforskaren Mikael Lindfelt den existentiella dimensionen, som finns hos de flesta andra nordiska livsåskådningsforskare. En livsåskådning som inte är vetenskapligt orienterad är enligt Niiniluoto inte en livsåskådning överhuvudtaget, skriver Lindfelt.³⁴

I denna kontext är det antagligen långt ifrån självklart för den finländska, speciellt för den finskspråkiga läsaren, vad den här undersökningen kommer att handla om. Jag antar att de flesta läsarna kopplar ihop begreppet livsåskådning med ord som världsbild och värderingar. De som har en uppfattning om vad livsåskådningsforskning kan handla om tänker antagligen på Niiniluotos definition, eller på den nordiska så kallade substantiella synen, som Jeffners definition ovan är ett exempel på: innehållet i olika, mest rationella sätt att gestalta tillvaron.

Den här undersökningens omedelbara inramning är ändå den forskningstradition som i stället för livsåskådningarnas innehåll fokuserar på deras funktion. Förståelsen av livsåskådningar som livsorientering föddes som en reaktion på den starka betoningen av de naturvetenskapligt inspirerade dragen inom den substantiella synen. Livsåskådningar är inte teoretiska system som omfattas av passiva åskådare och som påvisar stark intern koherens samt är konstanta över tiden, menar livsåskådningsforskare med funktionell inriktning.³⁵

En funktionell syn på livsåskådning har utvecklats inom nordisk teologi sedan 1980-talet.³⁶ Lindfelt (2003) kallar den substansorien-

---

34 Lindfelt 2006, 204-6, 210, 200.

35 Westelund 2002, 47.

36 Westerlund 2002, 49 påpekar att skillnaden mellan substantiella och funktionella definitioner ursprungligen hör hemma i religionsbeteendevetenskapen. I samband med de funktionellt färgade livsåskådningsuppfattningarna hänvisar hon till livsåskådningarnas orienterande funktion. Tanken på en sådan finns enligt henne hos Herrmann, Kurtén, Philipson, Stenmark och Uddenberg. Det tidigaste året som hon i den meningen hänvisar till är Philipsons studie i mitten av 1980-talet. Hos de andra skribenterna daterar Westerlund uppkomsten av denna tanke till mitten av 1990-talet.

terade respektive funktionella förståelsen av livsåskådningen en vattendelarfråga bland nordiska livsåskådningsforskare. De tio nordiska livsåskådningsforskare som han analyserar kan han på axeln substantiell-funktionell livsåskådningsförståelse dela i tre grupper. Två av sina undersökningsobjekt placerar han i den renodlat substansorienterade polen, nämligen Anders Jeffner och Carl Reinhold Bråkenhielm. Per Magne Aadnanes position diskuteras som möjligtvis hemmahörande här. I den grupp som tydligt betonar livsåskådningarnas funktionella grund hör enligt honom Kjell Kallenberg, Eberhard Herrmann och Tage Kurtén. Den allra största gruppen blir mellangruppen, som kombinerar element av båda.

Till en början beskriver jag kort en allmän utveckling inom västlig teologi och filosofi som har gjort uppkomsten av en funktionell livsåskådningssyn möjlig. Det följande är ett sätt att förankra denna undersökning i den internationella filosofiska och teologiska diskussionen. Texten som följer ska inte läsas så att den begreppsbildning som jag lutar mot nödvändigtvis medvetet skulle ha lånats ur de tänkares skrifter som jag nämner. Inramningen av hur funktionella betoningar bland nordiska livsåskådningsforskare placerar sig i en internationell kontext är egentligen ett uppdrag som i sig skulle vara värd en ordentlig undersökning. Eftersom uppdraget i denna avhandling ändå ligger annanstans, skissar jag bara i stora drag några utvecklingslinjer inom filosofi och teologi som kunde tas som utgångspunkt för en sådan undersökning.

Den förskjutning från "vad" till "hur" som sker inom den nordiska livsåskådningsforskningen mellan substantiell och funktionell livsåskådningssyn har tydliga paralleller i hur forskningen inom andra discipliner har utvecklats under 1900-talet. Ett vanligt sätt att beskriva denna utveckling är att tala om den språkliga vändningen (the linguistic turn).³⁷ Uttrycket myntas av Richard Rorty,

---

³⁷ Den språkliga vändningens historiska och ideologiska bakgrund och tvärvetenskapliga betydelse samt följderna speciellt för teologin behandlas i Eskola 2008.

som emellanåt kallas "neopragmatiker".³⁸ Med detta hänvisas till den amerikanska pragmatiska filosofin, där de första stora namnen är Charles S. Peirce, William James och John Dewey.³⁹ En direkt koppling mellan den pragmatiska traditionen och framhävandet av livsåskådningarnas funktion uppstår via Hilary Putnam, som religionsfilosofen Eberhard Herrmann ofta och Tage Kurtén sporadiskt hänvisar till.

Ett annat gemensamt namn som både Herrmann och Kurtén hänvisar till är Dewi Z. Phillips, som framför andra anses ha fört den wittgensteinska språkfilosofin vidare inom religionsfilosofin. Wittgensteins första verk *Tractatus Logico-philosophicus* (1921) var den primära källan till den språkliga vändningen.⁴⁰ Hans postumt utgivna *Philosophische Untersuchungen* (1953) innebar en omvärdering av de grundläggande utgångspunkterna i den filosofiska tradition som kulminerade i hans eget verk *Tractatus*.⁴¹ Kritikens springande punkt var uppfattningen att beskrivningar av verkligheten alltid är beroende av språket och att språket i sin tur får sin mening i de sociala situationer där det används.⁴²

Fokuseringen på språkets betydelse för människans verklighetsuppfattning och fokuseringen på talets kontextbundenhet, det vill säga språkets sociala funktion, är numera grundstenar även för vissa nordiska författare som förstår livsåskådning som livsorientering. I Kurténs fall kommer dessa betoningar direkt från Wittgenstein, via Peter Winch och via Dewi Z. Phillips. Som vi såg, öser till exempel Eberhard Herrmann ur besläktade källor inom pragmatismen.

I sin mest aktuella form har dessa fokuseringar fått Tage Kurtén

38 Kivinen – Ristelä 2001, 6.

39 DeArmeij 2003, 150-151, Gouinlock 2003, 69-76.

40 Hacker 2003, 316.

41 Hacker 2003, 324.

42 t. ex. Wittgenstein 1953a § 23: "The word language-game is used here to emphasize the fact that the speaking of language is part of an activity, or a form of life."; Wittgenstein 1953b § 303: "Let the use of words teach you their meaning."

att anknyta till en amerikansk teologisk diskussion som av George Lindbeck har kallats "postliberal theology".⁴³ Kurtén har inte själv hänvisat till Lindbeck många gånger.⁴⁴ H. Richard Niebuhr, vars tänkande har influerat de postliberala teologerna inom "den narrativa Yale-skolan"⁴⁵, nämner han två gånger.⁴⁶ Däremot har Kurtén på senare tid intresserat sig för Stanley Hauerwas' teologi.⁴⁷ Betoningar som ur Kurténs synvinkel har varit intressanta inom den amerikanska postliberala teologin är bejakandet av den kulturella mångfalden och spänningen som uppstår mellan pluralismen och kyrkans självuppfattning som förvaltare av en religiös sanning som inte är relativ. Kopplingarna mellan wittgensteinsk religionsfilosofi och postliberal teologi i Amerika identifieras av Eskola (2008). Då talar han speciellt om George Lindbecks teologi.⁴⁸ Att det kan finnas flera kopplingar återspeglas till exempel i den läsning av Stanley Hauerwas som doktoranden Miika Tolonen idkar inom den systematiska teologiska institutionen vid Åbo Akademi under Tage Kurténs ledning.

George Lindbeck har döpt den betoning av språkets centrala ställning som beskrivs ovan till den kulturlingvistiska synen.⁴⁹ Genom vägar som redogörs för ovan kan alltså även den undersökning som görs i den här avhandlingen relateras till en pågående internationell kulturlingvistisk teologisk diskussion. Den kulturlingvistiska bryggan förenar även den svenskspråkiga teologiska forskningen i Åbo med den finskspråkiga som utförs i Helsingfors.⁵⁰ I Helsingfors har det till exempel nyligen godkänts två pro

43 Placher 1989, 117.

44 t.ex. Kurtén 1998, 25.

45 Eskola 2008, 186. Denna skolbildning föddes efter Hans Frei och innefattar förutom Lindbeck bl.a. Paul Holmer, Brevard Childs och David Kelsey.

46 Kurtén 1988a, 7 (not 1) & 1988b

47 Kurtén 2004. Placher 1989 presenterar i artikeln "Postliberal Theology" fyra teologer: Hans Frei, George Lindbeck, Stanley Hauerwas och Ronald Thiemann.

48 Eskola 2008, 187-8, 202.

49 Lindbeck 1984.

50 Detta betyder inte att de teologiska slutsatserna skulle likna varandra. T.ex.

gradu-avhandlingar där kulturlingvistiken behandlas.⁵¹ Den finska och den svenska religionsfilosofiska forskningen i Finland förenas också direkt av Wittgenstein, till exempel i arbeten av Tage Kurtén och Reijo Työrinoja.⁵²

Det är detta nordiska forskningsfält som denna studie av livsåskådningar vid två praktiska miljökonflikter tillhör. Genom att utgå från praktiska, aktuella situationer och genom att använda empiriska metoder ansluter jag till huvudströmmen i den nordiska teologiska livsåskådningsforskningen. Genom att utgå från en uppfattning om livsåskådning som livsorientering tar jag den språkliga vändningen som given. Språkets betydelse för livsorienteringen, handlingens framträdande roll, utsagornas praktiska funktion, livsorienteringens sociala aspekt, nedtoningen av rationaliteten och framhävnigen av hela personen blir viktiga poänger för argumentationen i denna avhandling. I pragmatisk anda är jag även beredd att kalla det här företaget för ett experiment. I samma anda fokuserar jag på hur det wittgensteinskt-kurténska påståendet "språket är väsentligt för livsorienteringen" fungerar på ett praktiskt plan.

Nu har det blivit dags att redogöra för de bärande idéerna om människan och hennes livsåskådning som har fått påverka de analysverktyg som kommer att både byggas upp under undersökningen och tillämpas i den. Analysverktygen presenteras i kapitel 3.

Juntunen 2010, 56 använder Kurténs insändare som ett exempel på att "kyrkan och vetenskapssamfundet styrs utgående från de sinnebilder om konservativt och liberalt som hyses av dem som framför påståendena". (Min översättning; ursprungstexten lyder: "Kirkko ja tiedeyhteisö ohjautuvat väitteiden esittäjien konservatiivisuutta tai liberaalisuutta koskevien mielikuvien varassa").

51 Nummela 2008, Liljeblad 2011

52 Kurtén 1998, 25. Sihvola 2005, 234.

2.2 Handling

Iakttagelsen att den väsentliga frågan om livsåskådningar kanske inte är "vad är en livsåskådning?" utan "hur orienterar sig människan i tillvaron?" formuleras bland annat av den finländske religionsfilosofen Tage Kurtén.⁵³ Så som konstateras ovan innebar detta skifte av perspektiv en framväxt av ett alternativ till den rationellt betonade förståelsen av vad livsåskådningar handlar om. Den senare har odlats i Sverige i anslutning till Ingemar Hedenius' och Anders Jeffners teoribildning. Så som jag har försökt visa finns en betydande del av rötterna till denna utveckling hos Ludwig Wittgensteins språkfilosofi.⁵⁴ Särskilt grundar sig Kurtén på Wittgensteins syn att vårt språk och vår verklighetsförståelse ytterst vilar på praxis,⁵⁵ vilket gör livsorienteringen till "något som vi människor kan kommunicera om utifrån det konkreta liv vi lever".⁵⁶ Med Lars Hertzbergs ord: Wittgenstein påstod att mina handlingar är konstitutiva för vad jag tänker och menar.⁵⁷ Vidare menar Wittgenstein att ordens mening förmedlas genom den icke-verbala kommunikationen som är en del av talet: tonfallen, minerna och gesterna.⁵⁸ I linje med det studerar jag i den här avhandlingen dels det som intervjupersonerna berättar om handlingar i de två

53 Kurtén 1995, 19.

54 Kurtén 1995, 91: "Det kommer att visa sig, att människans sätt att orientera sig i verkligheten inte enbart går tillbaka på erfarenheter och rationellt underbyggda val. Detta gäller även vår uppfattning om verkligheten. Det här ger anledning att peka på Wittgensteins begreppsliga konstaterande, när denne i *Über Gewissheit* säger att hans världsbild är den bakgrund mot vilken han avgör vad som är sant eller falskt. Ifall han har rätt, innebär det att varje livsåskådning ytterst går tillbaka på, vilar på vissa föreställningar, som inte logiskt eller empiriskt kan bevisas, men som konstituerar verkligheten för personen i fråga. Enligt ett sådant konstitutivt synsätt ingår det i varje livsåskådning element som inte är resultat av medvetna val. Dessa kan då inte heller ses som resultatet av rationell argumentering".

55 Wittgenstein 1953a § 23

56 Kurtén 1995, 255, not 65

57 Hertzberg (elektronisk artikel, inget datum) s.5 Svensk översättning i texten ovan är min.

58 Wittgenstein 1953b § 264-265

miljökonflikterna, dels sättet som de talar på. Den icke-verbala kommunikationen blir iakttagen i intervjusituationen. Det som analyseras systematiskt efteråt är ändå bara den verbala kommunikationen.

Beskrivningen av de situationer där livsorientering sker är någonting som intervjupersonerna gör. Beskrivningen av hur de talar när de gör det är min uppgift. Tillgång till det som intervjupersonerna gjorde när den återgivna livsorienteringen skedde har vi inte i den här undersökningen. Min uppgift är att försöka förstå vad intervjupersonerna menar. Jag utgår från tanken att nyckeln till ordens mening är handlingen där de ingår. T.ex. i en stund då intervjupersonen skriver ett debattinlägg till lokaltidningen och utbrister i ett utrop ska uttalandets mening tolkas utgående från handlingen att skriva debattinlägg i en miljökonflikt.

Situationen där intervjupersonerna talar är ändå inte situationen där de skriver sina debattinlägg. Situationen där materialet kommer till stånd är en intervju om en miljökonflikt med en forskare. Den handling som föreligger i den situationen är en annan än den handling som föreligger i den stund då debattinlägget skrevs. Handlingen i intervjusituationen kallas kommunikation. Den består av ord och uttryck men även blickar, suckar, skratt, pauser, gester, miner och leenden.

De konkreta handlingarnas plan som har föregått intervjuerna är ändå inte irrelevant för förståelsen av vad som menas i intervjun. De handlingarna är också närvarande i intervjuerna genom att de återges med hjälp av språket. När jag letar efter handlingen som konstituerar meningen för det som sagts måste jag hela tiden relatera till handling på tre plan: dels till den ursprungliga handlingen, dels till berättelsen om handlingen och dels till handlingen som pågår i intervjusituationen,

---

sättet att framföra berättelsen. Den ursprungliga handlingen är närvarande även på det sättet, att andra intervjupersoner kan återge samma handling genom en avvikande berättelse och på ett annat sätt. För att komma åt livsorienteringen i den här undersökningen ställer jag två hur-frågor som har med handlingen att göra. Den första är hur en människan orienterar sig i livet och den andra hur en människa talar. Frågeställningen hur en människa orienterar sig i livet fokuserar på livsorienteringen som skett i en miljökonflikt. Frågeställningen hur en människa talar när hon berättar om sin livsorientering fokuserar på den livsorientering som sker i intervjusituationen i relation till en forskare som ställer frågor. Förutom innehållet i berättelsen inbegriper denna frågeställning sättet som en människa framför sin berättelse på.

Att orientera sig i livet, att berätta om sin livsorientering och att analysera en annan persons berättelse om sin livsorientering är handlingar på tre olika plan. Jag menar att alla förenas av det faktumet att vi använder ett språk för att göra allt detta. Därtill förenas de av sin egenskap av handling: också att berätta om en miljökonflikt för en forskare är en handling som ingår i den konflikten. Vare sig forskaren vill det eller inte blir hon delaktig i konflikten genom att lyssna, analysera och försöka förstå. Att låta sig engageras i en miljökonflikt aktiverar behovet av livsorientering. Jag menar att det både hos berättaren och hos lyssnaren i intervjusituationen sker livsorientering. Forskarrollen definieras ändå så, att det som jag förväntas undersöka och redogöra för inte är båda parternas livsorientering och kommunikationen av den utan bara intervjupersonernas livsorientering och kommunikation.

För den begreppsliga klarhetens skull talar jag om handling när jag syftar på det som intervjupersonerna konkret gjorde i

konfliktsituationerna när de orienterade sig i sitt liv. Jag talar om berättelser om handling när jag syftar på det språkliga innehållet som skapas när intervjupersonerna återger denna handling. För det tredje talar jag om sättet att tala när jag redogör för hur jag som forskare ser intervjupersonerna uttrycka detta innehåll och den vägen orientera sig i intervjusituationen.⁵⁹

Handling är inte det enda elementet som forskare med liknande forskningsintressen tidigare har påpekat som viktiga aspekter av mänskligt liv. I det följande presenterar jag några andra tankar som jag vill ta vara på när jag bygger upp den kategorisering som jag kommer att använda i analysen. Kategoriseringen försöker jag så långt som möjligt forma genom en närläsning av materialet. Därför nöjer jag mig i det här skedet med en beskrivning av tankegångar

---

⁵⁹ En del av den kulturlingvistiska diskussionen som förs vid Helsingfors universitetets teologiska fakultet (Nummela 2008, Juntunen 2010) anknyter på den här punkten till J.L.Austins teori om talhandlingar ("speech act theory"). Med den här avhandlingen deltar jag inte i diskussionen kring Austins teori. Inom språkvetenskapen används begreppet språkhandlingar. T.ex. Hellspong – Ledin 1997, 161-171 ger som exempel på språkhandlingar att "fråga, svara, lova, försäkra, svära, förneka, instämna, invända, intyga, erbjuda, erkänna, berömma, beordra, klandra, klaga, varna, hota, upplysa, konstatera, döpa, döma, förklara, förbanna, förbjuda etc." Holmberg – Karlsson 2006, 32-58 delar alla språkhandlingar i fyra huvudgrupper. De är fråga, påstående, uppmaning och erbjudande. När jag hänvisar till handlingen som sker genom språkanvändningen använder jag orden "sättet att tala". Det inbegriper även språkhandlingarna, men är ett vidare begrepp än språkhandling. Exempel på betydelse som ryms inom begreppet sättet att tala men inte ryms inom kategorin språkhandling är modalitet och värderingar. Holmberg – Karlsson 2006, 71-72 formulerar det så att inom funktionell grammatik är språkhandling en kategori som är närmare kopplad till satsens grammatik än t.ex. inom samtalsanalys. De ger ett exempel på tillämpning av funktionell grammatik för samtalsanalys där värderande påståenden skiljs ut som en speciell kategori. För mina ändamål räcker det med att kunna skilja mellan konkret handling, berättelser av handling och handling som sker genom användningen av språk i kommunikationen – sätten att tala. De underkategorier som jag använder tjänar syftet att beskriva det som jag kallar sättet att tala. Inom dem tar jag upp frågorna om talarattityd samt förmedlandet av emotioner och värderingar. Meningen är inte att skapa en språkvetenskaplig teori. De kategoriseringar som jag gör är iakttagelser av de mönster som jag ser i materialet. Enligt grounded theory-mentaliteten tillåter materialet flera sätt att gestalta det. Mitt sätt bedömde jag vara relevant med tanke på uppdraget: att beskriva livsåskådningarnas betydelse i miljökonflikter.

som kommer att ligga i mitt bakhuvud när jag arbetar med materialet för att komma till fungerande kategoriseringar. Specificerandet av tankegångarna får ske i kapitel 3 där analyskategorierna presenteras samt i samband med bearbetningen av materialet.

2.3 Kognition, emotion, värdering

Från början av arbetet har det varit tämligen uppenbart att kunskap och känsla spelas mot varandra i offentliga diskussioner om miljökonflikter. I regel vinner kunskapen. Nedlåtande omdömen om känslolösa uttryck är i offentliga diskussionsinlägg vanligare än till exempel ironin över någons siffror. I sådana konfrontationer bemöts även det moraliska engagemanget som känsla. Resultatet blir att den som vill bli tagen på allvar döljer sina känslor, men även sitt moraliska engagemang under en mantel av rationella resonemang.

Ett exempel som vi kommer att stöta på i materialet är en kommunal beslutsfattare som säger att känslorna ska hållas i bakgrunden, om man inte vill mista en del av sin respekt vid fullmäktigemöten. Han känner sig starkare i sina motiveringar om känslorna går i linje med förnuftsargumenten, men känslorna ska definitivt inte få "ta överhanden". Han berättar till exempel att han inte privat skulle investera i en energiform som exploaterar naturen, även om initiativet skulle vara ekonomiskt fördelaktigt. Detta moraliska och känsloladdade ställningstagande motiverar han med sin identitet som skärgårdsbo. I sammanhanget använder han orden "exploatera", "ekonomiskt utnyttjande" och "fel".

Denna moraliska medvetenhet som är starkt förankrad i hans person glider gradvis ur sikte när det kommer upp en fråga om energiformer som han har behövt ta ställning till som fullmäktigeledamot. Jag frågar om den moraliska inställning som vi just diskuterat är det som har bestämt hans åsikt i den frågan. Han

säger nej. I stället framför han förnuftsargumenten som bestämmande: finns det ekonomi i det hela, har initiativet lokalsamhällets stöd.⁶⁰

Den svenska livsåskådningsforskaren Katarina Westerlund noterar att indelningen tanke – känsla fortfarande används i vardagstal och även i vetenskapliga analyser. Även hon själv använder sig av den indelningen i en artikel där hon redogör för grundhållningen i svenskarnas livsåskådningar år 1998.⁶¹ I slutet av artikeln öppnar hon ändå för ett annat möjligt sätt att se på saken. Med stöd i Martha Nussbaum, Charles Taylor och Milton Rokeach presenterar hon en alternativ utgångspunkt till det som hon just gjort. Alternativet är idén om att tanke och känsla är två olika sidor av samma sak.⁶²

Tankens och känslans täta förbindelse kommer fram också i den finske religionsfilosofen Petri Järveläinens beskrivning av hur han uppfattar emotioner. Alla emotioner rymmer enligt Järveläinen både en affektiv känslokomponent ("feeling") och en värderande kognitiv komponent.⁶³ Emotionsfilosofiska teorier som likställer emotioner antingen med affekter eller med kognitioner har fel, hävdar han.⁶⁴ Järveläinen argumenterar i ljuset av kognitiv teori-bildning och inom en medvetandefilosofisk diskussion. Den grund som jag här kort har berört använder han för att analysera religiösa emotioner. Av speciellt intresse för den här avhandlingen är att hans pro gradu-avhandling handlar om emotioner i ljuset av Wittgensteins senare filosofi. I den avhandlingen lyfter han fram att tanken om emotionernas affektiva och kognitiva komponenter även finns hos Wittgenstein.⁶⁵

60 IW

61 Westerlund 2001, 172-213.

62 I Westerlund 2002 tillämpas redan denna syn.

63 "I think that all emotions involve an affective feeling component and an evaluative cognitive component." Järveläinen 2000, 43-44.

64 Järveläinen 2000, 43-44, 129.

65 Järveläinen 1991, 47: "Wittgensteinille tuskin tehdään vääräyttä tulkittaessa

Så som det framgår av exempelberättelsen om fullmäktigeledamoten skulle det vara materialet troget att fråga vad i berättelserna det är som signalerar tanke, vad känsla. Det står ändå i kontrast med Westerlund (2001) som konstaterar att "emotioner och kognitioner är inflätade i varandra och nödvändiga för den meningsfulla livstolkningen".⁶⁶ I ljuset av den senaste utvecklingen inom emotionsfilosofin menar Järveläinen att inflätandet av det kognitiva och det affektiva sker redan inom själva emotionerna.⁶⁷ Även om dessa tolkningar antyder att Westerlund och Järveläinen har något olika uppfattningar av vad "emotioner" är, uppfattar jag dem som eniga på den punkten att det finns orsak att ifrågasätta den allmänt förekommande indelningen i tanke och känsla som kategoriseringsgrund i den här studien.

Både Westerlund och Järveläinen hänvisar till den kända emotionsfilosofen Martha Nussbaum. Det gör även en annan svensk religionsfilosof, Lena Edlund, när hon förklarar hur hon förstår existentiell mening. Det som Edlund tar fasta på hos Nussbaum är att emotioner inte alls är "hugskott eller plötsligt uppdykande stormar som man inte har en aning om var de kommer ifrån". Emotioner handlar om något, de har ett objekt, och det är personens eget sätt att se på objektet som färgar emotionen. För det tredje,

---

hänen ajatuksen värejä koskevia ilmoituksiaan siten, että hänenkin ajattelunsa näyttää implikoivan idean emootioiden internaalisesta ja eksternaalisesta tasosta. Kieltäessään emootioiden antavan tietoa ulkomaailmasta hän näyttää ajattelevan emootioiden kognitiivisen sisällön olevan jotain internaalista. Edelleen hän ei samaista emootioita ajatuksiin kuten Greenspan ei samaista niitä uskomuksiin. Yhteistä on myös idea emootion affektiivisesta ja kognitiivisesta komponentista." Min översättning: "Wittgenstein blir knappast missförstådd om vi tolkar hans anmälningar gällande tankens färger på det sättet, att även hans tänkande ser ut att innefatta en idé om emotionernas inre och yttre plan. När Wittgenstein förnekar att emotionerna skulle ge information om världen utanför ser han ut att tänka att det kognitiva innehållet i emotionerna är någonting internt. Vidare likställer han inte emotionerna med tankar så som Greenspan inte likställer dem med trosföreställningar. Gemensamt är även idén om emotionens affektiva och kognitiva komponent."

⁶⁶ Westerlund 2001, 204.

⁶⁷ Järveläinen 2008, 24-26.

beskriver Edlund Nussbaums tänkesätt, innebär emotioner också vad den person som har emotionen tror om objektet.⁶⁸

Edlunds handledare, religionsfilosofen Eberhard Herrman, har utvecklat en filosofi om känslor där känslorna antas röra sig på axeln omedelbart - reflekterat. Han särskiljer mellan "feelings" och "emotions". De drifter och känslouttryck som inte är intentionella kallar Herrmann "feelings". "Emotioner" i hans språkbruk är intentionella, reflekterade känslor. Herrmann kallar dem även värderingar.⁶⁹ Skillnaden till Järveläinens definition att emotionerna innehåller en "affective feeling component and an evaluative cognitive component" är att Järveläinen uppfattar även "feelings" som en komponent i emotionerna.

Jag presenterar inte dessa sätt att tänka om emotioner för att kunna utföra en närmare analys av dem, utan för att kunna anse det bekräftat att det är mera motiverat att förstå tanke och känsla som sammanhängande än som åtskilda kategorier. Människan är förutom en rationell också en emotionell och en moralisk varelse. De två sistnämnda elementen kan båda ingå i det som i vardagligt tal i olika situationer benämns "känsla". Denna "känsla" blir central i den här undersökningen genom sin handlingsmotiverande kraft.

Nyckelbegreppet i den här avhandlingen är "engagemang", som i de fall som undersöks kan förstås som motivation eller beredskap till handling. För uppgiftens skull behöver jag inte göra en egen emotionsfilosofisk positionsbestämning i förhållande till "emotions" och "feelings". Däremot behöver jag konstatera att när jag talar om "engagemang", utgår jag från att det finns både kognitiva, värderande och affektiva aspekter i engagemanget. "Tanken", det kognitiva, är inblandat även i det som jag kommer att kalla "hela personens engagemang". Mera renodlat framträder det

---

68 Edlund 2008, 162.

69 Herrmann 2004, 188-9, 194, 204

kognitiva i det som jag syftar på när jag talar om "engagemang på intellektets plan". Min huvudpoäng blir att engagemanget på intellektets plan inte är någonting fristående, utan står i ständig kontakt med engagemanget på hela personens plan, alltså i förhållande till de andra aspekterna av engagemang. Därtill står det intellektuella engagemanget och engagemanget på hela personens plan i ständigt samspel med människans handling.

2.4 Kropp

Kombinationen av miljökonflikter och livsåskådningar ställer mig också framför en annan dikotomi som är dominerande i västerländska kulturer i våra dagar. Frågan om det ska stå vindkraftverk på Högsåra eller inte och om det i framtiden ska gå att muddra Långviken eller jaga och fiska där är frågor som berör intervjupersonernas fysiska liv i sin närmiljö. De är kroppsliga frågor. Livsåskådningar associeras lätt med någonting själsligt eller andligt. Förutom dikotomin tanke – känsla har jag att övervinna förståelsen av kropp och själ/ande som varandras motpoler.

Edlund har en belysande framställning när hon närmar sig existentiell mening utgående från den kroppslighet som alla människor delar. Bakom hennes resonemang ligger Edith Wyschogrods beskrivning av kroppsliga allmängiltigheter och av "Tiden som återstår".⁷⁰

Även jag uppfattar kroppsligheten och tidsbundenheten som väsentliga aspekter av människan. Jag uppfattar också att dessa aspekter pekar på hur människan emellanåt upplever och beskriver världen utanför sin kropp, men talar också emellanåt på ett omedelbart sätt inifrån den värld som är henne given. Olika författare använder ord som sinnesförmimmelser/perceptioner och affekter/emotionella erfarenheter för att beskriva denna inmatning av

⁷⁰ Edlund 2008, 68-74.

intryck. Vetenskapen knippas ihop med världen utanför, religionen och livsåskådningen med världen som talaren upplever inifrån. Rationaliteten eller kognitionerna knippas också ihop med världen utanför, emotionerna med både världen utanför och världen inuti. Eberhard Herrmann placerar även två begrepp som är centrala för den här avhandlingen, övertygelse och engagemang, på var sin sida av denna vattendelare.⁷¹

För att läsaren inte skulle uppfatta "utifrån" och "inifrån" som en dualistisk indelning till fysisk och andlig verklighet betonar jag inifrån- och utifrånperspektivens inbördes beroende. Båda sker i samma kroppsliga människa med en förmåga att uppfatta en framtid och även ett slut på den för sin egen del. Jag utgår från att sinneserfarenheter matar i oss information utifrån och affekter inifrån. Dessa olika slags signaler möts i ett samarbete mellan människans rationellt reflekterande och personligen engagerade del, i handlingssituationer som människan inte kan undfly. Den litteratur som nämns i det här kapitlet ligger till grund för en sådan bild av människan. Frågan är: Hur kan jag ta tag i allt detta när jag analyserar språket i de intervjuer som jag gjort?

Jag tar bilden av människan som är kroppsligen situerad i livet som grund i det här arbetet. Jag utgår från att denna människa använder sig av ett språk för att förstå sin situation. Som teolog är jag speciellt uppmärksam på hur det osynliga blir synligt för de människor vars berättelser jag studerar.

De betydelser som människan ger sina (kroppsliga) erfarenheter när hon tampas med livets "oundvikligheter" förstår jag som människans livsåskådning. Den må vara religiös eller sekulär,

---

71 Herrmann 2004, 204: "When it is a case of commitment, we can argue for and against becoming involved in a particular political question, whether it is the education of children or the preservation of the local dance hall. When, on the other hand, something personally involves us, it means that something attracts us, or scares us off. Quite simply, we feel personally involved." Mitt resonemang slutar i liknande och ändå något avvikande resonemang kring vad det är att bli engagerad. De resonemangen klargörs i kapitel 6.

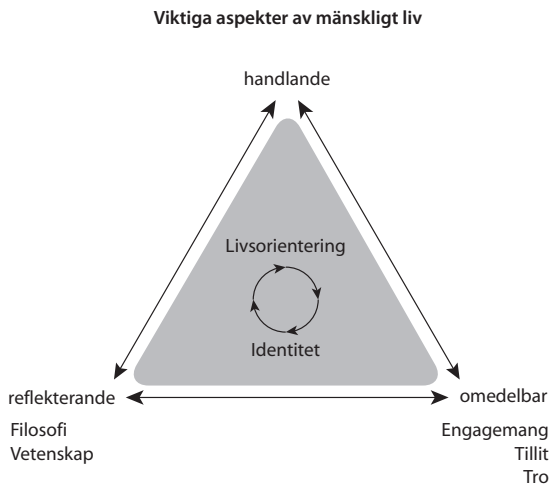
immanent eller transcendent. Det jag behöver namn på för analysens skull är den aspekt av hela personens engagemang som motiverar människor till handling i miljökonflikter. Engagemanget framstår i flera situationer i undersökningsmaterialet som omedelbara reaktioner på eller uppfattningar av olika sinneserfarenheter och affekter. Jag behöver också på något sätt kunna nämna den kompletterande aspekten av människan, som handlar om hennes förmåga att bearbeta de omedelbara perceptionerna. Edlund kallar det "språket".

Jag förstår språket i en vidare bemärkelse än Edlund, om jag tolkar henne rätt. Språket i den här avhandlingen är det som förmedlas i en intervjusituation genom verbal och icke-verbal kommunikation. Sätillvida hör även de obearbetade perceptionerna och affekterna som intervjupersonerna ger uttryck för till språket. Språket är kroppsligt, när det förstås som samtal. Också bilden av emotionerna som både mentala och kroppsliga, som både kognitiva och affektiva faktorer går i linje med samma strävan att beskriva människan som en helhet. Till den helheten hör inte minst det som Wittgenstein markerar som konstituerande för språket: handlingen, händelsen, blivandet.

2.5 Viktiga aspekter av mänskligt liv

Som slutledning av resonemangen i detta kapitel utgår jag från en bild av människan som en omedelbar, reflekterande och handlande varelse. Känsloerna förstår jag som handlingsmotiverande faktorer som innehåller både kognitiva och affektiva komponenter. Till den omedelbara sidan av människan relaterar jag varseblivningar både av den synliga och den osynliga verkligheten. Det som uppstår som omedelbara moraliska omdömen och emotionella erfarenheter bearbetas till mer eller mindre reflekterade observationer i de konkreta

handlingssituationer som människans livsorientering består av.⁷² Vilka de språkliga signalerna av dessa aspekter av mänskligt liv är presenterar jag i nästa kapitel i samband med metoden.

Den första viktiga aspekten på mänskligt liv som jag i det här kapitlet har lyft fram är att vi talar om en handlande varelse. Betoningen på handlingen hänger ihop med tankarna om människans kroppslighet och tidsbundenhet i och med att handling sker i tid och rum och ändrar på den fysiska verkligheten.

Den andra aspektens bakgrund är diskussionen om kognitioner, emotioner och värderingar. Det är ett svårfångat perspektiv som jag väljer att kalla människans omedelbara sida. Den inrymmer för livsåskådningen viktiga element som engagemang, tillit och tro.

Den logiskt tänkande människan vars närvaro fyller t.ex. Ilkka Niiniluotos livsåskådningsdefinition skiljer sig från ovannämnda betoningar. Om den handlande människan bearbetar den kroppsliga världen och den omedelbara tar till vara människans inre er-

⁷² Herrmann 2004, 63, 191.

farenheter vistas den reflekterande människan i en abstrakt logisk verklighet som inte liknar någondera av de två andra aspekterna av människan. Adjektiv som jag använder för att syfta på den reflekterande aspekten i den löpande texten är intellektuell, rationell och logisk.

Livsorienteringen ser jag som dessa mänskliga egenskapers ständiga växelverkan. Livsorienteringen formar också människans identitet och använder den samtidigt som en resurs i nya situationer där omorientering behövs.

Tage Kurtén har använt begreppen "självklarheter" och "tillit" för att fånga in väsentliga drag i det som jag här kallar människans omedelbara aspekt.⁷³ Carl Reinhold Bråkenhielm har med hänvisning till Kierkegaard poängterat att existentiella erfarenheter inte uppstår utan engagemang eller hängivelse.⁷⁴ Den i miljökonflikter centrala iakttagelsen om deltagarnas engagemang, som inte är enbart intellektuellt, bearbetas i det här arbetet som ett uttryck för människans omedelbara sida, som innerst inne berör hennes existens.⁷⁵

Bilden av människan som en omedelbar, reflekterande och handlande varelse samt begreppet engagemang blir alltså de centrala ägodelarna som följer med mig i bagaget. På resan försöker jag få syn på vad människans livsorientering är och hur den fungerar i konfliktkommunikationen. Efter att ha fått syn på detta samlar jag iakttagelserna till en grafisk framställning. Den tredimensionella grafiken finns i slutet av kapitel 5. För att komma dit ger vi oss nu på väg. Först tar vi del av en del "resebroschyrer".

---

73 "Självklara förutsättningar" är ett begrepp som Kurtén lånar av Anders Nygren, se till exempel Kurtén 2010, 23. I Kurtén 1997, 82-95 jämförs Nygrens koncept med liknande tankar hos Dewi Z. Phillips och Paul Tillich. Hur grundtillit hänger ihop med självklara förutsättningar framgår t.ex. av Kurtén 1997, 105-126.

74 Bråkenhielm 2009, 176.

75 Existentiell mening och känslomässigt engagemang knippas ihop även av Westerlund 2002, 59. Som par till existentiell mening framställer hon begreppet teoretisk betydelse. Westerlund 2002, 53-54.

3. Medieanalys och metod

Som inkörsport till metoden synliggör jag först ett sätt att beskriva innehållet tematiskt. Det här sättet fokuserar på frågan "vad". Motiveringen till att jag i fortsättningen metodiskt koncentrerar mig på frågan "hur" bygger på det som den tematiska beskrivningen av innehållet kan och inte kan ta fram.

Materialet för innehållsbeskrivningarna består av tidningsurklipp: artiklar och insändare. Vilka urklipp och varifrån förklaras i samband med respektive beskrivning. Dessa medieanalyser har också en tilläggsfunktion i den här framställningen. De fungerar som en introduktion till den problematik som möter oss i intervjuerna. För att förstå intervjuerna bättre kan det vara intressant att känna till deras kontext.

Bildligt talat handlar det här kapitlet om att ta del av resebroshyrer och -litteratur för att kunna boka centrala färdmedel och övernattningsställen. Offentliga skrifter som utgångspunkt för anonyma intervjuer skapar ett behov att ta några forskningsetiska beslut. Före presentationen av metoden redogör jag även för dessa. I slutet av det här kapitlet presenteras den metod som använts i analysen av livsåskådningarnas roll i fallen Korpo Långvikens Natura-status och Högsåra vindkraftverk.

3.1 Tematisk beskrivning av fallet Korpo Långviken

Korpo Långviken är en ca 4,5 km lång havsvik i Korpo, som numera hör till staden Väståboland i Åbolands skärgård. Långviken ligger ca två kilometer från kyrkbyn. Miljöministeriet infogade viken i ett förslag till Finlands Natura 2000-nätverk som ställdes till påseende

år 1997. I det följande skildras händelserna i processen som följde, samt intressenterna och argumentationen genom en medieanalys. Mediematerialet består av 21 artiklar, 29 insändare, 4 ledare och 1 dagskrönika där Långviken och Natura 2000-striden nämns i Åbo Underrättelsers (i fortsättningen ÅU) databas. Det tidigaste materialet var daterat 29.5.2002, det senaste 5.4.2007. Tidpunkten för materialsamlingen var 21.8.2007. Därtill har jag använt mig av två beslut som högsta förvaltningsdomstolen (i fortsättningen HFD) vid den tidpunkten hade gett i ärendet, samt av ett förslag till ett nytt beslut som Miljöministeriet gav den 1.4.2009.

3.1.1 Politik mot juridik

Natura 2000 är EU:s skyddsprogram för naturtyper och arter som samhället anser vara värdefulla. Det nationella planeringsarbetet i Finland började i november 1994. De lokala miljöcentralerna sållade fram områden som ansågs uppfylla EU:s kriterier för dessa naturtyper. På basis av dem gjorde Miljöministeriet upp ett förslag till Natura 2000-nätverket i Finland. Förslaget ställdes till påseende under tiden 7.4 - 6.6.1997 och i det ingick Långviken med omkringliggande markområden, sammanlagt 144 hektar. En av insändarskribenterna i ÅU anger förslaget som ett startskott i "en kamp"⁷⁶ som i skrivande stund har pågått i över 14 år.

16 anmärkningar lämnades in angående Långviken. Detta ledde till att miljömyndigheterna begränsade området till 117 ha, till att gälla enbart vattenområdet i viken. Miljöcentralens bedömning var att det fanns andra områden i Finland som garanterade bevarandet av de naturtyper som fanns på stränderna, medan själva viken utgjorde ett SCI-område (Sites of Community Importance) vars närvaro i Natura 2000 var nödvändig.

Markägarna var oroliga för hurdana restriktioner införlivan-

---

⁷⁶ ÅU 29.05.2002

det i Natura skulle innebära för dem som utnyttjar området. Markägarnas motstånd var kraftigt och regionen hade en "egen" svenskspråkig minister. När det efter flera höranden blev Natura 2000-ministerarbetsgruppens tur att behandla ärendet, bestämde ministerarbetsgruppen att lämna Långviken utanför Natura 2000-förslaget. Förslaget gick igenom i statsrådet den 20.8.1998.

Som motivering till att lämna Långviken utanför antecknades: "...helheten av förslaget på nätverket betryggar en gynnsam skyddsnivå av naturtyperna i bilaga I och arterna i bilaga II"⁷⁷, medan den lokala miljömyndigheten, Sydvästra Finlands miljöcentral, hade konstaterat att "...objektet har en ansenlig betydelse i uppnåendet av en gynnsam skyddsnivå av sin naturtyp"⁷⁸. Finlands Naturskyddsförbund r.f. överklagade statsrådsbeslutet till högsta förvaltningsdomstolen. Förbundet framhöll att den gynnsamma skyddsnivån av naturtyp 1650 inte förverkligas i Finland utan Långviken och att motiveringarna att lämna området utanför varit rent politiska.⁷⁹

HFD gav ett beslut i ärendet den 14.6.2000. Enligt beslutet var statsrådets motivering till varför Långviken ska lämnas utanför Natura 2000-förslaget bristfällig. HFD tog hänsyn till den utredning som gjorts om Långviken och till EU:s bestämmelse om att den nationella överväganderätten, som statsrådet här idkade, ska basera sig på naturvetenskapliga kriterier. Den argumentationen saknades i statsrådsbeslutet, och på de grunder bedömde HFD att statsrådet hade agerat lagstridigt.⁸⁰

---

77 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 18: "...verkostoehdotus kokonaisuuutena turvaa liitteen I luontotyypin ja liitteen II lajien suotuisan suojelutason". De svenska översättningarna av HFD-beslutet i texten är mina.

78 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 3: "...kohteella on huomattava merkitys luontotyyppinsä suotuisan suojelutason saavuttamisessa".

79 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 8 "Syy kohteen poistoon oli puhtaasti poliittinen eli Natura 2000-ministerityöryhmässä istuneen yksittäisen ministerin vaatimus."

80 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 18

3.1.2 Vetenskap mot vetenskap

Den vetenskapliga undersökningen av Långviken som förslaget baserade sig på gjordes av Jan Ekeboom, en dåvarande specialforskare vid Finlands miljöcentral. Enligt honom var Långviken den bästa representanten för naturtyp 1650 av de tre Natura-kandiderande vikarna på Sydvästra miljöcentralens område.⁸¹

Definitionen av naturtyp 1650, långa, smala brackvattenvikar vid Östersjön, innehåller enligt Finlands Naturskyddsförbund (och HFD) två entydiga och flera flexibla kriterier. De entydiga kriterierna är den geografiska formen (smal havsvik, formad av istiden) och att det finns en eller flera trösklar på vikbotten som påverkar strömningen av det salta vattnet till och från viken. Resultatet kan då bli avvikande salthalter och / eller skiktningar av vattnet, möjligtvis syrebrist. Den låga salthalten i Östersjön och avsaknaden av tidvatten gör dessa vikar till livsmiljöer som skiljer sig från den motsvarande naturtypen i Norra Atlanten.⁸²

Markägarna vid Långviken beställde en undersökning om vikbotten av professor Karl-Johan Lehtinen som jobbade för ett konsultföretag år 1998. Han ekolodade viken och markägarna använde uppgifterna bl.a. till att tillverka en miniatyrmodell av viken. Med hjälp av den demonstrerade markägarna bl.a. för regionens svenskspråkiga minister, Jan-Erik Enestam, att det inte finns några trösklar på havsbotten i Långviken.⁸³ Lehtinens resultat togs med i den nya beredningen av ärendet efter HFD:s beslut. Finlands miljöcentral skickade specialforskaren Ekeboom till Långviken år 2000 för egna djuplodningar och tilläggsundersökningar om vi-

81 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 3

82 HFD 06.04.2004 t. 749 s. 6 ger som sin källa Outi Airaksinen ja Krister Karttunen: Natura 2000-luontotyyppiopas, Suomen ympäristökeskus, ympäristöopas 24 s. 32-33. Jag har sammanfattat HFD:s återgivande av texten.

83 ÅU 28.12.2005: "I januari 2001 visade Enestam miljöministeriets hela tjänstemannaledning vår trämodell av Långvikens bottenprofil för att övertyga dem om att Långviken inte hade några trösklar."

kens tröskelkaraktär. Därtill begärde Miljöministeriet ett utlåtande av en ny sakkunnig, en dåvarande specialforskare vid Havsforskningsinstitutet, Harri Kuosa.

Ekeboom och Kuosa drog slutsatsen att kriteriet "tröskelkaraktär" uppfylls. Lehtinen framhöll motsatsen. Ministerarbetsgruppen fattade slutligen samma beslut som tidigare: Långviken ska inte ingå i Natura. Motiveringen den här gången var att definitionen på naturtyp 1650 ger rum för många tolkningar. Dessutom ansågs de uppgifter som forskningen tagit fram inte vara tillräckliga för att kunna bevisa att kriterierna uppfylls eller tillräckliga som grund för att kunna uppskatta områdets betydelse.⁸⁴ Markägarna i Korpo tackade speciellt ministrarna Jan-Erik Enestam och Kalevi Hemilä för detta beslut.⁸⁵

Naturskyddsförbundet r.f. och Birdlife Finland r.f. överklagade beslutet till HFD. Domstolen var inne på samma linje som statsrådet om tolkningsmöjligheterna och om dels motstridiga, dels bristfälliga vetenskapliga resultat. Detta fanns ändå inte ett skäl för att lämna området utanför, beslöt HFD.⁸⁶ Den 6.4.2004 förklarades statsrådets beslut lagstridigt, igen.⁸⁷ "Men jag är inte helt överraskad eftersom det ju var ett politiskt beslut vi tog i statsrådet", kommenterade regionens minister Jan-Erik Enestam i ÅU.⁸⁸ Han hade vid det skedet blivit miljöminister med ansvar för ärendet.

Ytterligare utredningar krävdes, och Miljöministeriet beställde dem av ett konsultföretag. Jouni Leinikki gjorde sina undersökningar av området i september 2004.

Markägarna beställde en egen tilläggsundersökning, den här gången av forskare vid Uppsala universitet. Doktor Andreas Gyllenberg samlade sina egna data om Långviken och analyserade

---

84 HFD 06.04.2004 t. 749 s. 6

85 ÅU 29.05.2002

86 HFD 06.04.2004 t. 749 s. 14

87 HFD 06.04.2004 t. 749 s. 14

88 ÅU 08.04.2004

dem tillsammans med professor Lars Håkanson. De jämförde Långviken med andra finska kustvikar (627 st.) och fann varken trösklar eller andra specialdrag som skulle ge anledning att skydda Långviken.⁸⁹

Fyra dagar efter att ÅU rapporterade om de svenska forskarnas resultat publicerades en intervju med minister Enestam. Där meddelade han att han hade ändrat åsikt i fallet Långviken. Han ansåg nu att området ska ingå i Natura 2000-förslaget. Han upplevde att "det politiska krutet är bränt" och att Långviken inte längre var en politisk fråga utan juridisk. Dessutom sade han att det från EU hade signalerats att det från sydvästra Finland ingår för få tröskelvikar i förslaget.⁹⁰

Markägarna reagerade kraftigt på ministerns helomvändning och en diskussion följde om både hans person och om partiets politik.⁹¹ Partiets regionala avdelning tog via sin kretsstyrelse offentligt ställning mot ministerns linje.⁹² Ministern initierade diskussionen om vad det var som markägarna värjde sig för. Han försökte gjuta olja på vågorna med att säga att en eventuell Natura-status knappast ändrar livet vid viken på något sätt.

---

89 ÅU 09.12.2005

90 ÅU 13.12.2005. YM1/500/2009 s. 8 sammanfattar detta så här: "Euroopan komission johdolla vuonna 2003 suoritetun boreaalisen vyöhykkeen ehdotusten riittävyiden arvioinnin johtopäätöksissä katsottiin, että Suomen on vielä syytä tieteellisesti tarkastella verkostoehdotuksensa riittävyttä kyseisen luontotyypin kannalta, erityisesti suojelujärjestöjen esiin nostamien kohteiden osalta". På något modifierad svenska: "År 2003 utfördes en utvärdering av huruvida förslagen inom den borealiska zonen är tillräckliga. Utvärderingen leddes av den europeiska kommissionen. Slutsatsen av utvärderingen var att Finland har orsak att ytterligare på ett vetenskapligt sätt granska om Finlands förslag till nätverket är tillräckligt då det kommer till naturtypen i fråga. Speciellt gäller detta de objekt som naturskyddsorganisationerna tar upp."

91 "Men svenska folkpartiet är inget bluffparti, utan ett parti vars ideologi bygger på rättssamhällets regler, nordisk demokrati, ärlighet och ett starkt förtroende för vetenskapen inom våra nordiska universitet. Partiet stöder inte tjänstemannagodtycke och markägarförtryck. Hur skulle sfp kunna förklara för allmänheten, att partiet självt struntar i sina egna heligaste principer på ett oärligt sätt?" ÅU 28.12.2005

92 ÅU 18.03.2006

Partiordförandebyte stod vid dörren. Den nya partiordföranden Stefan Wallin övertog även posten som miljöminister (för de resterande 4 månaderna). Innan nästa riksdagsval i mars 2007 hann han ytterligare "ge styrfart" åt Långviken-problematiken. Han gjorde en ny helomvändning: "Långviken ska nog hållas utanför Natura", lovade han.⁹³ Efter valet tillträdde Paula Lehtomäki (centern) som miljöminister. Som hennes moderskapsvikarie tillträdde Kimmo Tiilikainen (centern) i slutet av september 2007. Lehtomäki fortsatte på sin post efter moderskapsledigheten valperioden till slut. Den 1.4.2009 ställde Miljöministeriet till påseende ett nytt förslag till beslut i fallet FI0200121, Långviken. Innehållet i det förslaget är att ett 100 ha stort område vid Långviken ska införas i Finlands Naturanätverk.⁹⁴ I motiveringarna nämns ett nytt utlåtande som ministeriet har begärt av en marinbiologisk forskningsgrupp vid Åbo Akademi och ett utlåtande som det har begärt av en specialforskare inom Östersjöforskning vid Finlands miljöcentral.⁹⁵

På våren 2011 ordnades nästa riksdagsval. När den här avhandlingen går i tryck heter miljöministern Ville Niinistö (de gröna). Utlåtanden om det förslag som ställdes till påseende i april 2009 har samlats men statsrådet har ännu inte fattat något beslut i ärendet.⁹⁶

3.1.3 Vetenskap eller erfarenhet?

Sociologen Veronica Korhonen anser att Långviken-konflikten handlar om en krock mellan två olika kunskapsystem. Mot varand-

93 ÅU 10.03.2007 "Det finns många andra vikar av samma slag som Långviken som aldrig undersökts. Det finns inte förutsättningar att anta att just Långviken är den rätta viken...Högsta förvaltningsdomstolen förkastade i slutet av förra året statsrådets förslag om att Vanda å skall höras till Natura 2000. Orsaken var att det fanns för lite klara jämförande fakta om andra åar. Parallellen till Långviken är här uppenbar."

94 YM1/500/2009, s. 7

95 YM1/500/2009, s. 6

96 Personligt meddelande av lagstiftningsråd Heikki Korpelainen den 28.10.2011

ra står enligt henne expertkunskapen och den erfarenhetsbaserade kunskapen. Ett specialdrag i fallet Långviken är att även de som först och främst förlitar sig på erfarenhetskunskapen, skaffar sig egen expertkunskap för att kunna argumentera i samma kategori som motståndaren. Korhonen baserar sitt tänkande på Ulrich Becks tankar om det senmoderna risksamhället, där expertkunskapen är nödvändig i riskhanteringen och på Anthony Giddens teori om hur tilliten eller misstron har en central funktion i relaterandet till denna expertkunskap.⁹⁷

Annukka Oksanen beskriver Natura-motståndet i Sydvästra Finland i sin doktorsavhandling. Långviken är inte bland de sju Natura-områden i Sydvästra Finland där hon har samlat intervjuer, men hon följer samma indelning i teoretisk och praktisk kunskap som Korhonen. Oksanen anser att en skarp indelning i "subjektiva åsikter" som medborgardeltagande förmedlar och i "objektiva fakta" som samarbetet mellan myndigheter och sakkunniga levererar inte är motiverad.⁹⁸ De som bor på de områden som Natura-nätverket består av representerar enligt henne också sakkunskap.

Det är lätt att hitta exempel på uttalanden i ÅU-diskussionen som stöder en indelning i expertkunskap och erfarenhetsbaserad kunskap: "Våra förfäder har fiskat i Långviken i generationer, aldrig har någon talat om djupskillnader som skulle likna trösklar. Sådant skulle en skärgårdsbo veta, sådan kunskap går i arv", skriver en markägare.⁹⁹ "Miljöministeriet gör utan vidare rätt i att följa professor Harri Kuosas bedömning att Långviken ska skyddas. Han är en auktoritet på området", skriver en professor i marinbiologi.¹⁰⁰

Lika uppenbar är de lokala invånarnas misstro mot miljömyndigheternas expertkunskap och vice versa: "...besluten om Natura-dugligheten kan väntas efter ett beställningsjobb av miljöminis-

---

97 Korhonen 2004

98 Oksanen 2003, 35.

99 ÅU 05.04.2006

100 ÅU 30.03.2006

teriet. Uppdragsgivaren kan möjligen verka opartisk men risken för att resultatet påverkas av beställaren är överhängande”, skriver en markägare.¹⁰¹ Resonemanget är spegelvänt detsamma på den andra sidan: ”...visst kan markägarna låta en egen expert göra en egen bedömning av viken – men hur trovärdigt är det? Skulle markägarna ha gått ut med en expertrapport som emotsagt deras egna intressen?”.¹⁰² Naturskyddsorganisationernas kunskap är inte heller mycket värd i markägarnas ögon. Markägarna skulle gärna ta bort till och med deras rätt att agera i naturskyddsfrågor: ”Det är fullständigt fel att någon, som inte själv är sakägare och inte ens vet något om ärendet, har besvärsmätt.”¹⁰³

Så som även Korhonen skriver, är det särskiljande markägarnas initiativ att försöka överbygga klyftan mellan sin egen erfarenhetsbaserade kunskap och experternas kunskap. De beställer egna undersökningar av vetenskapsmän. ”Betraktelsesättet och argumenteringen i Leinikkis rapport är ologisk och ovetenskapligt uppbyggt. Gyllenhammar&Håkansons rapport uppfyller alla krav på en vetenskaplig analys av en geomorfologisk fråga där man öppet diskuterat frågan från olika vinklar för att hitta de bästa svaren. Vilken lekman som helst kan se detta”, argumenterar de.¹⁰⁴ Det gillar inte motpolen: ”[Den ovannämnda professorn i marinbiologi] Bonsdorff är bestört över att vissa debattörer, utan dokumenterad expertis på området, anser sig kunna avgöra vad som är ’naturvetenskapligt korrekt’ i frågan”, skriver en reporter i ÅU.¹⁰⁵

Så som redan mitt val av citat antyder (en artikel får stå till tjänst med många av argumenten som försvarare av Natura-statusen framför) är diskussionen i ÅU oproportionerligt omfattande när det gäller debattörer som motsätter sig Natura. En läsare som inte

---

101 ÅU 18.09.2004

102 ÅU 30.03.2006

103 ÅU 17.05.2003

104 ÅU 18.02.2006

105 ÅU 30.03.2006

läser andra källor får inga argument för att Långviken borde bli en del av Natura. Den slutsats som en sådan läsare frestas dra är att argumenten för Natura antingen är så svaga att de inte tål dagsljus, eller att de helt enkelt inte finns. Och när argumenten läggs fram, bemöts de med sådan misstänksamhet och så många negativa tidigare exempel, att deras trovärdighet blir ringa. ÅU:s chefredaktör komprimerar saken så här i en ledare: "Miljödialogen i Finland är inflammerad inte minst för att Natura-nätverket infördes med maximal klantighet från miljöministeriets sida. Natura-processen fungerar fortfarande som ett negativt förtroendekapital som gör att – i detta fall – jaktfolk lusläser varje tjänstemannarad med maximal misstänksamhet. Debatten om Långviken i Korpo följer samma mönster. Ortsbor vill inte riktigt tro när politiker och tjänstemän säger att en framtida Natura-status inte påverkar det dagliga livet vid Långviken. Det smärtar en informationsförmedlare att vi inte förmår ta fram bättre information om var Finland går fram i denna fråga."¹⁰⁶

Insändarna är nästan genomgående emot Natura och det kan tidningen inte påverka. Men tidningen kan fritt välja vem de intervjuar och belysa saken från olika sidor. I det valet väljer ÅU att intervju motståndare oftare än försvarare (10/8). Därtill delar tidningens ledarskribent motståndarnas uppfattning av situationen: "Oddsén är inte stora för att den [miljöcentralen] ska ha någon som helst förståelse för markägarna. Det är en del av centralens attityd- uppsättning: markägare har per definition fel."¹⁰⁷

Angående bättre informationsförmedling kan jag konstatera att HFD-besluten är de källor som förmedlar mest information. De belyser talet om "det politiska krutet" och behandlar de naturvetenskapliga oenigheterna.¹⁰⁸

---

106 ÅU 09.08.2006

107 ÅU 11.01.2006

108 Den naturvetenskapliga detaljargumentationen förs på s. 6-9 i HFD 06.04.2004 t. 749. På s. 5 i samma dokument antyds att den politiska kompromissen i minister-

3.1.4 Rätten att bestämma vad som ska skyddas

Debattörerna i ÅU beskriver kampen med hjälp av både juridiska och moraliska termer. "Men blir det så att statsrådet tar med Långviken är det inte oävet att markägarna får sin sak rättsligen prövad", formulerar sig minister Enestam angående ärendets juridiska giltighet.¹⁰⁹ "Beträffande Långviken har det inte handlat om miljövård utan om att få makt över mark- och vattenområden. Både massmedia och forskare har med Långviken som exempel börjat intressera sig för miljömyndigheternas enväldiga arbetsätt och förvaltningskultur, som berövar vanliga medborgare deras mänskliga rättigheter", anser en sommarboende vid Långviken.¹¹⁰ Den tidigare nämnda marinbiologen, professor Bonsdorff hänvisar till demokratibegreppet i en intervju: "Myndigheterna måste följa den vedertagna förvaltningsmodellen. 'Det är en sådan demokrati vi har byggt upp. Där har vissa myndigheter vissa befogenheter – polisen har rätt att ta fast bovar, miljömyndigheterna har rätt att bedöma vad som behöver skyddas'."¹¹¹

De juridiska, moraliska och vetenskapliga argumentationerna rör sig kring två brännpunkter. Den första är: vem får bestämma över de människors åtaganden som rör sig på Långvikens område? Hur blir det med muddring, fiske och jakt - och hur blir det med markägarnas rätt att bestämma över sina ägor? Den diskussionen är överlägset den viktigaste för markägarna och här kommer miss-tron mot myndigheter starkt fram.¹¹²

Myndigheterna lovar med ministerns mun att en Natura-status inte påverkar livet vid viken.¹¹³ Ledarskribenten för ÅU undrar vad

---

arbetsgruppen kan ha handlat om en bytesaffär mellan Kiimajärvi som blev kvar i förslaget och Långviken som togs bort.

109 ÅU 08.04.2004

110 ÅU 29.05.2002

111 ÅU 30.03.2006

112 ÅU 23.12.2005, 29.05.2002, 11.01.2006, 01.04.2006

113 ÅU 13.12.2005

det är för vits att skydda ett område om skyddandet inte begränsar utnyttjandet av objektet på något sätt.¹¹⁴ En markägare hänvisar till Natura-styrdokument och tidigare exempel på restriktioner på Natura-området.¹¹⁵ En lokal jägare hänvisar till pågående beredningsarbete av lagar som reglerar jakt på Natura-områden.¹¹⁶

Den andra brännpunkten är naturen och hur den bäst kan skyddas¹¹⁷. Naturskyddsföreningarna och miljömyndigheterna argumenterar inte för sin ståndpunkt i ÅU-materialet. HFD-besluten redovisar för beredningen av Natura-förslaget. Där kommer naturskyddsorganisationernas och miljömyndigheternas åsikt fram: enligt deras uppgifter är naturtypen i fråga sällsynt och viktig för vissa arter som trivs i naturliga brackvatten. Långviken är även viktig som fåglarnas rast- och matplats. Enligt Finlands Naturskyddsförbund finns det ca 10 liknande vikar i Finland och förbundet menar att om man skyddar enbart de fyra som nu ingår i Natura-förslaget, garanteras inte den gynnsamma skyddsnivån som EU stipulerar. M.a.o. är bevarandet av denna naturtyp och dessa arter hotat om Långviken lämnas utanför.¹¹⁸ Havsforskningsinstitutets sakkunnig understryker värdet i att ha en så fin natur som i Långviken, vare sig den ingick i Natura eller ej.¹¹⁹

Markägarna är oroliga för att viken förstörs, om den skyddas på statens och EU:s sätt: "Vi är rädda för att viken i sista hand växer fast och fiskeplatserna försvinner eftersom muddring och röjning inte är möjligt. Viken blir en ruttnande insjö".¹²⁰ Argumentationen liknar diskussionen om möjliga jaktförbud på Natura-områden. Då framhåller både en jägare och en ledarskribent att jakt är viltvård och att det effektivaste sättet att skydda värdefulla

---

114 ÅU 09.08.2006

115 ÅU 04.01.2006

116 ÅU 13.06.2006

117 ÅU 05.08.2006, 05.04.2006, 30.03.2006, 09.08.2006, 03.11.2006

118 HFD 14.06.2000 t. 1601 s. 4, 8

119 ÅU 10.03.2007

120 ÅU 05.04.2006

naturområden är att tillåta markägarna fortsätta med det de gjort i minst hundra års tid.¹²¹ Representanten för staten och EU påstår i princip samma sak: "Alla åtgärder som bidrar till att bibehålla Långvikens nuvarande tillstånd är tillåtna. Det betyder att muddring till och med är att rekommendera för att förhindra att viken växer igen. Likaså finns inga hinder för byggande på stränderna, försäkrar Enestam."¹²²

Hur kan de inblandade människorna alla samtidigt önska att naturen vid Långviken bevarades – och vara övertygade om helt olika sätt att garantera detta? Med fokus i innehållet kunde situationen gestaltas genom ett påstående att de inblandade har ett gemensamt mål (bevara naturen vid Långviken) och applicerar olika medel för att nå detta (Natura-status eller ej). För att komma fram till det gemensamma målet borde de i princip rationellt kunna diskutera sig fram. Hela processen visar ändå att denna bild inte stämmer överens med verkligheten. I det följande kommer jag att argumentera för att detta berättar om att de delaktiga i processen är engagerade i den som hela personer, inte enbart genom sin rationella förmåga.

Genom att fokusera på hur de olika deltagarna i diskussionen yttrar sig ämnar jag att visa att uttryck som till sitt innehåll ser lika ut kan betyda olika saker. Ordens mening beror på deras form samt på vem som uttalar dem och i vilken situation. Orden får sin mening i det hur de fungerar i det sociala sammanhanget där de uttalas. För att få fram detta kommer jag att sortera utsagorna i intervjuerna utgående från hur de fungerar, oberoende av vad innehållet i dem är. I slutet av det här kapitlet ser vi närmare på hurdan den metoden blir som tar fram dessa skillnader. Men före det presenterar jag ännu det andra fallet genom innehållsanalys av mediamaterial. Vad hände i tvisten kring Högsåra vindkraftverk?

---

121 ÅU 05.08.2006, 09.08.2006

122 ÅU 13.12.2005

3.2 Tematisk beskrivning av fallet Högsåra vindkraftverk

Vindkraftskonflikten på Högsåra i Dragsfjärd som år 2009 anslöts till Kimitoöns kommun analyseras här genom den bild som skapas av finlandssvensk press under åren 2002 - 2007.¹²³ I Brages pressarkiv bevarades sammanlagt 37 inslag som behandlade ämnet vid tidpunkten för materialsamlingen, 13.9.2007. Av dem var 28 debattinlägg, 2 kolumner och 7 nyheter.

Min uppgift här är inte att granska sanningshalten i påståenden utan beskriva den bild som de olika parterna och medierna ger av situationen. Det som är intressant för uppdraget i den här avhandlingen är just de tolkningar som de olika intervjupersonerna gör och de följder som tolkningarna får i tal och handling. Vad som ger upphov till tolkningarna är intressant, medan en egen tolkning av vad som är "sanningen" bakom varje tolkning är ett uppdrag för historiker.

Förutom de tolkningar som publicerats i tidningar har jag studerat ett HFD-beslut som getts i tvisten¹²⁴ samt en pro gradu-avhandling i juridik¹²⁵ som skrivits om ämnet. Slutet på berättelsen om de tre vindkraftverken har jag hittat på internet. Beskrivningen börjar med en kortfattad översikt av vad som i stora drag hände och i vilken ordning.

På Högsåra föddes år 1995 en projektidé att resa vindkraftverk på Bockberget. Byalagets styrelse behandlade idén år 1996. Myndigheterna i kommunen och på Sydvästra Finlands miljö-

---

123 Orsaken till att materialet i det förra fallet kommer enbart ur en tidnings arkiv medan flera tidningar används i detta fall är materialens olika omfång. I det förra fallet räckte en tidning till för en heltäckande bild av händelserna. För att få ett lika täckande material angående detta senare fall behövdes flera tidningar.

124 Jag har haft tillgång till HFD 01.12.2005 t. 3220. Pölönen 2009 hänvisar till och återger delar av flera beslut som högsta förvaltningsdomstolen (och Åbo förvaltningsdomstol) har gett i ärendet. När jag finner väsentlig information i besluts-texter som hon citerar, hänvisar jag i notapparaten till de beslut som hon återger. Jag finner det sättet som mera informativt än att hänvisa till sidan i Pölönen 2009.

125 Pölönen 2009.

central engagerades år 1997.¹²⁶ 4.12.1998 beviljade miljöcentralen ett undantagstillstånd till ett vindkraftverk på Högsåra¹²⁷, då området saknade delgeneralplan. 3.2.1999 beviljade byggnads- och planeringsnämnden i Dragsfjärds kommun bygglov för 2 vindkraftverk (turbinerna 1 och 2). Det var möjligt, eftersom den överingenjör på miljöcentralen som fattade beslutet om undantagstillståndet muntligen hade meddelat kommunen 29.1.1999 att det inom det beviljade undantagstillståndet är möjligt att bevilja bygglov för två turbiner.¹²⁸

Bygglovet för det tredje vindkraftverket beviljades i samma ordning: området saknade fortfarande delgeneralplan, Sydvästra Finlands miljöcentral beviljade ett undantagstillstånd 16.3.2000 och byggnads- och planeringsnämnden i Dragsfjärds kommun bygglovet (turbin 3) 3.5.2000 (4.5.2000).¹²⁹ Bygglovet för ett fjärde kraftverk söktes direkt från kommunens byggnads- och planeringsnämnd som beviljade det (turbin 4) den 5.12.2001.¹³⁰

Markanvändnings- och bygglagen ändrades år 2000. "Högsåras vindmöllor har fått de ursprungliga byggloven under den tidigare lagens tid. Den förutsatte inte ett lika brett hörande som nu gällande lag", förklarade miljöminister Jan-Erik Enestam år 2004.¹³¹ År 2002 gav Miljöministeriet ut ett betänkande angående vindkraftsbygge, med bl.a. rekommendationer för vilka platser som passar för byggandet av vindkraftverk. Den 29.9.2004 skickades det centrala innehållet i detta betänkande ännu ut i form av ett

---

126 HBL 07.07.2004

127 HFD 4.12.2002 t. 3204

128 HFD 4.12.2002 t. 3204. Enligt Pölönen 2009, 26 är det förbryllande, att inte undantagstillståndet beviljades skriftligt för två turbiner. Hennes bedömning av förfarandet är att det speciellt i konfliktsituationer kan verka som en överenskommelse som slutits bakom ryggen på folk, även om det inte skulle handla om någonting sådant.

129 HFD 4.12.2002 t. 3205. I utdraget ur det HFD-beslut som Pölönen 2009 återger finns två datum för detta beslut, 3. och 4.5.

130 HFD 4.12.2002 t. 3206

131 HBL 040915

brev från Miljöministeriet till miljöcentralerna. Delgeneralplanen för stränderna i västra skärgården godkändes av Dragsfjärds kommunfullmäktige den 1.4.2003. I den har Bockberget definierats som ett område för energiförsörjning (EN). Beslutet grundade sig på att det fanns lagfasta beslut för fyra vindkraftverk i området. I sin förklaring skriver kommunen att planen till den här delen är konstaterande.¹³²

“När vägen började breddas och elledningarna dras”¹³³ fick en grupp deltidsboende på Högsåra reda på att det som tidigare “prattats om i buskarna”¹³⁴ faktiskt var så långt att byggloven var beviljade. Att det dessutom inte handlade om en “mölla” utan fyra kom också enligt dem som en överraskning.¹³⁵ Motståndarna riktade sin kritik först och främst mot att de inte fått vara delaktiga i processen när byggloven beviljades. Enbart rågrannarna hade hörts. De försökte få byggloven upphävda genom besvär.

Det första besväret angående Högsåra-vindkraftverken kom till HFD i december 2002. Besväret förkastades med motivering att samtliga undertecknade var obehöriga. När motståndarnas besvär som privatpersoner inte behandlades grundade de en förening, Skärgårdshavets Naturvänner r.f., för att driva ärendet. En av de intervjuade “vill minnas” att det var 49 olika besvär till Åbo förvaltningsdomstol som ärendet genererade.¹³⁶

Besvären fördröjde byggarbeten på Högsåra. Den första grunden hade hunnit gjas i oktober 2004. Det andra HFD-beslutet höll i kraft delgeneralplanens EN-märkning på Bockberget¹³⁷ I

132 Pölönen 2009, 29-30 frågar sig, varför kommunen inte hade planlagt området på Högsåra som ett EN-område redan vid det skedet, då platserna för vindkraftverken söktes före ansökandet av undantagstillstånden. Eftersom byggnadsarbeten av kraftverken inte hade påbörjats vid tidpunkten för planbeslutet, skulle planen inte ha behövt vara konstaterande på den här punkten, skriver hon.

133 ÅU 07.04.2004

134 Intervju med “Simon”, senare förkortat IS

135 IS

136 Intervju med “Theo”, senare förkortat IT

137 HFD 1.12.2005 t. 3220 (med rösterna 3-2)

det ärendet röstade HFD 3-2 för att besväret ska förkastas. En av domarna gav besvärställarna rätt i argumentet att det på området finns naturvärden som inte hade undersökts tillräckligt med tanke på tre vindkraftverk. En annan stödde argumentet att planen inte har uppkommit i den ordning som förutsätts i markanvändnings- och bygglagen. Området för energiproduktion med vindkraft hade funnits med redan i skeden då det ännu borde ha utretts.¹³⁸

Efter det andra HFD-beslutet kom byggarbeten åter i gång. På sommaren 2007 transporterades tre kraftverk till platsen och restes upp,¹³⁹ det fjärde lät man bli att bygga. Projektet slutfördes officiellt i juli 2007, men uppföljande mätningar fortsatte till våren 2008.¹⁴⁰ Det tredje HFD-beslutet som givits i ärendet dateras till 15.5.2008.¹⁴¹ Den officiella öppningen av vindkraftsparken firades den 15.6.2008.¹⁴²

I det följande tematiserar jag diskussionen om vindkraft på Högsåra. Jag börjar med det som konflikten på rubriknivå handlade om: vindkraft. De andra aspekterna som jag väljer att belysa här kretsar kring tre större värderingsproblem: demokratiska beslutsprocesser, teknik i förhållande till tradition samt människans olika sätt att nyttja naturen: rekreation och näring.

---

138 HFD 1.12.2005 t. 3220. Pölonens 2009,30 bedömning är, att "kunnassa käytetyt toimintamallit vaikuttavat hieman vinoutuneilta, mikä osaltaan on voinut syventää tuulipuiston rakentamiseen liittynyttä konfliktia". Min översättning: "De förfaringsätt som använts i kommunen verkar litet skeva, vilket kan för sin del ha fördjupat konflikten kring byggandet av vindparken".

139 ÅU 11.5.2007

140 [Http://www.hafmex.fi/index.php?Itemid=12&id=7&option=com_content&task=view&lang=english](http://www.hafmex.fi/index.php?Itemid=12&id=7&option=com_content&task=view&lang=english) (12.10.2007)

141 HFD 15.5.2008 t. 1171

142 Turun Sanomat 13.5.2008

3.2.1 Vindkraft

Teman som debatterades ingående i tidningarna var vindkraft som hållbar energiform, vindkraftens negativa sidor, placeringen av vindkraftverk, statens mål och strategi för utbyggnad av vindkraft, estetiken i vindkraftverk, deras betydelse för turism och för prisutvecklingen av fastigheter. Vindkraftens negativa sidor beskrivs i en insändare till exempel på det här sättet:

”Studier i Sverige indikerar att människor som bor i närheten av vindkraftverk påverkas av det buller, de infra- och lågfrekventa ljud vindkraftverken alstrar. De skuggbilder, flimmer och discoeffekter vindkraftverk åstadkommer, dag och natt, stör människan. I Tyskland har man konstaterat att isbitar från rotorn kan slungas över 400 meter och är farliga för omgivningen. Antalet olyckor där stora vindkraftverk blåst omkull eller börjat brinna har ökat betydligt [...] Nu konstaterar utredningar från Spanien och USA att vindkraftverk går hårt åt rovfågelstammen”.¹⁴³

Vindkraftverkens ekonomi kritiseras speciellt ofta. En skribent räknar att investeringskostnaderna för ett biokraftverk är 340 000 euro per MW och jämför det med vindkraftens 1 miljon euro.¹⁴⁴ Även en annan skribent jämför vindkraften med andra förnybara energiformer för att underbygga argumentet att den är oekonomisk. Enligt honom är vindkraftssubventioner ”rent penningsslöseri” eftersom biobränslen, energi från avfall och energieffektivering ger betydligt mera utsläppsminskning för samma pengar.¹⁴⁵ Också bristen på realiserade vindkraftsprojekt används som argument:

”Är det inte underligt att inget av de stora energibolagen har hoppat

---

143 HBL 10.02.2004

144 HBL 10.02.2004

145 ÅU 21.04.2004

på tillfället att med 35 procents investeringsstöd bygga ut en sådan anläggning [på 50-100 enheter motsvarande 100-200 MW:s kapacitet] och skörda en massa PR på kuppen? Kan svaret helt enkelt vara att den inte kan fås lönsam med dagens teknologi?"¹⁴⁶

Samma skribent skulle även vilja korrigera antaganden om vad vindkraft kostar. Han vill räkna utgående från att ett kraftverks livstid är närmare 10 än 25-40 år, eftersom tekniken enligt honom föråldras så snabbt. Han skulle även addera kostnaderna för investeringar på det stödkapacitet som behövs under tiden det blåser för lite eller för mycket.¹⁴⁷

Vindkraftens försvarare på Högsåra bemöter den ekonomiska argumentationen genom att konstatera att projektet är lönsamt tack vare en officiell energipolitik med sina subventioner, som används för att man ska nå de mål som uppställts nationellt och internationellt.¹⁴⁸

Vindkraftverkens estetik verkar vara av central betydelse, men svår att diskutera. En skribent som vågar ta ordet "ful" i sin mun jämför den estetiska skadan med kraftverkens energieffektivitet så här:

"Sak samma om det blåser för lite eller för mycket, lika illa. Däremot förfular åbäkena landskapet oavsett om det blåser eller ej."¹⁴⁹

En annan skribent anser att diskussionen om vindkraftverkens inverkan på landskap borde handla om någonting annat än ful eller vacker. Ett sådant resonemang tillämpas inte enligt honom ens på husbyggen. Han menar att det synas noggrannare hur en liten strandbastu passar i omgivningen än vad som är fallet med vind-

---

146 HBL 11.08.2004

147 ÅU 21.04.2004

148 ÅU 01.06.2004

149 HBL 09.11.2003

---

kraftverken på Högsåra, och att de använda begreppen i det sammanhanget inte är "ful" eller "vacker".¹⁵⁰ Tidigare belyser samma skribent frågeställningens estetiska sida så här:

"Vindkraftens olämplighet i naturskön miljö är alltför uppenbar för att utbyggnad där ska styras av handelsresanden i miljöförstörelse typ Tage Romberg."¹⁵¹

Den sistnämnda är en vindkraftsentreprenör som byggt och planerar flera vindkraftverk i Skärgårdshavets område. Beskrivningen att vindkraften är "olämplig" just i "naturskön" miljö indikerar att det är just miljöns skönhet som vindkraftverken förstör.

En till skribent ansluter sig till den estetiska diskussionen med att beskriva vindkraftverk som malplacerade fallossymboler:

"Varför skada vår enastående nationalpark med dessa phallossymboler, som i själva verket uppförs på fel plats, på fel tid med fel teknik? Alternativet vore att vänta tills tekniken gör det möjligt att ekonomiskt bygga de offshore kraftverksparkar som är i linje med landskapsplanerna och som också förs fram i studien Sea Wind Europe gällande hela EU".¹⁵²

I placeringsdiskussionen finns det enligt min tolkning en tydlig estetisk aspekt och den har att göra med att vindkraftverken representerar och genom sin estetik kommunicerar ny teknologi. Det senaste citatet föreslår även en tolkning att de för vissa mottagare kommunicerar teknologioptimism, t.o.m. teknologinaivitet, och (manlig) chauvinism. På grund av sin industriella karaktär upplevs de bäst passa på industriområden. En sådan rekommendation görs t.ex. på ministerienivå, i det betänkande som kom ut 2002. En

---

150 HBL 15.09.2004

151 ÅU 04.06.2004

152 ÅU 21.04.2004

aktiverad medborgare återger resonemanget:

”I betänkandet indelas landet i fyra typer av områden med hänsyn till möllor, från mycket lämpliga (områden som saknar tydliga miljövärden så som existerande hamnar och industriområden), rätt lämpliga (t.ex. kustområden utan tydliga miljövärden samt stor öppna åkerområden), känsliga områden (fjällvidder, natursköna kustområden i rekreatjonsbruk med rikt fågelliv) samt till slut olämpliga områden (naturskyddsområden, Natura 2000 -områden samt nationellt värdefulla landskaps- och kulturområden”.¹⁵³

Skribentens åsikt är att Högsåra är ett exempel på de olämpliga områdena. Placeringsdiskussionen är den som Skärgårdshavets naturvänner r.f. anser vara den centrala.

En del spaltmillimetrar ägnas även åt vindkraftverkens storlek och effektivitet. Motståndarna vill veta vilka dimensioner byggen har och upplever sig inte få svar av myndigheterna. Efter att kraftverken transporterats till Högsåra ondgör sig en skribent över de ändrade planerna:

”Där berättade byggnadsinspektör Martti Murto att första våningen på Högsåra vindkraftverk blir 65 meter hög. I bygglovsansökningarna har man för två av kraftverken anmält en höjd om 50 meter. Överskridningen är ju bara 15 meter så det är ju inget att bry sig om. Fundamentet definierades till 10 kvadratmeter, man byggde 60 - en pipa snus. Andra våningen är intressant. Det låtsas kommunen att inte alls existerar. Enligt ansökningshandlingarna skulle den bli 24 meter hög. I verkligheten är den 35 meter. Andra våningens yta skulle bli 1809 kvadratmeter. Nu blir den 3920, drygt dubbelt så stor”.¹⁵⁴

I en tidningsartikel om resandet av kraftverken låter samma fakta helt annorlunda. Den som citeras i intervjun är vindkrafts-

153 HBL 14.01.2003

154 HBL 17.05.2007

entreprenören Mats Enberg:

”Möllorna byggs i Högsåra på Bockberget ca 30 meter över havet, och blir då vingen står rakt upp nästan exakt 100 m höga. Eftersom medelvindstyrkan är 7 m/s på Bockberget, räknar man med att en hel del kilowattimmar ska produceras. - Maxeffekten är två megawatt eller 2000 kilowatt. Så mycket kan naturligtvis inte produceras alla dagar men en hel del ska det nog bli”.¹⁵⁵

Motståndarna till Högsåra-kraftverken håller sig väl informerade om både EU- och nationella strategier angående vindkraft. Den vägen kommer de att servera en hel del information även åt tidningsläsarna. De berättar om målet att öka vindkraftproduktionen på 70 MW år 2003 till 500 MW år 2010. De berättar hur många kraftverk det betyder då en modern mölla 2003 hade ”en effekt på 1,5-2 MW, en höjd på 90-100 m och en livstid på 25-30 år.”¹⁵⁶ De berättar även om målet att gruppera stora delar av nykapaciteten i vindparker. De kommer också med en hel del kritik angående dessa planer:

”Regeringen har dock tydligen ingen som helst strategi för hur det målet skall uppnås. Allmänheten känner till att vindkraftsföretag får investeringsstöd och skattelättnader, men det är allt. Det bästa regeringen kunde göra för vindkraftsutbyggnaden vore att utarbeta en detaljerad och realistisk plan för hur uppsatta mål ska nås. I strategin borde åtminstone följande saker fastslås: Lokaliseringsregler, subsidiepolitik, finansiering, regulativa åtgärder, reservkraftsarrangemang samt industripolitik”.¹⁵⁷

---

155 ÅU 16.05.2007

156 HBL 14.01.2003

157 HBL 15.09.2004

3.2.2. Demokrati

I tidningsartiklar presenteras orsbornas godkännande som ett viktigt mål för initiativtagarna till vindkraftsprojektet på Högsåra, Mats Enberg och Martin Andersén. För att nå detta mål gör de mer än lagen kräver, skriver en högsårabo:

”Beträffande Högsåra-möllorna gjorde berörda parter bedömningen att en mera omfattande ansökningsprocedur skulle garantera lokalsamhällets stöd för projektet. Således ansöktes om såväl undantags- som bygglov, och grannar och intressenter hördes enligt lagen. Miljömyndigheter och kommun beviljade begärda lov. Avsikten att skapa en positiv förankring av projektet i lokalsamhället lyckades. Långt över 90 procent av invånarna på Högsåra står idag bakom projektet”.¹⁵⁸

De som inte ställer sig bakom vindkraftverken är en orsbo (som ännu i början av processen var för kraftverken), hans gemål och flera sommargäster. Deras uppfattning om processens demokratiska karaktär är precis den motsatta:

”Sammanfattningsvis känns det som om man struntar i alla principer som berör demokrati, rättvis förvaltning och bevarandet av en unik miljö”.¹⁵⁹

Motståndarna framhäver, att de fått höra om projektet först när vägen började breddas och nya elledningar dras.¹⁶⁰ Motpolen hänvisar till byalagets protokoll, där motståndarnas underskrifter bekräftar att de varit medvetna om processen långt tidigare.¹⁶¹

---

158 HBL 07.10.2004

159 HBL 05.11.2003

160 ÅU 07.04.2004

161 ÅU 01.06.2004

I byalagets styrelse behandlas frågan 1996.¹⁶² Motståndarna berättar också, att flera av dem trots att elektriciteten från vindkraftverken skulle användas i byn.¹⁶³ Vindkraftsföretagaren hänvisar till behandlingen i byalagets styrelse och kontrar med att säga att informationsspridning via massmedier inte ligger bland skärgårdsbornas första intressen.¹⁶⁴

Kritiken gäller inte enbart kommunikationsmöjligheter. Det finns även direkt demokratirelaterade synpunkter. Alla tomtägare är "synbarligen" inte lika inför lagen, framhäver kritikerna. Stugägarna betalar "fyra fem gånger" högre skatt till kommunen än ortsbefolkningen, beskriver en skribent. Ändå anses de inte ha någon talan i ärendet, säger han.¹⁶⁵ Hur lokalsamhället uppfattar de deltidsboendes begäran att få vara en del av strukturen framgår av följande tidningscitat. Även den här debattören använder sig av ironi som stilmedel för att vinna gehör för sin poäng:

"En åker i Alberga har förstörts och det irriterar mig oerhört varje gång jag åker tåg, men varken jag eller Visans Vänner i Hangö har hörts, sade Sten Öhman i publiken."¹⁶⁶

År 2002 hade Miljöministeriet fattat ett betänkande angående vindkraftsbygge, som inte fått den spridning som ministeriet önskat. Därför skickar det ännu år 2004 ut ett brev om betänkandets centrala innehåll till miljöcentralerna.¹⁶⁷ Miljöminister Jan-Erik Enes-tam försäkrar att den nya lagens anda är att hörandet i sådana här frågor ska vara brett, definitivt bredare än bara rågrannarna.¹⁶⁸ Han får flankstöd av en tjänsteman på Miljöministeriet som framhåller

---

162 HBL 07.07.2004

163 HBL 07.07.2004

164 HBL 07.07.2004

165 HBL 09.09. 2004

166 ÅU 04.06.2004

167 HBL 15.09.2004, HBL 07.10.2004

168 HBL 15.09.2004

hur mycket alla har lärt sig om ämnet:

”Enligt gällande lag och vad vi vet om vindkraftsbyggande bör planeringen av vindkraftverk i känsliga områden som Högsåra grunda sig på planläggning. Genom planläggning blir det möjligt att säkra att medborgarna kan delta i och påverka processen och att konsekvenserna av bygget utreds och evalueras tillräckligt ingående. Likaså förutsätter prövning av en ansökan om tillstånd till vindkraftverksbygge att verkningarna av projektet har utretts. Då tillståndsansökan behandlas skall det finnas uppgifter om kraftverkets dimensioner och hur många kraftverk ansökan gäller och detta bör specificeras i tillståndet. Verkningarna av vindkraftverksbyggen på landskapet skall beaktas särskilt. Utgångspunkten skall vara den att vindkraftverk inte passar in i sådana landskap och traditionella miljöer som har nationellt eller regionalt värde.”¹⁶⁹

Riksplanets klarhet i frågan är en föga tröst på kommunplanet, där vågorna fortfarande går höga. Kommunens representanter ser sig tvungna att ta till insändare (som de annars inte betraktar som en del av kommunens informationsstrategi) för att få slut på de brev som kommer från enskilda medlemmar av Skärgårdens naturvänner r.f.. Breven anses vara ärekränkande. Kommunstyrelsen i Dragsfjärd skriver:

”I dessa brev blir fullmäktige och styrelse beskyllda för att bryta mot lagen, vägran att ge ut offentliga handlingar, dragningen av Högsåra bys enskilda väg, att busstrafik förekommer på Högsåra med mera. För allt detta hotas förtroendemännen med framtida ersättningskrav”.¹⁷⁰

När högsta förvaltningsdomstolen förkastar besvären mot delgeneralplanen för stränderna i västra Dragsfjärd försvinner det sista

---

169 HBL 15.09.2004

170 HBL 07.10.2004

hindret för att resa vindkraftverken.¹⁷¹ Osäkerheten i frågan syns ännu på demokratins högsta topp. En rösts majoritet räckte för att tolkningen "den gamla lagen följdes, vindkraftverken får resas" blir den utslagsgivande.

"Högsta domstolen var inte enig i sitt beslut. Två av fem motsatte sig. Förvaltningsrådet Ilkka Pere hänvisar till Natura 2000-nätverket och anför att det är uppenbart att vindkraft på Bockberget försvagar de naturvärden som har lett till att grannområdena i söder och väster ingår i Skärgårdshavets Nationalpark och har upptagits i Natura-programmet. Regeringsråd Pekka Vihervuo anser å sin sida att planen inte har gjorts i den ordning som lagen förutsätter."¹⁷²

Ännu i färd med att resa sina vindkraftverk vågar inte Mats Enberg tro att processen är över:

"Nu ska kraftverken upp och produktionen i gång, också om det inte finns några garantier för att de får stå och producera sin el. Mats Enberg är en luttrad person. Lagen ger privatpersoner rätt att kräva ändring om de ser att annans verksamhet inkräktar på en."¹⁷³

Nyhetsredaktören i Hufvudstadsbladet (i fortsättningen HBL) ger motståndarna tre alternativ i samband med HFD-beslutet:

"Alternativen för motståndarna är nu att ge upp, föra ärendet till EU-domstolen eller vända sig till riksdagens justitieombudsman."¹⁷⁴

Vid det här skedet är det skäl att upprepa att jag inte ställer mig som garant för sanningshalten i det som skrivs. Min uppgift här är att återge vad som påstås i offentligheten, inte korrigera upp-

---

171 HBL 10.12.2005

172 HBL 10.12.2005

173 ÅU 11.05.2007

174 HBL 10.12.2005

gifterna. I det här sammanhanget har jag velat framställa argumentationen utan kommentarer. Analysen följer, men den bygger på intervjumaterialet.

3.2.3 Teknik och tradition

I samband med att Högsåra-turbinerna planerades fördes även diskussioner om en större vindkraftspark på Tunnhamn, i närheten av Högsåra. Det inspirerar till följande beskrivning av hur vindkraftverk strider mot skribentens uppfattningar om skärgårdskulturen:

*”En liten, mångomskreven skärgårdsidyll med anor från medeltiden mitt inne i nationalparken och Natura 2000-nätverket... Tanken på en park med tio vindkraftverk i detta sammanhang är grotesk”.*¹⁷⁵

En annan skribent sätter vindkraftsprojektet in i ett krigshistoriskt perspektiv:

*”Det skulle vara ett brott att vandalisera Högsåra-linjen med en front av ingalunda tysta, iögonenfallande ”manicker”, i alla avseenden främmande i det storstilade landskapet.”*¹⁷⁶

Från den andra sidan beskrivs skärgårdskulturen med hjälp av andra ord. I de beskrivningarna skildras livet i ett samhälle, som har gått framåt med samma fart som i alla andra delar av landet:

”Hela Skärgårdshavet är ett levande område med fungerande samhällsstruktur och kultur med en utspridd fast befolkning på flera tusen personer som är lika teknologiska som resten av Finlands befolkning. Det finns radiomaster, högspänningsledningar, telefonlinjer, inter-

---

175 HBL 14.01.2003

176 VN 15.06.2004

netkablarna mellan Finland och Sverige, linjemärken för farleder, förbindelsebåtar, vägar, byggnader, fyrar, båtar, fritidsstugor.”¹⁷⁷

Efterlysningen av det genuina och unika tolkas i vissa inlägg som en bakåtdatering i tiden:

”Stugugubbarna säger att man vill bevara skärgårdens natur, miljö och landskap i ursprungligt skick. Min försynta fråga är, till vilket ögonblick skall denna bakåtdatering av landskapet ske? Det s.k. kollektiva minnet är ca 100 år. Om skärgårdslandskap återställs till situationen som rådde år 1900, så innebär det t.ex. att samtliga sommarbostäder på Högsåra borde rivas. En bakåtdatering till situationen 1950 leder i stort sätt till samma resultat. Återställandet av det genuina och unika kan stugugubbarna således inleda på den egna fastigheten!”¹⁷⁸

Men det kommer också fram en åsikt om att teknik och tradition kan spela mot samma mål och den kommer från vindkraftsparkens upphovsman:

”Enberg tror att projektet kan återupprätta det samhälle som en gång fanns i den välbevarade, idylliska skärgårdsbyn. Lotsverket som hållit Högsåra levande i sekler, lades ner i mitten av 1980-talet. -Utvecklingen har länge gått åt fel håll och något måste göras för att skärgårdsborna skall få tillbaka sin framtidstro. Vinden har alltid varit viktig för befolkningen i skärgården, säger Enberg”.¹⁷⁹

Citaten är betydligt flera men innehåller ovanstående element av vad det genuina och fina i skärgårdskulturen är och huruvida tekniken går att förena med det. Problematiken leder oss direkt till följande tema, till frågan om vad debattörerna behöver skärgården för.

---

177 HBL 06.02.2002

178 ÅU 02.04.2004

179 HBL 07.07.2004

3.2.4 Återhämtning eller näring?

En av de insändarskribenter som inte bor på Högsåra ser framför sig en fruktansvärd syn då han kommer för att besöka Högsåra efter att vindkraftverken har rests:

”...himlen fylld av vispande jättearmar mellan betraktaren och den skärgårdsnatur hon eller han kommit för att betrakta.”¹⁸⁰

Citatet ger en bild av en människa vars förhållande till naturen är betraktande. Samtidigt berättar det om att det som han söker i skärgårdsnaturen är upplevelsen av lugn och ro i en fin och naturlig miljö, någonting som flera intervjupersoner upplever som en bristvara i sin vardag. En högsårabo ironiserar över stadsbornas sökande av lugn på följande sätt:

”Den enkla förklaringen till detta nykomna intresse för Bockberget synes vara, att vägarna till Bockberget förbättrats, vilket gör det lättare för dessa stressade stadsbor att ta sig till den plats, där den eftertraktade ’återhämtningen från mänskligt jäkt’ kan ske utan nämnvärd ansträngning”.¹⁸¹

För en skärgårdsbo är naturen en vardagsmiljö och han behöver naturen först och främst för sitt levebröd. Här är det inte första hand återhämtning utan ansträngning som gäller:

”Behovet av nya näringar och aktiviteter i skärgården är idag mera skriande än då [för 25 år sedan]. Möllorna är ett, men bara ett, alternativ. Men därtill behövs flera nya utkomstbringande aktiviteter”.¹⁸²

---

180 HBL 09.11.2003

181 HBL 12.09.2004

182 ÅU 02.04.2004

I stridens hetta kommer samma orsbo att dementera även det utkomstbringande i turisternas och sommargästers besök till Högsåra.

”Stugugubbarna hävdar, att blott deras närvaro i skärgården under några sommarveckor utgör en betydande utkomstplattform. En rundringning på Högsåra ger vid handen att påståendet är grundlöst.”¹⁸³

Men det finns även mera försonliga toner i tidningsdebatten. På samma sätt som i Korpo Långviken-fallet formuleras det i media slutligen en uppfattning att parterna trots de många oenigheterna vill samma sak:

”Trots meningsskiljaktigheter vill i grund och botten både Skärgårdshavets naturvänner och Mats Enberg göra en insats för att rädda naturen i Skärgårdshavet. -Man måste försöka leva i balans med naturen, gör man fel så slår naturen tillbaka. Det döende Skärgårdshavet är ett bevis på det här. Vindkraften är en miljövänlig form av energiproduktion, säger Enberg”.¹⁸⁴

Sammanfattningsvis verkar den stora frågan i diskussionen gälla de deltidsboendes möjligheter att delta i beslutsfattandet i sommarkommunens ärenden. På ett sätt som är typiskt för en forskare som svarar på frågan ”vad” kan jag abstrahera diskussionen och ordna den på ett visst sätt genom att säga att frågan om de deltidsboendes rätt att besluta om sommarkommunens ärenden är en fråga som har med diskussionsparternas samhällssyn att göra. Centrala frågor som då har med deras natursyn att göra är frågan om hurdan människans inverkan på naturen får vara samt vilket värde människornas olika behov av natur (återhämtning eller näring) ska tillskrivas. Det sista viktiga elementet i diskussionen är del-

---

183 ÅU 02.04.2004

184 HBL 07.07.2004

tagarnas syn på vindkraft, om man vill strukturera diskussionen utgående från begrepp som människosyn, natursyn, livssyn och värde.

För att motivera varför jag i den här undersökningen inte utgår från sådana vedertagna uttryck inom livsåskådningsforskningen som syn och värde fäster jag uppmärksamheten vid balansen mellan de olika elementen i Högsåra-diskussionen. Varför känns vindkraftsdiskussionen som en text på en undertext som gäller demokrati, teknik och tradition samt återhämtning eller näring?¹⁸⁵ Varför verkar undertexten ha en större betydelse för det hur människorna relaterar till varandra i den här situationen? Hur kan jag metodiskt greppa dessa frågor så att jag inte är hänvisad till hur saker och ting känns eller verkar?

Jag behöver komma till tals med en problematik som jag upplever som svår att tackla genom koncentrationen på "vad". Alla syner och värderingar i en diskussion är inte lika starka och centrala.¹⁸⁶ Hur kan man ge en bild av en diskussion där detta framkommer på ett transparent sätt? Hur kan man beskriva styrkan i eller betydelsen av en syn eller värdering? Jag provar om en skiftning av fokus från "vad" till "hur" i själva undersökningsmetoden kan hämta med sig någonting av värde för den diskussionen. För att sammanfatta: påståenden om vad vindkraft är eller inte är

185 Bonsdorff – Lundberg 2011, 24 identifierar flera liknande frågeställningar i Skärgårdshavets område: "Konflikter uppstår mellan det lokala och det regionala, eller rentav mellan det lokala och det urbana. Ofta handlar det om mer eller mindre irrationella konflikter av typen skarv, vindkraft, bro eller färja. Kontentan blir att motsättningarna gäller ytskrap medan själva miljöproblemet förblir olöst."

186 Kurtén 2011, 40 diskuterar deskriptiva och normativa miljöetiska utsagors giltighet. Hans slutsats är att även inom den normativa formen av miljöetiska utsagor förblir det oklart "i vilken utsträckning det hela är moraliskt förpliktande". Även den rationella (normativa) miljöetiken "tycks alltså endast kunna fungera hypotetiskt deskriptivt". Han påpekar att en liknande neutralitet inte existerar på praktiskt plan, s. 37: "Vårt normala sätt att leva står inte för ett neutralt sätt att förhålla sig till omgivningen". Känslan av en text och en undertext handlar enligt min uppfattning om moraliska utsagors giltighet på ett analogt sätt. Det som sägs i texten (rationellt) behöver inte vara lika förpliktande för talaren som det som antyds i undertexten (på ett icke-neutralt sätt).

fyller en stor del av spaltmillimetrarna i ärendet. Oenigheterna om vindkraft är det som tvisten antyds gälla i Högsåra-fallet. Ändå bleknar vindkraftsdiskussionen i betydelse om man jämför den med beskrivningarna av hur saker och ting har gjorts eller borde ha gjorts.

Jag försöker analysera talet om dessa miljökonflikter med hjälp av en kategorisering vars struktur är analog till strukturen i medie-debatten. Jag undersöker hur respondenterna talar om de fallen där de varit delaktiga, för att förstå vad de säger om dem. Jag är nyfiken på om formen kan belysa innehållet på ett sätt som inte blir synligt genom en ren innehållsanalys. Hur påverkar yttrandenas form deras funktion i det sociala samspelet? Hur styr funktionen det som uppfattas vara meningen med det som sägs?

3.3 Forskningsetiska avgöranden

Innan jag presenterar de analysinstrument som dessa iakttagelser av den tematiska innehållsbeskrivningen ger upphov till presenterar jag några forskningsetiska dilemman som skapas när ett offentligt material tas som utgångspunkt för anonyma intervjuer. Tematiskt handlar så gott som alla intervjuer i sin helhet om information som enligt lag är känslig och som därför ska behandlas enligt överenskommelse med den undersökta personen.¹⁸⁷ I början kom jag överens med de intervjuade personerna att intervjuerna används till min doktorsavhandling och att de görs anonymt. Senare frågade jag av alla intervjuade i Korpo Långviken-fallet om deras intervjuer även kan användas av INTERARC-forskningsgruppen

---

187 Kuula 2006, 130: "Lain mukaan arkaluonteisia ovat nimittäin kaikki tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan [...] 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista." Min översättning: "Enligt lag är känsliga alla uppgifter som beskriver [...] 2) personens samhällseliga, politiska eller religiösa övertygelse eller tillhörande till en facklig organisation."

och arkiveras för fortsatt forskning. De flesta var beredda till detta men inte alla. Jag gjorde inte samma förfrågan bland de intervjuade i Högsåra-fallet utan beslöt att intervjuerna efter godkännandet av doktorsavhandlingen kommer att förstöras och inte användas till andra projekt.

Uppdraget att göra intervjupersonerna anonyma blev en krävande balansgång mellan att förstöra detaljer som identifierar talarna och att värna om materialets enhet med tanke på att kunna utforska det.¹⁸⁸ Detta berodde på fallens offentliga karaktär. Beslutet att utgå från fall som behandlats i media var motiverat med tanke på strävan efter att göra en undersökning som är aktuell. Genom att läsa tidningar var det också möjligt att på en kort tid skapa sig en uppfattning om vilka miljöfrågor som engagerat medborgare i Skärgårdshavets område och ungefär i vilken omfattning. Tack vare mediabevakningen var det möjligt att välja två fall av olika karaktär; en naturskyddsfråga och en energipolitisk fråga. Det framkom också med tillfredsställande tydlighet vilka slags perspektiv som är representerade i processerna. Insändarskribenterna markerade detta ofta genom att titulera sig som "fiskare", "sommarboende", "professor emeritus" eller någonting dyligt. I tidningsartiklar användes liknande beteckningar eller den intervjuades titel. Jag började inte söka historisk dokumentation om vilka talare som formade intressegrupper och hur stora dessa grupper kan sägas vara. Det intressanta för uppdraget i den här avhandlingen var mångfalden av synsätt.

Beslutet att göra intervjuerna anonymt baserade sig på det vedertagna sättet att göra intervjuer i livsåskådningsfrågor i tidigare

---

188 Kuula 2006, 133 "Kaiken tunnistettavuuden hävittäminen saattaisi tarkoittaa käytännössä aineiston silpomista ja turmelemista tutkimuksellisesti arvottomaksi". "Att förstöra allt som personen kan kännas igen av kunde i praktiken betyda en uppspjälkning av materialet på det sättet att det ur forskningens synvinkel blir värdelöst."

studier.¹⁸⁹ Ingen av de studierna har ändå utgått från ett material där en del av de intervjuade har framträtt i offentligheten i samma, aktuella fråga. Den närmaste jämförelsepunkten är författare, som gjort sina tankar kända genom att publicera böcker och idrottare, som uttalat sig i intervjuer för massmedia.¹⁹⁰ Först efter att ha gjort intervjuerna och börjat bearbetningen av dem insåg jag, att behandlingen av materialet skulle ha blivit enklare och mera precist om jag skulle ha bitt intervjupersonerna att framträda med eget namn. Beslutet att låta bli att fråga om tillstånd till detta i efterhand baserar sig på att jag ville respektera det förtroende som uppstod i intervjusituationerna. För intervjupersonerna gav anonymiteten utrymme att vara ärliga i sina uttalanden. För forskningen gav det bättre intervjuer som utgångspunkt. Att i efterskott ändra på grundvalarna för det som skedde i intervjuerna kändes helt enkelt inte rätt. Jag brottades hellre med den forskningsetiska spänningen mellan offentlighet och anonymitet och löste de problematiska ställena i texten på andra sätt.

Alla intervjupersoner visste att intervjuerna gjordes i forskningssyfte. Alla intervjupersoner deltog frivilligt och beslöt själva vad de ville dela med sig av för att kunskap om livsåskådningarnas roll i miljökonflikter skulle öka. Till forskning hör offentlig rapportering om de samtal som förts, annars kan inte kunskapen öka. Beslutet att hålla fast vid anonymiteten förpliktar mig som forskare att rapportera på det sättet, att intervjupersonernas identitet inte kan fastslås på grund av det som berättas om dem i den här avhandlingen. Förutom bortlämnande av direkta identifieringsuppgifter som namn och exakt ålder har berättelserna enstaka gånger behövt skrivas om för att inte för detaljerade beskrivningar av någons liv ska göra det möjligt att fastslå berättarens identitet. Hänvisningar

¹⁸⁹ Till exempel Kurtén 1995, Björkgren 2009, Lindfelt 2006. Kuula 2006, 130 skriver att detta är "nästan utan undantag" forskarnas sätt att göra intervjuerna, oberoende av huvudämne.

¹⁹⁰ Kurtén 1995, Lindfelt 2006

till orter, arbetsgivare och andra namn har tagits bort. De för uppdraget nödvändiga undantagen är orterna Korpo och Högsåra.

Eftersom det finns en grupp människor som uttalat åsikter i fallen i offentligheten och eftersom den gruppen är liten, är det fortfarande möjligt att göra gissningar om vem av dem som talar i den här avhandlingen. Om den intervjuade har beslutat att berätta åt sina närstående om sitt deltagande i undersökningen är det antagligen möjligt för dessa att känna igen den intervjuades berättelse. I sådana fall kommer den avgörande identifieringsuppgiften från den intervjuade.¹⁹¹ Rapporteringen i den här avhandlingen är sådan, att identiteten av intervjupersonen inte går att fastställa på basis av texten. Gissningslekar är för uppgiften ovidkommande och de kan slå fel. Därför ber jag även läsaren att fokusera på det som dessa intervju personer ville hjälpa honom eller henne att få syn på: vilken roll spelar livsåskådningen i miljökonflikter?

En betydande följd som beslutet att göra intervjuerna anonymt får för den här undersökningen är att jag inte kan ange på vilket språk intervjuerna gjordes i de två fallstudierna. I det här fallet är intervjuspråket en faktor som i fråga om vissa perspektiv kunde ge information om talarens identitet. De flesta intervjuerna gjordes på svenska och de som gjordes på finska har jag översatt till svenska.

I kapitel 6, där två myndigheter kommer till tals, finns inte likadana möjligheter att fastställa talarens identitet utgående från det språk som personen i fråga talar. Där kan jag skriva ut vissa knepiga uttryck även på originalspråket, som är finska. I kapitlen 4 och 5 har läsaren bara mina översättningar att tillgå i de fall där originalspråket var finska. En jämförelse mellan finska och svenska sätt att tala om livsåskådningar skulle vara en intressant forskningsuppgift som materialet aktualiserade, men i så fall borde det även ha funnits flera finstalande personer bland de intervjuade. Jag noterar här både problematiken och faktumet att jämförelsen

¹⁹¹ Kuula 2006, 133.

mellan finska och svenska inte är uppdraget i den här avhandlingen. I analysen utgår jag från de finska intervjuernas svenska översättning och från det svenska originalspråket i de övriga intervjuerna.

De intervjuades ålder är en annan faktor som jag inte berör på grund av anonymitetsskäl. Allmänt kan jag konstatera att majoriteten av de intervjuade är i övre medelåldern.

Men forskningsetiken handlar inte enbart om anonymitets- eller andra regler. Under intervjusituationerna uppstod ett förtroende som uppstår i goda samtal mellan människor. Steget att börja betrakta samtalen som material för att själv få en examen gav upphov till skuldkänslor även hos mig.¹⁹² Intervjuerna var en engångsföreteelse, resten av arbetet gjordes utanför de relationer som uppstod i intervjusituationerna. Det nämnda förtroendet som uppstod i intervjuerna försvann ändå ingenstans. Det har jag hela tiden varit mån om att bevara.

Jag har tillämpat den gyllene regeln som min forskningsetiska inställning under arbetets olika skeden. Det gäller även rapporteringen. Trots alla tekniska manövrar som jag har gjort när jag har kategoriserat satser som finns i ursprungsberättelserna har jag varit uppmärksam på att inte beskriva någon av de intervjuade på ett sätt som jag inte själv skulle tycka om att bli beskriven på.¹⁹³

---

192 Syrjälä – Estola – Uitto – Kaunisto 2006, 193: "Narratiivisessa tutkimuksessa liikutaan hyvin lähellä kertojan elämää, kenties hänen yksityisimmillä alueillaan. Tutkija rakentaa tutkittavan kanssa koskettavan tarinan tämän elämästä ja kertoo sen uudestaan saaden ehkä hyvässä tapauksessa kiitosta tiedeyhteisössään. Tämän Ruethel Josselsson mainitsee synnyttävän syyllisyyttä: tutkija puhuu ikäänkuin tutkittavien selän takana ja käyttää kertomuksia omiin tarkoituksiinsa". Min översättning: "I narrativ forskning rör man sig mycket nära berättarens liv, möjligtvis på hans mest privata områden. Forskaren bygger upp tillsammans med intervjupersonen en berörande historia om dennes liv och berättar den på nytt, i bästa fall med berömmelse i forskningsgemenskapen som följd. Ruethel Josselsson nämner att det här skapar skuld: forskaren talar som bakom ryggen på intervjupersonerna och använder berättelserna i sina egna syften".

193 Syrjälä – Estola – Uitto – Kaunisto 2006, 196. Kuula 2006, 163.

3.4 Metod

Jag skriver i inledningen att undersökningen kan betraktas som ett experiment vars syfte är att se hur påståendet "språket är väsentligt för livsorienteringen" fungerar på ett praktiskt plan. I valet av material innebär det att jag utgår ifrån intervjuer med vanliga människor, inte ifrån litteratur. Jag utgår ifrån tal, inte skrift. Jag ställer inga krav på innehållet i eller karaktären av den livsorientering som jag ämnar fånga. Därmed är jag lika öppen för religiösa som sekulära berättelser om hur intervjupersonerna orienterar sig i livet. Jag kräver inte att berättelserna ska vara koherenta, konsekventa eller heltäckande. Jag är helt enkelt intresserad av att se hur människorna talar om sociala situationer med osäker utgång där deras vanliga sätt att orientera sig i livet sätts på prov.

Jag utgår ifrån satser som fungerar som spontana uttryck för vad talaren förlitar sig på.¹⁹⁴ Jag utgår också ifrån att religiösa trossatser fungerar på motsvarande sätt hos personer med en religiös livsåskådning när de behöver ompröva sin livsorientering. Finns det någonting i talet hos de människor som är engagerade i miljökonflikter som fungerar på samma sätt som de religiösa trosbekännelserna? Hur ser i så fall de meningarna ut? Lyckas jag ringa in dem, har jag ringat in uttryck för intervjupersonens livsåskådning.

---

194 Wittgenstein 1953b §102: "This is how I am thinking of it: Believing is a state of mind. It persists; and that independently of the process of expressing it in a sentence, for example. So it's a kind of disposition of the believing person. This is revealed to me in the case of someone else by his behaviour; and by his words. And so just as well by the utterance 'I believe...' as by the simple assertion."

Wittgenstein 1953b § 90-91: "[...] 'I believe it's raining, and my belief is reliable, so I rely on it.' - In that case, my belief would be kind of sense impression. One can mistrust one's own senses, but not one's own belief."

3.4.1 Metodisk profilering i förhållande till existerande livsåskådningsforskning

Studierna i nordisk livsåskådningsforskning är en medveten kontext för det jag gör. Hela upplägget vilar på en grund som utstakats av forskare som betonar livsåskådningarnas funktion i de olika undersökningssituationerna.¹⁹⁵ I likhet med andra forskare som är intresserade av livsåskådningens funktion studerar även jag hur livsåskådningar uttrycks i språket. Jag kunde ha fortsatt begreppsbildningen kring detta på abstraktionernas plan genom traditionell filosofisk begreppsanalys. I stället väljer jag att undersöka vad som sker när begreppsbildningen konfronteras med en stor mängd konkreta exempelmeningar från två specifika empiriska undersökningssituationer.

Förståelsen av livsåskådning som livsorientering bygger på uppfattningen att handlingen är konstituerande för språket och språket är konstituerande för verkligheten. Det betyder att språket är konstituerande även för de livsåskådningar som jag ska studera. Det närmaste jag kommer handling när materialet består av intervjuer är den handling som sker i intervjupersonernas användning av språket. Följande steg om man vill studera handling är deltagande observation som metod. Det som respondenterna berättar om handling är naturligtvis också intressant för den här undersökningen. Allra närmast handling är ändå intervjupersonernas sätt att tala.

Livsåskådningar har beskrivits som någonting som aktiveras när människan stöter på livets randvillkor. Om så är fallet, borde livsåskådningar kunna upptäckas i situationer med osäker utgång där människorna behöver välja vilken kunskap de ska tro på, vad de kan lita på och hur de ska handla. Miljökonflikter är sådana situationer. Till att börja med bortser jag helt från innehåll som van-

¹⁹⁵ Innehållet i de tankar som jag här pekar på beskrivs i kapitel 2.

ligtvis förbinds med livsåskådningar, t.ex. vad det "passar sig" att hysa "troföreställningar" om. Jag tänker helt enkelt se vad sätten att använda språket konstituerar i dessa två konkreta fall.

Den här undersökningen avviker på två olika sätt från det som gjorts tidigare inom området. Den första avvikelserna är en förskjutning av fokus från hur enstaka exempelmeningar fungerar i relation till ett visst abstrakt begrepp till hur exempelmeningarna beter sig när de ska relatera sig till många andra exempelmeningar. Först betraktar jag dynamiken i denna mängd av exempelmeningar utan att låta mig styras av begreppsbildningen på livsåskådningsforskningens område. Sedan sätter jag denna dynamik i förhållande till forskningstraditionen.

Den andra avvikelserna är en förskjutning av fokus då det kommer till språket. Det att jag arbetar genom närläsning betyder att jag rör mig på de enskilda satsernas och ordens plan. De tidigare studierna har utmynnat i en viss begreppslikhet genom ett arbete med språket i övergripande mening. Jag tar med mig den begreppslikheten till språkets mikronivå.

Språket i den här undersökningen är talspråk. På den här punkten finns det rum i blivande arbeten att bli ännu tydligare. En elementär del av det talade språket, de synliga fysiska uttrycken, blir varken inbandade, noterade i transkriptet eller systematiskt analyserade i det här arbetet.

3.4.2 Metodisk profilering i förhållande till språkvetenskapen

Den här undersökningens syfte är inte språkvetenskapligt. Iakttagelserna av språkets strukturer används inte för att verifiera, falsifiera eller kommentera existerande teorier om språket eller för att skapa nya. Iakttagelserna används för att beskriva vad intervjupersonerna ur lyssnarens synvinkel verkar tro och lita på. Jag använder de språkliga iakttagelserna också för att belysa hur dessa

formuleringar påverkar andra deltagare i kommunikationen. Valet av språket ser ut att påverka hurdan den sociala verkligheten blir där diskussionen förs.

I praktiken görs iakttagelserna av språket i den här undersökningen på basis av normala kunskaper i svenska och genom ett intensivt lyssnande av vad intervjupersonerna menar med det de säger. I ljuset av detta är det föga förvånande, att man inom språkvetenskapen redan lyft fram liknande aspekter på språkstrukturer. Det som ur livsåskådningsvetenskapens synvinkel gestaltar sig som en ny språkanalytisk nivå har påfallande likheter med en aktuell teoribildning inom språkvetenskapen som kallas funktionell grammatik.¹⁹⁶ Den ingår numera i grunderna t.ex. för arbetet inom Forskningscentralen för de inhemska språken.¹⁹⁷ Det som är intressant för både språkvetenskapen och livsåskådningsforskningen är upptäckten av de möjliga metodiska sambanden.¹⁹⁸ När man tittar på utgångspunkterna för funktionell grammatik och jämför dem med en författare som argumenterar för en funktionell livsåskådningsuppfattning ter sig denna upptäckt snarast som en tidsfråga:

196 Internationellt går funktionell grammatik under benämningen Systemic Functional Linguistics eller Systemic Functional Grammar. Det är en språkmodell som började utvecklas av lingvisten Michael Halliday för över 30 år sedan. Holmberg-Karlsson 2006, 10-11. Den första samlade presentationen av funktionell grammatik på svenska är Holmberg – Karlsson 2006. En systematisk beskrivning av svenskans funktionella grammatik är enligt dem ännu inte skriven.

197 [Http://www.kotus.fi/index.phtml?s=244](http://www.kotus.fi/index.phtml?s=244) (10.11.2011)

198 Holmberg – Karlsson 2006, 13 skriver: "Även den som kommer till sin första högskolekurs har stött på grammatiska beskrivningar i grund- och gymnasieskolan. Förmodligen är detta en fördel i sammanhanget, eftersom det gör att vi kan tala om vissa fenomen utan att behöva förklara dem närmare. Samtidigt kan en del tidigare grammatikkunskaper vara till förhinder när man ska försöka förstå den funktionella grammatikens sätt att sortera kategorier och begrepp." I ljuset av detta försvarar jag mitt grounded theory -inspirerade arbetssätt, även om det innebär att språkanalysen påbörjas med grammatikkunskaper som ur språkvetenskapens synvinkel ligger på nybörjarnivå. Nybörjarnivån tillsammans med fokuseringen på utsagornas funktion kan ha bidragit till att jag i mitt sökande av mönster var öppen för en icke-traditionell förståelse av grammatiken redan innan jag stiftade bekantskap med funktionell grammatik.

”Lite anspråksfullt kan man säga att en betydelsebaserad grammatik ytterst vill säga något om vad det är att vara människa.”¹⁹⁹

På innerfliken till Kurtén (1995) står det:

”Vad vill det säga att vara människa? Det är en fråga som vi människor ständigt återkommer till. Svaren söker vi på många olika sätt. Den här boken vill bidra till att klargöra vad denna fråga och olika svar kan tänkas betyda. Startpunkten tas i talet om livsåskådningar.”²⁰⁰

Upptäckten av vissa samband mellan språkvetenskap och livsåskådningsforskning är alltså ett resultat av denna undersökning och inte dess utgångspunkt. Därför blir det ett uppdrag för senare arbeten att kritiskt granska likheterna och skillnaderna mellan teorierna bakom funktionell grammatik och funktionell livsåskådningsuppfattning. I det här arbetet resulterar upptäckten närmast i att jag harmonierar terminologin så att resonemanget går att förstå även ur den funktionella grammatikens synvinkel. Eftersom kategoriseringarna har uppstått på en teoretisk grund som är hämtad från tidigare arbeten inom livsåskådningsforskningen, inte inom språkvetenskapen, behåller jag kategoriernas ursprungliga namn och innehållsförteckningar. Jag jämför dem med de språkvetenskapliga kategorierna som de liknar. Jämförelserna ger upphov till några forskningsfrågor som i framtiden skulle vara intressanta att undersöka.

3.4.3 Materialinsamlings- och intervjumetoden

I Korpo Långviken -fallet intervjuade jag en representant för varje intressegrupp som jag på basis av medieanalysen identifierade som

---

199 Holmberg – Karlsson 2006,12.

200 Kurtén 1995

aktiva i fallet. I kapitel 4 kommer vi såtillvida att stifta bekantskap med en representant för markägare, en representant för fiskare och jägare och en representant för sommarboende. För jämförelsens skull intervjuade jag även "mannen på gatan", en representant för lokalinvånare som inte hörde till de aktiva i fallet. Det är berättelsens lokalnivå.

På regional nivå engagerades miljömyndigheter, lokalmedier och lokalpolitiker. Jag har intervjuat en representant för varje grupp. Resten av aktörerna i processen representerar ett vidare perspektiv som jag kallar Helsingfors-perspektivet, även om det inte behöver innebära att Helsingfors är de intervjuade intervjupersonernas boningsort. Till den nivån hör de rikspolitiker, forskare och medborgarorganisationer som deltog i argumentationen, ombedda eller självmant. Jag har igen valt en person från varje kategori för intervju.

Eftersom ärendet fortfarande var olöst, ville varken Miljöministeriets eller HFD:s representanter kommentera det. I stället får vi i kapitel 6 ta del av livsorienteringen hos representanter för dessa institutioner. Samma institutioner aktiverades även i fallet Högsåra vindkraftverk.

Valet av intervjupersoner skedde även i fallet Högsåra vindkraftverk på basis av mediematerialet. Så som vi kommer att se i kapitel 5 skiljde sig den processen från Korpo Långviken -fallet. I stället för flera intressegrupper anmälde sig främst två. Det som var kännetecknande för gruppbildningen i Högsåra-fallet var speciellt debattörernas boningsort. Den avgörande skiljelinjen gick ändå på åsiktsplan. De två grupperna som argumenterar mot varandra definieras genom sin åsikt om vindkraftverken, oberoende av var de bor.

Högsåra-processen var också kortare och artiklarna angående fallet färre, fast jag utökade underlaget av tidningar. Därför valde jag allt som allt något färre intervjupersoner än i Korpo Långviken

-fallet (Högsåra: 8, Korpo Långviken: 11). Jag sökte upp lika många anhängare till vindkraftverken som deras motståndare. I valet av intervjupersoner fäste jag vikt vid att så många olika perspektiv som möjligt blev representerade på båda sidorna.

Antalet debattörer i tidningar är så begränsat, att i Högsåra-fallet kan jag inte ge en liknande karakterisering av alla intervjuade som i Korpo Långviken -fallet. Jag vill inte äventyra intervjupersonernas anonymitet. Av samma orsak har jag uteslutit från rapporten de delar av intervjuerna som skulle ge till känna till exempel talarrens exakta yrkesroll. Yrkesmässiga bakgrund som fortfarande skymtar fram är bland annat jordbrukar-, sakkunnig-, företags- och förvaltningsbakgrunden. I dessa grupper fanns det flera namn som figurerade även i den offentliga debatten. Vissa andra hänvisningar till yrkesroller har jag strukit helt på grund av att det inte i mediematerialet finns fler än en som har en sådan bakgrund.

En annan sak som kommer fram i intervjuerna och som kan katalogiseras även i den här sammanfattningen är att intervjupersonerna kommer från lokal och kommunal nivå samt från huvudstadsregionen. Även om indelningen till deltidsbosatta och fast bosatta Högsårabor inte följer skiljelinjen för eller emot vindkraftverken till hundra procent förklarar de olika livsformerna ändå mycket av konflikten. Därför talar jag vid tolkningsskedet även om grupperna fastboende och deltidsboende.

Jag tog kontakt med intervjupersonerna per telefon. I vissa fall sköttes kommunikationen framöver även per e-post. Intervjupersonerna fick bestämma var de ville ta emot mig. De flesta intervjuerna gjordes i intervjupersonernas hem eller på deras arbetsplats, vissa på kaféer. Jag var intresserad av varje intervjupersons uppfattning av konflikten, naturen och andra människor. Vid intervju-skedet hade jag ingen uppfattning om hurdan ställning jag själv borde ta i tvistefrågan som vi diskuterade. Jag var mån om att låta intervjupersonerna berätta med sina egna ord och så fritt som

möjligt om det som de upplevde som viktigt i sammanhanget.

I intervjuerna tillämpade jag lärdomar från två kurser i intervjuteknik med John Sawatsky.²⁰¹ Jag ställde mest öppna frågor som inte kan besvaras med ett ja eller ett nej. Jag koncentrerade mig också på att fråga mera om det som intervjupersonerna tog upp. Jag försökte hålla mig till ett så neutralt språk som möjligt. Med det ville jag försäkra mig om att de talarattityder som skulle fram i diskussionen skulle vara intervjupersonernas och inte mina.

Resultatet var ur min synvinkel intervjuer som var rika på innehåll att analysera. Redan efter att ha hört elva respektive åtta olika versioner av samma konflikt hade jag en bättre bild av konflikterna än efter att ha läst om dem i tidningarna. Jag kände mig även djupt tacksam över det förtroende som uppstod i intervjusituationerna. Vissa intervjupersoner uppfattade jag som mera reserverade än andra, men alla uppfattade jag som uppriktiga. Jag hade inte behov av att konfrontera intervjupersonerna med någonting eftersom det som jag var ute efter var deras beskrivning av konflikten. Om jag tog upp motståndarsidans argument i diskussion var det för att få intervjupersonens syn på det problemet.

En bakgrundsuppgift värd att nämnas är att intervjuaren i de här fallen var en kvinna som i regel var yngre än intervjupersonerna. Bortsett från två intervjupersoner var intervjupersonerna män. I endast ett fall var intervjupersonen tydligt yngre än intervjuaren.

Intervjuerna i både Korpo Långviken -fallet och i Högsårafallet var semistrukturerade. Alla började med intervjupersonens beskrivning av vad som hände i konflikten. Jag såg till att det som intervjupersonen tänkte om människans förhållande till naturen och om människans förhållande till samhället blev behandlat, men ordningsföljden och formen av frågorna uppstod i situationen, beroende på vad intervjupersonen tog upp till diskussion. De andra teman som jag var intresserad av att höra intervjupersonernas

²⁰¹ Sawatsky 1998, 1999

åsikter om var element som ingår i livsåskådningar. Som sådana element uppfattar jag kunskap, känslor, värderingar och grundtillit. Intervjutiderna varierade från 40 minuter till dryga två timmar. En typisk intervju varade en timme.

Intervjupersonerna har fått nya namn från listan över de 100 populäraste flick- och pojknamnen som gavs i Sverige 2008.²⁰² Jag tog det populäraste namnet som började på en ny bokstav och som motsvarar intervjupersonens kön. I noterna använder jag bara hänvisningen till första bokstaven. Sätillvida hänvisar jag till en utsaga som är ur intervjun med "Benjamin" med koden "IB".

3.4.4 Analyismetoden: översikt och motivering

Den metod som intervjuerna analyseras med är närläsning. "Grounded theory"-teoribildningen har fungerat som inspirationskälla.²⁰³ Grundtanken i "grounded theory" -inspirerade arbetssätt är att forskaren i så stor utsträckning som möjligt låter materialet, hellre än sina egna utgångspunkter, styra undersökningen. Arbetssättet i den här undersökningen har varit att noggrant lyssna vad talarna har att säga. Därtill har jag iakttagit vilka språkliga signaler som skapar strukturer i det som jag har förstått att materialet vill förmedla. Jag har sökt mönster i materialet och undvikit att dra för tidiga slutsatser av det jag har sett. Tanken inom "grounded theory" är att materialet får "ordna sig självt".

Jag anser inte att det är möjligt att materialet "ordnar sig självt" i någon renodlad form. Det beror på att jag uppfattar språket som en del av den verklighet som det ämnar beskriva. Forskaren med sina utgångspunkter och förutfattade meningar är alltid inblandad i hurdan undersökningen blir. Ändå är det en betydande metodologisk skillnad om jag tar begrepp eller teorier från litteraturen och

---

202 http://scb.se/Pages/ProductTables___30905.aspx

203 För en introduktion, se t.ex. Morse 2009

låter dem styra behandlingen av materialet eller om jag strävar efter att låta materialet aktualisera vissa begrepp eller teorier i litteraturen och kommentera dem som de vill. Det är på den här punkten jag menar att jag följer "grounded theory" -traditionen. En stor del av analysarbetet bygger på induktion. Jag ordnar språkliga iakttagelser som liknar varandra i olika kategorier. Därefter tar deduktionen vid: jag frågar vilka logiska samband dessa iakttagelser har och vilka slutsatser som kan dras av dem. Syftet är varken att skapa, bekräfta eller förkasta en teori eller en hypotes. Syftet är att ge en beskrivning som är begreppslogiskt klar och väl förankrad i materialet.

I praktiken har jag först bekantat mig med teoribildningen hos vissa författare med en funktionell livsåskådningssuppfattning och skrivit ut en preliminär version av hur jag uppfattar människan och hennes livsåskådning.²⁰⁴ Efter det har jag gått till materialet och låtit de drag som är framträdande där utmana, bekräfta och korrigera dessa uppfattningar. Vid det skedet har en hel del för mig nya upptäckter gjort sig gällande. Därefter har jag åter gått till litteraturen för att se vad som skrivs om de mest centrala upptäckterna, och slutligen låtit den tanke som utkristalliserats synas även i framställningen av materialet.

Det som jag kan göra för att belysa forskarinsatsen i undersökningen är att redogöra för de utgångspunkter och förutfattade meningar som jag är medveten om att jag bär på. Det har skett i kapitel 2, som alltså har blivit omskriven under processens gång. Utgående från den människobild och den uppfattning om språket som jag redogör för där, har jag lagt märke till och kodat sådana drag som återkommer i intervjuerna. Jag har först ordnat materialet till större, sedan till mindre kategorier och gett kategorierna namn enligt vad jag menar att är utmärkande för dem. De dragen och de namnen har aktualiserat vissa begrepp som förekommer

²⁰⁴ Med detta syftar jag på de tidiga versionerna av kapitel 2.

i den nordiska livsåskådningsforskningen. Materialet har på det sättet pekat på att begreppen självklarheter, tillit, engagemang / hängivelse och identitet kan vara av intresse för den här undersökningen.

De mönster som jag fastnat för i materialet påminner också om ett visst sätt att strukturera materialet som används inom språkvetenskapen. När jag har försökt förstå vad intervjupersonerna menar med sitt tal har jag på grund av teoribildningen på livsåskådningsforskningens område fäst uppmärksamhet vid det som inom en viss språkvetenskaplig teoribildning kallas uttalandenas kontext, betydelse och lexikogrammatik.²⁰⁵ De fysiska uttrycken, det fjärde skiktet inom detta sätt att framställa språket, har jag noterat i intervjusituationen men det skiktet faller utanför den systematiska analysen.²⁰⁶

Mönstren i materialet har alltså fått leda arbetet och kommentera begreppsbildningen på livsåskådningsforskningens område, inte tvärtom. Mönstren i materialet har också lett till upptäckten att den kategorisering som jag arbetar med liknar kategoriseringen inom funktionell grammatik.²⁰⁷ Denna upptäckt hör till de sista i processen. Därför kan inte denna studie läsas som en undersökning av hur livsåskådningarna kommer fram i materialet i ljuset av teoribildningen bakom den funktionella grammatiken. Det är ett intressant uppdrag, men det kräver en ny undersökning. Det som jag gör här är att jag använder termer från den funktionella gram-

---

205 Jag följer här en teoribildning som kallas funktionell grammatik. En helhetsintroduktion på svenska ges av Holmberg – Karlsson (2006).

206 Holmberg – Karlsson 206, 18-19, 20 skriver om språkuppfattningen inom den funktionella grammatiken: "Man ser nämligen på språket som uppdelat i olika skikt: kontexten, betydelsen, lexikogrammatiken och de fysiska uttrycken. Dessa realiserar eller ger uttryck för varandra i ett slags kedja.[...] Detta att betydelse och lexikogrammatik skulle vara separata skikt är en ganska abstrakt tanke, och i själva verket är de två (och egentligen alla skikt) så ömsesidigt relaterade att det är svårt att tänka sig det ena utan det andra."

207 Jag tackar professorn i svenska vid Åbo Akademi, Saara Haapamäki, för denna insikt. Hon har läst delar av detta arbete ur en språkvetenskaplig synvinkel.

---

matiken då jag anser att de är synonyma till det som jag syftar på med mina ursprungliga analysinstrument.

3.4.5 Analysmetoden: detaljerad beskrivning

Min situation är annorlunda än läsarens till den delen, att jag har suttit i de situationerna där orden använts och hört tonfallen och iakttagit gesterna. Tankar som har berört talaren har berört också mig som lyssnare på ett annat sätt än tankar som inte verkat lika viktiga för honom eller henne. Därför har intuitionen varit ett viktigt redskap när jag har bedömt var i berättelsen det ligger som är centralt för berättaren med tanke på hans eller hennes livsorientering. Undersökningen började på det sättet spontant redan i intervju-skedet med en indelning till centrala och mera perifera påståenden med tanke på människans livsorientering. Det som jag upplevde som viktigt försökte jag ringa in och fråga mera om.

I praktiken handlade det intuitiva om att observera den icke-verbala kommunikationen. I tonfallen, pauseringen, staplanden, skratt och harklanden sitter mycket information om vad som sker i intervjutillfället mellan de två diskuteranden. Markörer som hade en auditiv form följde med mig hem, eftersom ljudet i intervjuerna bandades. Tydliga auditiva markörer som skratt och suckanden blev också markerade i transkriptet. Däremot har jag inte markerat övrig nonverbal kommunikation som tonfall, intonationer, gester, blickar eller miner. Eftersom den icke-verbala kommunikationen inte är inbandad eller transkriberad i sin helhet lämnar jag den utanför den systematiska analysen av intervjuerna. Jag återvänder till de tecknen på icke-verbal kommunikation som jag har antecknat först i slutet av arbetet och använder då dessa iakttagelser som stöd för vissa tolkningar.

Intervjumaterialet har först blivit indelat i två huvudkategorier som jag kallar *omedelbart* och *reflekterande* sätt att tala. Kategorise-

ringen bottnar i en uppfattning om människan som reflekterande, handlande och omedelbar varelse. Dessa viktiga aspekter av mänskligt liv presenteras i form av en triangel i kapitel 2.5. Så som jag konstaterar där skulle indelningen tanke-känsla ha varit en kategoriseringsgrund som talarna själva använder. En likadan vedertagen indelning i vardagstal är begreppsparet tanke-handling. Jag förklarar i kapitel 2.3 varför indelningen tanke-känsla är problematisk, både i praktiken och i teorin. Därför kan inte triangeln som presenteras i kapitel 2.5 förstås som en förklädd återgivning av triangeln tanke-känsla-handling. När jag talar om människan som en omedelbar, reflekterande och handlande varelse försöker jag se dessa som aspekter på en och samma människa, inte som hennes egenskaper, som kan till exempel studeras av skilda universitetsdiscipliner.

Poängen blir kanske mest tydlig om jag här exemplifierar hur den metod kan användas som kommer att presenteras i detta kapitel: orden "tanke", "känsla" och "handling" är substantiv. "Reflekterande" och "handlande" är particip, d.v.s. verbens adjektiva form. "Omedelbar" är adjektiv. Redan till formen är participerna närmare handlingen, verbet, än substantiven. Substantiven "tanke", "känsla" och "handling" är dessutom abstrakta begrepp. Jag ser människan som ett blivande i sina handlingar, inte som en abstrakt, mekanisk eller matematisk summa av sina statistiska egenskaper.²⁰⁸

Jag har beskrivit de reflekterande uttrycken som filosofens och vetenskapsmännens specialitet. De omedelbara kan på motsvarande sätt skildras som konstnärens hemmaplan. Med det menar jag inte att vetenskapligt arbete skulle ske utan kontakt till de

---

208 Med lån av vokabulär från den funktionella grammatiken värnar jag om att både den mentala världen och de abstrakta relationernas värld genom hela min framställning relateras till den fysiska världen. Holmberg-Karlsson (78, 2006). Livsåskådning kan enligt min mening inte placeras i en enda av dessa världar utan den präglar alla.

skapande krafterna i människan. Jag tror att även vetenskaparen använder sig av sin associativa, intuitiva och drömlika förmåga. En text som betraktas vetenskaplig är ändå avskalad från alla sådana resonemang.

Det som gör någonting till vetenskap är de logiska och/eller kausala sambanden mellan saker och ting som författaren lyckas skildra eller påvisa. En konstnär övertygar andra i mycket större grad än vetenskaparen genom att ge uttryck både för det drömlika, associativa och hantverksmässiga kunnandet. Vetenskaparen övertygar andra om vetenskapligheten i sitt arbete genom rationella resonemang, även om han skulle utnyttja sitt skapande djup för att komma till dem. Överlag ska de tre viktiga aspekterna av mänskligt liv som jag pekar på i kapitel 2.5 förstås som element hos alla människor, något som vi utnyttjar i vår kommunikation med andra. Jag förstår dem så att vi hela tiden växlar perspektiv mellan det omedelbara, det reflekterande och handlingen. Vi kan besöka triangelns alla hörn inom en kort mening.

Omedelbart och reflekterande beskriver enligt min mening bättre än rationellt och irrationellt de aspekter som jag försöker få fram: att människan handlar på meningsfulla och strukturerade sätt redan innan informationen når hennes reflektion. I de två miljökonflikterna som det här arbetet handlar om ser respondenterna sådan handling hos sig själva till exempel när en jägare i Korpo säger att han slutar läsa undersökningen om han ser att den är framtagen av miljöcentralen, eftersom han då inte längre tror på objektiviteten. En kommunal förtroendemans ser det hos andra när han säger att om man har en negativ "feeling" för vindkraft innan man har sett "vindmüllorna" på Högsåra så kommer de alltid att se fula ut.

Jag argumenterar för att någonstans i den omedelbara sfären bor såväl människans tillit, hennes värderingar som hennes känslor. Hon kan reflektera över dem, men de blir inte till först vid det

skedet utan de uppstår när hon umgås med sin omgivning – på ett oförmedlat sätt. Jag menar att den viktigaste skillnaden mellan omedelbar och reflekterad användning av språk är den att språket används på ett omedelbart sätt när talaren engageras i sin berättelse med hela sin person. Det reflekterade sättet tar vid när engagemanget begränsar sig till talarens intellekt.

Hela personens engagemang betyder inte enbart närvaron av känslor och värderingar. Miljökonflikterna som material visar att det mest omedelbara sättet att relatera till vår närmiljö är det fysiska. Kroppen vet när den är i skärgården och när den är i "stan", och den reagerar olika till dessa olika miljöer. Det vittnar flera intervjupersoners berättelser om, när de beskriver naturen som lugnande.²⁰⁹ Någon av intervjupersonerna beskriver vindkraftverken på Högsåra på ett sådant sätt att lyssnaren uppfattar honom stå i relation med de fysiska företeelserna vindturbinerna.²¹⁰ Hela personens engagemang i miljön är förutom emotionellt och moraliskt, även kroppsligt – både i och utanför konflikt.

3.4.6 Analyskategorierna

De analysverktyg eller de kategorier som jag presenterar i det här kapitlet rör sig på flera plan. De rör sig längs tre axlar i ett tredimensionellt rum. Den första axeln strukturerar hela den här avhandlingen från referensramen i den nordiska livsåskådningsforskningen till den struktur som jag ser i berättelserna. Den axeln går mellan *hur göra – vad är sant*. En omskrivning av den axeln är att tala om *handling* och *sanning*.

Den andra viktiga axeln som strukturerar den här avhandlingen är axeln mellan reflekterande och omedelbart tal. Den tredje axeln används speciellt för att besvara forskningsfrågan. Den går mellan

209 T. ex. IA, IB, IC, ID, IE, IF, IG, IH, IJ, IK, IR, IV, IW, IT

210 IN

individens och kollektivet, talarens jag och de andra som han eller hon relaterar sig till.

Presentationen börjar med att materialet indelas till reflekterande och omedelbart tal. Indelningen görs med hjälp av fyra kännetecken för det omedelbara talet. I den här avhandlingen kallas de kännetecknen förstärkande och uppmjukande ord, laddade uttryck och metaforer. Därefter presenterar jag sanningsändan på axeln som går från sanning till handling. Jag fäster uppmärksamhet vid statiska påståendesatser. De innehåller ofta statiska verb som "vara", "ha" eller "böra". De analyskategorier som jag använder för att fånga in vara-satser är *kunskapsbekännelser* och *trobekännelser*. Kunskapsbekännelser är den reflekterande formen av statiska påståendesatser, trobekännelser den omedelbara. Bör-satserna delar jag i två med tanke på den tredje strukturerande axeln i undersökningen. Om subjektet i dem är "jag" eller "vi" kallar jag dem *hållningar*. När subjektet är någonting annat (t.ex. du/ni, han/hon/det/man) kallar jag dem regler. Dessa uppmaningar är oftast är klädda i påståendeform.

I handlingsändan av axeln sanning-handling använder jag kategorierna *handlingar* och *händelser*. De satser som beskriver handling är inte statiska eftersom de innehåller dynamiska verb (som göra, springa, muddra). De processer som de beskriver kallas materiella inom funktionell grammatik. Indelningen i handling och händelse sker genom iakttagelserna av verbformen. Aktiv form signalerar handling, passiv form eller opersonligt pronomen (man) signalerar händelse.

Normativiteten i talet beskrivs med hjälp av iakttagelser inom flera kategorier. Iakttagelserna av talarsubjektet inom de materiella processerna, de språkliga kännetecknen för omedelbart tal samt uppmaningarna (som ofta ges formen av ett påstående och som i den här avhandlingen kallas hållningar och regler) är av intresse

vid det här skedet.²¹¹

Mot slutet av arbetet sammanställer jag en syntes av vissa iakttagelser som har gjorts med hjälp av kategoriseringen. Syntetiseringen sker med hjälp av begreppen precisering och generalisering.

3.4.6.1 När talar den omedelbara sidan av människan?

Omedelbar användning av språk signalerar alltså det engagemang av talarens hela person som jag har varit ute efter att begreppsliggöra. Nästa steg i mitt arbete har varit att notera vad det är i intervjupersonernas tal som förenar de uttryck som enligt mig har uppstått på ett omedelbart sätt. Vad är till exempel språkliga tecken på att talarens skapande förmåga har mobiliserats? Vad förmedlar en känsla förutom namnen på de olika känslorna? Hur ser man på berättelsens nivå vad som är normativt för en talare?

Jag skapade fyra kategorier för språkliga signaler som talaren använder när hennes omedelbara sida är aktiv. Det som jag kallar *förstärkande* och *uppmjukande ord* har med modalitet att göra: de är grammatiska former som uttrycker talarattityd. Deras vedertagna namn är *understrykningar* och *garderingar*. Det som jag kallar *laddade uttryck* har att göra med *värdeord*, för att följa den språkvetenskapliga terminologin. Därtill talar jag om *bilder* och *metaforer*. I den här undersökningen kommer jag att använda de ursprungliga namnen och definitionerna på kategorierna. Det beror på att de kategorier som jag skapat inte på alla punkter följer kategoriseringen inom den funktionella grammatiken på ett exakt sätt. I det följande redogör jag för innehållet i de kategorier som jag skapat och relaterar

211 Även Holmberg – Karlsson 2006, 178 skriver om värderingar: "Funktionell grammatik räknar visserligen värderingar till de interpersonella betydelseerna, dvs. till samma metafunktion som språkhandlingar och modalitet. Samtidigt är det uppenbart, att vi här kommer in på betydelse som inte hänger ihop med en viss avgränsbar del av grammatiken, utan som kan uttryckas på en mängd olika sätt."

dem till existerande språkvetenskapliga kategorier.

De två första kännetecknen för att språket används omedelbart uttrycker alltså talarattityd. Inom funktionell grammatik kallas de understrykningar och garderingar. Mitt namn på kategorin understrykningar är förstärkande ord. Med dem menar jag ord som alltid, varenda, fruktansvärt, överhuvudtaget eller svärord. Till exempel i meningen

”när man nu sen hörde om de här typerna som drog i gång den här vindkraft grejen så var det såna gamla farbröder som tala väldigt varmt för miljön och så vidare och så sa dom att vindkraft är så jäkla bra, det löser alla problem”²¹²

är orden ”väldigt”, ”jäkla” och ”alla” förstärkande ord. Den motsatta talarattityden uttrycks med hjälp av uppmjukande ord. Jag ser t.ex. ju, nog, nu, så, kanske, ganska eller riktigt som exempel på dessa. I mitt material finns det speciellt en intervjuperson som använder flitigt av de uppmjukande orden. Allmänintrycket av hans tal blir att det är behagligt lågmält, även om innehållet i själva verket delvis är provokativt. I den föregående meningen räknar jag orden ”nu”, ”sen”, ”så”, ”och så vidare” och igen ”så” till de uppmjukande ordens kategori.

Både ord som säkert och bannemej (understrykningar) och ju, nog, väl och kanske (garderingar) hör till gruppen modala satsadverbial.²¹³ Deras funktion är social: de uttrycker talarattityd.²¹⁴

212 IN

213 Holmberg – Karlsson 2006, 68. Tablåerna 19 & 20 ger en överskådlig bild av de interpersonella satsadverbialen.

214 Holmberg – Karlsson 2006, 68. Svenska Akademiens grammatik (band IV, s. 96-97) beskriver de modala satsadverbialens uppgift så här: ”Flertalet modala satsadverbial signalerar talarens attityd till satsens innehåll. De kan också visa hur talaren vill att lyssnaren skall reagera på yttrandet, eller röja vilka föreställningar talaren har om lyssnarens attityder till satsinnehållet:” Svenska Akademien ger de modala satsadverbialen fem funktioner. Enligt dem uttrycker de sannolikhet, förstärkning, hänvisning, evaluering eller kommentar till språkhandlingen. Jag försöker vara kongruent med den språkvetenskapliga terminologin. Däre-

Målet med understrykningar är att få andra att tycka lika. Målet med garderingar är att framföra sitt budskap så försiktigt att det inte stöter bort mottagaren. De har alltså en funktion inom kommunikationen mellan personerna. Denna resurs i språket kallas språkets interpersonella metafunktion.²¹⁵ Min övergripande forskningsfråga "hur försöker individerna få andra att omfatta sin övertygelse?" har precis den språkfunktionen i fokus.

Det finns även satsadverbial som uttrycker interpersonella betydelse och som är viktiga för denna studie, men som inte hör hemma på någon av modalitetsskalorna.²¹⁶ Motiveringen till att jag inte översätter mina ursprungliga kategoriseringar till vedertagna grammatiska klassifikationer är att det inte hör till min uppgift att kontrollera, hur pass exakt grupperna faktiskt sammanfaller. Uppdraget i den här avhandlingen är att skildra livsåskådningarnas betydelse i miljökonflikter, inte att analysera vilka ord som borde uppfattas som garderingar i språkvetenskaplig mening. T.ex. mina uppmjukande ord, vars uppgift i denna studie är att berätta när den omedelbara människan talar, går inte att direkt översätta till

---

mot har jag ingen möjlighet att börja kartlägga om alla ord som jag kategoriserat som förstärkande och uppmjukande verkligen hör t.ex. till modala satsadverbial. Det är tom. sannolikt, att alla ord som jag identifierar som intressanta ur livsåskådningsforskningens synvinkel inte går att definiera genom klara grammatiska indelningar. Att kritiskt granska vilka språkvetenskapliga kategorier jag i praktiken har sammanfört eller skiljt på ser jag som en språkvetenskaplig uppgift, som väl kan ske efter att den här undersökningen är slutförd. För mina ändamål räcker en grövre indelning, som tar sats i betydelsen av orden i de situationer där de använts. Avgörande för mina ändamål är om de kategorier som jag använder hjälper mig att lokalisera och beskriva engagemanget i talet. Även om namnen och definitionerna på mina analyskategorier språkvetenskapligt sett är något oortodoxa kan kungstanken uttryckas med den funktionella grammatikens termer: de språkliga aspekterna som är viktiga för denna studie ligger speciellt inom språkets interpersonella metafunktion: t.ex. i språkhandlingarna och modaliteten. Därtill är värderingarna viktiga.

215 Med språkets interpersonella metafunktion menas "hur språket fungerar som en resurs för att skapa relationer mellan talare och lyssnare." Holmberg – Karlsson 2006, 31.

216 Holmberg – Karlsson 2006, 68. Tablåerna 19 och 20 ger en överblick av några vanliga interpersonella satsadverbial, på och utanför modalitetsskalorna.

garderingar. Vi kan ta exemplet garderingar i vetenskapligt språkbruk.

Typiska garderingsord som används i en vetenskaplig text för att minimera risken att mottagaren vänder sig mot sändaren är till exempel "kan inte rimligen", "det är sannolikt", "som ibland kan förekomma" och "kan knappast".²¹⁷ Sådana uttryck klassificerar jag inte som uppmjukande ord. För mig signalerar de inte att hela personen är engagerad. De sköter om samma interpersonella funktion inom vetenskapsvärlden som "kanske" och "riktigt" gör när fiskaren talar med sin kommunala förtroendemän. De hör också till modala satsadverbialernas grupp. I min kategorisering är de ändå reflekterande uttryck, inte omedelbara. Det beror på deras intellektuella och abstrakta ton. De engagerar talarens intellekt. De är mycket välavvägda jämfört med de omedelbara utfyllningsorden som uttrycker att talaren intagit en (ofta omedveten) ställning till det som han eller hon talar om.

De två återstående kännetecknen som för mig berättar att talarens omedelbara sida är aktiv är användningen av bilder och laddade uttryck. Med bilder menar jag språkliga metaforer. I ett tidigare citat fanns metaforen "snälla farbröder". Som fortsättning beskriver talaren att de "snälla farbröderna" sedan hittade på att eftersom vindkraften är samhällsnyttig, ska pengarna tas från samhällets "fickor".

"Nå samhället, det är vi, det vill säga det sku komma lurviga finkor i mina fickor och krafsa efter mina slantar och det tycker jag inte om."²¹⁸

Bilden om lurviga fingrar i ens fickor skapar i åhöraren en reaktion som är omedelbar. Bilder kan ge upphov till tolkningar som inte

²¹⁷ Hellspong – Ledin 1997, 189.

²¹⁸ IN

ens en reflekterad användning av dem rör på. Därför har jag kategoriserat bilder och metaforer som omedelbara uttryck, oberoende av om de uttalas spontant eller efter moget övervägande i den betydelsen att man överväger innan man släpper fram en bild. Enligt definitionen av metafor är bildanvändningen ett uttryck för talarens skapande djup, eftersom i metaforer förenas element från två olika kontexter.

”I den går skilda delar av verkligheten samman i något nytt. [...] Som vi märker betonar bildperspektivet det ”appelsinaktiga” hos solen, det runda och gula. Dessutom för det med sig positiva övertoner från bildledet till sakledet – appelsiner är goda och saftiga.”²¹⁹

Med andra ord är även bilderna bärare och förmedlare av värderingar och attityder. Bilderna ger oss sinnen hjälp när vi försöker förstå abstrakta och svårgripbara fenomen. De skapar ett slags undertext till texten, en dold beskrivning under den direkta.²²⁰ Jag argumenterar för att denna beskrivning är omedelbar, till skillnad från intellektuell reflektion.

Det sista kännetecknet förenar bild och värdering. Jag kallar sådana uttryck laddade begrepp. Den undersökande journalisten och forskaren i intervjuteknik, John Sawatsky, använder om sådana ord termen ”trigger words”.²²¹ Eberhard Herrman lånar termen ”tjocka begrepp” av Linda Zagzebski.²²² Ord som ”diktatur”

219 Hellspång – Ledin 1997, 140.

220 Hellspång – Ledin 1997, 141.

221 Sawatsky 1998, 1999. Jag hänvisar till anteckningar från två kurser i intervjumetodik som jag deltagit under hans ledning. Han har gjort poängen som används i den här avhandlingen känd genom kursverksamhet på olika håll i världen. Av Mahler 2011 att bedöma hänger ”trigger words” fortfarande med i hans kursverksamhet. Hans bok om ämnet verkar fortfarande vara ”under construction.” En kort beskrivning av hans metod ges t.ex. av Paterno 2000.

222 Herrman 2004, 191ff. ”As examples of moral judgements containing thick concepts, Zagzebski cites the following: ‘She is pitiful’; ‘He is contemptible’; ‘That remark is rude’; and ‘That’s a lie’. What is typical of thick concepts [...] is that they have a both cognitive and affective (or emotive) aspects which cannot be consid-

eller "skrämselpropaganda" är laddade. Skrapar man på dem till exempel genom att fråga vad talaren menar med dem, får man i regel ett animerat och engagerat svar. Inom språkvetenskapen kommer de tjocka begreppen närmast kategorin värdeord.²²³ De laddade begreppen som jag ger som exempel här kombinerar språkets metaforiska funktion med dess värderande funktion. T.ex. den som använder ordet "diktatur" som beteckning på en process i en demokratisk republik som Finland jämför förvaltningsätten i två olika världar. Till den delen är uttrycket metaforiskt. Ordet är ett värdeord, den här gången ett minusord, eftersom diktaturer ur demokratisk synvinkel bygger på våld, vilket ur demokratisk synvinkel är moraliskt fel.

Ordet "skrämselpropaganda" innehåller dels ett liknande begrepp som diktatur, nämligen propaganda. Ordet uppfattas negativt i ett samhälle med fri informationsförmedling. Fenomenet är också vanligare i samhällen där fri informationsförmedling inte ingår i samhällsstrukturerna. Till den delen är uttrycket igen metaforiskt. Att skrämmas är en hänvisning till en emotion (rädsla), som allmänt uppfattas som negativ. Därför är skrämsel-delen ett minusord. Dessa ord uttrycker alltså talarens känslor och/eller moral. Därför ser jag dem som signaler på att talarens hela person är engagerad i berättelsen. Med andra ord berättar de om när hennes omedelbara aspekt är aktiv.

Jag påstår att förekomsten av de fyra språkliga kännetecknen är signaler av att hela personen är engagerad i talet. Däremot påstår

---

red in isolation from one another."

223 Som exempel på värdeord ger Hellspong – Ledin 1997, 170-171 först och främst olika adjektiv. Författarna kallar kategorin också plus- och minusord. Värdeorden uttrycker attityder, och deras funktion i det sociala samspelet är att påverka andras hållning och handlande.

Jag fäster också uppmärksamhet vid att medan Hellspong - Ledins 1997 exempel på värdeord ofta hör till ordklassen adjektiv, reagerar jag tydligast på sådana värdeladdade ord i mitt material som är substantiv. I praktiken innehåller min kategori av värdeladdade uttryck även de vardagliga positivt och negativt färgade adjektiven som Hellspong – Ledin 1997 ger som exempel på värdeord.

jag inte att de skulle vara de enda signalerna. Andra signaler som möjligtvis men inte nödvändigtvis berättar om hela personens engagemang är om talet gäller aspekter som jag har beskrivit i samband med den omedelbara delen av människan: tro, tillit, känslor, moral. Intervjupersonerna kan också prata rent intellektuellt om dessa ämnen, det vill säga genom reflekterande uttryck. När talet om dessa ämnen är reflekterande och när det är omedelbart framgår först och främst av den icke-verbala kommunikationen i situationen.

Om till exempel talets rytm blir långsammare, talaren lutar sig bakåt i sin stol och funderar, håller pauser, tittar i ögonen och är på alla sätt ytterst närvarande i situationen tolkar jag att hela hans eller hennes person är engagerad i talet. Det personliga engagemanget är annorlunda än när talaren är moraliskt upprörd, lutar sig framåt i stolen, använder mera volym och talar snabbare och gestikulerar ivrigt för att göra sin poäng. I båda fallen är det ändå fråga om hela personens engagemang. Ett sådant engagemang saknas i de reflekterande uttryck, där tonen är jämn och konstaterande och hela framställningen betonar att talet handlar om fakta som för talaren är solklara. Sådant tal kallar jag reflekterande även när ämnet är tro, tillit, känslor och moral.

Det typiska är, att hela personens engagemang visar sig i närvaron av metaforer och värdeord. Den kan också anas i understrykningar och garderingar som är karaktäristiska för vardagligt tal. Frånvaron av bilder och värderingar och närvaron av mera skriftspråksaktiga eller högtidliga understrykningar och garderingar är för mig tecken på att det är den reflekterande människan som talar.

Den beskrivning av omedelbara uttryck som arbetet utmynnar i är också av betydelse för den grundläggande forskningsfrågan som har guidat den här undersökningen vid de talrika vägvalen: hur försöker de delaktiga i en miljökonflikt övertyga varandra om

sin egen ståndpunkt? De verbala och icke-verbala signalerna som för mig berättar om att intervjupersonen har blivit berörd visar sig även fungera som övertalningsfunktioner, att beröra andra.

3.4.6.2 Analyskategorierna för sanningspåståenden

Den första kategoriseringen går alltså ut på att jag delar in materialet i reflekterande och omedelbara uttryck med hjälp av de fyra språkliga kännetecknen. Det följande steget är att fästa uppmärksamhet vid handlingen i berättelserna. Hurdana handlingar återges? På vilket sätt? Jag iakttar en skillnad mellan två slags verb. De första belyser materiella processer, för att låna terminologi från funktionell grammatik. Verb som göra (hamra, segla, skriva, spika) hör till denna kategori. Den handling som beskrivs i materiella processer ändrar på någonting i den fysiska världen.²²⁴

Den andra kategorin verb som jag fäster uppmärksamhet vid används i satser som beskriver relationella processer inom funktionell grammatik.²²⁵ Typiska verb i sådana satser är vara, finnas, bli eller ha. I det här underkapitlet presenterar jag de kategorier i mitt analysinstrument som har med de relationella processerna att göra. De materiella processerna står i tur under nästa underrubrik, "analyskategorier för handling och händelse".

När de konkreta, dynamiska och beskrivande verben byts ut mot statiska verb som vara eller finnas stelnar handlingen. Jag iakttar att även bör-meningarna (ska, måste, kan inte) i mitt material

224 Holmberg – Karlsson 2006, 80: "Materiella processer ändrar något i den yttre världen. De kräver också i typfallet någon form av energi". Med hänvisning till kravet på energi kallar jag verben i materiella processer "dynamiska" i den här avhandlingen.

225 Holmberg – Karlsson 2006, 89: "Den tredje processtypen, den relationella, är den som beskriver hur saker och ting förhåller sig. Här krävs normalt ingen energi och ingen synbar förändring sker. I stället beskrivs en relation mellan två deltagare – eller en enda deltagares existens." "Statiska" verb är den beteckning som jag använder när jag syftar på verb i relationella processer.

låter statiska. En bidragande faktor till detta är att många av dessa meningar som jag fäster uppmärksamhet vid i materialet är klädda i enkel påståendeform. En annan bidragande faktor är att satser som skildrar varandet mera än handling ofta ger ett större utrymme åt det som är eller finns än vad som görs eller händer: åt substantiven. Närvaron av substantiv i en mening gör meningen mera statisk, medan närvaron av verb gör den dynamisk. Åhöraren flyttas längre bort från själva handlingen när berättaren använder substantiv, och närmare den, när han eller hon använder verb.²²⁶ Det som förklarar känslan av att dessa satser är statiska påståenden är att de flesta av de satser som jag fäster uppmärksamhet vid är till formen identifierande: de pekar ut något eller ger den en etikett eller identitet.²²⁷ Under analysarbetet letar jag efter språkliga signaler som berättar om intervjupersonernas livsorientering. I retrospektiv är det föga överraskande att jag då kommer att fästa uppmärksamhet vid satser som "beskriver hur saker och ting förhåller sig"²²⁸ och "binder samman förstadedeltagaren utpekad med andradeltagaren värde".²²⁹

När jag inom den här avhandlingen talar om hur göra – vad är sant syftar jag i regel på intervjupersonernas berättelser om handling och sanning. Då använder jag begreppen *analyskategori sanning*, pluralisformen *sanningarna* eller formuleringen *sanningspåståendena*. Om jag har behov av att hänvisa till intervjuerso-

226 Dessa tolkningar är mina egna och gäller materialet i den här avhandlingen. Så här har jag som lyssnare transporterats i förhållande till handlingen beroende på hur intervjupersonerna har formulerat sig. Inom andra sätt att använda språk (till exempel inom lyrik) kan andra regler gälla. Jag tackar Carina Nynäs för påpekande av detta. Hellspong – Ledin 1997, 67 – 70 resonerar i liknande banor som jag när de redogör för vad omvandlingen av verb till verbalsubstantiv och omvandlingen av adjektiv till adjektivsubstantiv gör åt det hur statisk eller dynamisk, abstrakt eller konkret en sats uppfattas. Deras material är brukstexter, vilket kommer nära mitt material.

227 Holmberg – Karlsson 2006, 89. Den andra formen av relationella processer är attributiva: de beskriver någons eller någots egenskaper.

228 Ibid.

229 Ibid.

nernas handling i det verkliga livet, vilket jag emellanåt har, gör jag det klart att det är den konkreta handlingen, inte berättelsen om handlingen, som åsyftas. Samma sker vid några tillfällen när jag diskuterar sanning som en uppfattning om korrekt information eller som en erfarenhet som går att lita på. Då menar jag inte en analyskategori för vissa slags satser inom intervjuerna.

Analyskategorin sanningarna innehåller konstaterande uttryck som vanligtvis inleder eller avslutar resonemanget. De sanningspåståenden som har en omedelbar form kallar jag trosbekännelser och de sanningspåståenden som har en reflekterande form kallar jag kunskapsbekännelser. Det typiska för trosbekännelser visar sig vara att de handlar om någonting som andra inte kan kontrollera, mäta, väga och verifiera. De kan inte kommenteras, man kan bara tro på dem eller inte tro på dem, ansluta sig till talaren eller ta avstånd från honom/henne. Kunskapsbekännelser däremot handlar i regel om sådant som andra kan kontrollera och kommentera.

När vissa påståenden om yttre faktorer kläs i en omedelbar form till exempel genom användningen av laddade uttryck, blir de omöjliga att kontrollera på samma sätt som de neutrala uttrycken. Det är till exempel svårare för flera personer att komma överens om ett pris är "hyfsat" än om det är "10 miljoner". Det som kan göra vissa utsagor av inre kvalitet (tro, tillit, känsla, moral) till kunskapsbekännelser är ett utpräglat intellektuellt engagemang hos talarsubjektet. Därmed kan även utsagor av inre kvalitet som i typiska fall berör hela människans existens reduceras till rationella angelägenheter och diskuteras t.ex. enbart på logikens plan.

Trosbekännelser uttrycker man alltså på ett omedelbart och kunskapsbekännelser på ett reflekterat sätt. Det finns innehåll som är typiskt för respektive kategori, men sättet att uttrycka innehållet kan flytta utsagan från den ena kategorin till den andra. Nyckeln som jag har använt för att fastslå vilken kategori sanningspåståendet hör till, reflekterande eller omedelbar, kunskapsbekännelse

eller trosbekännelse, är engagemanget. När uttrycket i huvudsak engagerar talarens intellekt, handlar det om en kunskapsbekännelse. När hela personen är engagerad, handlar det om en trosbekännelse. Talarens sätt att närvara i intervjusituationen ger viktiga signaler om vilken kategori som uttrycket placerar sig i.

Jag delar in sanningarna enligt deras känslomässiga eller indirekt normativa, rationella och direkt normativa innehåll. Trosbekännelserna är kategorin för det känslomässiga eller indirekt normativa, kunskapsbekännelser för det rationella innehållet. Det direkt normativa innehållet kan delas i två underkategorier beroende på om normen framställs i första person eller i tredje person. Underkategorierna till de normativa sanningarna heter hållning (subjektet är i första person) och regel (subjektet är i tredje person, ofta "man"). Hållningar och regler är påståendesatser som innehåller direkt normativa verb (ska, bör, måste, får inte) eller har formen av imperativ. De ser ut att svara på frågan hur göra. I jämförelse med de indirekt normativa beskrivningarna av materiella processer (som behandlas i följande underkapitel) ter de sig ändå mera som proklameringar än som signaler om hur talaren i verkligheten konkret kan antas handla. Därför placerar jag dem närmare frågan vad är sant än frågan hur göra. Till placeringen bidrar att de ofta är klädda i samma form som trosbekännelserna och kunskapsbekännelserna, påståendeformen. Innehållet i dem är i själva verket en uppmaning. Uppmaningsformen, imperativ, förekommer också bland hållningar och regler. Då kan subjektet vara i andra person ("du ska"). Sådana satser kategoriserar jag också som regler. Det viktiga för hållningarna är att de uttrycker talarsubjektets egen normativa hållning. Talet om normativitet i andras liv kallar jag regler.

3.4.6.3 Analyskategorierna för beskrivningar av handling och händelse

I det här underkapitlet fokuserar jag på de dynamiska verben som beskriver den konkreta handlingen eller händelserna. De dynamiska verben finns i processer som inom funktionell grammatik kallas materiella. De dynamiska verben ändrar på någonting i den fysiska världen. Jag har tidigare förklarat att jag placerar sådana satser närmare frågan hur göra än frågan vad är sant. Det ska förstås så att jag betraktar satser med dynamiska verb som beskrivningar av handling eller händelse. Samtidigt tänker jag att dessa beskrivningar av handling ligger närmare de faktiska handlingarna, hur intervjupersonen faktiskt orienterat eller kan tänkas orientera sig i livet, än vad beskrivningarna av sanning (påståendesatser med statiska verb) gör. De dynamiska verben som förekommer i berättelserna är beskrivningar av dessa konkreta handlingar, dvs. beskrivningar av livsorienteringen. Den form som talaren ger dessa verb i intervjun ser jag som intervjupersonernas livsorientering i intervjusituationen – den enda formen av intervjupersonernas konkreta handling som jag har tillgång till och dokument på.

I analysen av satser med dynamiska verb fäster jag uppmärksamhet vid om talaren ger verbet en aktiv eller en passiv form. Verb i aktiv form leder till beskrivningar där handlingen framställs som medvetna intentioner hos specificerade agenter. Verb i passiv form leder till beskrivningar där handlingen framställs som händelser utan ägare. Samma sker när subjektet är det opersonliga pronomenet man. Med passiv form hänvisar jag i den här avhandlingen även till aktiva satser som har det opersonliga pronomenet man som subjekt.

När talaren beskriver materiella processer i aktiv form specificerar han eller hon sitt budskap. Materiella processer kan också framställas i passiv, men då blir gärningsmännen utsuddade och

talaren verkar generalisera. Det är lättare att knyta talarens egen person till berättelsen när hon använder aktiv form. Genom att använda passiv kan berättaren distansera sig från ämnet. I sin förlängning blir passiv handling en händelse - någonting som varken talaren eller någon annan upphovsman kunde ha rätt på.²³⁰

3.4.6.4 Normativitetens spridning över analyskategorierna

I grova drag har kategoriseringen hittills handlat om statiska påståendesatser och dynamisk beskrivning av handling. Jag har beskrivit dem som en analogi till axeln hur göra – vad är sant. Den axeln uppfattar jag att fångar någonting av den växelverkan som all livsorientering består av. Den sista aspekten som är intressant för förståelsen av livsorientering placerar sig också i förhållande till axeln hur göra – vad är sant. Det är frågan om värderingarna eller normativiteten i intervjupersonernas tal. Den är ändå svårare att kategorisera och löper så att säga längs hela axeln. Ännu mera har den att ändå att göra med de två andra axlarna.

Det tydligaste språkliga uttrycket för normativitet är de direkta uppmaningarna i påståendeform, hållningarna och reglerna. De rör sig längs axeln jag – andra. Något svårare att fånga men mycket effektiva förmedlare av normativitet är de omedelbara sätten att använda språket: attityderna, de laddade begreppen och värdeorden. De rör sig på axeln reflekterande – omedelbart sätt att tala. Sin mest konkreta form tar normativiteten i handling: vad deltagarna i t.ex. miljökonflikter slutligen väljer att göra. Det är normativitetens rörelse på sanning – handlingsaxeln.

Ett exempel på hur den direkta normativiteten (hållningar och regler) samverkar med den indirekta (de omedelbara sätten

²³⁰ Hellspong – Ledin 1997, 130 utgår från samma indelning till handling och händelse. De definierar handlingen så att den förutsätter en agent. Deras tredje kategori är tillstånd. Tillstånd motsvarar det som jag syftar på med begreppet sanningar, de statiska påståendesatserna som behandlades i förra underkapitlet.

att använda språk) är de direkt normativa orden "ska", "bör" och "måste". De kan användas både omedelbart och reflekterat. Åhörarresponsen är ofta att de reflekterande bör-satserna uppfattas som mindre giltiga än de omedelbara. Det beror på engagemanget. Den moral som engagerar enbart talarens intellekt verkar inte lika övertygande som den moral som engagerar hans eller hennes hela person. Signalerna på hela personens engagemang finns i uttalandenas kontext, i de andra orden och meningarna före och efter samt i den icke-verbala kommunikationen.

Normativitet kan uttryckas också utan ord som "ska", "bör" och "måste". Normativitet finns t.ex. i de laddade uttrycken, "trigger words" eller "tjocka begrepp", till exempel i ordet "desinformation". Samma gäller de värdeord som ofta är adjektiv med positiv eller negativ färgning.

De laddade begreppen är ofta kombinationer av ett bildligt innehåll och en moralisk eller emotionell värdering. Jag ser dem som uttryck för det omedelbara i människan. Eftersom talaren själv har tagit fram dem från sitt skapande inre anser jag att de berör (och binder) talarens hela person med större säkerhet än imperativen, som också kan uttryckas i ett reflekterat tal. Placerade på axeln vad är sant – hur göra ser jag alltså den omedelbara normativiteten närmare handlingsplanet än imperativen, som jag uppfattar vara närmare sanningsplanet. Orden "dåligt" eller "bra", "rätt" och "fel" räknar jag också som uttryck för den normativitet som är betecknande för den omedelbara människan. Laddningen i sådana ord är moralisk och de sitter vanligtvis i en kontext där hela personens närvaro är tydlig.

Hållningarna visar sig vara paralleller till berättelser om handling i aktiv form. I första person (hållning) tar talaren ansvar för sina normativa uttalanden och preciserar sig. I tredje person (regler) tar talaren inte ansvar för sina normativa uttalanden utan generaliserar och moraliserar. Jag ser första persons perspek-

tivet på normativitet stå närmare det som i en handlingssituation förverkligas som talarens moral. Med andra ord står hållningarna närmare hur göra-ändan av axeln än reglerna. Normativa satser som uttrycks genom ett tredje persons perspektiv (reglerna) placeras jag närmare sanningsplanet.²³¹

3.4.7 Transkriptets form och språket i forskningsrapporten

På grund av metodens explorativa karaktär var det inte klart vid transkriberingsskedet vilka drag i intervjuerna jag vid analyskedet skulle fästa uppmärksamhet vid. För att möjliggöra iakttagelser på så många nivåer som möjligt transkriberade jag intervjuerna så detaljerat som möjligt. Jag skrev ut alla omtagningar, felsägningar,

231 Vilken person talaren använder berättar om hur talaren uppfattar sin egen position bland andra personer. Att det är av betydelse hurdant förhållande till andra människor talaren tänker sig stå i påpekas av Martin Buber. Buber vill ge en ontologisk förklaring till människors förhållande till varandra (Lübke 1987, 189). Han beskriver att människan uppfattar sig i relation antingen till ett "du" eller en tredje person. Den tredje personen kan också vara en artefakt (Buber 1984, 7): "Die Welt ist dem Menschen zwiefältig nach seiner zwiefältigen haltung. Die Haltung des Menschen ist zwiefältig nach der Zweifalt der Grundworte, die er sprechen kan. Die Grundworte sind nicht Einzelworte, sondern Wortpaare. Das eine Grundwort ist das Wortpaar Ich-Du. Das andere Grundwort ist das Wortpaar Ich-Es; wobei, ohne Änderung des Grundwortes, für Es auch eins der Worte Er und Sie eintreten kann." Som ideal framställer Buber människor i ett "jag-du-förhållande".

Att jag inför detta tänkande just i fråga om moraliska påståendesatser beror på att skillnaden mellan dessa olika sätt att uppfatta jaget syns tydligt i hur lag och moral ofta uppfattas i våra dagar. Utan att hänvisa till Buber påpekar Hertzberg 2005, 209 lockelsen att "betrakta moralen genom rättens prisma: rättssystemet framstår som en konkret modell för moralens plats i våra liv." Hertzberg 2005, 222-226 argumenterar för att moralen inte uppstår i förhållande till artefakten lag (Bubers "Es", min anmärkning) eller i förhållande till gruppträck (Bubers "Sie", min anmärkning), utan är någonting genuint mänskligt som finns hos människan även om hon skulle vara osynlig för andras blickar (därmed uteblir relaterandet till Bubers "Du", vad jag kan se). I kapitel 6.3 exemplifierar jag hur en intervjuerson uppfattar sin yrkesetik så att lagen ska ha företräde framom en moral som han uppfattar som "personlig". Denna specifika problematik angående lag och moral kommer alltså fram även i den här avhandlingen. I kapitel 6 färdigställs också min betraktelse över hur intervjupersonerna på basis av sitt tal ser ut att uppfatta sig själva i relation till dels artefakter, dels andra människor. Där blir det klart, vilka andra ändringar som sker i språket när "Es" byts ut mot "Sie".

pauseringar, harklanden, suckanden, leenden i rösten och andra ljud som hördes på intervjubandet. På det sättet blev transkriptet mera detaljerat än vad som kan återges i en löpande text i en forskningsrapport, som ska vara skriven på skriftspråk.

Förväntningen att resultatet ska presenteras som skriftspråk gjorde sig gällande redan vid transkriberingsskedet på det sättet att jag använde punkt efter en avslutad tanke och stor bokstav i början av följande mening. I tal finns ju inga punkter eller versaler. I tal övergår en tanke till följande utan att meningarna för den skull behöver bli fullständiga på samma sätt som i skrift. Jag fullföljde inga meningar men markerade tydliga pauser och avslutade tankar med en punkt och stor bokstav. Jag fyllde även ut bokstäver som fattades i ofta förekommande, vanliga ord. Till exempel skrev jag "det" när intervjupersonen säger "de". På dessa sätt liknar transkriptet skriftspråk. Det har ändå en tydlig karaktär av tal.

Talspråket i transkripten trotsar på flera ovannämnda sätt de krav som ställs för skriftspråk. Normen för vetenskapliga avhandlingar är fortfarande ett korrekt skriftspråk. Ett vedertaget sätt att lösa spänningen är att använda längre och kortare citat av talspråk mellan de analyserande avsnitten, som är skrivna på skriftspråk.

Jag har två språkliga ambitioner med texten i den här rapporten. Den första är att skriva en löpande framställning på god svenska. Den andra är att i behandlingen av materialet hålla mig så troget som möjligt till intervjupersonernas sätt att gestalta verkligheten. Det sättet skiljer sig från forskarens sätt. Skillnaden uppstår i de olika sätten att tala. Konventionerna inom forskarsamhället förutsätter ett språk som i den här undersökningen kategoriseras som reflekterande. De intervjuades tal är dels reflekterande, dels omedelbart. Skulle jag återge intervjupersonernas tankar enbart på ett reflekterande sätt, skulle den mest centrala poängen i den här undersökningen gå förlorad.

För att kunna utföra mitt uppdrag vill jag ge mycket utrymme

för det sättet att tala som är nedtecknat i transkripten. Om jag använder indragna citat varje gång som jag vill framställa en tanke med en intervjupersons ord innebär det att rapporten blir hackig och svårläst. Förverkligandet av den ena ambitionen motverkar den andra. Jag måste hitta ett framställningssätt som är löpande och som samtidigt demonstrerar den poäng som jag vill göra.

Jag väljer att bygga upp en löpande text med hjälp av de ord som intervjupersonerna faktiskt använder. Delar som beskriver innehållet i intervjuerna löper utan extra markeringar över till de analyserande avsnitten som jag själv har skrivit. I de delar av den löpande texten där jag refererar intervjuerna harmonierar jag talspråket i transkriptet med skriftspråket t.ex. genom att ta bort omtagningar och rätta språkfel. Jag formulerar också talet till rätt böjda ord och fullständiga meningar. Däremot använder jag så lite egna ord som möjligt.

Med citationstecken markerar jag formuleringar som tydligt avviker från vetenskaplig rapportering och/eller skriftspråk men som faktiskt finns i transkriptet. Exempel är t.ex. dialektala ord, svordomar och finska låneord. Inom citationstecknen återger jag även ordföljden på intervjupersonernas sätt, även om det sättet skulle innehålla fel ur skriftspråkets synvinkel. Inom citaten tar jag bort upprepningar och fel som stör läsningen och markerar sådana ställen med tecknet [...].

Målet är en beskrivning som balanserar mellan konventionerna för talspråk och konventionerna för vetenskaplig rapportering. Motiveringen för att göra så är att demonstrera undersökningens poäng: sättet att använda språket har betydelse för hurdan verklighetsuppfattning som gestaltas. Ambitionen är att i behandlingen av materialet återge intervjupersonernas beskrivningar av verkligheten åtminstone lika mycket som forskarens.²³²

---

²³² Strandén 2010, 74-76 diskuterar detta sätt att förhålla sig till intervjuerna med hjälp av begreppen "shared authority" och "truth of another reality" (Frisch 1990,

3.4.8 Presentation och motivering av dispositionen

Framställningen i den här avhandlingen avspeglar forskningsprocessens gång. I kapitel 4 presenterar jag först materialet som från början verkade centralt för bearbetningen av frågor kring berättarnas livsorientering. Undersökningen började med en undran över vad det var som mobiliserade intervjupersonerna i det här fallet och varför. Den kategorisering som denna del av undersökningen ledde till var kategorierna reflekterande och omedelbara sätt att tala. Jag låter texten löpa som en tematisk beskrivning av det viktigaste som har med intervjupersonernas livsorientering att göra, innan jag börjar exemplifiera var och hur de kännetecken för omedelbart tal kommer in som jag menar att kan iaktas i texten.

Så småningom börjar jag använda materialet för att exemplifiera analyskategorierna handling och sanning. Följande analyskategorier som presenteras är de två sätten att precisera och generalisera. Vi får se hur aktiv eller passiv form påverkar kommunikationen när talarna beskriver handling. Vi får också se hur första respektive tredje person som subjekt påverkar hur lyssnaren kan uppfatta meningen med det som sägs. I slutet av kapitlet har vi på det sättet fått se exempel på de fyra kännetecknen som signalerar att talet är omedelbart. Vi har fått exempel på reflekterande tal och sett intervjupersonerna beskriva handling och händelse. Vi har också fått ta del av beskrivningar som jag kategoriserar som trosbekännelser, kunskapsbekännelser, hållningar och regler.

Detta sätt att rapportera om undersökningen kan i början kännas svår att följa i akademiska sammanhang. När vi sätter oss ner

---

71). Även mitt framställningssätt handlar ytterst om vem som har berättarautoriteten i texten. Även Strandén vill redigera så lite som möjligt för att bibelhålla intervjuernas muntliga karaktär. Hennes sätt att återge tal i skrift liknar framställningssättet i den här avhandlingen också till den delen att citaten förekommer direkt i det löpande referatet av intervjupersonernas tankar. Dessa varvas med forskarens analytiska tankegångar.

för att se på en film upplevs samma disponeringsprincip ändå inte som svår. Följandet av rörliga bilder kräver att den information som behövs för att förstå handlingen finns till hands då handlingen sker. Det beror på att man inte kan gå tillbaka till rörliga bilder på samma sätt som till ett ställe tidigare i en text. Jag hävdar med min framställning att också en akademisk avhandling kan disponeras med hjälp av filmens logik.

Dispositionens filosofiska grund är att försöka praktisera det man predikar. Jag påstår teoretiskt att meningen med orden framgår av handlingen. Genom att bygga upp den framställning som en beskrivning av själva undersökningsprocessen sätter jag själv in mina teoretiska påståenden i den handling som undersökningsprocessen utgör. Jag har inga mera trovärdiga beskrivningar av vad jag menar t.ex. med någon kategorisering än beskrivningen av de undersökningssituationer där kategoriseringen har uppkommit. Det kan också finnas ett mervärde för läsaren i det att exemplifieringen av de teoretiska resonemangen finns där de teoretiska resonemangen finns. Framställningen blir inte framtung och läsningen ett blädbrände från exemplen tillbaka till teorin i början.

Detta förändrar naturligtvis bilden av vad vetenskap är. När jag inte framställer undersökningen som en rapport där allt är klart från början till slut framställer jag även vetenskapen som någonting mindre precist och klart i alla sina skeden. Först under doktorandtiden har jag lärt mig att en stor del av verksamheten faktiskt kan handla om att söka utan att veta vad det är som man kommer att finna. De akademiska framställningar som jag hade läst tidigare förmedlar inte den bilden. Det påverkar vetenskapens ställning i samhället. Med min framställning vill jag vara med om och påverka den bilden åt det hållet, att skillnaden mellan vanligt logiskt resonerande och vetenskapligt logiskt resonerande inte framstår som en väsensskillnad. Enligt min uppfattning handlar det om en gradskillnad. Därför öppnar jag processen för läsaren.

Samtidigt har jag (och även läsaren) lätt att inför kritik mot min begreppsanvändning gå tillbaka till skedet i undersökningsprocessen där behovet av begreppet uppstod, och granska dess logiska förutsättningar närmare.

I kapitel 5 undersöks subjekten och verben i de delar av berättelserna som inte i huvudsak framstår som statiska påståenden eller uppmaningar. Sådana delar av intervjun beskriver handlingen och händelserna i de två miljökonflikterna. Vi flyttar alltså fokus till hur göra-ändan av livsorienteringens axel. Med terminologin som används inom funktionell grammatik handlar det kapitlet om de materiella processerna. I kapitlet analyseras också närmare hur precisering och generalisering uppstår. Som ett sätt att precisera och generalisera identifieras användningen av aktiv respektive passiv verbform. Det andra sättet att precisera och generalisera visar sig vara bundet till subjektet i talet. Jag analyserar hur användningen av första eller tredje person, singularis och pluralis påverkar uppfattningen av vad som menas med det som sägs. Normativiteten i det analyserade talet behandlas i både kapitel 4 och kapitel 5.

I slutet av kapitel 5 har alla analysverktyg demonstrerats. Den triangulära uppfattningen om människan som presenteras i kapitel 2.5 utvecklas under analysens gång till en tredimensionell uppfattning om livsorientering. En grafisk framställning av det som jag har verbalt beskrivit i det här kapitlet presenteras i kapitel 5.4.

Efter kapitel 5 betraktar jag ännu två av axlarna närmare med hjälp av två nya intervjuer. Med hjälp av axlarna jag-andra och omedelbart-reflekterande formar jag ett fyrfält. Med hjälp av fyrfältet besvarar jag den övergripande forskningsfrågan hur individerna försöker göra sina övertygelser kollektiva. Ett annat syfte med kapitel 6 är att förankra den här studien i den existerande livsåskådningsforskningen. Jag gör det genom att förklara hur begreppen aktörs- och åskådarperspektiv kan placeras inom min tredimensionella modell.

I akademiska avhandlingar är det vanligt att en klar framställning av analyskategoriernas innehåll och inbördes förhållanden presenteras före genomgången av materialet. Jag har bemött detta önskemål verbalt i det här kapitlet. Visuellt bemöter jag önskemålet i slutet av kapitel 5. Den grafiska framställningen av analyskategorierna är placerad till det skede där kategorierna har åskådliggjorts med hjälp av materialet. Då är grafiken också lättast att förstå. Huvudorsaken till placeringen är ändå att jag vill åskådliggöra att modellen i verkligheten är ett resultat av undersökningen och inte dess utgångspunkt. Den som ändå känner att det blir lättare att följa med framväxten av analysinstrumenten utgående från en överblick är välkommen att ta del av grafiken i slutet av kapitel 5 före genomgången av kapitlen 4-6.

Bildligt talat skulle det här metodkapitlet handla om att boka övernattningsställen och färdmedlen. Eftersom skapandet av analyskategorierna är ett av undersökningens resultat har jag i praktiken redan delat ut en del av souvenirerna. Vi kan tänka oss att jag har gjort resan tidigare och redogör här för de bästa tipsen om färdmedel och övernattnig som jag känner till. Eftersom presentationen här är katalogiserande, teoretisk och torftig, är det kanske fortfarande intressant för läsaren att göra själva resan. I det följande kommer vi att betrakta intervjuerna från fallet Korpo Långviken och fallet Högsåra vindkraftverk utgående från hur intervjupersonerna formulerar sig, vad det berättar om innehållet i det de säger och hur deras formuleringar fungerar i kommunikationen.

4. Fallet Korpo Långviken

”Det är väldigt svårt för folk att förstå att dom ska liksom bli bortstādade som något slags skräp från sitt själslandskap där dom har varit vana att jaga och fiska och nyttja den där naturen på många olika sätt.”²³³

Talaren är en lokalinvänare i Korpo som berördes av Miljöministeriets beslut att föreslå den 4,5 km långa havsviken i Korpo som en del av Finlands Natura 2000-nätverk år 1997. I den framställning som följer betonar jag först ordet berördes och förstår då inte ordet enbart som en administrativ term. Situationen vid intervjuögonblicket tio år senare²³⁴ var att det fortfarande inte fanns något slutligt beslut i ärendet för Långvikens del.²³⁵ Jag menar att det till en stor del beror på att flera människor blev berörda som hela personer och aktiverade sig därför i processen. I stället för beslut fanns det vid tiden för intervjuerna två naturvetenskapliga utredningar av viken som markägarna beställt. Det fanns även tre naturvetenskapliga utredningar som miljömyndigheterna beställt samt en livlig diskussion med politiska undertoner i medier. Därtill fanns det två HFD-beslut, där ärendet förvisas tillbaka till statsrådet för ett nytt beslut, två gånger.

Hur kan man då begreppsliggöra den upplevelse av att ha blivit berörd som var katalysatorn för motståndet? I det här fallet talar vi om ett engagemang som mobiliserade flera olika samhällsmekanismer från politik, juridik och mediebevakning till forskning. Talet om attityder, värderingar och världsbilder stannar lätt på

---

233 IB

234 Intervjuerna samlades under hösten 2007 och sommaren 2008.

235 När detta manuskript går i tryck, saknas ett slutgiltigt beslut i ärendet fortfarande.

en rationalistisk nivå. Det skapar ett forskningsproblem som är bekant speciellt inom kvantitativ forskning: hur kan vi lita på att det som människan säger inte enbart är läpparnas bekännelse? Hur kan vi mäta de "riktiga" attityderna, värderingarna och världsbilderna, som motiverar människan och styr hennes handlande? För en teolog öppnar en sådan frågeställning en lockande riktning åt psykologins och emotionsforskningens håll. Inom den nordiska forskningstraditionen har till exempel Kjell Kallenberg använt sig av sina kunskaper i psykologi när han har begreppsliggjort hur livsåskådningar fungerar.²³⁶ Jag väljer att undersöka den språkliga nivån av de berättelser som jag har samlat. Hur berättar intervju-personerna med hjälp av sitt språk om de krafter i människan som styr deras livsorientering? Vilka tankar om människan och hennes livsorientering innehåller dessa språkliga sätt att uttrycka sig?

Jag är med andra ord ute efter utsagor, bilder och berättelser som konstituerar livsvalen för en människa som väljer inriktning för sitt liv. Även om de stora berättelserna har förlorat sin legitimitet,²³⁷ har behovet av att göra livsval inte försvunnit. Sådana val-situationer är svåra att bemästra och uthärda, eftersom utgången i dem är osäker. Den går inte att kontrollera. Sådana situationer kräver att man litar på någonting, som man låter guida en i den livssituationen. Berättelsens storlek spelar en mindre roll än att den biten finns på plats som man upplever att man kan lita på när man träffar ett visst val. En sådan tillit blir enligt min mening inte tillräckligt belyst genom den i västerländska kulturer inbyggda indelningen i tanke och handling.

Beskrivningen av konflikten vid Korpo Långviken börjar nu med en tematisk beskrivning av olika omedelbara sätt att uttrycka sig. Först återger jag avsnitt ur intervjuer där jag upplever att intervju-personerna tydligast berörs på hela personens plan av det de

---

²³⁶ Kallenberg 1987, 1992, 2000

²³⁷ Lyotard 1984

berättar om. Sätillvida är talet i början fullt av laddade begrepp, förstärkande och uppmjukande ord samt bilder, metaforer. Innehållet är känslösamt eller handlar om tro, tillit, tyckande och moral. Teman som engagerar den första talargruppen är identitet, autonomi, kunskap, natur och misstro. I dessa termer gestaltas den omedelbara berättelsen om Korpo Långvikens Natura-status på lokalplanet.

4.1 Lokala aktörers omedelbara tal

4.1.1 Identitet

De intervjuade skärgårdsborna talar om hembygds känsla och "själslandskap", när de relaterar till sin boendemiljö.²³⁸ Till exempel Benjamin ser att vår identitet är skapad av "förhållandena till den natur" som vi lever i.²³⁹ Är man "född och för evigt skäribo" så har man "en väldigt naturnära" levnadssätt och levnadssyn, beskriver han.²⁴⁰ Jägarens sätt att "klä på sig landskapet" och "ge sig in i en sånhärn tyst dialog med naturen" när han beger sig ut är andra bilder som Benjamin använder för detta. Och när människan "vittnar naturens stora skådespel" till exempel när tusentals sjöfåglar flyttar in på våren, har hon enligt Benjamin "så lätt att fatta [...] sin egen biologiska position också". Känslan av att vara "en liten kugge i sammanhanget" gör det klart för honom vilka som är villkoren för hans egen överlevnad i den stora helheten.²⁴¹

Enligt Benjamin är människan "på sätt och vis en predator som alla andra predatorer" men "lite högrestående i alla fall". Med det menar han att människan har skapat etiska regler för sig själv, medan han ser naturen som "inte alls moralisk". Han berättar att

---

238 IA, IB

239 IB

240 IB

241 IB

han ibland har svårt att se på naturprogram "för att dom är så grymma". En jägare som inte "kämpar med en sån härn liten inre kontrovers" när han står i en situation där det gäller att döda djur som man samtidigt tycker mycket om är enligt Benjamin "egentligen ingen riktig jägare". Hos honom uppstår starka, kontroversiella känslor när han ser "till exempel en väldigt vacker nyskjuten råbock". Det som enligt honom hjälper en att "hantera den inre kontroversen" är en respektfull behandling av viltet, "både som levande, döende och som dött".²⁴²

Benjamin blev vald till intervju som representant för gruppen fiskare och jägare. Det framgår av sammanhanget att han i stor grad identifierar sig som en sådan. Men han identifierar sig även som skärgårdsbo och som en del av ett större sammanhang, naturen.

Den intervjuerson som i den här undersökningen representerar markägarna, Christoffer, frågar sig om Långviken är hotad. Själv upplever han inte det.²⁴³ Han tycker att tanken om att skärgårdsborna skulle förstöra sin egen "livsnerv" är befängd. Enligt hans beskrivning är "vår produktion och vårt sätt... eller hela vårt liv är ju beroende av Långviken". "Inte kan vi missbruka naturen eftersom vi lever på den", säger Christoffer.²⁴⁴ Christoffer identifierar sig alltså med ett "vi" som är beroende av Långviken. Med "vi" menar han människor. Samtidigt framgår det av hans tal att en "livsnerv" för detta "vi" är en havsvik. Naturen är en del av identiteten också i Christoffers tal. Men där Benjamins identitet ingår i naturen ingår naturen i Christoffers identitet, som i det här sammanhanget starkare präglas av samhörighet med människor.

Alice är en representant för lokala invånare som inte har profilerat sig i den offentliga debatten. Hon talar om "en hembygds-

---

242 IB

243 IC

244 IC

känsla som vi som bor här ute har".²⁴⁵ Hon framställer förhållandet till marken som ett arv, som man inte vill förstöra. Enligt henne vill man föra arvet vidare till följande generationer, "bevara det och bättra på liksom alltihop".²⁴⁶ Även Christoffer säger att man inte ska "förstöra förutsättningarna att leva vidare, varken för sig själv eller [...] växter och djur och naturen som sådan".²⁴⁷ I situationen där han säger så är inramningen ändå varken markägande eller skärgårdsbornas grupp. Då talar han om livet på ett allmänt plan. Jag exemplifierar detta för att peka på hur beskrivningar där talarens identitet kan skönjas ramas in med hänvisningar till olika delar av verkligheten vid olika skeden i intervjuerna. Christoffers sista formulering "inte kan vi missbruka naturen eftersom vi lever på den" är samtidigt ett smakprov på (två) omedelbara påståendesatser, med hjälp av vilka vi generaliserar konkreta erfarenheter till en mera bestående identitet.

Identiteten byggs upp av element i sammanhanget där vi lever, men också av element i situationen där vi talar. Ett exempel på det sistnämnda är Alices inramning av skärgårdsnaturen som "mark" och "ägande". Den inramningen aktualiseras av att hon talar i en intervju som handlar om Korpo Långvikens möjliga Natura-status. Samtidigt berättar sättet att rama in frågorna om människa och natur i en intervju om Korpo Långvikens Natura-status mycket om hur intervjupersonerna uppfattar sin identitet. Som vi ser av exemplen är de olika talarnas inramningar olika.

Det långa tidsperspektivet som ligger till grund för både Alices och Christoffers formuleringar ovan presenteras som betecknande för skärgårdsbor i de lokala intervjupersonernas tal. David hänvisar till att det "finns släkten som har bott [i skärgården] sen 1500-talet. Vi ser sakerna på lång sikt men tjänstemännen ser bara

---

245 IA

246 IA

247 IC

tills dom blir pensionerade". David intervjuas som en representant för deltidsboende.²⁴⁸ Redan detta citat antyder hur starkt även han trots sin offentliga profilering i Korpo Långviken-frågan (deltidsboende) identifierar sig som en skärgårdsbo. Denna gruppidentitet ("vi") har tydligt att göra med den specifika situationen som vi talar om. Davids "vi" står här i relation till ett "de", som består av "tjänstemännen" som hanterat Natura-frågan.

Ingen av de lokala aktörerna i det här fallet nämner något hot mot existensen i skärgården som skulle komma från naturens håll. Hoten kommer från de andra människornas håll. Alice påpekar hur skärgårdskulturen sedan gammalt är finlandssvensk, och hur de "svenska rummen" hela tiden krymper.²⁴⁹ Hon ser skyddsintresset som ett sätt att försvaga privatägandet, att "socialisera" de attraktiva skärgårdsområden som sedan länge ägts av finlandssvenskar.²⁵⁰ På det sättet upplever hon även naturskyddet som ett hot mot det finlandssvenska. Restriktionerna av jakt- och fiskevanor, som har varit de traditionella skärgårdsnäringarna, och ändringarna i ägarförhållandena av skärgårdsområden upplever Alice som olika sätt att "ta över" någonting som hon beskriver som sin kulturella identitet.²⁵¹

Jag har här samlat olika uttryck för hur skärgårdsborna beskriver villkoren för sin existens. Beroende på person kan man skönja åtminstone ett nyckelord i varje persons berättelse som har att göra med det som intervjupersonen upplever som sina existensvillkor. Sådana nyckelord är "själslandskap", "livsnerv", "hembygdkänsla", "sen 1500-talet", "de här svenska rummen" och "äganderätten". Det tolkar jag som spår av berättarens identitet. Jag tänker att identiteten inte helt och hållet är flyktig. Den liknar sig själv i de olika ögonblicken, för den har sin grund i berätt-

---

248 ID

249 IA

250 IA

251 IA

tarens personlighet, men identiteten lever också i förhållande till tiden och de frågor som just då sysselsätter berättaren. Under den specifika intervju tidpunkten tänker berättarna på en aktuell tvist med miljöförvaltningen. Det har också sin betydelse för vilka existensvillkor som tas fram och hur.

När jag i kapitel 2.5 beskriver identiteten som en resurs för livsorienteringen menar jag att den bestående delen av identiteten påverkar hur skärgårdsborna tar emot den nya informationen om Korpo Långvikens möjliga Natura-status. När jag beskriver att livsorienteringen påverkar identiteten menar jag att skärgårdsborna profilerar sig i de offentliga diskussionerna på ett sätt som påverkar hur de och andra uppfattar deras identitet. I Korpo Långviken-frågan ser den offentliga diskussionen ut att förstärka betydelsen av de gamla skärgårdstraditionerna som en viktig del i skärgårdsbornas identitet. I Högsåra-fallet är det andra drag av skärgårdsidentiteten som förstärks. Även om anknytningen till de gamla traditionerna finns med (den bestående identiteten) blir det för skärgårdsborna i det sammanhanget minst lika viktigt att framhäva skärgårdsbornas identitet som 2000-talets finländare.

I det föregående samlar jag ögonblicken där jag upplevde att berättaren rörde sig närmast kärnan av sin egen existens i skärgården. Trots en möjlig störning utifrån beskriver de sitt liv så mycket inifrån som möjligt. I kapitel 6.2.2 kommer jag att diskutera varför jag uppfattar engagemanget i sådana stunder i intervjun som existentiellt. I det följande presenterar jag intervjuögonblicken, där jag upplevde en stark vilja att markera den egna positionen gentemot någonting som kommer utifrån. Ett sådant engagemang kallar jag politiskt. Det präglas starkare av ett vi-de -tänkande, som redan i det föregående började smyga sig in i resonemanget. Här försvarar talarna någonting som för dem själva är viktigt. Resonemangen bakom viljan att markera den egna positionen är korta. Det handlar om saker som bara är så.

4.1.2 Autonomi

”Man måste ju hålla huvudet kallt och tänka själv.”²⁵²

Alice och Christoffer använder nästan samma ord när Christoffer säger att ”jag kan nog gärna stå i konflikt lite med...(skratt) för att jag tycker att det är viktigt att man försöker själv tänka”²⁵³ och Alice önskar att ”folk sku tänka själv också och inte bara gå den här lättaste vägen”.²⁵⁴ David använder sig av ordet ”myndighetsövervakning” om miljöförvaltningens förslag att införa Långviken i Natura-nätverket. Det tilltalar inte honom. Han ser framför sig en framtid där varje handling som han tänker utföra ska miljökonsekvensbedömas av människor som ”själva har ändra på sina påståenden så många gånger att vi har aldrig lita på [...] deras påståenden.” I ljuset av det är det enligt David klart ”att man väljer det säkrare alternativet. Det är helt klart.”²⁵⁵

Det är alltså både en självklarhet och en säkerhet för intervju-personerna att tänka och bestämma själva. David förstår inte varför kor och får ska beta på holmar ”i myndigheternas regi när folk annars kan sköta om det”, dessutom utan att det kräver samhälls-resurser. Han anser att ”ortsbefolkningen tar mycket bättre hand om naturen än myndigheterna gör”. Han gillar inte de begränsningar som myndigheterna sätter in eftersom de enligt honom inte kan diskuteras och eftersom myndigheterna kan ändra på dem över tid.²⁵⁶

David ansluter sig till en berättelse om autonomi och myndighetsstyrning. De ord som han då motsätter sig är ”övervakning” och ”begränsning”. Alice uttrycker samma obehag inom en annan

---

252 IC

253 IC

254 IC

255 ID

256 ID

större berättelse. Temat är privatägande och inom den berättelsen blir det obehagliga ordet "inskränkning". Enligt henne är det klart att man själv vill bestämma över sina ägor. Hon tar det som givet att ett skyddande alltid innebär inskränkningar på ett eller annat sätt.²⁵⁷ Användningen av orden "begränsningar" och "inskränkningar" tolkar jag som talarnas sätt att slå vakt om gränserna för sina liv. De handlingar som konkret enligt intervjuobjekten kan påverkas av dessa begränsningar eller inskränkningar är fiske, jakt, att få röra sig i naturen, muddrande och byggande. Dessa handlingar har direkt att göra med den identitet som intervjupersonerna upplever som sin och som de själv vill bestämma över även i fortsättningen. Det handlar om dessa intervjupersoners livsform.

4.1.3 Kunskap

"Jo, jo visst är det viktigt att man själv kan påverka sin omgivning och sin situation, det är viktigt. Jo. Och att man känner liksom att man har en utväg, liksom, ett svar på...här på i det här fallet, Långviken så har det varit vetenskapen som stöder oss [...]"²⁵⁸

Vetenskapen som stöd för skärgårdsbornas självbestämmande kan låta överraskande. Det har också redan tidigare konstaterats vara ett intressant och särskiljande drag i den här miljökonflikten.²⁵⁹ Frågan behandlas djupare i det avsnitt där den reflekterande människan står i fokus. Här skissar jag den omedelbara bilden av den kunskap där kommentaren om vetenskapen hör hemma.

Två intervjupersoner talar om likheter och skillnader mellan dem som bott i skärgården och fått vissa erfarenheter och dem som inte gjort det. Christoffer vill uttryckligen inte ställa grupperna mot varandra eller rangordna dem på något sätt. "[...] dom flesta som

---

257 IA

258 ID

259 Korhonen 2004, Oksanen 2003

har bott här en längre tid så det finns inga skillnader i synen på världen tycker jag, att int' ser jag den där skillnaden. Det är bara det att du kan inte ha den erfarenheten förrän du har bott t.ex. i skärgården då [...]”²⁶⁰ Alice gör en markering att det är bättre att ha erfarenhetskunskapen än att vara utan den, speciellt om man ska leva i skärgården. ”Vi hade djur hemma också så att jag vet liksom det här att sådär ska man ju nu inte bete sig, inte, med djur. Och det här...så härnt vet ju också äldre skärgårdsbor, och också yngre, för de har ju hört berättas om liksom att hur det var förr och hur man ska förfara.”²⁶¹ Expertkunskapen beskriver hon som opålitlig. ”Nå expertkunskap så det är ju nånting som man nu inte kan inte lita på, om vi tänker nu ren experter som säger vad som är hälsosamt att äta. Ena dan är det ena och andra dan är det det andra, tredje dan är det det tredje och fjärde dan är det tvärsom.”²⁶²

Skärgårdskunskapen är enligt dessa intervjupersoner erfarenhetsbaserad kunskap som går vidare på handlingsplan genom att visa och berätta, genom att delta i livet och arbetet i skärgården. Den har en praktisk framtoning. Anmärkningsvärt är hur den verkar svara på frågan hur man ska leva under de särskilda, aktuella förhållandena. Både tjänstemän, ”såna som har flytta in till skärgården” och vetenskapsmän representerar för Alice en kunskap som är ”liksom främmande för skärgården”.²⁶³ Detta främlingskap ser ut att spela en betydande roll i den konflikt som uppstod kring frågan om Korpo Långvikens Natura-status.

”Nog var det många skäribor som inte hade nån teoretisk kunskap men var stora kunnare av skärgårdsnaturen trots det och hade då lite perspektiv på det också, hade levt ett helt liv...så det där nog respekterar jag den lika mycket som...den erfarenhet som människor har lika

---

260 IC

261 IA

262 IA

263 IA

---

mycket som den teoretiska kunskap som man kan läsa sig till.”²⁶⁴

När skärgårdsborna förvärvar sig egen teoretisk kunskap tar de ett steg till en främmande domän. David beskriver denna expertkunskap som ett maktmedel, när han betraktar det i miljömyndigheternas händer. Han säger att ”det är helt galet att vi har varit tvungna o ta fram den här vetenskapliga sidan. Det borde ha hört till myndigheterna. Men deras...deras så kallade expertis så har ju inte alls varit intresserade att komma fram med den så kallade sanningen utan dom har fått i uppdrag att försök nu att bevisa att det finns..eller skriv nu nånting om trösklar (hehe).” Hans iakttagelser av andra Natura-processer bekräftar i hans ögon bilden av att expertkunskapen besitter makt. “[...] där har det nog tyvärr gått ganska dåligt för dom som inte har kunnat använda sig av expertis och kunnat helt enkelt säga att det är så här, här ser ni, siffrorna säger att det är så här.”

Jag tolkar Davids berättelse så att genom att beställa egna utredningar har skärgårdsborna velat ställa sig på samma nivå med de myndigheter som enligt David ”till varje pris” försöker ”överbevisa att markägarna har fel, dom förstår inte, det är dom som förstår, dom kan de latinska namnen osv osv och dom som vet var det finns borealiska vikar osv.”²⁶⁵

Hittills har det omedelbara i lokalbefolkningens tal handlat om identitet, autonomi och kunskap. Resten av det omedelbara talet som enligt min argumentation är speciellt intressant med tanke på människans livsorientering handlar i lokalbefolkningens fall om natur och misstro. Misstron i dessa berättelser riktar sig mot myndigheter.

---

264 IC

265 ID

4.1.4 Natur

”Det [naturen] är upplevelser och det är arbete och det är upplevelser, det är en livsstil, ska vi säga.”²⁶⁶

Att skärgårdslivet pågår i naturen är en självklarhet för intervjupersonerna. De berättar om hur de odlar, gör skogsarbeten, hyr ut stugor, vistas nära naturen hela tiden. Naturen ger uppehålle, rekreation och upplevelser – ”den ger mycket jämfört med enbart asfalt (skratt).”²⁶⁷ David som säger så bor vintrarna i stan. Han beskriver att ”en stor del av livsglädjen sku gå förlorat” om naturen skulle tas bort.

Två andra intervjupersoner beskriver sitt förhållande till naturen genom att framhäva att skillnaden mellan människa och djur är mindre än vad vi vanligtvis tänker.²⁶⁸ Benjamin beskriver sig som en del av naturen, inte som en betraktare av den. Han lever i naturen, ungefär som andra djur.²⁶⁹ Han beskriver sin syn som ”andlig, atavistisk”. ”Allting har nån sorts samband och människan också har ett samband i det här sammanhanget.”²⁷⁰ Det här hör till de uttryck som kan uttalas både omedelbart och reflekterat. Även om formuleringen dels är teoretisk, pekar den på en upplevelse som är omedelbar, existentiell. Den upplevelsen uppstår när Benjamin gör något, handlar, i förhållande till naturen. I början såg vi att sådana upplevelser enligt Benjamins berättelse uppstår när han beger sig ut på jakt. Det som får mig att kategorisera uttrycket som omedelbart är Benjamins närvaro i situationen där orden uttalas.

Benjamin bjuder också på ett annat exempel på ett resonemang där allvaret i intervjusituationen berättar att talarens hela person

---

266 ID

267 ID

268 IC, IB

269 IC

270 IB

är engagerad. Enligt Benjamin moraliserar naturen inte utan den fungerar enligt sina egna regler, som "är ganska grymma ibland. Jag har ibland svårt att se på naturprogrammen för att dom är så grymma. (ler)"²⁷¹ Naturen är enligt Benjamin inte alls moralisk. Han säger att "den fungerar enligt helt andra idéer". Människan är en del av naturen, men på den punkten en annorlunda del. "Människan är lite högrestående i alla fall, och hon skapa etiska regler för sig själv", formulerar han. När jag frågar vad han mitt i dagens miljöproblem tänker om tanken "naturen slår tillbaka" säger han att han inte tror att den orkar och kan. "Den kan bara vika sig."²⁷² Ekosystemen visar nog att allt inte är i balans, men "är det då fråga om att naturen slår tillbaks eller är det bara det att den faller ihop?", frågar han.²⁷³

Intervjupersonerna på lokalnivå i Korpo Långviken -konflikten ser boendemiljön som en förklaring till hurdan ens syn på naturen är. Benjamin formulerar det så att det att "folk fjärras från naturen beror på att dom helt enkelt bor långt ifrån naturen. Jag tror det är svårt att ha en sånhärn väldigt nära känsla till naturen om du bor i ett landskap där inte du ser horisonten nånsin."²⁷⁴ Enligt Benjamin hamnar "skärribon [...] väl på ett annorlunda sätt än folk som bor i urbana miljöer liksom att beakta naturen, leva i och med naturen på ett annorlunda sätt. Man har den mera in på skinnet," beskriver han.²⁷⁵ Jag fäster uppmärksamhet vid att Benjamins ord handlar om att känna både känslor och att känna via sin hud samt om att se. Det handlar om sinneserfarenheter och emotionella varseblivningar. Båda är omedelbara iakttagelser av verkligheten, den synliga och den osynliga. Båda har också starka band till handling.

De synliga och de osynliga aspekterna av verkligheten fram-

---

271 IB

272 IB

273 IB

274 IB

275 IB

kommer naturligt tillsammans när Benjamin beskriver sina handlingar i naturen. På principiellt plan framkommer de tillsammans t.ex. när han säger att "nyttjande och kärlek är väldigt intimt kopplade till varandra". På talets plan förekommer upplevelserna av den synliga och den osynliga verkligheten tillsammans t.ex. när Benjamin säger att "när vi [jägarna] pratar om sjöfåglar så pratar vi om Knip-Maja och Prack-Nisse och sånt, dom är... dom är på ett annat sätt ett med oss än vad jag tror att det kan vara då när man upplever naturen mera som ett sån därnt vackert panorama".

Med "panorama" hänvisar Benjamin till "naturvännernas" inställning till djuren. "Naturvännerna" ser djuren enligt Benjamin som "förtingligade kramdjur".

"Jag vill inte riktigt förakta folks känslor då heller men jag vill liksom påstå det i alla fall fast det låter lite konstigt kanske att, att vi har ett intimare förhållande till naturen än dom som betraktar naturen som en sån härnt operationsunderlag."²⁷⁶

Benjamin har svårt att förlika sig med "naturvännernas ambition att föreställa en sånhärn evolutionär slutprodukt som från nån sån härna upphöjda gudomliga höjder sitter och opererar i naturens system där som dom tycker att det är lämpligt att påta på."

Förutom att människan enligt Benjamin är ett av djuren, har alla djur enligt honom ett egenvärde, som består av olika saker. Det viktigaste värdet enligt honom är att alla djur är någon sorts del av naturens mångfald.

"Jag vill bara framhäva det att djuren har ett egenvärde som är mycket förmer än att fungera som nån sorts förtingligat kramdjur. Eller symboldjur för nån en gång nästan förlorad natur eller någo sånhärnt. Det där egenvärdet kommer av många saker, som till exempel av att vara

---

en mycket värdefull förnyelsebar naturresurs.”²⁷⁷

Benjamin anser att jakten är ”det ekologiskt sett mest riktiga sättet för människan att skaffa sig föda. För där kommer man lätt tillbaks till den här att hitta sin rätta position i det här ekologiska systemet i naturen.”

Christoffer anser det som helt klart att ”våra [skärgårdsbornas och sommargästernas] behov är olika och våra...vår syn därför kanske skiljer sig från varandra, åtminstone till en början.”²⁷⁸ Behovet av levebröd ger en annan syn på naturen än behovet av rekreation. Christoffers syn på naturen är att ”det är helt klart att gullig är den inte. Att, att naturen är... [...] den är ärlig. Gör du ett fel så slår den tillbaka och [...] om du inte förstår den så kan du inte leva med den”,²⁷⁹ beskriver han. Själv upplever han sig beroende av naturen för sin näring.

Enligt Alice har ”människan [...] rört om för mycket” i naturen. Som exempel ger hon galna ko-sjukan och den sjukdom som älgarna på Korpo har drabbats av sedan EU gav ”en sån härn förordning som säger att man får inte mera beta det här utsäde”. Resultatet är enligt Alice en giftig svampväxt på utsädet som ger störningar i älgarnas perifera blodomlopp. Hon beskriver att giftet ”gör också att de då har missbildade öron, de är ju också det här perifera, och visst var det svansarna också. Men i alla fall det här klövarna är ju det värsta när de är utan klövar. Bara...det är också tack vare EU.” Enligt henne är det viktigt att sådant inte skulle ske eftersom man inte vet vad som händer de människor som äter sådant kött. ”Man vet ju inte hur de börjar bete sig och hur de smittas och hur det blir sen att det kan ju, det kan ju bli hel, helvilt.”²⁸⁰

---

277 IB

278 IC

279 IC

280 IA

4.1.5 Misstro mot myndigheter

Skärgårdsborna hänvisar till miljömyndigheternas tidigare handlingar när de förklarar varför de inte litar på vad miljömyndigheterna säger om Långvikens Natura-status. På den här punkten är stämman hos de olika intervjupersonerna mest samstämmig och stark. Intervjupersonerna delar alla uppfattningen om att miljömyndigheterna upprepade gånger under årtionden inte hållit sådant som de lovat.²⁸¹ De känslor som intervjupersonerna ger uttryck för är svek, förargelse och misstro. De tidigare erfarenheterna verkar filtrera även de nuvarande.

Det blir svårt för de lokala aktörerna att förstå myndigheternas tänkande och handlande. Den mest välvilliga förklaringen tar fasta på boplatsens betydelse för hembygdkänsla och kunskap. "De [miljömyndigheter] saknar egentligen den här riktiga kännedomen om hur det var förr och kanske också den här känslan för den här bygden, för skärgården, eftersom dom bor ju inte här, inte."²⁸² Enligt den minst välvilliga beskrivningen är miljömyndigheterna sin alldeles egen art inom statsförvaltningen. "Det är fullständigt underlig värld, dom här miljömyndigheterna, som inte existerar i vårt demokratiska samhälle inom andra statliga verk."²⁸³

Bristen på kunskap och känsla, som Alice beskrev att kännetecknar myndigheterna, gick att åtgärda om myndigheterna lyssnade på dem som har kunskap och känsla, skärgårdsborna. David är ändå övertygad om att myndigheterna även saknar viljan att lyssna. "Jag tror inte ens att dom är ute efter att skydda naturen, dom är ute efter makt."²⁸⁴ I Natura-processen räcker en iakttagelse att olika myndigheter säger olika saker för att David gör en tolkning att myndigheterna "hemlighåller" någonting. Han anser

281 IA, IB, IC, ID

282 IA

283 ID

284 ID

att "det hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle, sånt har man i diktaturstater."²⁸⁵

Hurdan den dolda agendan antas se ut skiljer sig en aning från intervjuperson till intervjuperson. Det att kriterierna för vad som sökes i Långviken skiftar över tid och beroende på myndighet visar enligt Christoffer "att den här processen inte har liksom starta på rätt sätt."²⁸⁶ De "luddiga" svaren gjorde David rädd för "att man blir lurad och dragen vid näsan."²⁸⁷ Han tvivlar till och med att projektet utgått från EU.

"Ja, för att EU vill så, sa dom. Dom hade aldrig fråga en EU utan det var tre pers...tre tjänstemän i Sydvästra Finlands miljöcentral som hade rita in områdena och efter det har vi hört en massa osanningar och motiveringarna varför Långviken ska med så hela tiden har det ändrats."²⁸⁸

Benjamin ser det som "en medveten taktik" från miljömyndigheternas sida att det intogs "en massa stadganden om Natura 2000 i naturvårdslagen utan att några människor egentligen visste vad Natura 2000 -projektet betydde egentligen." Han säger att myndigheterna redan från tidigare hade goda erfarenheter av att göra sådana "kupper". Enligt honom ville myndigheterna "skapa stora skyddsområden med Natura 2000 som täckmantel". Enligt honom skulle det ha "räckt bra med att bara försöka förverkliga Natura 2000 -projektet i habitatdirektivets anda. Att man inte sku ha lagt in så rysligt mycket sänkhärna nationella, lite konstiga ambitioner i det hela."²⁸⁹

Det är Benjamin som kallar Långviken sitt "själslandskap" och

---

285 ID

286 IC

287 ID

288 ID

289 IB

”absolut” tycker att Långviken är värd att skyddas. Han tror också att ”om man hade liksom förstått folks principer för nyttjande av [...] sin hembygdsnatur så sku det inte ha blivit nån sorts motstånd mot Natura 2000 -programmet.” Han menar att om man inte kan ”rucka på den där grundinställningen som finns i naturvårdslagen där jakten är satt helt och hållet på undantag så då [...] tror jag inte att vi kan få acceptans för Natura 2000-programmet nånstans i det här landet”. Han kallar naturvårdslagstiftningen ”fundamentalistisk”.

Benjamin ger ett exempel på en tidigare förhandlingssituation mellan lokalbefolkningen och miljömyndigheter i en naturskyddsfråga och beskriver resultatet i den processen som ”ett stort svek”. Enligt honom har myndigheterna ”förbrukat sitt förtroendekapital”.²⁹⁰

Handlingar som i Natura-processen enligt David har uteblivit är ”diskutera”, ”besöka” och ”undersöka”.²⁹¹ Därför uteblir även handlingen ”lita på”, enligt honom på goda grunder. Det som den intervjuade miljömyndigheten beskriver som diskussionstillfällen i kommunerna kvalificerar inte som ”diskussion” i Davids öron. Myndigheterna har inte lyckats visa honom att de faktiskt lyssnar på vad skärgårdsborna har att säga.

Benjamins berättelse om hur skärgårdsborna tidigare försökt vinna gehör för sitt sätt att leva i naturen ringar in handlingarna som ett avgörande element för vad som de lokala aktörerna möjligtvis uppfattar som ”diskussion”. Får man jaga, fiska, röra sig, muddra, bygga – leva som hittills vid Långviken i fortsättningen? Att ”lyssna” är ur lokalbefolkningens synpunkt att svara ja.²⁹² Allt detta tyder på hur viktig handlingen är i dessa konfron-

---

290 IB

291 ID

292 I det här fallet räckte inte ens det, eftersom markägarna inte trodde att myndigheternas ”ja” till exempel till muddringen håller i praktiken. Det avgörande för markägarnas livsorientering i den här situationen visar sig vara

tationer. Det som nöts mot varandra är aktörernas olika sätt att arbeta, verka och leva. Det som konfrontationen kräver är att någon ändrar på sitt sätt, om inte en lösning hittas där båda kan fortsätta att leva på var sitt sätt. Exemplet åskådliggör även de materiella och de verbala processernas inbördes beroende av varandra, för att låna terminologi från språkvetenskapen. Ordens mening framgår av handlingen.

Jag tar inte här ställning till hur befogad eller obefogad föreställningen att miljömyndigheterna har svårt att "medge [...] misstag" kan vara. Jag konstaterar bara att föreställningen att miljömyndigheterna snarare med list försöker ta åt sig mera än vad som är den gemensamma överenskommelsen är ytterst verklig för dessa intervjupersoner. Den färgar de lokala aktörernas inställning till Natura-förslaget. Den färgar Benjamins uppfattning om hela miljöadministrationen från regional nivå till "EG-domstolen". Allt detta motiverar mig att ställa frågan: Hur tenderar de tidigare erfarenheterna och de tolkningar som vi gjort av dem att påverka våra blivande erfarenheter? Och vilka är tänkandets och det reflekterade talets möjligheter att ändra på de omedelbara tolkningar som vi gjort?

4.1.6 Två sätt att uppfatta sanningen

Jag har en analyskategori som heter sanning. Dess motpol är kategorin handling. Till analyskategorin sanningarna hör statiska påståendesatser och uppmaningar klädda i påståendeform: trosbekännelser, kunskapsbekännelser, hållningar och regler. Det som kategoriseras är delar av berättelser. Analyskategorin sanningar hänvisar alltså till vissa slags satser.

Jag har även beskrivit livsorienteringen med hjälp av sannings-

---

myndigheternas tidigare handlingar, som förra gången ändrat på lokalbefolkningens livsform.

begreppet. Jag har presenterat livsorienteringen som ett ständigt pendlande mellan frågorna vad är sant – hur göra. I detta begreppspar hänvisar ordet "sant" till någonting annat än sats med en viss form. Det är sanning i betydelsen vad som upplevs som säkert, visst, pålitligt och gällande. När jag i det följande använder ordet sanning är det i denna betydelse. Diskussionen initieras av lokalinvånarna i Korpo, men den har relevans också för läsaren av den här avhandlingen. Jag presenterar här min uppfattning om hurdan sanning jag som forskare kan nå till i de två fallen som jag undersöker.

"Vi anser att vi har rätt. Och ...och myndigheterna har inte kunnat bevisa annat och vår juridiska expertis anser också att vi har rätt."²⁹³

"Det som jag ser själv där [i naturen] så det är...det är sanning. Och den åsikt jag har om det, den måste ju vara rätt, eftersom den är min åsikt (ler)."²⁹⁴

Tillsammans exemplifierar dessa citat två olika sätt att förstå sanningen. Det förra citatet antar en sanning som alla har tillgång till, i samma form. Den intervjuperson som står för det senare citatet godkänner uttryckligen senare i intervjun att sanningen kan se olika ut beroende på betraktaren. Jag bygger min begreppslighet på samma uppfattning om sanningen som den senare talaren. Jag betraktar berättelserna som sanna för den intervjuperson som återger dem. Berättelserna förmedlar talarnas upplevelser av situationen, som de har rätt till, hur annorlunda jag eller någon annan än såg på saken.

Samtidigt utgår jag ifrån att till exempel den fysiska verkligheten Korpo Långviken existerar lika mycket som den sociala

---

293 ID

294 IB

konstruktionen Natura-förslaget. Det finns en verklighet som alla intervjupersoner förhåller sig till. Det som jag med denna undersökning vill lyfta fram är hur beroende vår upplevelse av verkligheten är av det språk vi använder. I samma situation kan upplevelserna av vad som är sant variera beroende på person. Det syns som olikheter i berättelserna där de olika talarna återger samma situation.

Att det finns ord som kan börja färga den gemensamma förståelsen av vad som händer blir förhoppningsvis tydlig under beskrivningens gång. I berättelsen om Korpo Långviken hade termen tröskel en sådan betydande roll.

Ordet tröskel nämns i Natura 2000-guideboken bland kriterierna för naturtyp 1650; långa, smala brackvattenvikar vid Östersjön. Den offentliga diskussionen kom att präglas av ställningstaganden för och emot uppfattningen att det finns trösklar i Långviken. Många intervjupersoner beskriver att det var det som hela konflikten handlade om. Det material som jag presenterat hittills antyder inte på något sätt att konflikten skulle ha handlat om en viss tröskel. Däremot kan man av detta material dra flera andra slutsatser angående frågan vad konflikten egentligen handlade om – vad som är sanningen om konflikten kring Korpo Långvikens Natura-status.

Det att tröskeldiskussionen inte får plats bland uttalanden där lokalinvanarnas engagemang är starkast är ett tecken på att sanningarna är olika värda. Ett vedertaget sätt att uppfatta sanning är att uppfatta den som tillförlitlig information. Den första talaren ovan utgår från ett sådant sanningsbegrepp. Det som han för alla och på en gång vill fastslå är vilken information som är rätt och riktig, d.v.s. sann. Men sanning kan också uppfattas på ett annat sätt. T.ex. kan en människa i en svår moralisk valsituation pröva alla möjligheter som finns till hands mot sina uppfattningar av vad som kan betraktas som verkligt, tillförlitligt och rätt. Det är också ett sätt

att söka svar på frågan vad som är sant och hur man själv borde vara för att vara sann. Religiöst sanningsökande hör enligt min uppfattning till denna kategori. Det senare sanningscitaten ovan är enligt min uppfattning ett annat exempel på samma kategori. Med andra ord har vissa sanningar en rent kognitiv betydelse, andra en moralisk och/eller en emotionell betydelse. Jag argumenterar för att viktigast för intervjupersonernas livsorientering är sanningar med moralisk och emotionell betydelse. Sanningar som har karaktären av information väger lättare då det kommer att välja väg inför livets randvillkor.

När jag skriver att jag betraktar talarnas upplevelser av situationen som sanningar utgår jag dels från att jag inte (ens som forskare) har något Guds ögas perspektiv på tillvaron, utan är bunden av min egen uppfattning om vad som är sant. Jag ser gärna att andra människor respekterar den uppfattningen och respekterar därför själv intervjupersonernas uppfattningar på samma sätt. Samtidigt gör jag en skillnad mellan sanningar vars innehåll intervjupersonerna ser ut att uppfatta rent rationellt och sanningar som intervjupersonernas hela personlighet är bunden till. Vi närmar oss talet om sanning i den form som den möter oss i mina analyskategorier. Från mitt perspektiv sett verkar det som om de sanningar som engagerar talarens hela personlighet, d.v.s. sanning i samma betydelse som i religiöst sanningsökande, var viktigare för talarens livsorientering än de sanningar som är information.

Jag argumenterar alltså för att intervjupersonernas sätt att tala tillhandahåller oss verktyg att ordna olika sanningspåståenden utgående från deras betydelse för livsorienteringen. Hur utbredd den "vetenskapliga" diskussionen om trösklarnas vara eller icke-vara än var i offentligheten, verkar den hittills som någonting perifert åtminstone för lokalinvånarnas livsorientering. Ordet tröskel förekommer bara en gång i det material som innehåller lokalinvånarnas omedelbara uttryck.

4.1.7 Exempel på de fyra kännetecknen för omedelbart tal

För att klargöra hurdana uttryck jag tolkar som omedelbara markerar jag i det följande de uttrycken med en fotnot och förklarar i notapparaten varför de klassificeras som sådana. Exemplifieringen gäller bara det sista som Christoffer, Alice och David har att säga vid det här skedet. Christoffers resonemang är i stora drag reflekterande. Han analyserar förhållandet mellan medborgare, politiker, myndigheter och medierna, men de små laddade orden som kryper in i nästan varje mening signalerar att han förhåller sig till media med hela sin person, inte bara med sitt intellekt.

Christoffer konstaterar att pressen "alltid"²⁹⁵ är "populistisk"²⁹⁶. "Får man pressen med sig så har man tur och får man pressen mot sig som är man i svaret"²⁹⁷, säger han, "det kan fara vart som helst"²⁹⁸. På det sättet kan den enskilda människan ha nytta av den att "den försöker ju"²⁹⁹ vara rysligt³⁰⁰ kritisk mot allt som har med myndigheterna och maktavande att göra". Journalisters insikter i saker och ting är enligt honom ofta "synnerligen"³⁰¹ populistiska³⁰² och ytliga³⁰³. Han anser att man "förklarar bara"³⁰⁴ det som man tycker att passar bra i den juttun".³⁰⁵ Lättare är det enligt honom "att resonera [...] och faktiskt"³⁰⁶ argumentera med fakta och kunskap [...] om inte pressen är inblandad". "Myndigheterna blir direkt"³⁰⁷

---

295 Alltid: förstärkande ord

296 Populistisk: laddat begrepp

297 Vara i svaret: metafor

298 Vart som helst: förstärkande ord

299 Ju: uppmjukande ord

300 Rysligt: förstärkande ord

301 Synnerligen: förstärkande ord

302 Populistiska: laddat begrepp

303 Ytliga: laddat begrepp (kategorin inbegriper i den här undersökningen värdeord. "Ytlig" är en adjektiv med negativ värdering.)

304 Bara: förstärkande ord

305 Finlandism, betyder grej, inslag eller artikel

306 Faktiskt: förstärkande ord

307 Direkt: förstärkande ord

stötta³⁰⁸ om de tycker att pressen börjar "jaga"³⁰⁹ dem och politiker-
na är "skygga"³¹⁰ för press", beskriver Christoffer. De ord som jag
syftar på när jag beskriver talet här som "omedelbart" är "alltid",
"populistisk", "vart som helst", "rysligt", "synnerligen", "ytliga",
"bara", "faktiskt" "direkt", "stötta", "jaga" och "skygga".

På samma sätt finns det i det följande stycket flera omedelbara
uttryck som gör det klart hur Alice själv förhåller sig till det resone-
mang som hon återger. Jag markerar orden i notapparaten. Alice
säger att hon helst skulle "arkivera"³¹¹ beslutet om Långviken, ta
den bort från programmet. Enligt henne händer det "ingenting"³¹²
med Långviken fast man skulle "låta den vila".³¹³ När jag frågar om
hon tror att det skulle ta bort motsättningen mellan myndigheterna
och korpobor svarar hon att "det tar den ju inte men att det sku nu
lite lugna ner³¹⁴ i alla fall". Hon står fast vid att myndigheterna inte
har kunnat visa "att det verkligen³¹⁵ är en sån vik som är i ett sån
härnt behov av skyddande", eller att det finns "något så speciellt³¹⁶
där heller". Därför tycker hon att det är "onödigt³¹⁷ med hela den
här ruljansen"³¹⁸ kring Långviken. Konflikten med myndigheterna
sitter enligt henne djupare i och med att "det har hänt liksom så³¹⁹
mycket saker och folk är nog lite³²⁰ skeptiska³²¹". "Och sen har man
ju en sånhärn känsla också att är det nånting som skärgårdsborna

308 Stötta: laddat begrepp (kategorin inbegriper i den här undersökningen ord som förmedlar känsla. "Stötta" förmedlar en negativ känsla.)

309 Jaga: bild

310 Skygga: laddat begrepp (förmedlar en negativ känsla)

311 Arkivera: metafor

312 Ingenting: förstärkande ord

313 Låta den vila: metafor

314 Lugna ner: laddat begrepp (förmedlar en positiv känsla)

315 Verkligen: förstärkande ord

316 Inte något så speciellt: uppmjukande ord

317 Onödigt: laddat begrepp (förmedlar en negativ värdering)

318 Hela + ruljansen: förstärkande ord + metafor

319 Liksom så: uppmjukande ord

320 Nog lite: uppmjukande ord

321 Skeptiska: laddat begrepp (förmedlar en negativ känsla)

vill så³²² då kommer det någon konstig³²³ spindel som ska skyddas”, säger Alice med hänvisning till en bro mellan Nagu och Pargas som stoppades på grund av att man hittade ”någon sibirisk spindel” på en holme där ena brofästet skulle byggas.

David fortsätter i samma stil och om samma tema. Någon blomart som nämns att förekommer i miljön kring Långviken är enligt honom så vanlig i Sverige och Danmark att det där anses som ”ett ogräs,³²⁴ men den var ovanlig hos oss, för att vi ligger så långt norrut.” ”Vissa arter hör inte hemma hos oss pga att klimatet är för kallt eller pga av att klimatet är för varmt eller någo och då är det ju helt dumt³²⁵ att säga att vi måste skydda ett stort område bara³²⁶ för att man har hitta en eller ett exemplar av den här arten. Den kanske är helt vanlig³²⁷ i Sibirien”, säger David. På samma sätt menar han att ”om man upptäcker en enskild vitryggad hackspett nånstans så det sku ju³²⁸ vara helt dumt³²⁹ att man sku säga att ett stort område borde skyddas bara³³⁰ för det för att [...] följande år kanske dom flyttar till ett annat ställe och inte alls³³¹ bor där”.

4.1.8 Diskussion

Hur blir vi då klokare av att märka att och hur dessa talare uttrycker sin personliga inställning till det innehåll som de återger? För min uppgift, undersökningen av vilken roll livsåskådningar spelar i miljökonflikter, är det av värde att kunna sätta fingret på var i talet och på vilket sätt det kommer fram som är normativt för

322 Ju, sänkhärn, också, så: uppmjukande ord

323 Konstig: laddat begrepp (förmedlar negativ värdering)

324 Ogräs: laddat begrepp (metafor + negativ värdering)

325 Helt dumt: förstärkande ord + laddat begrepp (förmedlar negativ värdering)

326 Bara: förstärkande ord

327 Helt vanlig: förstärkande ord

328 Så, ju: uppmjukande ord

329 Helt dumt: förstärkande ord + laddat begrepp (förmedlar negativ värdering)

330 Bara: förstärkande ord

331 Alls: förstärkande ord

var och en som orienterar sig i sitt liv i den för handen varande situationen.

Jag menar att det normativa kommer fram i de omedelbara uttrycken, som är personliga och subjektiva. Den rationella och reflekterande diskussionen om de olika synsätten och alternativen att lösa situationen är relativ. De åsikterna kan de diskuterande byta ur mot andra, bättre motiverade åsikter, när de stöter på sådana. De omedelbara uttrycken däremot avslöjar vad som är outbytbart för var och en av dem som är med och diskuterar. Jag menar att frågan om vilken etisk argumentation som i en given situation borde anses som bindande, inte relativ och utbytbart, missar målet i det att det outbytbara finns färdigt i alla situationer, och det går inte att diskutera. Var och en av de diskuterande bär med sig en sådan normativitet och den är omöjlig att förklara eftersom den är omedelbar och utan skäl.

Problemet med att dessa omedelbara normativiteter emellanåt står i konflikt med varandra måste lösas på annat sätt än genom rationella resonemang, eftersom de till sin karaktär är någonting annat än rationella resonemang. De reflekterande uttrycken kan nog tjäna ett avsvalkande syfte och hjälpa parterna att för en stund betrakta sina absoluta ståndpunkter utifrån. Ett exempel på hur ett sådant byte av perspektiv sker är när Benjamin talar om sanning. Benjamin börjar enligt min tolkning röra sig från det omedelbara mot det reflekterade när han börjar förklara vad han menar. Jag återger citatet i sin helhet även om början av den redan är bekant. Orsaken är att jag vill synliggöra hur Benjamin i sina tankar börjar röra sig från det outbytbara mot det relativa. Första meningen är omedelbar, den sista reflekterande.

”Det som jag ser själv där så det är...det är sanning. Och den åsikt jag har om det, den måste ju vara rätt, eftersom den är min åsikt (ler). Jag menar att , att man måste ju kunna ha sin egen åsikt. Och för en själv

---

så måste den ju vara rätt. Jag menar inte att den sådär allmängiltigt sku vara rätt men den är rätt för mig.”³³²

Emellanåt räcker även detta avståndstagande till den egna absoluta ståndpunkten för att en överenskommelse kan uppstå. Jag menar ändå att det avgörande som sker till slut, sker i den omedelbara delen av människan, som en ändrad vilja. Det finns en kraft att ta vara på i den uppbyggliga formen av omedelbart tal. Ett sådant tal uttrycker en vilja att ta emot och förstå sin motpart i stället för att försvara sig mot den eller vinna över den. I kapitel 6.4 betraktar jag vissa språkliga uttryck som ser ut att förena viljan att förstå, uppfattningen om sanningen som ens egen och ett engagemang som jag kallar existentiellt. Viljan att förstå kan göra att man hittar nya sätt att stå i relation till det som fortfarande är absolut för en själv, om man märker och vill att diskussionspartnern mår bra av det.

4.2 Regionala aktörers omedelbara uttryck

I processen engagerades också en rad regionala aktörer. Jag berättar i början att de representerar tre olika referensramar: den politiska, den administrativa och massmediernas referensram. I det följande presenteras en företrädare för varje sådan grupp genom sina omedelbara uttalanden. Representanten för regionens politiker heter Hugo, representanten för regional miljöadministration heter Elias och representanten för massmedier heter Filip.

Det kan ännu vara på sin plats att konstatera att jag inte i det här arbetet vill verifiera vad som verkligen hände. Jag är intresserad av att se hur de olika uppfattningarna om vad som hände kan ha samverkat med varandra. Denna kombination av berättelser ger tillräckligt många exempel på hur livsåskådningarna nöts mot varandra kring ett visst tema för att bemöta det syftet. Intervjuper-

---

332 IB

sonerna i det här kapitlet kommenterar andra regionala aktörer, men även aktörer på lokal och riksnivå.

När de lokala aktörerna var klarast närvarande i sin egen existens, utan störning utifrån, handlade berättelserna om intervjupersonernas hemmiljö, identitet, grundtillit och natur. Frågorna om autonomi och kunskap aktualiserades så snart som intervjupersonerna började orientera sig i den aktuella problematiken. Utalandena om miljömyndigheter var redan fulla av medvetet och unisont engagemang. Det slags engagemang kallar jag i den här undersökningen politiskt.

De regionala aktörerna är "inne" i olika frågor sinsemellan. Elias talar om miljömyndigheter i omedelbara termer, men på ett helt annat sätt än de lokala aktörerna. Det beror på att han gör det inifrån. Det som han och lokalpolitikern Hugo talar om utifrån är medierna. Det liknar sättet hur lokalaktörerna beskriver miljömyndigheter. Filip igen talar inifrån om medier. Det som alla de regionala aktörerna talar om inifrån är dels naturen, dels tron och grundtryggheten. Därför börjar jag presentationen av de regionala aktörerna med deras omedelbara beskrivningar som har med naturen och tron och grundtryggheten att göra. Sen kommer media, förvaltning och övertygelse eller ideologi.

4.2.1 Natur

Två av de regionala aktörerna, Filip och Hugo, beskriver sig som kustmänniskor. Naturen där de kopplar av är "havet" eller "sjön". Elias anser att naturen är vacker "i skärgården, den är vacker på kärrmarker" och det som gör den vacker är att den är "mångsidig". Alla tre använder ord som tystnad, lugn, ro, vila och avkoppling när de beskriver sina vistelser i naturen. De delar också uppfattningen att det som skapar vila och avkoppling inte är det att man låter bli att göra någonting överhuvudtaget. Avkopplingen

kommer av att man gör någonting helt annat än det som man gör i vardagen.

Filip vill inte höra "ett urbant ljud eller liksom, jag vill inte höra väldigt mycket av medmänniskor [...] när jag är i naturen. Och naturen för mig är nog primärt havet."³³³ Elias låter sina tankar redas ut på en nästan omedveten nivå medan han gör sina iakttagelser av fåglar.³³⁴ Hugo får det efterlängtrade avståndet till vardagen när han "grejar nu på bara" sådant som inte behöver bli färdigt inom utsatt tid eller resultera i hög kvalitet.³³⁵

När vi talar om motiveringarna att bevara naturen börjar Elias sitt resonemang i att naturen i hans ögon är vacker, eftersom den är mångsidig. Mångsidigheten ger omväxling i hans eget liv. Han beskriver att det för honom känns bra att vistas i ren natur och spendera sin fritid i frisk luft. Hans orsak att värna om mångsidigheten i naturen är dels mångsidigheten själv, dels det att den är bra för människan. Även de kommande generationerna kommer fram då vi talar om orsakerna att ta väl hand om naturen.

"Grundorsaken är väl enligt mig att det lönar sig för människan att värda naturen för att människan själv skulle ha det bra. Att inte vill väl någon ha hit några sådana objekt som stadsområdena i New York, utan bara sån här natur med riklig fauna och flora..."³³⁶

Nyckelordet i Filips och Hugos tal om varför man ska värna om naturen är "ansvar". De utgår inte på samma omedelbara sätt från sitt eget förhållande till naturen så som Elias gör. Snarare utgår de från det mellanmänniskliga umgänget när de utvecklar sin natur-etik. Reaktionen är alltså förmedlad, medlaren är (tanken på) människan. Det omedelbara, som berättigar att dessa, mera reflekterade

---

333 IF

334 IE

335 IH

336 IE

naturetiska uttalanden presenteras bland omedelbara uttryck, är känslan av ansvar. Den ser ut att komma till intervjupersonerna oförmedlad, vara någonting djupt mänskligt.³³⁷

”Visst har vi ett ansvar och vi har ett ansvar förstås för hela omgivningen irunt oss, naturen eller jordklotet om man nu så vill kalla det. Ansvar också för att vi ska lämna efter oss nånting som andra leva med, dom efterföljande kan leva med. Det är klart att visst har vi ett ansvar där.”³³⁸

”I vår relation till dom människor som vi möter oberoende om det sen är familj eller människor vi möter på gatan så har vi, tycker jag, en moralisk plikt mot dom. Alltid, mot våra medmänniskor. Och det är på samma sätt mot, mot naturen. Helt klart, liksom. Det är så självklart, tycker jag.”³³⁹

Det att båda använder sig av aktiv form och första person understryker känslan av att det som Hugo och Filip säger är viktigt för dem personligen. De försöker inte distansera sig eller presentera allmängiltigheter genom att framställa saken i passiv eller i tredje person. Även om ”moralisk plikt” är någonting abstrakt, förklarar Filip det med en konkret beskrivning av människor som vi möter på gatan. Konkretisering gör att det är lättare för utomstående att kontrollera vad talaren binder sig till med sina uttalanden.

Det centrala moraliska temat för Filip är maktmissbruk, och utgående från det utvecklar han även sin syn på förhållandet mellan människa och natur. Enligt honom har vi ett ansvar gentemot naturen eftersom den är ”där potentiellt oskyddad inför människans starka krafter.”³⁴⁰ Det viktiga för Filip är att varken han själv eller

337 Detta slags etiska resonemang beskrivs vanligtvis som antropocentrisk miljöetik.

338 IH

339 IF

340 IF

någon annan kräver privilegier. Han beskriver att så som han lever, ska också andra kunna leva utan att det uppstår skada.

Där Filips och Hugos nyckelord är ansvar, använder Elias ordet respekt. Enligt honom ska allt liv respekteras.

”Det är min utgångspunkt. Det [livet] ska inte utan särskilda skäl tas bort eller förstöras. Och därför borde bevarandet av allt som finns, om det nu inte förorsakar fruktansvärt mycket problem, så enligt mig borde man inte blanda i sig så mycket utan låta liksom de skapade vara och leva. Det finns rum för alla här.”³⁴¹

Som en förklaring till sin syn på djur och övrig natur som en del av det liv som ska respekteras ger Elias sin barndomsmiljö på landet. Där blev han van vid att vara och leva med djur. Intresset till naturen väcktes tidigt och han beskriver hur den har tagit form både som fritidsintresse och som studier som behövs i arbetet. ”Jag vet inte vad det bottnar i [...] Varför borde man liksom fundera på varifrån det kommer?”, tycker han och uttrycker därmed att hans sätt att förhålla sig till naturen inte har några bakomliggande skäl. Det är omedelbart. ”Nå människan är väl en del av naturen nog”, menar han senare när vi diskuterar hur han ser på förhållandet mellan människa och natur.

Ingen av dessa intervjupersoner anger att de vid intervjutidpunkten bor på landet. Hugo beskriver att naturen blivit viktig egentligen först efter att han har flyttat längre bort från den. Tidigare var naturen enligt hans ord så självklar att ”det var ingenting man kunde varken uppskatta eller njuta eller överhuvudtaget lägga märke till.”³⁴²

341 IE. Denna sorts miljöetik brukar kallas biocentrisk.. Jag nöjer mig med att konstatera detta. Även Oksanen 2003 anser att en indelning till antropocentrisk och biocentrisk etik inte är det mest lyckade sättet att beskriva Natura-konflikten, även om hon identifierar antropocentriska drag hos lokalbefolkningen, biocentriska hos myndigheterna.

342 IH

Som sammanfattning kan man konstatera att Elias som fortsatt med ett aktivt naturintresse, även efter att ha flyttat bort från landsbygden, räknar med naturen på ett mera omedelbart sätt än de andra. Han talar om människan som en del av naturen på samma, omedelbara sätt som vi tidigare såg hos de lokala aktörerna, som lever sitt liv mitt i naturen. Filip och Hugo använder uttryck om naturen som jag har definierat som mera reflekterande. I de uttrycken går vägen till naturen via människan. Utgångspunkten för hur man ska bete sig med naturen är uppfattningen om hur umgänget med människor fungerar. Om detta talar de på ett sätt som är omedelbart och ansvarstagande: i aktiv och i första person. Skillnaden till Elias är att han talar om naturen också som subjekt, inte enbart som objekt.

4.2.2 Tro

Lokalpolitikern Hugo håller inte sig som "någon djupt troende", men å andra sidan tror han "nog att det finns nån form av [...] ska vi säga andligt väsende, jo. Jag tror int heller att den är så fruktansvärt stor...har en så stor...det är klart att...jag tror att det finns, men jag tror att det är betydligt viktigare om man tror att det finns än att om det nu sen de facto finns eller inte finns.[...] Nog är det säkert viktigt att man har nånting man tror på för att få dendär ska vi säga grundtryggheten."³⁴³ Rötterna till sin egen grundtrygghet identifierar han i de trygga förhållandena hemma. Att han har vågat kasta sig in i främmande verksamheter har ökat på den tryggheten genom att lära honom en viss distans till vem han är och vad han gör. "Politiken är nog en grymt hård skola. Jag är inte riktigt övertygad om att jag sku rekommendera mina egna barn att gå med i det."³⁴⁴

---

343 IH

344 IH

Det som han bland annat har övat i politiken är att ta emot all den kritik som kommer. Det har blivit lättare efter att han förstått att folk kommenterar någonting som han har gjort, att kritiken inte riktar sig mot hela hans person. Han säger att han "förstår också att jag klarar inte av alla saker. Men [...] ska vi säga att jag litar på att jag nu kommer ungefär åt rätt håll."³⁴⁵ Strävan att göra så, att ta ansvar "om oss själva, om vårt eget liv, om vår familj osv och till den här helheten så måste ju miljön och naturen ikring oss höra" ser han som ett drag hos alla som "fungerar som någorlunda friska människor".³⁴⁶

"[...] nog handlar det väl om nån slags vilja att se längre fram. Att också om vi nu kallar det ändå tro eller vad som helst, men i alla fall tro på att det finns en morgondag, en övermorgondag, nästa år och så vidare."³⁴⁷

Filip instämmer i att det viktigaste man kan ge ett barn är grundtryggheten. Hur man gör det är för honom fortfarande en gåta. Själva kommer han från sin barndom ihåg stunderna med mamma framför radioteatern:

"Jag förstod ingenting. Jag förstod absolut ingenting. Men jag har aldrig glömt stämningen. Orden, ordens betydelse, laddningen liksom i sändningen. Så att för mig är, lika mycket som havet, alltså kulturen i betydelsen upplevelse, alltså teater är bland det mest utmanande som finns [...]"³⁴⁸

Bästa teatern enligt Filip är "när du oskyddad ställs på konstnärlig väg inför en svår moralisk eller en annan fråga, och sen är du med och bearbetar det med dom som är på scenen i den stund som

---

345 IH

346 IH

347 IH

348 IF

är där och utan något skydd emellan".³⁴⁹ Det är sådana kulturupplevelser som ger Filip "styrka [...] att gå vidare".

Den här berättelsen innehåller flera element som signalerar hela personens närvaro. Här finns bilden av Filip som liten inför en radio, här finns de förstärkande orden och en berättelse i aktiv form och i första person. Stunden där Filip berättar om detta är intensiv på ett sätt som gör att jag som forskare på den här punkten känner att jag har nått fram. Jag har fått ta del av en berättelse som inte grundar sig på skäl men som är betydande för Filips livsorientering.

På samma gång berättar just den här skildringen om den sociala dimensionens betydelse, om ordenas makt och om teaterupplevelsernas styrka: hur livsorienteringen är någonting som vi gör med hjälp av berättelser som vi fått av andra människor, berättelser om liknande situationer som vår. I sin mest nakna form sker det i krissituationer, till exempel i svåra moraliska val. För Filip kan teaterupplevelser uppenbarligen vara engagerande simulering av sådana val.

Ordens kraft kommer fram också i det, hur Filip vill helga vissa viktiga erfarenheter i livet genom att inte sätta ord på dem. "Det finns några områden som, som...där jag, där jag...där jag tycker att varje försök till verbal förklaring blir en generande upplevelse för mig själv."³⁵⁰ Så säger Filip i samband med diskussionen om vad som sker i hjärtat av hans egen naturupplevelse. "Jag sku inte vilja tala sönder den upplevelsen som jag har när jag är i min båt på havet. Det är...det är det största som finns, alltså."³⁵¹ En till stund i intervjun då vi närmar oss en liknande tystnad är när jag ställer frågan om hur han klarar sig i svåra livssituationer. Då utesluter han först talet om ödet och säger att han å andra sidan aldrig trott

---

349 IF

350 IF

351 IF

på Gud heller. Slutklämmen blir att han i alla fall hittar svaren på de svåra frågorna hos sig själv.

Hugo lyfter fram andra människors betydelse för grundtryggheten. Ankaret sitter varken i honom själv eller i någon tro utan "ankaret sitter i mycket mer än det, då till exempel [...] bakgrund, familj och så vidare", beskriver han. "Det är klart att det är otroligt viktigt att ha ikring sig folk som man kan på något sätt få ett stöd ifrån för nog är man ju lite klen om man ska bara klara sig helt ensam",³⁵² säger Hugo.

Också Elias har enligt sina egna ord lärt sig att det som människan har i livet är "hon själv och hennes närmaste". När Elias talar om motparten, markägarna, konstaterar han att "människorna har en för kort, begränsad tid här" för att någon, till exempel en tjänsteman, skulle ha rätt att "öka på någon annans bördor i livet." Hans utgångspunkt, också som ämbetsutövare, är att "det är bättre om vi kan sköta om saker och ting på ett fredligt sätt." Elias har märkt att "motståndares [...] markägarsidans" synvinkel är någonting som speciellt de kvinnliga medarbetarna på hans arbetsplats funderar över.³⁵³

"Jag strävar nog alltid efter att ta liksom motparten i beaktande. För att jag vet att det är en människa där också. Människorna oroar sig för de konstigaste av saker. För vissa är det helt irrationellt, men å andra sidan är det ändå för dem en alldeles verklig oro även om det inte ens fanns något faktiskt hot. Så att inte är det ju vettigt alls att upprätthålla eller sprida en sådan attityd att myndigheterna är någonting som man måste vara rädd för och som är onda och inte lyssnar. Snarare, om det nu på något sätt är möjligt utan att ärendet tar skada så gör vi ju nog små kompromisser."³⁵⁴

---

352 IH

353 IE

354 IE

4.2.3 Medier

Representanten för den lokala miljöadministrationen upplevde en konflikt med medborgarna, men också med massmedierna.³⁵⁵ Enligt representanten för massmedierna var det medborgarna och myndigheterna som stod i konflikt.³⁵⁶ En lokal medborgare ansåg att medierna jämsides med dem själva tog konflikt med myndigheterna.³⁵⁷ I det följande belyser de intervjuade från regionen massmediernas roll i konflikten. De beskriver också, hur konflikten samtidigt kunde eller inte kunde ses som politisk.

4.2.3.1 Medier ur myndighetssynvinkel

Elias, representanten för regionala miljömyndigheter, berättar att ett visst medium i sin rapportering planterade ett provokativt ord om medborgarna i hans mun. "Det sku aldrig falla mig liksom in" att använda ett sådant uttryck, säger han. Något senare fick han besvara en fråga som han beskriver att var av typen "har du slutat slå din fru?". När han försökte avvisa frågan som omöjlig, avbröts samtalet med honom. Han blev så pass upprörd att han tog kontakt med ledningen för mediet och övervägde även en juridisk process. Han ansåg att tjänstemännen ska behandlas strängt av medier om de "förklarar nånting fel, vet inte, är lata eller annars slarviga men banne mig så kan det inte vara på det sättet att man liksom medvetet ger felaktig information om ämnet liksom genom ett offentligt massmedium och så får man inte ens korrigera det."³⁵⁸ Det upplevde han som mediets misslyckande, inte tjänstemannens. Han säger att "förstås är det klart att det sker misstag även hos oss", men han påpekar att tjänstemännen "varken försöker få sin egen-

---

355 IE

356 IF

357 IC

358 IE

dom att öka eller [...] driver någon egen ideologi eller tankevärld någonstans.”³⁵⁹

Ett annat fel som Elias påpekar i medierapporteringen är att saker och ting gavs ut som sanningar i den form som upprörda medborgare givit dem, utan att kolla med myndigheterna. Dels brydde sig medierna enligt honom inte om ämnet utan ”helt krasst gjorde rubriker som sålde och förstörde saker”. Dels tolkar han det hela som att de svenskspråkiga lokalmedierna ”gjorde politik”. Enligt honom blev det viktigare för medierna att ”öka på den inbördes kohesionen bland finlandssvenskar” än att ge en mångsidig och neutral information om Natura.

Den gamla, politiska maktapparaten var enligt Elias strängt emot Natura och drog ur hans synvinkel medvetet nytta av att de kritiska tonerna blåstes upp av medier. ”Man framkallade helt onödiga rädslor hos människor,” säger Elias. Han berättar att myndigheterna emellanåt ringde till tidningen och frågade att ”kommer ni liksom aldrig på att fråga” om ett påstående stämmer eller inte.³⁶⁰

Elias säger att medierna var intresserade av att i diskussionen framställa ett provokativt ord (som jag kallar laddade begrepp och klassificerar som omedelbara uttryck), medan han själv aldrig kunde tänka sig att använda ett sådant. På samma sätt var medierna enligt hans beskrivning intresserade av sanningar i den form som upprörda medborgare hade givit dem, utan att kontrollera dem med miljömyndigheter. På basis av vad Elias säger därnäst antar jag det som en myndighetskontroll skulle ha påverkat är att formuleringarna skulle ha blivit mindre slående, säljande och ensidiga. I termerna för den här avhandlingen: de skulle ha blivit mera reflekterande.

Ur Elias synvinkel var alltså medierna intresserade av att lyfta

---

359 IE

360 IE

fram omedelbara uttryck till diskussion, medan han som tjänsteman var intresserad av att mera reflekterande formuleringar användes i den offentliga debatten. Elias framställer det så, att detta hade att göra med "sanningen" om ämnet eller huruvida ett påstående "stämde" eller inte. Detta konkretiserar vad jag menar med argumentet att formen har betydelse för innehållet i det som sägs.

4.2.3.2 Medier inifrån

Filip, som är den representant för massmedierna som jag intervjuat, anser att det är massmediernas uppgift att "låta tesen få en antites, och att man via det ska komma till en syntes". Medierna ska enligt honom lyfta fram konflikterna, för att den "lärande organisation" som han anser samhället vara, drar nytta av all argumentation som presenteras kring ett ämne. På det sättet kan samhället "vid nästa konflikt vara klokare, förhoppningsvis", menar Filip.

"Konflikter ska bejakas därför att vi lär oss av dom och mediers roll är att lyfta fram konflikterna."³⁶¹

Filip framställer mediernas uppgift som en kunskapsfråga och använder mycket mera neutrala ord än Elias på den här punkten. "Tes", "antites", "syntes", "lärande organisation" och "klokare" är alla reflekterande ord. Den tidvis våldsamma kampen om sanningen som kommer fram i Elias beskrivning förmedlas inte i Filips beskrivning. Beskrivningarna kan handla om samma slags praktiska redaktionella situationer, men Filip ser dem utifrån intellektet, Elias inifrån hela sin person. Den reflekterande tjänstemannen och den engagerade journalisten har bytt roller för en stund.

Filip säger att som "journalist har man den lyckan och den

---

361 IF

olyckan, kan man säga, att man på något sätt tenderar iakttä samhället på en åskådarpåls. Det är som om man sku förflytta sig utanför och sitta och titta på.”

Journalisten är enligt Filip inte en part i målet på samma sätt som tjänstemännen eller de aktiva medborgarna är parter i Natura-konflikten. Samma gäller enligt Filip den kollegiala skaran av rapporterande journalister. Den opinionsbildande journalisten däremot blir enligt Filip en part i målet i och med att hans uppgift är att ta ställning, bilda opinion. Ett massmedium ska enligt Filip inte ha en linje som det driver i de olika konflikterna. Redaktionen kollektiva nyhetsbeslut ska fattas på så lika och opartiska grunder som möjligt, oberoende av vilken åsikt mediets opinionsbildande journalist driver i ärendet. Det anser Filip vara en fungerande modell, också i en situation där den opinionsbildande journalisten är redaktionens ledare.

Den tudelning till rapporterande och opinionsbildande journalister som kan göras inifrån mediehusen är inte lika klar för alla utomstående som intervjuats. En som förstår karaktärsskillnaden mellan opinionsbildande texter och nyhetstexter är Hugo. Han drar ändå dels en annan slutsats är Filip, som inte ser något problem i samexistensen av opinionsbildande texter och rapporterande texter. Hugo anser att medierna borde sluta med det som ”man kallar för kommentaren” bredvid nyhetsartiklar. Enligt honom gör de nyhetsbevakningen, som även enligt honom ska vara objektiv, mindre trovärdig.

”[...] bredvid så står det kommentaren och så radar han opp alla sina åsikter som är hämtade ur någo 60-70-talsradikalism, så nog har jag som läsare svårt att förstå hur den journalisten har mitt i allt kunna koppla bort allt dethär och skriva den här artikeln.”³⁶²

De flesta intervjuade som kommenterar mediernas linje i Långviken-frågan ser dock bara en linje. Den är att medierna försvarade markägarna. Ett sammanträffande eller inte, Filip beskriver linjen för sitt medium så här:

”Jag tror också att vi nån gång har sagt att liksom i frågor som är viktigast, alldeles avgjort viktiga för regionen, så ska vi vara regionens röst mot makten, så att säga. Så i den meningen kan vi säga att vi har definierat in en möjlighet för oss att så att säga ta den svagare partens... den svagare, ja, partens part, om man säger så.”³⁶³

Annanstans i intervjun kommer det fram att även om Filip diskuterar frågan vem som kan anses vara den svagare parten i Korpo Långviken frågan, så fastslår han att den är markägarna i Korpo. Filips uppfattning om vem som är svag och var makten finns skiljer sig alltså markant från Elias uppfattning. Han beskrev ju de svenskspråkiga medierna som allierade med den etablerade lokalpolitiska makten. Elias frågar sig vad det beror på att ärendet två gånger återvisats till ytterligare beredning.

”Beror det på att invånarna inte skulle ha inflytande? Har inte de ganska mycket inflytande när ärendet inte ens har förts till beslutsstadiet ännu?”³⁶⁴

I praktiken utgår även Filip från sin egen subjektiva upplevelse av situationen och tar ansvar för det i sitt tal genom aktiv form och första person när han försvarar sin moraliska ståndpunkt i frågan. Enligt honom ska kostnaderna för en bättre miljö delas på alla, inte enbart på några markägare i skärgården:

”Det vill säga, som urban individ upplever jag inte att nån ställer krav

---

363 IF

364 IE

på mig att jag ska offra nånting för en bättre miljö. Däremot är det väldigt enkelt att säga att markägare måste göra si eller så.”³⁶⁵

Orden ”offra” och ”väldigt” berättar om att han åtminstone på den punkten flyttar fokus och i stället för att vara objektivt betraktande låter sig engageras och bli en part i målet.

4.2.3.3 Medier ur lokalpolitisk synvinkel

Hugo kan betraktas som representant för den lokalpolitiska makten, som Elias hänvisar till. Enligt Hugo har dock en politisk kretsorganisation ”de facto ingen makt utan man har påverkningsmöjligheter och ganska mycket synlighet om man så vill, men makt har man de facto inte åt något håll alls.”

Hugo nämner skilt hur bra de lokala medierna skötte sig journalistiskt, till skillnad från ett riksmedium som han beskriver som kvällstidningsmässigt. Utan att veta vad Elias påstått om de lokala svenska medierna och politik nämner Hugo ett lokalt svenskt medium som ”fungerar absolut inte som någo kretsens eller sfp:s språkrör”.³⁶⁶ Hugo ser medierna närmast som allierade med medborgarna. Han beskriver en situation där den politiska organisationen fick till stånd en träff på ministeriet. “[...] sku int markägarna då ha släpa dit..pressen...så sku vi ha varit ganska nära en lösning. Då sku vi ha kunna diskutera det här. Men det att då pressen kommer in och redan det att markägarna i första taltur börjar med att slå resten av gänget som satt kring bordet..kring örona så...det var...otaktisk öppning.”³⁶⁷

Hugo har haft möjligheten att följa med hur politiskt beslutsfattande sker och hur det presenteras i media. Dagens offentliga de-

---

365 IF

366 IH. Sfp är forkortning på Svenska folkpartiet.

367 IH

batt i stort beskriver han som "huvudlös". När han hade direkt kontakt med "dom som syntes i tidningarna, då hade jag chans att lyssna på att hur resonerar dom." Han hade också tillgång till "mycket mera material som jag kunde lita på". Samma information förmedlas inte enligt honom av media i stort. Han efterlyser journalisternas ansvar i det att de har fått insyn i processerna. Enligt honom är det ännu viktigare än förr att rapporteringen inifrån de halvfärdiga processerna sker "totalt utan nån som helst färgning". Där anser han att "media har stupa nu".

Inifrån politiken kan Hugo alltså påpeka en spänning mellan vad media borde göra och vad de gör. Det har att göra med opartiskheten och med det hur saker och ting vinklas. Filip som kommer inifrån mediehusen använder orden "engagemang" och "att fria till publiken" när han tacklar problematiken. Han anser att engagemanget i samhällssekendens är någonting som utmärker en bra journalist. Man ska brinna för den berättelse som man har att berätta. Däremot ska man inte förenkla för mycket.

"Jag tycker man ska ha kvar det komplicerade eftersom samhället är komplicerat, men man ska kunna beskriva det engagerat, och det kan man inte om inte man själv är i grunden fruktansvärt intresserad av, så att i den meningen menar jag att vara journalist så måst man...jag kan inte tänka mig vara journalist utan att ha ett starkt samhällsengagemang. (mm)." ³⁶⁸

Medierapporteringen bottnar alltså i engagemang och engagerar publiken. Mycket av det som sker då medierna kommer in i processen är omedelbart. Filip beskrev sin emotionella reaktion i Korpo Långviken-fallet i rent fysiska termer: fallet fick hans "blodtryck att stiga". Uppgifter från både markägare, medier, myndigheter och politiker pekar på att de lokala svenska medierna i Korpo Lång-

viken -fallet stod på markägarnas sida, mot myndigheterna. Hur uppstod en sådan, omedelbar kombination? En möjlig förklaring är den yrkesetik som Filip redogör för. Enligt honom ska journalisten försvara den svaga mot den starka, periferin mot centrum och den lilla människan mot potentiellt maktmissbruk och våld.

”Makten har ju rätt att till och med ta till våld, så att den lilla människans rättigheter ska alltid...dom är viktiga liksom i demokratin, därför att makten har alltid sina metoder och om makten blir oemotsagt så kan det i värsta fall bli jobbigt för den lilla människan. Väldigt sådär, genom att räta ut alla kurvor nu då.”³⁶⁹

Alla dessa vittnesmål ringar in journalistens arbetsinsats som någonting problematiskt. En kombination av engagemang och objektivitet verkar ur Elias och Hugos synvinklar inte fungera och även Filip beskriver det som en utmaning.

Mikael Lindfelt lyfter med hjälp av Liza Marklunds romaner fram det problematiska i journalisternas självuppfattning som neutrala observatörer.³⁷⁰ Den teoretiska referensramen som jag använder för att analysera språket i dessa intervjuer utgår från att engagemanget är det som är subjektivt. Engagemanget utesluter objektivt betraktande, med vilket jag då avser betraktande utifrån intellektet. Dessutom visar medieanalysen i avhandlingens tredje kapitel att det inte enbart är journalisterna utan också insändarskribenterna som agerar utifrån engagemang, inte enbart utifrån objektivt betraktande, när de skriver till tidningen.

De omedelbara uttrycken är mediernas modersmål. Målet i tidningsdebatten är att engagera, och målet för dem som är engagerade i en tidningsdebatt är att vinna eller förlora. Dramaturgi, bra storyn är mycket enklare att skapa genom omedelbart språk

---

369 IF

370 Lindfelt 2010

än genom reflekterande språk. Och eftersom jag själv i den här avhandlingen försöker visa hur formen påverkar innehållet i det som sägs, frågar jag också med tanke på arbetsätten i medier vilken betydelse en möjlig förkärlek till omedelbara uttryck har för det vilken information som allmänheten till slut får ta del av.

Till sist: om självuppfattningen är observatörens, hur medveten är användningen av de för storyn tacksamma eventuella omedelbara uttrycken? Erkänner och inser journalisten kraften i sitt skrivande – dels i orden han eller hon väljer, dels i den spridning som de får? Inser han eller hon sitt eget ansvar i att konfrontera många människor samtidigt med sin egen verklighetsbild och livsåskådning? I vår tid då var och en av oss kan publicera oss på nätet om vi vill, gäller dessa frågor naturligtvis alla som publicerar.

4.2.4 Myndigheter inifrån

Många berättelser om dessa miljökonflikter tilldelar medier en stor roll. De flesta intervjupersonerna beskriver medierna utifrån. I det föregående avsnittet fick vi även ta del av ett perspektiv på medier inifrån. I Korpo Långviken -fallet kommenteras miljömyndigheterna på samma sätt i ett otal berättelser utifrån. Här ger Elias ett perspektiv på myndigheter inifrån. Det innehåll som kommer fram saknas till stora delar i den offentliga rapporteringen. Ur min synvinkel ser det ut att till stora delar bero på att det språk som myndigheterna förväntas använda inom sin offentliga yrkesroll är reflekterande, medan medierna använder sig gärna av det omedelbara talet. Med det här avsnittet pekar jag på att detta kan ha följder för vilket innehåll publiken får ta del av genom massmedierna.

Elias berättelse om myndigheter tar flera gånger formen av omedelbara reaktioner. Processen engagerade enligt Elias tjänstemännen känslomässigt; den utmanade och tröttade ut dem. Upp-

draget var med hans ord "vanvettigt", "orimligt" och "omåttligt" för att det gjordes inom en obefintlig tidsram och med för lite personal. Elias misstänker att det var "till och med olagligt" att arbeta så mycket övertid. Han tror inte att någon skulle ställa upp på att göra samma på nytt.

Han berömmar sina arbetsledare på riksnivå för lojalitet. De jobbade enligt honom lika hårt. De som förde Finland in i EU "ett tu tre" får däremot av honom vitsordet "dålig statsförvaltning" i och med att ingen av dem förutsåg på vilket sätt man borde ha förberett sig för skapandet av Natura-nätverket. "Riktlinjerna och resurserna var verkligen undermåligt skötta", säger han. Ensamhet inom övrig förvaltning är också någonting som naturskyddsmänniskorna fick erfa enligt Elias. Därtill beskriver han hur det omöjliga uppdraget blev "en hederssak" att genomföra. När processen var över drabbades några som var med av en "trötthet och oföretagsamhet, det ville inte bli nånting av de andra uppdragen", beskriver han.

Ur myndighetssynvinkel missförstod vissa människor saker och ting "alldes totalt". Elias förstår fortfarande inte vad det berodde på i vissa fall, och beskriver det som "absurt på något sätt". Enligt honom var reaktionen överraskande, "lite för stark för att vara sann". Enligt Elias hade någon markägare en uppfattning om att myndigheterna på något sätt "är ute efter honom". Enligt Elias kändes det som ett "irrationellt [...] nästan våldsamt motstånd". Elias berättar att han själv hade att göra med tre personer som han inte lyckades skapa någon gemensam förståelse med, fast han enligt sina egna ord vanligtvis är skicklig på att hantera motstånd. Det vanliga bland yrkeskåren var enligt honom att man tog i ärenden "med silkeshandskar så att nog lyssnade vi". Samtidigt säger Elias att vissa situationer också borde ha skötts bättre, "om det nu kunde uppstå sådana missförstånd".³⁷¹

371 IE

Elias beskriver motreaktionerna som negativa och känsllosa. Han fick med sina kolleger ta emot "obarmhärtig ilska, hat och en motreaktion" som han beskriver som typiska första reaktioner när skyddsprogram planeras. Han berättar om en finsk ort där en kollega blev hotad till livet under ett offentligt Naturamöte. Skärgården beskriver han som ett område där reaktionerna är speciellt starka. Korpo Långviken-fallet utmärker sig enligt Elias bland de andra ändå i det att motståndet var "exceptionellt hårt, ihärdigt, fortgående" och motparten var inte villig att lyssna på "några synpunkter" som myndigheterna framförde. "Ingen sats går igenom, ingenting accepteras, ingenting medges... det är ganska konstigt."³⁷²

I det stora hela anser Elias att de negativa reaktionerna inte egentligen avspeglar folkets inställning till naturskydd. Enligt hans tolkning "kanaliserades folkets hela raseri" och "brist på påverkningsmöjligheter" inför EU-medlemskapet i den starka motreaktionen mot Natura. Han beskriver att medlemskapet drevs igenom i snabb takt och att det kan ha fått folket att känna att de förlorat "nationell identitet, påverkningsmöjligheter och egen bestämmanderätt".³⁷³

Elias använder sig av omedelbara uttryck också när han beskriver den nuvarande situationen i miljöadministrationen. Han beskriver det som "administrativ galenskap", att naturskyddsfrågorna sköts av två myndigheter: statens marker av en och privata av en annan. Förutom att de nämnda dubbla förvaltningsmandaten enligt honom är "ineffektiva", är lagstiftningen det också. På grund av det "förslösas" enligt honom både personresurser och ekonomiska resurser. Han upplever att de medel som de lokala miljömynigheterna har för att förverkliga naturskydd är "otroligt svaga" och "dåliga".

---

372 IE

373 IE

Elias ger här alltså prov på att även han engageras i sitt arbete med hela sin person. Han engagerades i Korpo Långviken-fallet och han engageras i sitt arbete överlag. I det mediematerial som ligger till grund för den här undersökningen såg jag ingenstans en intervju, ett debattinlägg eller en reporters beskrivning som skulle ha förmedlat åt läsarna miljömyndigheternas engagemang i någotdera fallet. Exemplet på den andra partens engagemang var otaliga. Myndighetsinläggen var skrivna genomgående med hjälp av ett reflekterande språk. Jag nöjer mig vid det här skedet att konstatera detta. Slutsatserna dras i kapitel 7.3. Nu övergår vi från förvaltning av miljövården till de övertygelser och ideologier som de intervjuade tolkade som verksamma i processen.

4.2.5 Övertygelser

”Jag tror att man från båda håll va stenhårt övertygade om att man hade rätt. Man var så hårt övertygad om att man hade rätt att man inte överhuvudtaget tog det i beaktande att tänk om man kan se på den här frågan ur en annan synvinkel än min egen.”³⁷⁴

När Hugo beskriver vad han såg under processens gång skiljer han mellan två slags övertygelser: dels övertygelsen om att man själv har rätt, dels övertygelsen om att det är illa/bra för Långviken att komma med i Natura. ”Man var så hårt övertygad om att man hade rätt att man inte överhuvudtaget tog det i beaktande att tänk om man kan se på den här frågan ur en annan synvinkel än min egen”, säger Hugo. I politiken har han också sett hur ”övertygelser” eller ”ideologier” kan bytas till nya övertygelser, eller ”värderingar”. Enligt honom är det inte lätt att ändra på sina värderingar. ”Sku det vara det så sku det int vara värderingar (ler), men...å andra sidan så tror jag nog att det på inget sätt är omöjligt...nog har ju...

---

374 IH

man ser ju, dagspolitiken är ju full av folk som har varit tvungna att ändra på sina värderingar (ler), en del i alla fall så nog tror jag ju att där man kan bli motbevisad av fakta så för dom flesta så påverkar det ens värderingar. I alla fall i nån mån. Int kanske helt och hållet men i nån mån."³⁷⁵

Filip talar om ideologi. Han tror att alla människor i nån mån bygger upp "något slags utstakade remmare eller vägriktning för hur man bedömer saker och ting".³⁷⁶ De exempel som på ett naturligt sätt stiger fram när vi diskuterar Långviken-materialet är miljöaktivister och markägare. Han beskriver miljöaktiva människor som "maximalister snarare än minimalister. Det ingår så att säga i deras bakomliggande samhällssyn och också i uppdraget",³⁷⁷ säger han. Den uppfattningen har han kommit fram till genom privat umgänge med politiker med miljöprofil. Hos dem har han sett "en personlig ideologi, en personlig inställning som väldigt långt, i hög grad, påverkade deras uppfattning". Han förstår också om bilden av markägare har blivit den att de är "militanta och har starka organisationer ibland, driver ganska hårt på vissa saker, också ur [...] självisk synvinkel". Självreflekterande konstaterar han att det dock kan vara en attityd hos honom själv att han ser en viss attityd hos de miljöanställda. "I mitt fall menar jag med attityd kanske snarare det att när man ser en tendens nånstans som man inte gillar så tenderar man kanske att förstora den och se den också på ställen där den inte finns."³⁷⁸

Orden övertygelse och ideologi hör i dessa två berättelser huvudsakligen ihop med beskrivningen av andra människor. Även om beskrivningarna är omedelbara i den betydelsen att de innehåller laddade och förstärkande ord och bilder som ger uttryck för talarens engagemang, berättar de inte om vad talaren

---

375 IH

376 IF

377 IF

378 IF

själv anser som normativt för sig själv. De använder här alltså orden övertygelse och ideologi som objektiverande ord, ord som används om tredje person.

När lokalpolitikern och medierepresentanten beskriver vad de själva ser som viktigast i livet, det vill säga vad som är deras egen "övertygelse" eller "ideologi", är det svårare att hitta ord. Man kan till och med säga att det viktigaste i en intervjupersons liv betecknas av frånvaron av ord. Dessa erfarenheter har behandlats i början av kapitlet i samband med frågorna om tro och grundtrygghet.

4.3 Riksaktörers omedelbara uttryck

I de föregående underkapitlen har jag med hjälp av lokala och regionala aktörers omedelbara uttryck, t.ex. genom diskussionen om redaktörens och tjänstemannens arbetsbeskrivningar, beskrivit skillnaden mellan *omedelbart* och *reflekterande* tal. Jag har också ställvis hänvisat till termerna *aktiv handling* och *första person*. Alla dessa kategoriseringar har uppstått som medel för att identifiera talarens närvaro i sin text. Nu när vi ska bekanta oss med riksaktörerna i fallet Korpo Långviken är det dags att beskriva ännu vissa kategorier som har med omedelbara uttryck att göra men som hittills inte har exemplifierats. I praktiken handlar det om det som jag kallar *trosbekännelser*, *hållningar* och *regler*.

Trosbekännelser, hållningar och regler förekommer i meningar som närmast betecknas av frånvaron av handling och som har en konstaterande påståendeform. De har ofta ett abstrakt subjekt, som "det sköna i livet är ju att man kan välja" och ett statiskt verb som är, har, får eller finns. I det här kapitlet kommer vi att stöta på exempel som "det finns andra värden än maximerandet av ekonomisk vinning" eller "det är andra människor som gör livet betydelsefullt". De meningar som jag syftar på uttrycker hur saker och ting enligt talaren helt enkelt är. De kan också uttrycka impera-

tiv, hur saker och ting enligt talaren bör vara.

I de föregående underkapitlen har jag först presenterat aktörerna i sådana situationer där deras egen existens är i blickfånget. Sedan har de visats i förhållande till de aktörer som de kommenterar med omedelbara ordalag. I lokala aktörers fall var en sådan tematisering lätt att förverkliga, eftersom alla intervjupersoner i den gruppen delade en någorlunda gemensam uppfattning om sin egen existens. I de regionala aktörernas fall gick det att hitta en gemensam referensram i naturen. I riksaktörernas fall börjar jag med intervjupersonernas beskrivning av Korpo Långviken-fallet, eftersom det är det som förenar dessa aktörer.

Det typiska materialet i diskussioner om teman som identitet och natur är statiska påståendesatser. Det material som vi har gått igenom präglas av övertygelser som uttalas i formen av trosbekännelser. Nu ändrar jag dispositionen och ställer först intervjupersonernas beskrivningar av handling i blickfånget. Genom denna ändring i dispositionen försöker jag åskådliggöra hur det som talarna tror på blir synligt även i beskrivningar av handling. Trosbekännelserna är inte den enda formen som förmedlar övertygelser. Engagemanget förmedlas genom de omedelbara elementen i språket, inte genom påståendeformen. Också handling kan man beskriva i omedelbar stil.

När beskrivningen börjar gälla sanning, formulerar intervjupersonerna påståendesatser, d.v.s. trosbekännelser, hållningar och regler. I slutet av det här kapitlet beskriver riksaktörerna sin personliga livsorientering oberoende av Korpo Långviken-fallet. Det är där som vi stöter på de flesta trosbekännelserna. Övergången från beskrivningar av handling till beskrivningar av sanning sker gradvis och är också beroende av person. Vissa intervjupersoner använder mest dynamiska verb genom hela intervjun. De uppehåller sig med andra ord gärna vid beskrivningar av handling. Andra odlar gärna statiska verb, beskriver sanning.

Uppbyggnaden av det här underkapitlet kommer att visa hur intervjupersonerna övergår från sina aktuella beskrivningar av handling till beskrivningar av handling som ägt rum i annan tid. I sin förlängning övergår samtalet från aktuella och tidsmässigt mera avlägsna erfarenheter av handling till sanningar, som har karaktären av att vara allmängiltiga och tidlösa beskrivningar av hur saker och ting förhåller sig. Denna utveckling demonstreras i det här underkapitlet genom teman Korpo Långviken, medborgaraktivism, forskning, marknadsekonomi, natur och talarens identitet.

Dispositionen av det här underkapitlet återspeglar uppbyggnaden av de ursprungliga intervjuerna. Även de började med intervjupersonernas beskrivningar av handling i Korpo Långviken-fallet. Trosbekännelser, hållningar och regler möter vi längre fram, när intervjupersonerna diskuterar först forskning och marknadsekonomi och sedan sin personliga livsorientering.

I riksaktörernas grupp finns det på identitetsplan likheter, men också större skillnader än på t.ex. identitetplanet i lokalaktörernas grupp. En viss livsorientering kan ses nästan som ett kollektivt fenomen i lokalaktörernas grupp, medan vi i riksaktörernas grupp kan se stora olikheter i livsorienteringen mellan gruppmedlemmarna. Mellangruppen, de regionala aktörerna, placerar sig i mitten geografiskt men också då det kommer till gemensamma drag i livsorienteringen. Detta motiverar ett påpekande om att deltagarnas avstånd till den fysiska miljön som konflikten handlar om kan vara ett intressant forskningsobjekt även ur livsåskådningsforskningens synvinkel.

4.3.1 Utgångsläge: tidsbrist

Alla intervjupersoner i kategorin riksaktörer påpekar att utgångspunkten för den administrativa Natura-processen var en kraftig underresursering. Intervjupersonerna noterar detta på varsitt sätt.

Den forskare som förespråkade att Långviken ska bli en del av Natura får här heta Isak. Isak berättar att "vid det skedet var det bråttom och statsförvaltningen hade nog tänjts ut [...] så långt som det någonsin gick". Därför fanns det enligt honom ingen beredskap eller möjlighet att söka en syn på kriterierna som skulle ha varit gemensam för Östersjöländerna. I vissa fall skulle det ha behövts, bland annat i fallet Korpo Långviken.

Den forskare som ansåg att Långviken inte fyllde EU:s kriterier kallar jag här Jonathan. Jonathan nämner också att man saknade resurser och att det skulle gå snabbt. Administrationen skulle uppfylla vissa procentkrav som EU ställde. Jonathan ser processen som en prestigefråga: "Och det där sen var man inte längre beredd att backa. Och det är väl inte mer än mänskligt det heller."³⁷⁹ Rikspolitikern Gustav säger att "om man får vara optimist så tror jag att det hade gått att sköta dethär på ett sätt som skulle ha lett till betydligt mindre, mindre konflikter och till betydligt färre rättsfall om man hade investerat den tid i processens begynnelse som man [...] var tvungen att investera i processens slutskede."³⁸⁰ Han påpekar att besluten om att upprätta ett Natura-nätverk hade fattats i EU redan innan Finland blev medlem. "Att man kan inte riktigt beskylla den nationella politiken för dethär."³⁸¹

Kevin, representanten för naturskyddsorganisationerna, anser att Miljöministeriet i samband med EU-inträdet borde ha fått "tio gånger mera tid och mycket mera folk" för att utföra EU-uppdragen. Att de inte fick de pengarna är enligt honom orsaken till att Natura-processen måste genomföras "fruktansvärt snabbt" i Finland, vilket ledde till problem på många punkter. "De hade inte tillräckligt med tid just i valskedet att föra den här diskursen och det berodde helt kallt på pengar, d.v.s. att man inte hade pengar

---

379 IJ

380 IG

381 IG

och tjänster.”³⁸² Det mest tragiska enligt honom var, att ”de nog alltså hela gänget i Miljöministeriet redan då -95 visste att så här borde det här ju göras i princip när [...] likadant har de ju gjort i samband med nationalparkernas vård- och bruksplaner [...] redan länge före Natura.”³⁸³

Sammantaget är parternas gemensamma tolkning av grundproblemet alltså bristen på tid och medarbetarresurser hos administrationen. De omedelbara sätten att anta denna utmaning är hos Isak ett konstaterande att man inte kan göra ett gott arbete med bristande resurser, hos Jonathan förståelsen om det uppstår en kamp om prestige under sådana omständigheter och hos Gustav ett påpekande att det inte fanns så mycket de nationella politikerna kunde göra, ställda inför EU-krav. Kevins omedelbara sätt att tackla situationen är att lägga ansvaret för bristande tid och pengar hos nationella politiker som inte såg till att resurser fanns. Han är den av intervjupersonerna som mest använder sig av aktiv handling ovan, de andra använder mera passiv och framställer samma sak på det sättet som en händelse.

4.3.2 Omedelbara berättelser om handling i Korpo Långvikenfallet

Kevin berättar hur hans organisation hjälpte miljöadministrationen i Natura-processen. Bevakandet av naturens intressen ledde ändå även till kraftiga kollisioner med miljöadministrationen. Kevin beskriver hur han själv, vanligtvis en lugn person, använde ”en fem års kvot”³⁸⁴ av föregelse när han ”skällde ner” en miljöminister. Speciellt motsatte sig organisationen de nedskärningar av nätverket som enligt Kevin gjordes av Miljöministeriets så kallade ”gil-

---

382 IK

383 IK

384 IK

jotingrupp”³⁸⁵. Kevin beskriver hur de hade hört från de bekanta miljöcentralerna att ”det inte fanns mycket rim och reson”³⁸⁶ i det som då ströks. Han beskriver att gedigna beredningar flög ut ”på fem sekunder”³⁸⁷ och att man återgick till gränsdragningarna i gamla skyddsprogram, oberoende av hur miljöcentralens sakkunniga förklarade att ”de här fåglarna inte häckar där i vattnet utan på den här ängen”.³⁸⁸ Den bild som Kevin målar upp är levande och dramatisk. Han använder många metaforer, uttalar ord som förmedlar känsla och ger verben en aktiv form. Vi kan följa med vem som agerar och hur. Han är närvarande med hela sin person och visar hur han relaterar till andra personer som har namn. Han är konkret.

Kevin tänker att strykningarna gjordes för att försnabba processen, för att få områden lättare godkända av politikerna. En annan orsak ser han i möjligheten att det var områden som ministeriet inte hade råd att lösa ut som ströks. Han konstaterar att det i samband med detta ”gjordes stora dumheter [...] men det var sån härn politisk-administrativ realism”.³⁸⁹

För miljöorganisationerna var det enligt Kevin viktigt att inget

---

385 IK. ”Giljotingruppen” var enligt en annan intervjuperson Miljöministeriets arbetsgrupp som gick igenom alla förslag till skyddsområden inom Natura utgående från en ekonomisk överenskommelse mellan Finansministeriet och Miljöministeriet. Ordningföljden var att först införa statens gamla skyddsområden och församlingarnas marker till nätverket. Privata marker sparades till sist för att det inte fanns pengar. Den andra intervjupersonen kallar det en ”betydande planeringsprincip” i processen och beskriver den i vissa fall som mera betydande än naturvärden. Jag har inte försäkrat mig om att dessa källor är oberoende av varandra, eftersom min uppgift inte är att historiskt dokumentera vad som verkligen har hänt. Därför framför jag inte existensen av giljotingruppen som en sanning utan som en berättelse, men berättelsen återges av två intervjupersoner i mitt material. Jag tar upp det för att påpeka hur även livsorienteringarna inom Finansministeriet kan ha påverkat handlingen i Natura-fallet. En sådan möjlighet kommer inte fram t.ex. i mediananalysen som valet av intervjupersonerna i den här undersökningen baserar sig på.

386 IK

387 IK

388 IK

389 IK

område fick specialbehandling i Natura-processen, eftersom det kunde ha utnyttjats i fall som var verkligt viktiga för organisationen. Kevin beskriver Vuotos och Koitilaskaira i Lappland samt Nordsjö i söder som fall där miljöorganisationerna enligt Kevins ord verkligen hamnade att kämpa om gränsdragningarna. De ville inte ge "kryphål" åt någon, därför engagerade de sig t.ex. även i Långviken-frågan. Kevin beskriver att det viktiga för organisationen var att försvara "trovärdigheten" och "koherensen" av programmet. De ville att vissa minimispelregler respekterades. Det ser Kevin också som en fråga av större samhällsfilosofisk betydelse. "Om inte beslutsfattarna följer på ett sätt sina egna regler som de gjort åt sig själva så varför borde en vanlig medborgare följa hastighetsbegränsningar och låta bli att dricka sig full vid ratten och annat att visst förorsakar det ett visst trovärdighetsproblem åt hela det här (skratt) hela systemet", säger Kevin. Han månar om "rättsstaten" och "politikens trovärdighet".³⁹⁰

När Kevin berättar hur "spelet ur vår synvinkel" har sett ut så beskriver han det som en "teknisk och enkel åtgärd" att man "konstaterar att någonting finns någonstans och si och så mycket av det borde man liksom 'naturera'." Samma inställning förmedlar hans beskrivning av hur "lätt papper" Korpo Långviken för dem var. "Det fanns så klara dokument om det hela tiden att det utmärkte sig och sedan visste man att även i statsrådet hade man brottats om det och i medier hade det liksom alldeles öppet berättats varför det alltid togs bort och det togs bort på grund av politiska orsaker så därför har vi alltid returnerat det dit för att övervägas på nytt".³⁹¹

För naturskyddsorganisationerna var det klart att Natura-områden ska avgöras på naturvetenskapliga grunder. Därför besvarade de sig till högsta förvaltningsdomstolen, vilket Kevin beskriver

---

390 IK

391 IK

som att returnera ärendet tillbaka för att övervägas en gång till. En ton av lobbning kommer in i orden när han beskriver att de spelar "det här Helsingfors-spelet så som MTK:s³⁹² Simonsgatan har spelat sitt spel".³⁹³

Isaks och Jonathans berättelser innehåller många ställen där de i förstående ordalag beskriver de omedelbara, negativa reaktionerna hos de medborgare som berördes av grundandet av Natura-nätverket. Stilen är aningen olika. Båda tar ställning, men Isak använder sig av ett mera neutralt språk. Ett exempel är de ord som forskarna använder om miljömyndigheternas inställning till medborgarna. Enligt Isak upplevdes myndigheternas agerande "egentligen lite så som att utöva befallningens makt eller sänharnt liksom att här har ni och acceptera-typens..."³⁹⁴ Jonathan säger att "det finns ett gammalt tsaristiskt arv nog, ett litet drag av det tsaristiska arvet hos de här myndigheterna att att kom inte och stick opp, vi har nog rätt."³⁹⁵ Båda kommer ursprungligen från landsortsmiljö. Jonathan poängterar starkare än Isak sin egen identitet som en människa som fortfarande trivs bättre i en landsortsmiljö än i stan.

Jonathan säger att "frånsett vetenskap så berör det mig väldigt illa att man fråntar, fråntar lokalbefolkningens rätt till sitt liv. [...] Därför att det trots allt är ganska svårt liv därute, man får ingenting gratis där. Och...det är samma sak som om du sku komma till Helsingfors och säga att ni får inte ha torg här för att [...] det ser fullt ut med dessa orange tält. Och så kommer du då, [...] nån oppifrån och säger det till människor som sedan hedenhös är van att bestämma själv. Och har också det här skött sitt arv väldigt bra. Ja,

---

392 MTK syftar på intresseorganisationen "Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK r.f.", på svenska Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter.

393 IK

394 II

395 IJ

jag kan tänka mig att det tar dom väldigt hårt.”³⁹⁶ Avsnittet är fullt av omedelbara uttryck: en känsla av att bli illa berörd, en bild av orange tält som inte accepteras, uttrycket ”sedan hedenhös”.

Många argument som är bekanta från lokalbefolkningens berättelser återkommer i Jonathans resonemang. Han ser det dagliga livet för framtida generationer som allvarligt förhindrat om Långviken blir en del av Natura, eftersom man inte kan muddra eller restaurera fiskars lekogränder eller dylikt. Han förstår att markägarna i ljust av tidigare erfarenheter misstror myndigheterna och inte vill ge ifrån sig makten att bestämma vad som kommer att ske på området. Han ser också ingredienser som bland annat ”prestige”, ”personkemi” och ”personligt agg” mot markägarna i denna maktfråga. Jonathan är den enda intervjupersonen som tar fram tanken att en lösning i Korpo Långviken-tvisten kunde hittas genom att man lät ”nåd gå före rätt”.³⁹⁷ Enligt honom borde det inte gå för mycket prestige i frågorna. ”Någon måste nånstans säga dom förlösande orden så att det går rätt. Förr eller senare.”³⁹⁸

Jonathan sätter sig själv i blöt, berättar hur han själv känner det, men talar här om skärgårdsborna med orden ”människor” och i man-passiv. Nu återger jag ett passage av Kevins tal där samma sak sker. Han talar om sig själv som ”jag” men människorna han talar om blir ”folk”. I det här materialet börjar även beskrivningen av handling blandas med påståendesatser. De två första exemplen är påståenden ”det naturliga beslutet blir att bestämma själv” och ”fallet handlar om genuina intressekonflikter”.

Kevin säger att ”förstås om det är ett alternativ att bestämmer jag den här saken själv eller delar jag [makten] med någon annan så förstås vill människorna hålla makten i sina egna händer [...] det är ju helt naturligt.” Han förstår också att om det kommer en ny sak

---

396 IJ

397 IJ

398 IJ

utifrån, "inte bara från Helsingfors eller från Åbo utan till och med ända från EU (ler) så väcker det där lätt bekymmer och förbryllar". Därtill tror Kevin att fallet handlar om genuina intressekonflikter angående vilka lov som kan beviljas. Det kom redan fram att det för honom själv är "en lätt sak" att bedöma att Långviken är den naturtyp som menas i Natura. "Ju längre ifrån man tittar på det där, desto lättare är det liksom [...] en representant av den naturtypen."

Kevin tror att det kan "irritera folk att någon här nånstans i miljöförvaltningen eller på universitetet eller i en naturskyddsorganisation gänget liksom tittar att ja det här är nu en representant för den här naturtypen och sen tittar vi i regelboken att enligt direktiven borde man nu då liksom skydda de här och sen klick." Han förstår också att hur klar saken än är för honom, kan processen inte stanna där. De verkliga besluten fattas i politiska processer. Där tas även de mänskliga faktorerna och inverkningarna i beaktande. Det är där som definitionsstriderna börjar.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att både Isak, Jonathan och Kevin beskriver och känner förståelse för de berörda medborgarnas omedelbara, negativa reaktioner. Som orsak anger de systemfel i kommunikationen mellan medborgare och myndigheter (Isak), ren och skär maktutövning (Jonathan) och det att man kommer med renodlat naturvetenskapliga förslag till ett socialt sammanhang både långt ifrån och uppifrån (Kevin). Hur stannar vissa intervjupersoner för vissa beskrivningar och andra för andra? Vad berättar det om deras livsorientering? Jag söker inte svar på dessa frågor utanför intervjuerna utan förklarar dessa beskrivningar genom deras form och kontext.

Isak verkar betrakta Korpo Långviken fallet mera utifrån sitt intellekt än hela sin person, även om han ger till känna att han förstår hur markägarna känner sig. Jonathan uttrycker sitt stöd till markägarna inifrån hela sin person på flera ställen i inter-

vjun. Därför är det naturligt att det av dessa tre är just han som beskriver situationen med samma ord och tolkar den på samma sätt som markägarna. Kevins hela person är engagerad och han visar empati mot markägarna, men hans största engagemang har att göra med hans grundengagemang i naturskyddsfrågor. Det att han i Korpo Långviken-fallet står i mycket närmare relation till både miljömyndigheter och politiker än markägare i Korpo kan förklara att det är just han som ger förklaringen om avstånd. Isaks ord "systemfel" är reflekterande. Ordet går ihop med hans sätt att kommunicera överlag, men också med det att han även annanstans i intervjun vägrar att söka skyldiga.

"[...] ibland finns det en konflikt mellan det sunda förnuftet och det politiska förnuftet".³⁹⁹

Den fjärde aktören på riksplan som ännu inte har fått delta i diskussionen är Gustav. Han representerar den lagstiftande makten i och med att han är en politiker på riksnivå. Gustav säger att "det fanns inte särskilt mycky utrymme för förnuftsargument och sakargument i [...] den här processen". Speciellt gäller hans uttalande Natura-motståndarna. Enligt honom tog medborgarna till sig "den information som de ville tro på". Han beskriver att "nog var det en överraskning för mig att personer som jag känner sen gammalt i andra sammanhang, akademiskt bildade, blir så fruktansvärt upptagna av en enda sak och använder sig av vilka argument som helst mot och där det inte finns en tillstymmelse till vilja att ens försöka förstå att man eventuellt kanske har fel".⁴⁰⁰

Gustav beskriver berättelserna om Natura till en del som "desinformation" och direkt "skrämselpropaganda". Sådana berättelser gjorde markägarna "fruktansvärt rädda för processen",

---

399 IG

400 IG

säger Gustav. Han konstaterar att "nu kan man kanske säga med facit i hand att ingen av de domedagsprofetior som målades opp speciellt av MTK men också centern, har uppfyllts". Laddade begrepp och starka negativa metaforer präglade alltså processen enligt Gustav. Jämsides med dem fanns värderingarna. Ett exempel på värderingar som är "normalt djupt inrotade i ryggmärgen hos alla markägare" är att man motsätter sig "yttre som på något sätt kan hota min exklusiva rätt att göra vad jag vill med mitt område", säger Gustav. Det tror Gustav att är "en mycket stark värderingsgrund. Jag äger, alltså är det mitt. Och värderingen är sen naturligtvis grunden också för övertygelsen om att, att de vill ta dethär område mot mig med argument som jag inte tror på".⁴⁰¹

Jag noterar hur starkt engagerad Gustav är när han berättar om Natura. Han använder många laddade begrepp, förstärkande ord och aktiv form. I slutet av det han säger ovan får vi några exempel på "sanningar", konstaterande påståenden som i det här fallet kallas trosbekännelser.

En sådan trosbekännelse är t.ex. när Gustav säger att "ren politik [...] i sin mest negativa form är ren och skär populism". Gustav ger som exempel ett val, där en önskad åsikt i en stor fråga före valet kostade honom mycket röster. Frågan som han då brottades med var "är det viktigare för mig att gå i ledband, är det viktigare för mig att garantera mitt återval, på bekostnad av min övertygelse. Eller är jag beredd att riskera mitt återval på en fråga som för mig är viktig?" Denna berättelse av en konkret situation ger han som ett exempel på en trosbekännelse som belyser hur känslor och politik enligt honom hör ihop. "[...] en statsman tänker på en nästa generation medan en politiker tänker på nästa val (ler)".⁴⁰² Med det menar Gustav att känslor och politik blandas ihop när det beslut som ska fattas är impopulärt.

---

401 IG

402 IG

Även här märker vi att det naturliga för Gustav är att använda många bilder och förstärkande ord, ett omedelbart språk som förmedlar det egna engagemanget. Det här stycket är samtidigt ett exempel på hur beskrivningen av den aktuella konflikten väcker till liv minnen från tidigare situationer som påminner om den aktuella situationen på något sätt. Det som aktualiseras ges i berättelsen formen av en sanning. Beskrivning av handling börjar med andra ord gå hand i hand med beskrivning av sanning.

”Ren politik [...] i sin mest negativa form är ren och skär populism” och ”en statsman tänker på en nästa generation medan en politiker tänker på nästa val” är påståendesatser som jag syftar på med analyskategorin sanning. De är Gustavs trosbekännelser i den mening som kategorin används i den här undersökningen. Jag menar att de är övertygelser och värderingar som hjälper Gustav att orientera sig även i konflikten vid Långviken. ”Populism” är ett laddat uttryck med en negativ värdering som förstärks av orden ”ren och skär” före. ”Statsman” är ett laddat uttryck med en positiv värdering. Jag tolkar det så att Gustav inte vill idka ”ren politik” och vara ”politiker” lika gärna som han vill vara en ”statsman”. Denna tolkning stöder han med sin berättelse om en svår valsituation mellan popularitet och egna värderingar. Där valde han enligt egen utsago bort populariteten. Uttrycket ”gå i ledband” antyder också, att hans val kan ha hängt ihop med ytterligare en trossats som Gustav uttalar senare. Den handlar om individens frihet.

4.3.2.1 Spel som lek och krig

Termerna spel och att spela förekommer ofta då Kevin talar. Dels har de ungefär samma betydelse som lek, men i vissa situationer finns det inbakat också en hel del allvar. Tidvis rör vi oss i närheten av krig. Ett sammanhang där Kevin använder spelmetaforen är när han talar om miljöorganisationernas möjligheter att påverka

beslutsfattandet genom besvär. Då har spelmetaforen karaktär av sport. Kevin beskriver besvärprocessen som ett sent skede för medborgarengagemang: då kan man inte påverka innehållet i beslutet mera utan beslutsfattaren har försprång. För beslutsfattaren räcker det "att bollen går i mål fast det sku ske via övre ribban eller stolpen".⁴⁰³

Genom att lämna in besvär konfronterar Kevin politikerna, som fattar de beslut som miljöorganisationerna besvärar sig över. Rikspolitikern Gustav konstaterar också att "besluter statsrådet att det ska ingå så kommer markägarna att besvära sig, besluter statsrådet att det inte ska ingå så kommer miljöorganisationerna att besvära sig".⁴⁰⁴ Jag tolkar detta så att även Gustav uppfattar besvären som en konfrontation. Men Kevin konfronterar även markägarna med sitt besvär. En av dem ondgör ju sig i pressen över medborgarorganisationerna: "Det är fullständigt fel att någon, som inte själv är sakägare och inte ens vet något om ärendet, har besvärsmätt."⁴⁰⁵ Kevin citerar grundlagen på den punkten: "Ansvar för miljön tillhör alla [...] Alla har rätt att veta [...] delta i beslutsfattandet och besvära sig". Så beskriver han "den heliga trefaldigheten" angående medborgarnas rätt i frågor som angår den gemensamma miljön.⁴⁰⁶ I praktiken är det oftare besvärsmätten än möjligheten att vara med om beredning av beslut som medborgarorganisationerna kan utnyttja, säger han.

Den bild som Kevin tar fram i sammanhanget tolkar jag så att Kevin inte upplever besvärandet som en konfrontation enbart på en rationell nivå. Konfrontationen engagerar hela hans person, ungefär så som en stolpe konfronterar en fotboll. I markägarnas formulering ovan kan samma engagemang och budskapet att konfrontation är någonting negativt, inte positivt, läsas i orden "full-

---

403 IK

404 IG

405 ÅU 17.05.2003

406 IK

ständig fel" och "inte ens vet". I anslutning till sin beskrivning av besvärprocessen säger Gustav att "i det optimala fallet ska det inte alls behöva gå till högsta förvaltningsdomstolen utan man ska kunna [...] komma överens".⁴⁰⁷ Vi har alltså åtminstone tre parter som i fallet Korpo Långviken upplever besvärprocessen som en konfrontation.

Att Kevin tar fram en bild förstärker innehållet i det han säger. På grund av bilden tolkar jag honom så att han verkligen föredrar snygga mål, processer där miljöorganisationerna får påverka redan beredningen, framom besvärandet. Det blir också klart att han fram tills dess är beredd att fortsätta att stå i vägen för bollen vid behov. För honom är konfrontation i det här fallet mera sport än ett problem.

När jag frågar hur extrema miljökonflikterna kan bli använder Kevin ordet inbördeskrig. De mest kända enligt honom är de stora initiativen att bygga vattenbassänger i Lappland, Vuotos och Kollaja. "Där talar inte släktgrenarna med varandra ännu heller", säger han. Och även om han själv poängterar hur kliniskt arbete Natura varit för hans organisation, framkommer också i hans tal både ett känslöengagemang och ett moraliskt engagemang i de frågor som vi diskuterar. Spelet är alltså inte enbart lek eller sport för honom, utan det har i vissa fall även djupare och mera förpliktigande undertoner. Den mest förpliktigande undertonen har redan tangerats i samband med politikens trovärdighet. Kevin beskriver att han och hans medarbetare upplever sin organisation som en del av processen rättstat. Därför upplever de det "som den största kränkningen [...] om politikerna inte orkar lyda lagar som de har gjort åt sig själva, eftersom [...] det liksom tär på kärnan i världsträdet och grunderna i rättsstaten".⁴⁰⁸

---

407 IG

408 IK

4.3.2.2 Forskning

I det följande tar vi in forskarna vars två kunskapsbekännelser inleder hela avhandlingen. Engagerades deras hela person på något sätt i den process som för dem var ett forskningsuppdrag? Jag fäster uppmärksamhet vid de laddade begreppen och förstärkande orden och uttrycken som förmedlar känsla, tro och moraliskt engagemang. Kevin får lov att delta i diskussionen, eftersom han kommenterar samma teman. Nu börjar jag skissa fram trosbekännelserna på ett mera systematiskt sätt.

Jonathan säger att "det finns väl ingen kraft i världen som idag sku få mig att säga att Långviken är den naturtyp som, som det där man säger att den är". Han anser att han har från början kunnat förhålla sig "ganska objektivt till det här fallet" eftersom han enligt sina egna ord har "inga som helst bindningar där". Jag fäster uppmärksamhet vid att han först betonar sitt budskap med bilden "ingen kraft i världen", vilket berättar om hela personens engagemang. Sedan betonar han objektivitet i betydelsen rationellt betraktande. Jonathan får förklara vad han menar:

"Det enda rättesnöret har då varit att se att hej att stämmer dethär? Kan det gå till så här? Att kan man förvränga såpass mycket naturvetenskapliga fakta att man, att man faktiskt kan, kan med gott, med god min göra såna här saker?"⁴⁰⁹

Med "objektiv" verkar Jonathan mena samma som med "inga bindningar". I samband med "bindningar" nämner han att han inte t.ex. har egna markområden vid Långviken. Med "objektiv" hänvisar Jonathan på ett annat ställe till "motbevis i sifferform". Empiriska mätdata är alltså det som "objektiv" i Jonathans tal också kan översättas med.

---

409 IJ

Orden "förvränga" och "god min" ovan förmedlar ändå inte objektiv inställning utan snarare en stark subjektiv åsikt. Jonathan föreställer sig två möjliga resultat. Antingen finns det eller så finns det inte trösklar på vikbotten och ett av alternativen är enligt honom att "förvränga [...] naturvetenskapliga fakta". Den första meningen "det enda rättesnöret har varit att hej stämmer det här?" tillåter ännu både resultatet "det stämmer" och resultatet "det stämmer inte", men redan följande mening berättar oss vilket av alternativen som enligt Jonathans mening måste vara det rätta.

Min tolkning är att Jonathans livsorientering binder honom till fallet även om varken ekonomiska eller administrativa bindningar gör det. Enligt min mening tar det sig uttryck i att han övertar de människors frågeställning som han känner för "och det har ingenting med vetenskap och göra", så som han själv säger. Jag argumenterar för att det har med livsorientering att göra. Jag argumenterar också för att det gäller alla vetenskapsmän, inte bara Jonathan. Exempel på möjliga belägg möter vi senare.

Isak utgår från frågeställningen "representerar Långviken naturtyp 1650?", medan Jonathan utreder frågan "finns det trösklar på vikbotten?". Jag har ingen orsak att tvivla på att inte båda skulle vara skickliga i det de gör. Jag tror att de gör ett noggrant arbete inom varsin frågeställning. Isak säger dessutom att de inom Jonathans frågeställning kommer till samma resultat.

Isak säger att han inte vet om det är medvetet att motpolen "har fått en viss sak att undersöka och konstaterat att det inte stämmer, jag är av samma åsikt, i själva verket, men det har inte alls med den här naturtypen att göra".⁴¹⁰ Med Isaks ord är påpekanden om hur små höjdskillnaderna på botten av viken är "i sig en rätt och riktig kritik, men [...] om inte vi nu klyver hår så har det enligt min mening ingenting med den här saken att göra. [...] Om det här

---

410 En mera utförlig beskrivning av hur Isak kom till sina slutsatser kommer senare i det här kapitlet.

enda ordet [tröskel], om det för den här diskussionen så är det... det är helt missvisande.”⁴¹¹

Isak skulle helst ha sett en vetenskaplig diskussion och en konsensus om kriterierna. Han säger att det är ”hemskt svårt” i sådana här fall att komma till en sådan ”gemensam syn, objektiv syn”. Det beror enligt honom på att ”en mekanism saknas för letandet efter den synen på riktigt”. I stället förs diskussionen i offentligheten. Det enda sättet att komma till en naturvetenskaplig konsensus är enligt Isak ”att söka den tillräckligt breda kunskapen som man sedan sammanfattar”. Diskussionen måste enligt Isak föras i förväg inom vetenskapsvärlden ”eftersom det alltid finns någon som ifrågasätter allting.” Isak säger att han kan ifrågasätta ”vad som helst och till och med ha grunder för det, och ändå leder det ingenstans”. Därför betraktar han den kunskap som de sakkunniga i forskargemenskapen tillsammans har stannat för som den tillförlitliga kunskapen.

Isak talar alltså om objektivitet i betydelsen vetenskaplig konsensus. Hans sätt att använda ordet skiljer sig från Jonathans sätt. Jonathan syftar på bindningar till uppdragsgivaren och på ”bevis i sifferform”. Genom trosbekännelsen ”det finns alltid människor som ifrågasätter allt” får vi tag på det hur viktig forskargemenskapens syn på sanning är för Isak. ”Objektiv” kunde inom Isaks berättelse ersättas med ”intersubjektiv”.

Kevin ser det så att markägarna försökte med en detalj omkullkasta definitionen av hela naturtypen. Han tror att det i praktiken är lättare för någon som haft naturen som fritidsintresse att förstå vad en naturtyp är ”än det är till exempel för någon ingenjör som utgår från att saker och ting ska spjälkas upp i delar”.⁴¹² Satsen ”det är [mindre lätt] för någon ingenjör som utgår från att saker och ting ska spjälkas upp i delar att förstå vad en naturtyp är” är

---

411 II

412 IK

en trosbekännelse. Den övertygar oss om att Kevin ser på naturtyperna på ett organiskt snarare än på ett mekanistiskt sätt. Den kunskap som naturintresset hämtar med sig är i det här fallet mera tillförlitlig i hans ögon än ingengörskunskapen.

Jonathan yttrar en "trosbekännelse" när han säger att han tror att all "vettig syn på omgivningen, den kommer nog hemifrån". En sådan utsaga skulle gå att diskutera rationellt först efter att vi diskuterat oss fram till en definition på "vettig" med Jonathan. Om kunskapen säger han vidare att "människor ute i landsbygden faktiskt har en väldigt stor förståelse för vad dom gör". När han sitter och pratar med "gubbarna" ute "i skogen" och "i fiskebåtarna" så kan han "plötsligt inse att dom inte har någon akademisk examen men dom är väldigt kunniga". Han beskriver deras kunskap som nedärvd. "Och dom förstår sig på dethär med att man ska bara ta av överflödet, inte, inte liksom förstöra. Och det är, det är väldigt vackert", säger Jonathan. Enligt Jonathan är den kunskapen "kanske till och med ett strå vassare" än den akademiska kunskapen. När jag undrar om han är beredd att beskriva landsbygdsbefolkningens kunskap som moralisk svarar han:

"Inte är det enbart moral utan det är också nödtvång. För att under tidigare, under äldre tider, gångna tider, var man ju beroende av, man levde i något slags symbios, där man tog av det överflöd som fanns. När det inte fanns så mycket överflöd så då svalt man."⁴¹³

Kevin hänvisar till Forststyrelsens karta över hela Finland på vägen till rummet där vi sitter. Skalan är 1 : 1 000 000 och han skrattar när han visar att viken "syns ju ända från den". "De tänkte förstås inom miljöförvaltningen att här har vi ett sånhärnt uppenbart mål och de satte det förstås med till förslaget", säger Kevin. Vem som helst som "ens lite" har idkat naturintresse ser enligt honom

”direkt” att ”om inte det där är ett sådant objekt så vad i Finland skulle vara det då”. Förutom ”naturintresse” använder han ordet ”forskningsresultat” om kunskap som han på ett självklart sätt anser som både relevant och tillförlitlig i sammanhanget. Det är hans trobekännelser angående kunskap.

När vi talar om kunskap lyfter alltså Jonathan fram förståelsen av den egna närmiljön som förkroppsligas av gubbarna i fiskebåtar. Kevin lutar mot den erfarenhet som ett naturintresse och läsning av forskningsresultat för med sig. Isak lägger likadan tilltro till den samlade vetenskapliga kunskapen om Östersjön.

Kunskap är inte det pedagogiskt mest tacksamma temat för att presentera begreppen trobekännelser och kunskapsbekännelser. Jag hoppas att det ändå har kommit fram att skillnaden mellan trobekännelser och kunskapsbekännelser är den omedelbara respektive reflekterade stilen. Trobekännelser är omedelbara sanningar, som i det här avsnittet handlar om temat kunskap. Kunskapsbekännelser är reflekterade sanningar. När vi kommer till de reflekterade uttrycken, kommer vi att få se flera sådana, som handlar både om kunskap och om andra teman. De kan även handla om tron. Poängen är att formen i dem är rationell och reflekterande. Inga spår av personligt och subjektivt engagemang syns till. De trobekännelser som jag hittills lyft fram visar hur det i formen bundna subjektiva engagemanget färgar även vårt tal om kunskap. Formen anger vårt förhållande till det som vi säger om innehållet. I vissa fall hävdar formen och innehållet olika saker. Jag argumenterar för att formen i alla fall indikerar vad som är viktigt för talaren och vad som är utbytbar.

Isak säger att EU-direktiven skrivits ”generellt och då har Östersjön glömts bort helt dvs. [...] där finns några helt uppenbara missar”. Man har enligt honom ”inte tagit i beaktande att det finns en insjö av typen Östersjön som måste inrymmas i dem [kriterierna]”. Tillämpar man kriterierna direkt resulterar det enligt

hans mening "just i fall som är väldigt oklara".

"Att människor gör misstag och på den här punkten har man gjort om nu inte ett misstag så åtminstone dels ganska dåligt arbete i alla fall."⁴¹⁴

Isak tror att "den som gjort dessa kriterier aldrig varit längre norr-ut än till Paris, eller Bryssel." Han konstaterar allmänt om "des-sa saker" att "om man inte använder sig av den lokala verkliga sakkunskapen så hamnar man väldigt ofta i situationen att det bara inte fungerar". Även i det här fallet hade man enligt honom "försökt definiera saker och ting väldigt detaljerat och [...] det bara inte fungerade." Det framför han som sin egen åsikt. "Inte kan man jobba på det där sättet."⁴¹⁵

"D.v.s. jag behövde lite tillämpa för om man verkligen går bokstav-ligen enligt EU-kriterierna så finns det inte på hela Östersjöområdet nödvändigtvis ett enda sådant område även om det helt tydligt är meningen [att de ska skyddas]."⁴¹⁶

När jag frågar varför Isak gjorde valet att meningen är viktigare än innehållet i kriterierna svarar han att eftersom kriterierna var delvis "obrukbara". Enligt hans åsikt ska man "inte fastna vid de-taljer om man själv vet bättre vad som gäller". På frågan varför han inte tycker att vi borde vända oss till EU och kräva bättre kriterier i stället, svarar han leende att "det är helt onödigt att försöka föra någonting alls till EU efter att de har gjort någonting. Vi måste ha såpass mycket ryggrad att vi agerar också självständigt. [...] I så-dana här fall där ärendet är det viktiga, det vill säga i det här fallet att vi tittar om det här är en viss naturtyp som ska skyddas så att

---

414 II

415 II

416 II

vi vågar använda vår eget omdöme". Den trosbekännelse som han sammanfattar detta med är: "Att allt som allt blir vi annars ganska dumma."

Isak beskriver hur han inte annars skulle ha "blandat sig i ärendet på något sätt, men när man en gång frågar mig och sen är möjligheterna att jag antingen svarar eller inte svarar så i det fallet använder jag eget omdöme."⁴¹⁷

I det sista stycket av Isaks tal ser vi ett exempel på analyskategorin regel. Den meningen lyder: "Man ska inte fastna vid detaljer om man själv vet bättre vad som gäller". Det finns också en annan trosbekännelse än den som jag redan påpekat, nämligen: "Det är helt onödigt att försöka föra någonting alls till EU efter att de har gjort någonting." Ett exempel på hållningar är satsen: "Vi måste ha såpass mycket ryggrad att vi agerar också självständigt."

När jag frågar Isak hur mycket formuleringen av kriterierna har påverkat det hur lång Korpo Långviken-processen har blivit svarar han att "väldigt mycket". Om det inte finns entydiga kriterier så lämnar det "alltid" sånt som kan "diskuteras och insisteras", menar Isak. "Att det är ju den där grunden."⁴¹⁸

Isak säger att "var och en av oss är en människa i de här ärendena". Därför borde man enligt honom komma till en situation där de personliga känslorna och åsikterna formas till en gemensam hållning. "Om man ger samma tyngd åt alla kommer vi aldrig någon vart, de här processerna tar länge och efteråt är den där situationen fortfarande oklar", menar han.

I dagens läge vilar arbetet enligt hans beskrivning ändå "hemskt mycket" på individer eller små grupper som ofta inte har tillräckligt med tid. "Det är jätte bråttom att få färdigt ett arbete till en viss deadline, sedan diskuterar man det de följande fem åren. Hellre skulle man ha arbetat i lugn och ro fast några år med tillräckliga

---

417 II

418 II

resurser och sedan diskuterat det ett år efteråt”.⁴¹⁹ Isak säger att det tar länge att övertyga människor med tilläggsbevis.

Isak menar att det stora problemet är att forskningen i Finland är så splittrad. ”Alla har sina egna tidtabeller, sin egen takt, alla gör självständigt arbete... det finns ingen som samlar det hela och säger att nu löser vi det här. [...] Och ingen har, även om det handlar om verkligen viktiga saker så har man inte möjligheter att göra ett gott jobb.”

Jonathan ser Långviken-processen som en ”maktkamp mellan allt och alla”. Myndigheterna ”måste agera myndighet” och ville ”ha sin auktoritet intakt oavsett hur det [...] görs”, säger Jonathan. Forskarna igen är enligt Jonathan ”väl inte dom som ger sig i första hand utan är beredda att slåss ganska länge”. Jonathan menar att det är sakerna som borde slåss. På den punkten ser han en skillnad mellan den nordiska forskarvärlden och den anglikanska. ”I den anglikanska forskarvärlden så är det ju [...] sakerna som slåss men vi har så små kretsar här oppe i Norden att det är nog väldigt mycket [...] personliga saker som ligger i fatet.”

När jag frågar Jonathan om han ser ett system inom den vetenskapliga forskningsvärlden där Långviken-frågan kunde lösas nämner han en disputation. ”Att man sku verkligen då göra ett stort undersökningsarbete av Korpo Långviken, att man då verkligen sku göra en stringent definition av den här naturtypen och sen då helt enkelt ha ett team som sku bedöma det här. Som absolut aldrig sku ha sett ens skärgården innan, aldrig haft nånting och göra med befolkningen och motsvarandevis med myndigheterna.” Det kan tolkas som den ”mekanism” för sökandet av vetenskaplig konsensus som även Isak efterlyser. En annan sak som Isak efterlyser är mera tid:

”Närmast är det fråga om otålighet. Man vill att alla saker avgörs nu

genast även om det inte går på det sättet och det där... den här världen är så fruktansvärt snabb att vissa saker, ju svårare en sak är desto mera måste man fundera och tänka på det. Och till det finns det inte tålmod just hos någon mera. Allt måste avgöras nu."⁴²⁰

I båda forskarnas tal är det tydligt att de är engagerade i sitt arbete. Graden av formuleringar som jag menar att anger detta varierar. Gradskillnader finns inte bara inom intervjun utan också mellan personer. Jonathans berättelse har en starkare prägel av omedelbart tal än Isaks. De två olika kontexterna kring öppningscitaten i början av boken börjar visa sig. Det syns t.ex. vilka människogrupper de olika forskarna känner släktskap med; vems kunskap de litar på och varför.

4.3.3 Trosbekännelser: exemplet marknadsekonomi

Den här gruppen består av aktörer på riksnivå. Två av dem uttalar sig om liberalism och marknadsekonomi. De är Gustav och Kevin. Dessa teman har anknytningspunkter både till markägande och naturskydd, vilka står i centrum av Korpo Långviken-konflikten. Jag menar att det också är av intresse vilka teman intervjupersonerna upplever som viktiga. Exemplet att forskning engagerade främst Isak och Jonathan, i viss mån Kevin, berättar mycket om dem som personer. De är vana vid att orientera sig i livet genom sådana frågeställningar. Samma sak kommer fram i det att diskussionen om marknadsekonomi i huvudsak förs av Gustav och Kevin. Jag har rubricerat det här avsnittet med orden "trosbekännelser om marknadsekonomi". Det beror på att speciellt Gustav här tar till ett språk som beskriver abstrakta relationers värld, för att låna terminologi från funktionell grammatik. Det betyder att det finns flera påståendesatser i den här texten som beskriver tillstånd. I min

kategorisering kallas de sanningar och delar i fyra undergrupper: trosbekännelser, kunskapsbekännelser, hållningar och regler. Eftersom jag här fortfarande återger sådana sätt att tala som jag har klassificerat som omedelbara, är det främst trosbekännelserna som jag fäster uppmärksamhet vid i det här materialet. De dynamiska verben som beskriver handling och som hittills dominerat texten om riksaktörernas omedelbara sätt att tala, följer med oss en bit, speciellt när det är Kevin som talar.

Gustav säger att även om hans "världsåskådning är borgerlig, så är den väldigt liberal". Den utgår enligt honom "naturligtvis i första hand från [...] att individen är det viktiga". Den är "till sin ekonomiska karaktär" sådan att han säger sig tro på "en marknadsekonomi", men inte "på ett samhälle som saknar regler". Enligt Gustav kan man gå så långt "i att understryka en individs rätt tills den inkräktar på en annan individs [...] rättighet". Utmaningen blir enligt honom att göra bedömningen när väggen kommer emot.

"Individen är det viktiga" och "jag tror på en marknadsekonomi men jag tror inte på ett samhälle som saknar regler" uttrycker det som talaren tror eller litar på. Därför kategoriserar jag dem som trosbekännelser, även om de inte betecknas av de fyra språkliga kännetecknen: laddade uttryck, förstärkande och uppmjukande ord eller bilder. Den mening som börjar med orden "man kan gå så långt" är en regel. Gustav framställer inte det som sin egen eller sin referensgrupps hållning utan som en norm som gäller alla.

Gustav säger också att "om man tror att lyckan är större om man helt med politiska beslut skulle avskaffa marknadskrafterna så tror man definitivt fel". Han säger att han "tror aldrig och om du tittar efter" så blir det klart att "där man har grunda företag med politiska beslut och [...] där företagen drivs på annat sätt än enligt marknadsekonomiska principer så har det alltid gått dåligt." Han talar om "det välstånd som merparten av människor ändå vill ha"⁴²¹

---

421 IG

och om hur konkurrensen företag emellan är en förutsättning för att "inte du och jag som konsumenter ska utnyttjas". Konkurrensen är enligt honom också en viktig "drivfjäder för innovativa lösningar". Han tycker inte att det är "ett etiskt problem" för honom om ett företag hittar på ett sätt att använda bara hälften av den energi som andra gör i sina processer och de övriga företagen inte kan "hånga med i den processen". Därmed har de också "förverkat sin rätt att fungera", säger han, för mindre energiförbrukning "ligger faktiskt i [...] vårt intresse".

Nästan alla meningar i det som jag hittills återgivit av Gustavs tal innehåller en trosbekännelse. De satserna är konstaterande och innehåller antingen förstärkande ord, laddade begrepp, tro, moralisk medvetenhet, känsla eller tillit. Det blir klart hur van Gustav är att formulera sina övertygelser. Det politiska talet visar sig i det här sammanhanget som mycket omedelbart och fullt av det som jag syftar på med analyskategorin sanningar. Med andra ord förmedlar det politiska talet mycket känslor och värderingar i påståendeform. I följande stycke blir dessa påståenden dessutom öppet normativa. De blir regler.

Gustav säger att "företagens främsta uppgift är att se till att företagen går med vinst". I ett annat sammanhang säger han att "respekten för att [...] våra barn och barnbarn också ska kunna njuta av ren och orörd natur är nödvändig och borde omfattas av inte bara alla människor utan också företagen". Han anser att naturen ska skyddas också för naturens egen skull, men han tror att "det är viktigt när det gäller [...] mänsklig aktivitet att alltid få in en egoistisk motivering". Enligt honom gör det saken enklare att säga att "jag vill att mina barn och barnbarn också ska kunna uppleva en ren natur än att säga att vi gör det bara för naturens skull". Gustav anser att det hör ihop med ett borgerligt tänkande att privatägande anses som "en god sak". Inom partipolitiken noterar han att det finns miljövänliga människor som talar varmt

för Natura och att det i huvudsak på landsbygden finns människor som "absolut motsätter sig alla inskränkningar [i den privata äganderätten] i varje form".

Den intervjuperson som i den här gruppen ställer sig kritiskt till de tankegångar rikspolitikern Gustav tror på är Kevin, representanten för miljöorganisationerna. Han hänvisar till hur man i de nordiska länderna länge har ansett att staten kan styra användningen av privategendom, men hur det tänkandet i våra tider har fått träda tillbaka. För honom känns det "som om hela tidevarvet skulle ha ändrat fokus från allmänintresse till sökandet av egenintresse". Kevin sammanfattar det i en trosbekännelse: "Alla vill ha allt nu till mig här genast och uttryckligen till mig och pengar och omedelbar behovstillfredsställelse".⁴²² Det här är lika mycket av en trosbekännelse som Gustavs motsatta formulering att det alltid är viktigt att sätta in en egoistisk motivering. Kevin ser utvecklingen som "flytt av idéhistoriska [...] till syvende och sist säkert även ekonomihistoriska kontinentalplattor". T.ex. Natura representerade enligt honom ännu ett "välfärdsstatens projekt" medan han ser Metso (skyddsprogrammet för skogar i södra Finland) som "en ikon av den nyliberalistiska tiden", hemmahörande i "konkurrensstatens paradig".

Där Gustav utgår från individen, efterlyser Kevin en större fokusering på en gemenskap, som enligt honom borde förstås som både global och intergenerationell. Kevin ser nyliberalismen som "ett störningstillstånd" och tror att det handlar "bara om det hur mycket skada den hinner åstadkomma innan motreaktionerna hinner komma". När missförhållanden blir tillräckligt "grälla" och när de "börjar hota även för många människor i medelklassen" kommer det att uppstå motståndsrörelser, säger Kevin. Han tror att han kanske lever så länge att han ännu hinner se den förändringen. "De har förstås hemskt starka krafter i världspolitiken",

---

422 IK

säger Kevin, "när de har fått [...] länderna i skattekonkurrens med varandra". EU kunde enligt Kevin vara en regleringsmekanism för nyliberalism, "en extrem agent som till och med kan påverka WTO", säger han. Han roas av tanken eftersom EU samtidigt är en skapelse av nyliberalt tänkande.

I Finland pågår enligt honom en process där finansministeriet och arbets- och näringsministeriet försöker få alla andra ministerierna under sig. Enligt Kevin är syftet att "maximera den här kapitalistiska marknadsekonomins [...] övertag så att ekonomins seger över politiken skulle sedan vara fullkomlig [...] även inom administrationen". Känslan som förmedlas genom de små orden som "störningstillstånd", "skada", "grälla", "hota" samt de små förstärkande orden "hemskt starka", "extrem agent", "alla andra" och "maximera" förmedlar hur (negativt) Kevin förhåller sig till det som han talar om.

Intressant är hur både Gustav och Kevin medvetet hänvisar till arvet från upplysningstiden och hur deras ståndpunkter är diametralt motsatta då det kommer till individualism och synen på egoism men liknar varandra då det kommer till synen på kunskap. Båda högaktar vetenskaplig kunskap och utgår från att den hela tiden förnyas. Kevin påpekar att det är ett faktum som den offentliga diskussionen inte verkar förstå. Gustav säger att "det som gör miljöpolitik så ytterst svårt är, att det kommer hela tiden ny kunskap". Kevin ser också skillnader i förhållningssättet till den naturvetenskapliga kunskapen mellan sin organisation och de politiska organisationerna. Han säger småleende att han och de andra miljöaktiva ibland får "själsliga traumor" av att se hur politikerna hanterar den vetenskapliga informationen. "När man bevisar åt dem att någonting är nu på det här sättet [...] så varför i helsike gör de där dummerjösarna ännu kompromisser och annat att de inte gör så som (skratt) man vet att man ska göra."⁴²³

4.3.3.1 De religiösa trosbekännelserna

På det filosofiska planet tar Kevin avstånd från "liberalismens grundtanke" att världen mår bäst av att "individer och grupper försöker maximera sina intressen". Han tror inte att "därav föds ett samspel som resulterar i den största möjliga nyttan". "Inte är vår uppgift här att försöka samla så mycket inlevelser och pengar och makt och annat till oss själva", säger han och kallar sig skrat-tande "mera gammalmodig på det sättet". Det spårar han tillbaka till "det lutherska arvet". Han beskriver att "till skillnad från kalvinisterna" har vi "här i våra trakter alltid" påmint om att "inte är den yttersta meningen med människan ändå att göra pengar med alla medel". Hellre ska människan sträva efter ett gott liv, menar Kevin.

Kevin skrattar att "ett problem med den lutherska traditionen har varit att tyngdpunkterna mellan bruka och vårda (skratt) alltid lite varierat beroende på tid och plats och de sociala konventionerna". Han anser ändå att man "utan vidare hittar mycket ingredienser till nyliberalismens kritik där". Redan utgångspunkten, "att det finns en annan framtid och att människan kan agera även utgående från tidlösa värden", är enligt honom en ganska "revolutionerande grundsyn som går starkt emot tidsandan". Den lutherska kulturen utgår från mera långsiktigt agerande, säger Kevin.

Det här är kanske det lämpligaste stället att notera vilka likheter analyskategorin trosbekännelser har med trosbekännelser i vedertagen betydelse. Vissa av Kevins satskonstruktioner som jag kategoriserar som trosbekännelser har ett religiöst innehåll. Det gör det lättare att jämföra dessa satser med satser som ingår i de trosbekännelser som används när tron uttrycks inom gudstjänstens ram. Jag menar att Kevins språkbruk ovan är religiöst. Eftersom uttalanden sitter i en kontext som är lättare att uppfatta som politiskt än religiöst jämför vi ändå Kevins trosbekännelser med ett

exempel som med säkerhet hör till "den religiösa sektorn". Vi tar en kort bibeltext som exempel på trosbekännelser i vedertagen mening.

Enligt berättelsen i Luk. 10:8-9 är det Jesus som sänder ut "de sjuttiotvå" med orden: "Och när ni kommer till en stad som välkomnar er, ät det som sätts fram åt er. Bota de sjuka i den staden och säg till dem: 'Guds rike har kommit er nära'."

Enligt den analys som jag tillämpar i den här undersökningen är "kommer" i första satsen en materiell process, alltså en beskrivning av handling. Den har aktiv form, vi vet att de som "kommer" är de 72 lärjungarna som Jesus talar till. "Välkomnar" är en verbal process också i aktiv. De som utför den handlingen är "stadens" invånare. "Ät" och "bota" är uppmaningar till handlingar som ändrar på den fysiska verkligheten. De beskriver alltså också materiella processer. Sedan kommer en uppmaning till en verbal process: "säg till dem". Till sist kommer trosbekännelsen: "Guds rike har kommit er nära".

Meningen "Guds rike har kommit er nära" har formen av en slagkraftig påståendesats och den kommer som en avslutning på en beskrivning av konkret handling. Den innehåller en metafor Guds rike, där begrepp från två världar kombineras: Gud som är ett osynligt begrepp och rike som är en fysisk förvaltningsenhet. "Har kommit" beskriver tillstånd genom att verbet är i perfektform. Versionen "Guds rike är nära", som är ännu mera statisk, används gärna inom det religiösa livet ännu i våra dagar.

Funktionen av meningen i berättelsen är precis den som jag är ute efter när jag söker trosbekännelser, satser som kan fungera livsorienterande i intervjupersonernas liv. Trosbekännelser som jag söker är oberoende av om intervjupersonerna tolkar sitt liv i religiösa termer eller inte. De har formen av en slagkraftig påståendesats. De sammanfattar hur saker och ting förhåller sig. De har en omedelbar stil som i exempelfallet består av metaforen "Guds rike".

Trosbekännelserna är talarens uttryck för hur han eller hon på abstrakta relationers plan tolkar det som sker i livet i materiella och fysiska termer. Min tolkning av detta korta bibelställe är att gästfriheten, åttandet tillsammans och botandet av sjuka är handlingar som konstituerar betydelsen av orden "Guds rike har kommit nära" för dem som är delaktiga i de handlingarna. Det är genom handlingarna som "staden" (och alla andra som blir delaktiga i dessa slags handlingar senare i historien) förstår vad trosbekännelsen "Guds rike har kommit nära" betyder.

Kevin översätter på samma sätt trosbekännelserna i sitt "lutherska arv" till en medborgaraktivism vars mål är att ändra på den fysiska verkligheten. Ett exempel på sådana förändringar är att staten skulle styra marknadskrafterna på ett kraftigare sätt. Följderna skulle vara materiella. Kevin vill att staten förvaltas på ett annat sätt än vad Gustav vill. Det goda livet som människan enligt Kevin ska sträva efter innebär att staten ska begränsa individens frihet för naturens skull. Grunden är trosbekännelsen "inte är vår uppgift här att försöka samla så mycket inlevelser och pengar och makt och annat till oss själva".

Gustav värdesätter individens frihet högt och ger flera exempel på misslyckad statsstyrning i sina trosbekännelser. Gustavs strävanden att ändra på den fysiska verkligheten (hans politiska strävanden) grundar sig alltså också på hans trosbekännelser. De har inte ett religiöst innehåll, men ett av dem har precis samma form som den första raden i apostoliska trosbekännelsen: "Jag tror på marknadsekonomi". Med det säger jag ingenting om Gustavs förhållande till Gud. Däremot påstår jag att Gustavs trosbekännelse "jag tror på marknadsekonomi" fungerar på samma sätt gentemot Gustavs beskrivningar av vad som ska ske i den fysiska verkligheten som Kevins trosbekännelse "inte är vår uppgift här att försöka samla så mycket inlevelser och pengar och makt och annat till oss själva" fungerar gentemot Kevins beskrivningar av

vad som ska ske i den fysiska verkligheten.

I bibelcitatet sitter trosbekännelsen också ihop med uppmaningar: ät och bota. De beskriver Jesu vilja: så här vill han att tron på Guds rike ändrar på den fysiska verkligheten. Det som jag försöker lyfta fram ur materialet är beskrivningar på dessa tre nivåer: trons, viljans och handlingens. Berättelserna av konkret handling kan ses som uttryck för vad som någon har velat. Denna vilja uttalas ofta också som norm (hållning eller regler, klädd i påståendeform eller som direkt uppmaning) och den har sin grund i vad talaren tror på. De analyskategorier som används här är alltså handling och händelse, hållning och regel samt trosbekännelse.

Det finns inga garantier för att det som en människa uttalar som en trosbekännelse eller en norm verkligen leder till handling i hans eller hennes liv. Det som kan ge en fingervisning om detta är de beskrivningar av handling som är närvarande i samma berättelse. Om beskrivningarna av handling får de uttalade normerna och trosbekännelserna att verka meningsfulla kan trosbekännelserna och normerna uppfattas som giltiga i berättarens liv. Bekräftas sådana beskrivningar av andra talare så ökar trovärdigheten ytterligare. Det mest övertygande är naturligtvis att själv få ta del av handlingar som får talarens trosbekännelser och normer att låta meningsfulla.

Innehållet i trosbekännelserna visar sig variera från konventionellt till mindre konventionellt – från Gud till marknadsekonomi i det här materialet. Trosbekännelser är utsagor som talaren har behov av att betona. I vissa fall kan det handla om tidigare självklarheter som plötsligt blivit hotade. De kanske engagerar och inspirerar talaren, är någonting som hon önskar. Åtminstone kan man säga att människan bryr sig om dessa saker. Detta innehåll, dessa teman, är viktiga för talarens livsorientering. Vi ska avsluta kapitlet om det omedelbara talet i Korpo Långviken -fallet med att se på de trosbekännelser och normer som kommer fram när riks-

aktörerna talar om natur och om sig själva i förhållande till andra människor samt på sina ställen även till Gud.

4.3.3.2 Naturetik

Gustav säger att "du får inte belasta miljön mera än vad den tål, du får inte förstöra den så att den inte kan reparera sig". Därför har han "personligen [...] betydligt svårare med [...] sånt som inte kan återskapas. Skog växer och [...] det går att odla växter [...] men berg växer väldigt långsamt", beskriver han. Gustav öppnar alltså med en regel ("du får inte förstöra den [miljön] så att den inte kan reparera sig") och går över till en personlig trosbekännelse ("berg växer väldigt långsamt", påståendesats med en metafor och ett förstärkande ord) när han förklarar sin regel. I ljuset av dessa omedelbara uttalanden präglas Gustavs naturetik av tanken på det oåterkalleliga. Det är för honom sannolikt gränsen där han senast engageras moraliskt i förhållande till naturen till den grad att han börjar handla.

Temat i Isaks tal om natur är att vi är en del av naturen och den är större än oss. Det som binder oss moraliskt är inte naturen utan de andra människorna. Naturen lider inte av naturförstöringen, menar Isak, men det gör människorna. Trosbekännelser som uttrycker detta är "om den [naturen] beslutar att gå åt något håll så kan vi inte påverka det så mycket", "jo vi har ju kommit därifrån [naturen] och dit går vi så förstås", "naturen lider inte och inte har den såna känslor tycker jag att nog är det människan som är utgångspunkten" och "jag lever ju ett människoliv". Med andra ord antar jag att Isak engageras moraliskt senast när han ser en medmänniska lida för naturförändringarnas skull.

Jonathan beskriver naturen med krassa termer. "Det är liksom att döda och överleva och den starkare överlever och den svagare går under. Det är tyvärr så." Han framhåller att ekosystem lever

enligt sina egna lagar. "Går man och rotar i dom lagarna, och stör dom lagarna, så då hamnar man i situationer som just såna här obalanser som till exempel jag nämnde sälpopulationen." Viss slags naturskydd stör ur hans synvinkel ekosystemens lagar, medan "landsortsbefolkningen har ju det där [...] ingrott i sig, att du tar inte mer än det där resurserna tål".

På frågan om vad Jonathan uppfattar som sitt moraliska ansvar gentemot naturen svarar han: "Det är att försöka föra den traditionen vidare som jag känner för. D.v.s. respekten för, för det där naturen och dom människor som bor där. Det tror jag är det viktigaste." Även i den här berättelsen visar sig naturen som större än människan. Jonathan beskriver naturen med hjälp av dystrare termer än Isak. Samtidigt framställer han naturen och människan som mera jämbördiga än Isak. I Isaks beskrivning blir människan ensam basen för moralen. Av berättelsen att döma förpliktas Jonathan av hänsyn till både naturen och människan.

Enligt Kevin är människan en del av "det finska kulturlandskapet". Det är också en självklar utgångspunkt för Kevin att man inte kan skydda naturen utan "en förmedlarart" som människan. Lika självklart är det för honom att det hela inte finns till för människan. Han påpekar att andra arter som fåglar har funnits i tiotals miljoner år. Han använder orden "egenvärde" och "odelbara och ofrånkomliga grundrättigheter" när han ger uttryck för det som han anser vara normativt. Han räknar med att "livet, naturen, arterna, naturtyperna, [...] även människorna har [...] odelbara och [...] ofrånkomliga grundrättigheter". I naturskyddsverksamheten betyder det att människans verksamhet i vissa fall kan begränsas. Det som för honom är den "mest fundamentala grejen" är att "bevara den där livets kedja, kedja liksom fungerande". Människan har en central ställning även inom Kevins naturetik. Samtidigt är han den enda som framställer det så att människan borde ta hänsyn till naturen också för naturens skull och inte bara för sin egen.

Av intervjupersonerna är han den som starkast håller framme naturens synvinkel.

Jag presenterar här mycket korta sammanfattningar av riksaktörernas naturetik. Jag har sammanställt avsnitten med hjälp av vissa trosbekännelser och normer i intervjupersonernas berättelser. Det finns också andra uttalanden som berör natur men som inte fick plats i den här framställningen. Det som jag med dessa korta referat vill framföra är hur trosbekännelser och normer kan användas i analysen av talarens etiska ståndpunkt, när de kopplas ihop med berättarens beskrivningar av dennas handling.

En brännande etisk fråga i Korpo Långviken-konflikten är hur mycket människans handling kan och ska begränsas för naturens skull. På basis av det här materialet kan vi tänka oss att Gustavs position i den frågan skulle vara att människans agerande ska begränsas senast vid det skedet då hennes verksamhet hotar få oåterkalleliga följder för naturvärden. Isak skulle argumentera för att det är bättre också för befolkningen vid viken att naturen mår bra. Jonathan skulle försvara lokalbefolkningens rätt att ta det moraliska ansvaret för han litat på att det är bäst även för naturen. Kevin är den som på basis av det här materialet klarast skulle inta naturens synvinkel. Med andra ord står intervjupersonerna på olika ställen på skalan "begränsa – låt bli att begränsa människans inverkan för naturens skull". De har också olika sätt att närma sig hela frågeställningen.

På basis av de beskrivningar som jag har sett av dessa aktörers handlingar har var och en av dem i den konkreta frågan Korpo Långviken handlat enligt sin egen naturetik. Deras trosbekännelser och normer angående naturen ligger i linje med beskrivningar av deras handling i en viss specifik miljökonflikt. Därför uppfattar jag som lyssnare var och en av dessa beskrivningar som autentisk.

Utmärkande för miljökonflikter som Korpo Långviken eller Högsåra vindkraftverk är att den moraliska frågan "hur mycket

kan och ska människans handling begränsas vid Långviken / på Högsåra för naturens skull?" aldrig diskuteras uttalat i offentligheten. Ändå visar innehållet i de deltagares natursyner som jag redogör för här att parterna bär med sig till konfliktsituationen den naturetik som för dem är normativ. Konflikten är mycket moralisk till sin natur.

Det skulle finnas mycket material för en mera ingående diskussion om moralen i konflikterna. I stället uttrycks deltagarnas moraliska ståndpunkt direkt i handling: dels i materiella processer, dels i verbala. Exempel på materiella processer är att låta göra en miniatyrmodell av trä av Långvikens botten för att demonstrera åt politiker att det inte finns trösclar på botten. Exempel på verbala processer är debattinläggen i tidningar, talturerna på offentliga tillställningar och framställandet av besvär till juridiska domstolar.

Det som här uttrycks som trosbekännelser och normer som har med talarnas naturetik att göra får i offentligheten, i massmedier, ge vika för en eldfängd diskussion om vem som får bestämma. Sätten att tala i en sådan diskussion ser jag som konkreta handlingar i en kamp som handlar om makt. Sådana sätt att tala ger uttryck för det slags engagemang som jag i den här avhandlingen kallar politiskt. Det engagemanget har som syfte att ändra på någonting hos andra människor.

Så som jag har försökt visa genom citaten ur intervjuerna är engagemanget lågmält och begrundande i de avsnitt där talarnas natursyner kommer fram. Det engagemanget kallar jag existentiellt. Med sådana sätt att tala som uttrycker existentiellt engagemang kommer man inte så långt i en maktkamp. Däremot ser jag att sådana sätt att tala kunde ta deltagarna längre i inbördes förståelse angående själva oenigheterna än vad sätten att tala inom en maktkamp gör.

Vad jag försöker påpeka som en viktig faktor ur samhällsdiskussionens synvinkel är att förkärleken för vissa sätt att tala som är

naturliga i mediedebatten gör att en del innehåll som är av centralt värde för förståelsen av själva konflikten utesluts från det offentliga rummet.

Intresset av att i offentligheten föra en politisk diskussion hellre än en moralisk ser jag som en tendens både hos medier och hos deltagarna i de konflikter som jag har studerat. Som exempel kan användas många av de inlägg som allmänheten skriver i tidningarna och som beskrivs i början av kapitel 3. Som forskare i livsåskådningar är jag enligt intervjupersonernas reaktioner i många fall den första som initierar diskussionen om naturetik i konfliktsammanhanget. Samtidigt antyder intervjupersonerna att de moraliska frågeställningarna är mycket relevanta för själva konflikten. Vissa intervjupersoner uttrycker direkt tacksamhet för att äntligen få vädra dem.

Det är också lättare att diskutera dessa frågor med utomstående. Det är mera krävande när diskussionen förs mellan parterna i en konflikt. Det att parterna i en konflikt diskuterar sitt existentiella engagemang kräver också mera än att de diskuterar sitt politiska engagemang. I kapitel 6 argumenterar jag att det här har med användningen av första och tredje person som satsernas subjekt att göra. Att diskutera sin egen moral är svårare än att diskutera andras. För att diskussionen om det existentiella engagemanget ska hållas moralisk och inte bli moralistisk (vilket jag ser som ett annat uttryck för tredje personens perspektiv på moral) krävs självdisciplin. Det krävs både då det kommer till det egna sättet att tala och då det kommer till att emotionellt uthärda det faktum att andra inte delar ens egen övertygelse.

Jag frågar mig om massmedierna kunde fungera som ett offentligt utrymme också för den diskussion som uttrycker det existentiella engagemanget. Så som det är nu uttrycker de offentliga diskussionerna om miljökonflikter enligt min tolkning det politiska engagemanget. Det första som skulle krävas för att en diskussion

om det existentiella engagemanget kunde ta plats vore att journalisterna reflekterade över sina egna omedelbara beskrivningar av konflikten. I en beskrivning som innehåller journalistens bilder, värdeord, understrykningar och garderingar kan journalistens livsorientering färga intervjupersonens utsaga. I så fall går det som är viktigt för intervjupersonens livshållning och moral förlorat. Uppgiften att låta intervjupersonens existentiella engagemang synas i stället för att låta det egna (politiska) engagemanget färga intervjupersonernas utsagor är ändå inte någon omöjlig uppgift.

Det som jag ställer mig mera tvekande till är att det politiska engagemanget med stor sannolikhet fortfarande skulle vara starkt i debattinläggen. Moraliska diskussioner gäller sådant som är genuint viktigt för deltagarna. Deltagare i en moralisk diskussion blir nödgade att visa en sårbar sida av sig själva. Inom rum där den moraliska diskussionen förs borde den sårbarheten respekteras. Risken att sårbarheten utnyttjas är stor i ett rum som används också för kampsyften.

Å andra sidan finns det alltid även deltagare med mod, som vet att det är möjligt att bli sårad i en kamp. De visar sitt existentiella engagemang offentligt i alla fall, med risk för att bli ironiserade, överbevisade i rationella termer, beskyllda för något eller förbigångna på något annat sätt.

4.3.3.3 Talarens självuppfattning och andlighet

I underkapitlet om riksaktörernas omedelbara sätt att tala har jag först presenterat intervjupersonernas konkreta berättelser av handling i Korpo Långviken -konflikten. Genom konkreta berättelser av handling i annan tid och andra rum (exemplet forskning) har vi närmat oss det som intervjupersonerna framställer vara tidlöst sant. Analysens fokus har flyttat från dynamiska verb till statiska. Berättelser av konkret handling har bytts ut mot påståendesatser

som beskriver relationer mellan saker och ting. Den omedelbara formen av dessa påståendesatser kallar jag trosbekännelser. Jag har exemplifierat analyskategorin trosbekännelser med hjälp av diskussionen om marknadsekonomi. I det föregående har vi sett hur trosbekännelser och de normativa påståendesatserna, hållningar och regler, kan användas i en analys av talarnas naturetik. Jag har påpekat hur länkandet av intervjupersonernas trosbekännelser och normer till intervjupersonernas beskrivningar av handling påverkar lyssnarens uppfattning om trosbekännelsernas giltighet. Genom att synliggöra dessa nivåer har jag försökt visa hur på sätt intervjupersonerna har närvarit i Långviken-konflikten som moraliska personer. Till sist har jag anknytit intervjupersonerna till varandra och till det övriga samhället genom de handlingar som sker inom offentlig debatt. Då har jag koncentrerat analysen på sätten att tala.

I det avsnitt som återstår berättar intervjupersonerna på omedelbara sätt om sig själva och sin relation till andra människor, möjligtvis även till Gud. Det här är identitetens nivå. Hela skildringen av de omedelbara uttrycken i Korpo Långviken-konflikten började med lokala aktörers skildringar av den nivån. Beskrivningarna visar hur olika varandra intervjupersonerna är i riksaktörernas grupp, men också på vilka punkter de liknar varandra. Skillnaderna har mycket att göra med den ram inom vilken intervjupersonerna arbetar, lever och verkar.

Skillnaderna kan i en viss grad betraktas som uttryck för en sektorisering som är typisk för det senmoderna samhället. Ramen är enhetligare vid Långviken i Korpo än den är på riksnivå. Lokalsamhället är inte lika sektoriserat som stadsmiljön. Därför finns det flera förenande drag i de lokala aktörernas berättelser om sin identitet än i riksaktörernas berättelser. Samtidigt finns det i vår kultur drag som trots olika inramningar av livet förenar riksaktörerna i konflikten. I den här gruppen blir det även möjligt att få syn på

vissa av dem.

Gustav berättar hur ensamt arbete en rikspolitikers jobb kan vara. "Det är ganska få som du riktigt, riktigt kan resonera med", säger han. Sådana människor som man kan "ventilera frågor" med beskriver han med orden "biktfädrar och -mödrar". Sin medarbetarstab beskriver han som "oerhört viktig just i den här typens frågor", likväl kollegerna i riksdagsgruppen. För att klara av den psykiska stressen "gäller det nog att försöka ha ordning och balans på sitt eget liv. [...] Jag tror att det fungerar så att jag kan överföra den psykiska stressen [...] och tröttheten till en fysisk sådan och [...] då sover jag också gott", säger Gustav. Under långa skidturer kan problem lösas utan att man tänker på dem, beskriver han.

Den politiska sektorn visar sig ganska isolerad i samhället om man betraktar den inifrån den identitet som den politiska aktören Gustav beskriver. Tidstypiska livsvillkor som kan kännas igen även inom andra sektorer är långa arbetsdagar och idrott som motvikt till psykisk stress.

Jonathan säger att han inte är religiös. "Jag tror att [...] allting sker på det sättet, om du vill kalla det slumpmässighet". Enligt honom är det "ett system som helt enkelt börjar [...] och slutar [...] i ett svart hål nånstans". Han tror "att vi sku önska att det sku finnas nånting när man drar sista gången skinnet för ögonen, men [...] det tror jag att det inte gör." Det som blir kvar av människan efter döden är enligt Jonathan minnet av henne. Vissa människor minns man längre än andra, säger Jonathan. "Vissa för att dom var rysligt elaka som Hitler, och andra för att dom gjorde mycket gott. Och sen gemene man så kanske man minns i tre generationer, så länge som nån ids gå till kyrkogården och sköta om att stenen finns där och så vidare".⁴²⁴

När jag frågar vad som ger livet mening skrattar Jonathan att ibland har det stor mening och ibland ingen mening alls. Enligt

⁴²⁴ IJ

honom beror det "lite på väder och vind [...] hur man förhåller sig till dagarna och tiden som går". "Men det är klart att ju äldre man blir, desto mera funderar man ju på det, det är klart", säger Jonathan. Enligt Jonathan är det andra människor som gör livet betydelsefullt. Förutom kontakten till naturen är det familj, vänner och arbetskamrater som får honom att resa sig på morgnarna, också i svåra livssituationer.

"Det är klart det jo. Sku du sitta ensam på en holmstrand sku det va ganska tråkigt. Det är helt klart men att det sköna i livet är ju att man kan välja också, man kan ibland välja att sitta ensam på en holmstrand och detdär, fundera över, över detdär varandet men sen kan man också välja att ibland inte göra det. Och det är ju liksom, nog är ju liksom ens vänner och dethär nätverk i livet, nog är det ju viktigt. Det är ju alldeles klart."⁴²⁵

I Jonathans liv kan ensamheten väljas bort vid behov. Det verkar finnas mera rum i Jonathans än i Gustavs liv för andra människor, från olika sektorer i livet. Arbetet definierar inte heller hela berättelsen på samma sätt som i Gustavs fall. Jonathans beskrivningar av meningen med livet och av livet efter döden liknar hans beskrivningar av naturen. Slumpen och systemtänkandet kommer fram även här. Måttet för evigheten är andra människors minne. Jonathans verklighet är materiell. Naturen och medmänniskorna är i hans beskrivning tillvarons mest positiva element.

Kevin skrattar att hur mycket han än har försökt slippa sin "hem, religion, fosterland" -fostran så finns den "ändå där alltid bakom". Det som gör att han inte är "någon sån där stor pessimist" är att han utgår från ett långt tidsperspektiv både bakåt och framåt. Han tror att världen nog kan förändras i ett längre perspektiv. Han säger att "förstås vet vi" att solen någon dag slutar fungera. "So

---

425 IJ

what", säger han och uppmanar ändå att bära vidare "det här livets ornament" så länge det är "människoartens och Finlands och EU: s och den undertecknades" egen tur i livet. "Ingen kan göra annat än sin egen [...] del", säger han. "Kontentan" av det hela ska enligt honom vara att vi "garanterar spelmöjligheterna" även för dom som kommer efter oss. Han konstaterar att hans grundtillit tydligen bygger på "sådana här atavistiska" värderingar, "landsorts-värderingar". Han anser att allt ändå vilar "i en högre hand" och att vi har "en viss plikt" att försöka "göra gott och främja upplysningen". Det att många medlemmar i naturskyddsorganisationer kommer "från kristna hem" ser Kevin som en möjlig förklaring till att naturskyddsorganisationerna är en "viss moralisk protest-rörelse". De försöker påminna om att det finns andra värden än ekonomisk vinstmaximering.

Där Jonathan beskriver både naturen och livet i något pessimistiska tongångar präglas Kevins tal av mera optimism. Även i Kevins tal är naturen större än människan men han ser inte naturen som ett system som går att spjälka upp i delar. Hans mera holistiska synvinkel fångar även en verklighet bortom det materiella. Dels använder han religiösa termer, dels ord som "upplysningen" som syftar på människans andlighet i en annan betydelse än den religiösa.

På vissa håll i intervjun kommer det fram hur ärligheten är viktig för Kevin. Det utesluter både tjänstemannens och politikerns yrke för hans personliga del. Han kunde inte ena dagen "säga att det är så här och sen en annan dag försvara ståndpunkten att [...] på det sättet är det nu ändå inte". "Att därför finns det nu sen av oss i medborgarorganisationer, människor som åtminstone försöker, som dåliga människor och misstagande människor och bristfälliga, sen ändå försöker göra det som är rätt och sant och så vidare."⁴²⁶

Kevin utgår från att individen borde göra sitt för "det gemensamma goda", eftersom vår inverkan på jorden är "så beklagligt kort". Längden av individens materiella liv skiljer sig inte nämnvärt från Jonathans beskrivning, men Kevin framställer det i intervjun som en moralisk motivationsfaktor. Det arbete som det motiverar honom till beskriver han i hoppfulla termer. Tron att allt ändå vilar i en högre hand verkar vara det som lyser upp hans beskrivning av tillvaron, även om den till stora delar grundar sig på samma naturvetenskapliga (enligt Kevins egna ord "tidvis positivistiska") syn på livet som Jonathans. Kretsen av människor som Kevin beskriver sig som en del av, är också större än de människogrupper som skapar mening i Jonathans liv. Kevin talar om "det pluralistiska samhället" och "det gemensamma goda", när han beskriver den helhet som individen är en del av.⁴²⁷

Isak beskriver sig själv som en motvikt till ekonomiska faktorer. Han upplevde redan i sin ungdom att det var ekonomin som styrde Finland. Därför vill han inte heller förstå ekonomiska angelägenheter för bra. Hans övertygelse är att om vi "sätter rena pengar och sen naturen mot varann och låter de där pengarna styra så [...] leder det inte till någonting gott". Han använder bilden av en pendel för att illustrera hur motvikten fungerar. "Finns det inga motvikter hamnar vi liksom i pendelns ena ända", säger han. När det finns motvikter "får vi en hållbar lösning där båda är missnöjda men den liksom håller länge", beskriver han. "Kommande generationer kanske kan göra bättre saker, men att vi inte förstör någonting här", motiverar han sin ståndpunkt. Till motvikten hör att den går så långt i sin riktning som möjligt, "liksom ställer saker på sin spets". Isak beskriver att en människa alltid är en människa och att hon inte på något sätt kan övertyga alla grupper "och det beror på rent personliga egenskaper men då måste man hitta någon annan som kan göra det". Han upplever att hans röst hörs

---

427 IK

tillräckligt mycket när motvikterna är tillräckligt många.⁴²⁸

Det som Isak alltså vill göra som en motvikt till ekonomiska faktorer är att kommunicera naturens synvinkel i samhällliga debatter. I det uppdraget identifierar han sig med andra "motvikter", en grupp människor med samma uppdrag. De många hänvisningarna till naturvetenskapen gör det klart att en viktig referensram för honom är den naturvetenskapliga forskarvärlden. Han baserar sin verksamhet på att han "vet saker eller gräver fram den kunskapen och agerar tillsammans med andra". Att agera tillsammans med andra är en lika central betoning hos honom som kunskapen och självuppfattningen som en motvikt.⁴²⁹

Isak säger att han sätter sin grundtillit till andra människor. Han säger att han vill tro att ingen avsiktligt menar någonting ont. Om någon vill något ont, finns det enligt Isak "något fel i grunden och det kunde man ha... måste åtgärdas, det vill säga att om allt det här fungerar idealiskt så ler alla mot varandra bara och är vänner". Det är det han säger att han tror på, "inte [...] på något annat". "Vi lär oss allt av andra, själva lär vi oss alltså ingenting, och alla bra tankar kommer i själva verket från andra, [...] all kunskap kommer från andra och också alla känslor vilar på andra, ensam skulle man inte kunna göra nånting och man skulle inte lära sig hur viktiga de är det vill säga om man inte får tillbaka nånting. Allt vilar på andra, [...] människan ensam är ingenting."⁴³⁰

Isak säger att han inte tror på Gud som en aktör med någon inverkan. Andligheten är enligt honom svårare att avfärda. Han ser att allt människans agerande inte kan härledas enbart från det fysiska. Därför finns det någonting utöver det fysiska men Isak ser ingen utomstående, guidande kraft. Det som finns kommer från människan själv eller från människokollektivet, menar han.⁴³¹

---

428 II

429 II

430 II

431 II

Jag ser Isak kombinera en syn på naturen som är naturvetenskaplig och en syn på människokollektivet som är mycket positiv. Som individ sätter han sin grundtillit till det kollektivet. Tonen i hans beskrivning överlag är optimistisk snarare än pessimistisk. Hans verklighetsuppfattning är inte rent materiell men han tolkar inte tillvaron religiöst. Den positiva synen på livet, understrykandet av människokollektivet framom individen samt självuppfattningen som naturens röst i samhällsdebatten, speciellt som motvikt till ekonomisk argumentation, förenar Isak och Kevin i riksaktörernas grupp.

Marknadsekonomin är i den här gruppen ett exempel på kulturella drag som definierar livsvillkoren för tre aktörer av fyra i det här fallet. Isak och Kevin tar med sin handling, sina trosbekännelser och sina normer avstånd från marknadsekonomin medan Gustav bygger på den.

Den naturvetenskapligt färgade synen på människa och miljö förenar Jonathan, Isak och Kevin. Jonathan ger uttryck för något mera mekanistiskt tänkande än Isak och Kevin på den punkten. "Systemets" mekanistiska natur framkallar hos mig bilden av livet som ganska långt determinerat. Det att början och slut för det systemet är ett svart hål någonstans är också en mera pessimistisk syn än t.ex. Kevins tal om att hålla "livets ornament" levande. Jonathans argumentation mot känslomässigt skyddande av naturen, som han beskriver som en rå institution, målar en bild av verkligheten som är mörkare än i Isaks och Kevins beskrivningar. Kevin representerar det slags naturskydd som Jonathan argumenterar mot. Jonathan talar i samma stil som Benjamin om att vi tittar onödigt djupt i "sälens vackra ögon som [...] säger att vi får inte göra nånting åt det",⁴³² medan Kevin vill visa naturen, "fosterlandets modersansikte", också till kommande generationer.⁴³³ Även om

---

432 IJ

433 IK

alla talare hyser en verklighetsuppfattning med naturvetenskaplig grund, gör de olika versioner av den.

En iakttagelse som kan vara av betydelse är att Isak och Kevin beskriver även existensen av en andlig verklighet av något slag, medan Jonathan håller sig till det materiella. Jonathans varma skildringar om de människogrupperns betydelse där han ingår berättar ändå om att han i praktiken lever i en viss andlig verklighet. Det slags andliga verklighet är även Isak beredd att acceptera. Gustav beskriver med termer lånade från religiös diskurs ("biktfädrar och -mödrar") det andliga stöd som han får av sina kolleger. Han bearbetar på handlingsplan spänningarna mellan den materiella och andliga verkligheten i sitt liv när han överför psykisk stress till fysisk. Marknadsekonomi, naturvetenskap, materialism och andlighet, även religiositet, är alltså underströmmar i den kultur som riksaktörerna i Korpo Långviken-fallet orienterar sig i.

4.4 Reflekterande beskrivningar av sanning och handling

Nu är det dags att flytta över till de delar av berättelserna som från början verkade mindre centrala med tanke på det engagemang som jag antog att är ett tecken på någonting som är viktigt för talarrens livsorientering. Kriteriet att talet ska vara reflekterande ser ut att sålla fram resonemang, som bättre än de omedelbara uttrycken förklarar vad oenigheterna handlade om i sak. När det personliga engagemanget inte är närvarande och kräver uppmärksamhet, är det lättare också för den utomstående läsaren att koncentrera sig på sakinnehållet i påståendena. *Kunskapsbekännelserna* är kategorin för statiska satser i konstaterande påståendeform. De handlar ofta om den materiella verkligheten som alla kan iaktta. Även när trosbekännelserna handlar om yttre angelägenheter som andra människor i princip kan iaktta och kommentera, gör deras omedelbara,

bildliga, känslofyllda eller på annat sätt inexakta form samma slags kommenterande i praktiken omöjligt.

Ordet "bekännelser" kommer av att de olika talarna håller olika iakttagelser som sanna, även då det kommer till den gemensamma materiella verkligheten. Det exemplifieras av öppningscitaten i denna bok. Intervjupersonerna kan också tala om framtida händelser som om de hade kunskap om vad som kommer att ske, även om det inte har verifierats än. Det sker helt naturligt, eftersom vi alla bygger på vissa erfarenheter som antyder vad som kommer att hända närmast. Dessa erfarenheter kallar vi kunskap. När vi säger att vi vet vad som kommer att hända i framtiden bekänner vi oss till en osynlig verklighet.

När vi i kyrkan uttalar en trosbekännelse i vedertagen mening bekänner vi oss också till en osynlig verklighet. Skillnaden är att det som kallas "kunskap" baserar sig på erfarenheter av den synliga verkligheten och det som kallas "tro" på erfarenheter av den osynliga. Båda är inbäddade i den fysiska verkligheten och påverkas av den. Människans omedelbara, reflekterande och handlande aspekt bearbetar samma verklighet.

Jag har förklarat att det inte är min uppgift att försöka ta reda på vad som "verkligen hände" i processen kring Korpo Långvikens Natura-status. Den uppgiften hör till historiker eller forskare i miljöpolitik. Ännu mindre är det min uppgift att besvara den naturvetenskapliga frågan om Långviken fyller kriterierna för naturtyp 1650. De kunskapsbekännelser som sällas fram i det här avsnittet är ändå just sådana påståenden som gör anspråk på att svara både på frågan vad som egentligen hände och på frågan om Långviken fyller kriterierna. Problemet är att den bild som tecknas inte är enhetlig. De olika parterna har olika svar på dessa frågor. Dessutom påverkar de ord jag använder för att förmedla dessa bilder den uppfattning som läsaren sist och slutligen får av sanningen.

Jag väljer att göra dessa tolkningsproblem synliga på det sättet, att jag skriver tre versioner av den historiska sanningen i Korpo Långviken-fallet. Jag avstår fortfarande så långt som möjligt från att använda egna ord. Intervjupersonernas kunskapsbekännelser liknar varandra till den grad, att jag genom att dela intervjupersonernas reflekterande tal i tre grupper får till stånd tre sammanhängande berättelser om vad som hände utan att behöva använda många egna ord. Berättelserna är fiktion till sin form. De består av flera intervjupersoners uttalanden som jag har modifierat för att kunna sammanfoga dem. Samtidigt har berättelserna faktakarakter eftersom allt innehåll är hämtat ur de intervjuer som ligger till grund för den här undersökningen.

Det att uttalandena i varje berättelse kommer från 3-5 personer är ett tecken på att vissa kunskapsbekännelser hör naturligt ihop med vissa personers berättelser men inte andras. Det skulle t.ex. vara svårt att tänka sig att David i intervjun uttalar kunskapsbekännelsen "Långviken hör till samma naturtyp som fladana-tur".⁴³⁴ Däremot är det lättare att tänka att det är just Isak som är den kunskapsbekännelsens upphovsman. Andra personer i samma grupp som Isak är Elias och Kevin. Även om de inte uttalar denna kunskapsbekännelse känns det möjligt att någon av dem skulle ha kommit med en sådan mening i en diskussion om Korpo Långvikens Natura-status. Jag tolkar att det beror på att Elias och Kevin på samma sätt som Isak utgår från en naturvetenskaplig ram

434 David använder inte ordet flada men formulerar sig så här: "Om man i framtiden inte får muddra Långviken så kan det hända att det växer fast och blir en ruttnande sjö." Christoffer använder i samma sammanhang ordet flada: "Efter 100 år eller 200 år så kanske det behövs en fördjupning i...för att hålla den här kungsfåran öppen så att man kan färdas med båt. Och då, då frågar man sig att är det samma skyddsvärde, om den har blivit en flada, ska den fortfarande skyddas som en vik?" Både Christoffer och David gör alltså en större skillnad mellan vik och flada än Isak. Skillnaden för Christoffer och David är om man fortfarande kan färdas med båt (och alla konsekvenser som det får för livet vid viken). De likheter som Isak ser ligger på naturtypernas nivå. Implicit är likheterna på naturtypernas nivå närvarande även i Christoffers och Davids tal, eftersom de antyder att viken med tiden kan omvandlas till flada.

i sin argumentation (typiska ord inom denna ram är "naturtyp, fladanatur"). De har också en positiv inställning till Långvikens Natura-status. Iakttagelsen att det som sökes kanske är närmare flada än fjord gör det möjligare att tänka att Långviken uppfyller kriterierna för naturtyp 1650. Under de förutsättningar ter sig meningen "Långviken hör till samma naturtyp som fladanatur" meningsfull.

Förutsättningarna för Davids tal är annorlunda. I hans tal är djupskillnader och mätdata betecknande ord. Davids inställning mot Natura är också tydligt negativ. Meningen "Långviken hör till samma naturtyp som fladanatur" är oförståelig inom den ramen. Skulle David mitt i allt uttala den meningen skulle inte lyssnarna förstå vad han menar. Uttalandet skulle gå hemlös bland det kognitiva innehållet i hans tal i övrigt. Det skulle också strida mot det moraliska engagemanget som han har visat genom handling.

Det som jag försöker peka på är att en människas trosbekännelser och kunskapsbekännelser står i relation till varandra. Isaks kunskapsbekännelser verkar mera meningsfulla när man för ihop dem med hans trosbekännelser än om man för ihop dem med Davids trosbekännelser och vice versa. Isaks kunskapsbekännelser går också lättare ihop med Elias' och Kevins trosbekännelser, eftersom Isaks, Elias' och Kevins trosbekännelser liknar varandra mera än Isaks och Davids. Det som talaren anser vara sant i kognitiv mening hänger alltså på ett meningsfullt sätt ihop med det som han anser vara sant i moralisk och emotionell mening.

På trosbekännelsernas nivå ser Isak, Elias och Kevin den naturvetenskapliga sanningen mera som en konsensusfråga än vad David gör. David beskriver vetenskapen mera i termer av antingen eller. Davids vetenskapssyn verkar mera positivistisk än Isaks. David blir frustrerad över de ändrade beskrivningarna av vad som sökes vid Långviken. Elias beskriver samma ändringar som skedde i beskrivningen av naturtyperna. Hans synvinkel är att änd-

ringarna förorsakade ytterligare arbete. I Elias' tal påverkar ändringarna ändå inte hans (självklara) tillit till naturvetenskaperna. I Davids tal och handling är ändringarna en orsak till att markägarna ser sig tvungna att skaffa fram den tillförlitliga vetenskapliga kunskapen.

Jag vill också peka på att kunskapsbekännelser och trosbekännelser har olika tyngd för människan som orienterar sig i livet. Man kan tänka sig att det i Kevins och Elias' fall är möjligt att de byter ut talet om "fjord" till talet om "flada". Jag anser att det beror på att deras trosbekännelser inte behöver ändras då. Skulle Christoffer och David omfatta en sådan ny kunskap skulle den även kunna ändra på deras trosbekännelser. En sådan utveckling är mindre sannolik i ljuset av hela materialet. Argumentation med hjälp av nya kunskapsbekännelser verkar ha ganska lite inverkan på motpartens sätt att förhålla sig till problematiken i båda fallen. Med andra ord verkar kunskapsbekännelserna inte ändra så mycket på motståndarsidans trosbekännelser. Jag utesluter ändå inte tanken att även kunskapsbekännelser kan förorsaka ändringar i trosbekännelser. Det talar t.ex. Hugo om när han berättar om ändrade värderingar i politiken.

Det förekommer enstaka omedelbara uttryck i texten trots dess reflekterande prägel. Exempel på sådana är några förstärkande ord. Jag ber läsaren att ha överseende med dem. Indelningen i omedelbara och reflekterande tal är konstgjord. I verkligt tal flyter de omedelbara och de reflekterande stilarna in i varandra. Hellre än att stryka ett väsentligt resonemang eller att sätta in ett eget, reflekterande ord behåller jag de några omedelbara uttrycken som avbryter ett reflekterande resonemang. De är nödvändiga för att berättelsen ska hållas begriplig.

Helt och hållet utan dynamiska verb kan man inte beskriva vad som hände. På det sättet blandas även analyskategorierna handling och sanning i dessa berättelser. Deras huvuduppgift är att förmed-

la en bild av intervjupersonernas reflekterande tal. Till den delen som berättelserna låter som uppräknings demonstrierar de kunskapsbekännelsernas form. Påståendesats efter påståendesats låter som staccato. De tre berättelserna om sanningen får rubrikerna den naturvetenskapliga, den empiriska och den politiska sanningen. Berättelserna presenteras rakt efter varandra så att läsaren får en uppfattning om likheterna och skillnaderna mellan dem. Iakttagelserna diskuteras i det underkapitel som följer.

4.4.1 Den naturvetenskapliga sanningen

Med ordet "naturvetenskaplig" syftar jag i det här sammanhanget först och främst på vad sådan kunskap som man kan läsa sig till har för betydelse för de människor, vars kunskapsbekännelser utgör den första berättelsen om sanning. Personer vars kunskapsbekännelser presenteras under denna rubrik är Elias, Isak och Kevin. Med andra ord enas representanterna för miljöförvaltningen, forskningen och miljöorganisationerna om samma syn på vad kunskap är i fallet Korpo Långviken. Eftersom berättelserna har formen av "fakta-fiktion" markerar jag deras egenart jämfört med annat material i den här avhandlingen genom kursiv stil. De är varken rena citat eller referat.

Vi läste teori. Vi tittade på planläggning, tidigare mätningar och rättspraxis på området. Vi studerade kartor, naturvetenskapligt material, en bra doktorsavhandling och EU-direktiv. Vi rotade i våra egna arkiv. Egna empiriska mätningar av Långviken var inte relevanta i processen, frågan kunde besvaras utan. Besök till terrängen hade en annan funktion. Besöken bekräftade det som de litterära källorna hade gett vid handen. Besöken kunde korrigera uppfattningarna, visa nya möjliga objekt och hjälpa till att definiera var gränserna för naturtypen går.

Definitionerna av de olika naturtyperna var svåra att förklara för gemene man. De var teoretiskt skrivna och öppnade sig nog för yrkeskompetens, men

inte för allmänheten, fast vi gjorde vårt bästa för att förklara dem. Dessutom ändrades de mitt i arbetet. Naturtypen i fallet Långviken var "ny" i Finland, den hade inte kartlagts förr och det fanns inte tid nu heller att göra en täckande katalogisering.

Grundförutsättningarna för den här naturtypen har dels med växtligheten, dels med geologiska formationer att göra. På den geomorfologiska betraktelsen kommer den levande naturen, sedimenten, vattenekonomin, mikroklimatet, arter och naturtyper. Vi funderade om det finns en tröskel i mynningen, sjunker salthalten så småningom mot ändan av viken, är botten mjuk, är viken smal, kommer det sötvatten till ändan, finns där vissa växter. Ordet tröskel måste man vara försiktig med i och med att den har många tolkningar och inga kriterier vad man menar. Den ska också underkastas helhetsbedömningen. Vissa växtarter igen som finns bland EU-kriterierna för denna naturtyp är så allmänna att enligt dem skulle hela Finlands kust tillhöra det området. EU-kriterierna som sådana fungerar bara inte under de finska förhållandena eller förhållandena i Östersjön. Vi i Finland måste tillämpa själv. Det beror på att EU-kriterier ofta har Nordsjö och Medelhavet i tankarna, medan Östersjön är en brackvattenbassäng. Det finns inget liknande djupområde där som i hav. Dess botten består enbart av kontinentalsockel och därför är det ofta svårt att tillämpa kriterier som är gjorda till allmäneuropeiska och baserar sig på helt andra omständigheter som till exempel fjordar.

Meningen med denna specifika EU-bestämmelse är att skydda innervikar i havsmiljö, som är ganska sällsynta. Det ska man göra även i Östersjöområdet. Fladorna nämns skilt i det här sammanhanget. Därför undersökte en av oss ifall naturtypen vid Långviken hör till samma naturtyp som fladanatur. Han gjorde bedömningen att den gör det. Han tittade också efter om målet är nationellt viktigt och viktigt för Östersjöområdet. Han kom fram till att även om området inte uppfyller kriterierna, eftersom inget område i Östersjön gör det, ska viken ändå klassificeras som den typens område som menas i Natura-programmet. Egentligen var Långviken det enda rimliga objektet som vi hittade. Ett mycket sämre alternativ skulle ha funnits i Västanfjärd.

När ärendet är nytt och substansen svår och medborgarna inte möts ansikte mot ansikte utan diskussionen förs i offentligheten, blir det svårt att hitta en gemensam, objektiv syn. Myndigheternas informationsspridning var bristfällig och även den information som skickades till medier fick mindre utrymme i

tidningar än motståndarsidans reaktion. På det sättet bidrog medierna till en Natura-fientlig atmosfär. Uppdraget var dessutom så tillvida omöjligt att innan området har grundats kan ingen svara på de konkreta frågorna om vikens framtida användning, vilket mest intresserar markägarna. De frågorna diskuteras först vid det följande administrativa skedet som handlar om vård- och bruksplanering av dessa områden.

Det fanns inte med så många nya områden i förslaget till Natura-nätverket. Vattenlagen, som de privata områdena kommer att skyddas med, är inte så sträng. Natura för också med sig möjligheter för lokalbefolkningen. Om områdets tillstånd försämras är det möjligt att söka EU-stöd för restaureringen av det. Därtill garanterar Natura-lagstiftningen att byggandet inte kommer att försämra naturvärden vid viken i framtiden. Allt detta torde vara värdefullt och till nytta för lokalbefolkningen.

Den första av motståndarnas undersökningar lämnade den biologiska delen helt utanför betraktelsen. Den andra jämförde området med någonting annat än vad man skulle. Motståndet var inte särskilt brett men det var mycket välorganiserat, uppmärksammat i media och framgångsrikt. Motståndarna hade med sig en egen minister från Åbo södra valkrets som dessutom innehade en vågmästarroll i regeringen. Därför fick han bort Långviken från Natura-förslaget två gånger. Vissa ministrar som behandlade Natura-förslaget var mycket väl insatta i sak. Ministergruppen konstaterade nog också att motiveringarna håller för att Långviken ska vara med i Natura. Beslutet att lämna det utanför var politiskt. Ministeriets motiveringar till varför Långviken ska lämnas utanför förslaget var hjälplösa. Det var klart att besvären gick igenom i högsta förvaltningsdomstolen. HFD kan inte ändra på beslut utan statsrådet måste alltid besluta. Hur många återbördanden tål statsmakten utan att tappa balansen? Medarbetarna på Miljöministeriet har nog förstått vad HFD vill.

4.4.2 Den empiriska sanningen

Med "empirisk" syftar jag på att en styrande roll i den andra gruppens berättelser innehades av de egna sinnesintrycken och de konkreta mätningarna av det faktiska objektet. Jag är medveten om att den kunskap som man kan läsa sig till också är viktig för den här gruppen, men det särskiljande som inte finns i den första gruppen är betoningen på empiriska erfarenheter. Gruppen består av Alice, Benjamin, Christoffer, David och Jonathan. Sätillvida presenteras här de lokala aktörers och den ena forskarrepresentantens syn på sanningen.

Motiveringarna till varför Långviken borde ingå i Natura-förslaget har hela tiden förändrats. Först handlade det om att EU vill, att det är en borealisk vik med växter och fåglar som är helt vanliga, till exempel hassellundar. Någon enstaka växt fanns där som faktiskt är sällsynt. När markområdena lämnades utanför framfördes motiveringen att det finns träsklar på botten av viken. Senare presenterades ännu en version att halva viken skulle utgöra en träskel. Sammantaget var den information som gavs om Natura motstridig. Begreppen var vaga och svaren på frågorna uteblev. Det vi ville undersöka var, om det faktiskt handlar om en vik som har träsklar i mynningsområde och att det hindrar vattenutbyte.

Som jämförelsepunkt använde vi Pojoviken, där djupet i mynningen är 6 m och senare inne i viken 40 m. En sådan skillnad ger upphov till olika syrehalts- och salthaltsskick. En normal träskelfjord är stor, djup och grundast i den avlägsnade sektionsarean vid träskeln. Långviken har den motsatta karaktären. I jämförelse med alla andra smala vikar i Finland, 627 stycken, är Långviken inte unik på något sätt när man mäter längden och bredden. Det finns inga vetenskapliga grunder för att kalla den här viken en sån, en brackvattenvik med träsklar i mynningsområde som sku påminna om en fjord. I själva verket har djupskillnaderna mindre betydelse för vattenströmningen i Långviken än de vågräta formationerna.

Långviken var lätt att "nappa med" i förslaget till Finlands Natura-nätverk på grund av kartläggningar av områdets flora och fauna som gjorts tidigare.

Uppgifter om bottenformationer från 50-talet eller fågelobservationer från 30-talet var ändå ungefärliga och föråldrade. Myndigheterna har låtit ta fram nyare och mera exakta uppgifter först efter att markägarna tagit fram information som bestrider motiveringarna. Myndigheterna har egentligen inte undersökt Långviken på något vetenskapligt sätt utan senare forskare hänvisar till en tidigare som säger att han aldrig besökt området.

Man ska använda samma skala för djupet som för längden när man framställer hur vikbotten ser ut. Myndigheterna har fått fram trösklar genom att använda en skala där den 4,5 km långa viken hade ritats på 15 cm och djupet så att en meter motsvarar 1 cm. Första tröskeln ligger enligt myndigheterna 800 m från mynningen och djupskillnaden är fyra meter. En lutning på en halv meter per hundra meter är sådan att ögat kan inte se det. Det kan man själv se om man betraktar Västra Strandgatan i Åbo. Att det finns djupare och grundare ställen på vikbotten är inget märkligt. Viktigt är att räkna medeldjupet för västra och för östra delen. På norrsidan är de precis lika och på södersidan skiljer de med trettio centimeter. Det kan inte kallas en tröskel i en vik som är 4,5 km lång.

Objektet är så väl definierat, Långviken, att båda parterna måste nog ha studerat samma sak. Också resultaten liknar varandra. Det som skiljer är tolkningarna. Vad är en tillräckligt stor djupskillnad? Djupskillnaderna är både det som diskuterats mest och den juridiska frågan i sammanhanget. Det har vår juridiska expertis framhållit: om det inte finns trösklar så kan man inte ta med Långviken i Natura med motiveringen att det finns trösklar.

En smal vik som Långviken kan inom 50-200 år växa fast, om inte man får muddra den. Har den då samma skyddsvärde om den har blivit en flada? Ett framtida behov av att muddra beror på att viken är grund och väsentlig för alla som bor längs den. Man behöver kunna röra sig med båt där. Upprätthållandet av Långvikens karaktär och artbestånd, inklusive fiskbestånd, förutsätter aktivt vård även i framtiden.

Vattenlagen samt miljöskyddslagstiftningen ställer redan nu sådana randvillkor vilka omöjliggör förorsakande av omfattande skadeverkningar. Därför är skyddandet av viken på basis av vattenlagen en nollösning. Viken skulle i fallet av Natura skyddas på basis av naturvårdslagen. Det har vi erfarenhet av. Skyddandet har i nationalparken inskränkt på jakträtten och rätten att röra sig på området. Långvikens Natura-status skulle försvåra allt. Skyddarna ut-

går från en natur som är statisk och kan bevaras på ett visst sätt. Naturen är ändå i ständig förändring och människan är en del av den, till exempel vid Långviken. Vi kan inte förstöra Långviken, eftersom vi lever av den. HFD gör en bevisvärdering i ett återvisningsbeslut som borde vara neutralt. De skriver sina motiveringar så att det framgår att naturskyddsorganisationernas klagomål enligt dem innehåller mera bevis än statsrådets motiveringar. HFD har inte den biologiska kunskapen att avgöra frågan.

4.4.3 Den politiska sanningen

Med "politisk" syftar jag i det här underkapitlet på den makt- och lojalitetsaspekt som i den tredje berättelsen framträder som en mera intressant fråga än frågan om den naturvetenskapliga eller empiriska sanningen. De som inte ville göra anspråk på kunskapen om naturförhållanden vid Långviken är Filip, Hugo och Gustav. I stället använder de starka politiska argument. På basis av det kan man säga att medierepresentanten och de politiska aktörerna visar sig dela en liknande syn på vad som är relevant kunskap i sammanhanget.

De klassiska motsättningarna i ett modernt samhälle uppstod: motsättningarna periferi kontra centrum, tjänstemän kontra människor som upplevde att dom har förfogat över sin miljö i sekler, fått den i arv. Däremellan stod den åboländska riksdagsmannen, som på köpet blev miljöminister. Enligt ministeriet gick det inte att hitta en godtagbar motivering för varför Långviken inte skulle ingå i Natura-förslaget. Kommissionens uppfordran var under alla omständigheter att ett område av Långvikens typ måste ingå: en lång, smal fjordvik med sådana avsatser på botten som ger upphov till en speciell form av biologisk mångfald. Sådana områden är det väldigt ont om i Finland. Nu gällde det att rädda den biologiska mångfalden.

En konflikt uppstår så att vi först har ett fenomen. Sedan har vi aktörer som varseblir att dom inte är överens. Ju längre det pågår desto mera intar man något slags ställningar. Det går prestige i frågorna och det blir maktspel. I praktiken pratade man väldigt lite om sak och väldigt mycket om känslor.

Parterna var så övertygade om sin egen ståndpunkt att de slogs inte ens av tanken att den andra kunde ha rätt. Övertygelsen ändrade hos ministern efter att han hade "fått på käft" två gånger av domstolen. När han blev minister behövde han bestämma om han skulle säga emot sina egna tjänstemän som på faktagrunder sade att Långviken hör hemma i Natura. I andra frågor var han tvungen att lita på sakkunskapen hos sina tjänstemän. Skulle han plötsligt inte lita på dem i den här frågan, där hans argumentation dessutom hittills varit politisk? Man kan också se det så att den dokumentation som Miljöministeriets tjänstemän hade använt sig av inte var tillräcklig i början för att kunna överbevisa motståndarna. Införandet av Långviken till Natura-förslaget skedde på antaganden. När dokumentationen med tiden växte blev situationen kvalitativt en annan.

De facto skulle det inte ha betytt så otroligt stora förändringar för själva verksamheten kring Långviken om Långviken skulle ha varit inne i Natura eller utanför. Ribban skulle ha ställts lite högre än i vanliga fall innan åtgärder inom vattenlagen vidtas. Att man inte skulle få bygga och muddra stämde inte. Skulle området till exempel inte muddras, växer det så småningom igen och då ändras dess karaktär på ett sätt som enligt Natura-kriterierna inte ska ske.

De olika vetenskapliga bevisföringarna tog ut varann. Det var en jämn kamp mellan två experter, två forskare som egentligen gav rakt motsatta utlåtanden. Det var lättare att stryka dem, gå till följande nivå av aspekter och se det hela som ett renodlat samhälls skeende, en beslutsprocess. Det kan man analysera. I vilken föreställningsvärld lever de människor i myndighets-Finland som tolkar EU och ställer krav på markägare i Finland? Det har ingenting med vetenskap att göra.

Om det finns en kostnad för att vi alla, som vi säger, ska ställa upp för vår miljö, då ska alla betala för det. I Korpo Långviken -fallet är kostnaden den att ett område som man äger förs in i en juridisk verklighet om vars framtid man ingenting vet. Ett gammalt ägande som är själv vant att ta vara på sin miljö blir ställt inför direktiv. Motståndet mot ett annat område i Västra Nyland, vilket var alternativet, skulle garanterat ha varit lika stort. Och Långviken var då bäst dokumenterat.

Det som partiets kretsorganisation gjorde konkret var att de ordnade ett tillfälle där man försökte föra de olika parterna till samma bord för att diskutera. Det

ledde till "rabalder" som landade i tv-nyheter och inte var till nytta för någon. I själva verket handlade det inte om någon riktigt stor kollisionkurs mellan kretsen och ministern, inte heller den gången när kretsen blev motdebatterad av honom i tidningen. Ministern var införstådd redan innan kretsens skrivelse gick in i tidningen att kretsen är en politisk organisation vars uppgift är att bevara de åboländska intressena. Han var ändå tvungen att ha på sig "miljöministerhatten" och försvara vad Miljöministeriets forskare hade eller inte hade gjort. En minister har ett mycket bredare ansvar än det rent "regionala riksdagsmannaköra", det regionala intresset. Det kan man inte försvara som minister, åtminstone inte lika tydligt och starkt.

4.4.4 Kunskapsbekännelser: diskussion

De två sanningarna som mest utpräglat skiljer dessa berättelser från varandra är uppfattningen om vad naturtyp 1650 är samt uppfattningen av vilken lag som skulle fungera som grund för ett skyddande av Långviken.

Den första gruppen fokuserar starkt på sanningen om naturtypen, den tredje undviker den frågan och fokuserar starkare på frågan om vad skyddet ska baseras på och innebära. Den mellersta gruppen fokuserar på båda frågorna. Sätillvida ser den första gruppen smala borealiska brackvattenvikar som någonting som liknar flador, den andra som någonting som liknar fjordar. Den tredje gruppen gör helst inte anspråk på att veta svaret på den frågan. Den första och den tredje gruppen anser att ett eventuellt skyddande kommer att ske på basis av vattenlagen, medan den mellersta gruppen säger sig veta att det kommer att ske på basis av naturskyddslagen. Alla ser ut att vara ense om att vattenlagen är den mildare med tanke på restriktioner för mänskliga åtaganden vid viken, naturskyddslagen den strängare.

Svaret på frågan om Natura är bra eller dåligt för Långviken besvaras så att den första gruppen ser Natura som någonting positivt för både lokalbefolkningen och för det europeiska natur-

skyddet. Den andra gruppen ser Natura som någonting negativt för lokalbefolkningen och som någonting neutralt, möjligtvis till och med negativt även för det europeiska naturskyddet. Att lokalbefolkningen får ta hand om Långviken är för den mellersta gruppen garantin för att Långviken kommer att vårdas väl i framtiden. Den tredje gruppen förstår vilket tryck ett europeiskt direktiv skapar hos människor som är vana vid att bestämma själva. Ur den synvinkeln ser de negativt på Natura. Samtidigt står de bakom och understöder det som de anger som meningen med nätverket. De vill bevara den biologiska mångfalden. Med andra ord är den sociala sidan av Natura negativ för den tredje gruppen, medan den biologiska sidan är positiv.

Frågan om Natura är bra eller dåligt för Långviken ser jag som "urfrågan" i fallet Korpo Långviken. Det är de olika svaren på den frågan som definierar konflikten. En av intervjupersonerna använder ordet övertygelse i det här sammanhanget. De omedelbara orden "bra", "dåligt" och "övertygelse" berättar om att "urfrågan" handlar om någonting som talarna binder sig till med hela sin person. Konflikten är kärna och omedelbar. Den kärnan tittade vi närmare på i början av kapitel 4. I den här senare hälften av kapitel 4 har vi sett att alla intervjupersoner inte delar samma uppfattning om vilken kunskap som är sann eller väsentlig i sammanhanget. Vilken kunskap som framförs som sann och/eller väsentlig sker ändå inte slumpmässigt. Det hänger logiskt ihop med svaret på "urfrågan".

Dessa två aspekter har betydelse för hur kunskapen presenteras i den här avhandlingen. Fast det talas mycket om kunskap under konflikten, ser kunskapen dels inte ut att vara det som ytterst står på spel i konflikten. Dels ser den inte ut att vara fristående från övertygelsena i intervjupersonernas berättelser. Jag försöker göra en skillnad mellan omedelbart och reflekterande tal och på det sättet fånga kunskapsbekännelserna som svar på frågan hur

intervjupersonerna kognitivt uppfattar situationen. Det betyder ändå inte att de kognitiva aspekterna skulle sväva i rymden slumpmässigt hit och dit. Tvärtom ser de ut att på ett meningsfullt sätt hänga ihop med intervjupersonernas trosbekännelser. Kunskapen är sammantvinnad med värderingarna. Annars skulle konflikten ha lösts genom en upplysande, rationell diskussion om kriterierna för naturtypen 1650 samt vilken lagstiftning som kommer att tillämpas. Det är närvaron av övertygelser eller värderingar som gör att där sådana diskussioner uppstår, urartar de eller leder närmast till en skärpning av konflikten.

Exemplet får mig att ifrågasätta om det finns någonting sådant som "ren" kunskap. Exemplet motiverar också ytterligare valet av termen kunskapsbekännelser som en beskrivning av sanningar som har en reflekterande form. Även kunskapsbekännelserna ser ut att vara bärare av värderingar, hur reflekterande de än är formulerade. Det ser ut som om även valet av vilka sanningar som framförs, vilka som förbigås, är en värdering.

Jag gör inga anspråk på att kunna förklara kausalsammanhang mellan de viktiga aspekterna av människan. Antagligen är livsorientering en ständig växelverkan mellan den omedelbara och den reflekterande sidan av människan medan hon handlar. Genom att samla på sig nya erfarenheter kan hon pröva hur hennes tros- och kunskapsbekännelser blir bemötta av verkligheten. I den här processen ser kunskapen ut att underbygga tron och tvärtom.

Nu har vi gjort resan till Korpo Långviken och hört på berättelser om dess föreslagna Natura-status. Vi har undrat hur de olika livsåskådningarna har påverkat processen och bekantat oss med vissa språkliga medel som jag har föreslagit att man kan använda för att besvara frågan. Det har kommit fram att det som i offentligheten framställdes som en konflikt mellan markägare och myndigheter kan ses som en process med flera konfrontationslinjer. Det finns en konfrontationslinje mellan markägare och myn-

digheter i den här konflikten. En annan betydande vattendelare är frågan vilken roll den naturvetenskapliga kunskapen ska ha i politiskt beslutsfattande. En tredje fråga som hänger ihop med detta är inom vilken institution en naturvetenskaplig konsensus kan sökas i sådana här situationer. En fjärde viktig fråga är hur massmedierna bäst sköter sin roll som informationsförmedlare när de hamnar att agera i ett spänningsfält mellan de vetenskapliga och de politiska institutionerna. Vilket anspråk på kunskap ska journalisterna själva kunna göra för att inte överlåta sin publiceringsmakt åt de skickligaste politiska aktörerna? Isak antyder att omdöme om vad som är viktig information behövs även för att diskussionen om de gemensamma ärenden inte ska trivialiseras. Med andra ord förväntas journalisterna göra anspråk på att veta hur saker och ting är, inte bara beskriva hur andra påstår att de är. Vad händer i så fall åt journalisternas självuppfattning om de hittills, likt Filip, har uppfattat sig som neutrala åskådare i samhället?

Ingen verkar ha haft kontroll över processen som helhet. Det är också svårt att tänka sig vilken instans som kunde ha haft det. Redan pressens, forskningens och domstolarnas frihet strider mot en sådan tanke. Hur lyckade samhällseliga processer blir i ett demokratiskt samhälle hänger på alla de människor som är delaktiga i dem. Denna iakttagelse understryker den individuella och kollegiala moralens betydelse inom institutionerna.

Uttryck för denna moral finns i intervjuerna. Det kommer fram fina ambitioner som de samhällseliga institutionerna förväntas uppfylla. En av dem är medborgarnas möjlighet att delta i beslut som gäller deras närmiljö. Speciellt Kevin framhåller denna tes på sitt sätt, de lokala aktörerna vid Långviken på sitt. Andra likadana ideal är t.ex. Isaks beskrivning att det skulle ha behövts en vetenskaplig konsensus. Filip målade upp som ett ideal att väsentlig information om en angelägen samhällsprocess ska spridas så att samhället kan lära sig. Gustav och Hugo försökte förhandla fram

ett politiskt beslut som bevakar väljarnas intressen, uppfyller EU-kommissionens krav och bevarar de inblandade politikernas personliga integritet och allmänhetens tillit till dem.

Det var alltså lätt för deltagarna att beskriva de moraliska idealen för de olika institutionerna. Orsakerna till att dessa inte nåddes till alla delar vara olika. Markägarna i Korpo lyckades mobilisera bland annat en minister och ett universitet. De fick sitt budskap igenom i statsrådet två gånger, till och med ännu efter en HFD-prövning. Ändå kände de inte sig delaktiga i det beslutsfattande som gällde deras närmiljö. I stället kände de sig som motståndare till myndigheterna, som fattar besluten om denna närmiljö. Makten låg enligt dem i händerna på miljömyndigheterna. Själva hade de ingen makt. De beskrev detta med ordet "diktatur".

Markägarna använde sig i praktiken framgångsrikt av de möjligheter till medborgardeltagande som finns i demokratiska system. Ändå har de rätt i själva frågan om vem som bestämmer om Natura. Det är myndigheterna, inte markägarna. Eftersom den maktaspekten inte är imaginär är det av betydelse om markägarna känner sig som delaktiga i myndigheternas förehavanden eller inte.

I det här fallet ser det ut som om markägarna och myndigheterna strävade mot olika mål. I stället för att båda skulle ha arbetat för en så ren och fin natur vid Långviken som möjligt arbetade miljömyndigheterna för att Långviken skulle vara med i Natura-förslaget och markägarna för att den skulle uteslutas därifrån. Idealet kan ha förenat parterna men det praktiska arbetet skilde dem åt. Handlingarnas plan visade sig som det avgörande planet. Parterna hittade inte former under vilka de skulle ha kunnat arbeta för en så ren och fin natur vid Långviken som möjligt oberoende av Natura. Skulle vilja till detta ha funnits? Det kan jag inte uttala mig om på basis av intervjuerna. Vissa öppningar finns på båda sidorna som ger grunder till en vag förhoppning om detta. Samti-

---

digt finns det mycket starka uttryck som antyder motsatsen.

Ett ideal var att uppnå en vetenskaplig konsensus som skulle ha gjort det klart varför naturtypen vid Långviken kan eller inte kan anses uppfylla Natura-kriterierna. Det idealet uppnåddes inte. Det finns ingen sådan mekanism i Finland där sökandet av en sådan konsensus skulle vara möjlig i fall som Korpo Långvikens Natura-status. Debatten fördes i media i stället. Flera intervjupersoner antydde att den situationen inte var tillfredsställande. På basis av mitt material kan man inte uppskatta om politikerna upplever sig ha misslyckats eller lyckats i sin strävan efter sina ideal. Åtminstone kan det att processen har blivit så lång ses som en gemensam smärtpunkt för alla inblandade.

5. Fallet Högsåra vindkraftverk

Jag valde att presentera och betrakta Korpo Långviken-fallet som en process. Det gjorde jag på grund av fallets karaktär. När händelserna utvecklades engagerades nya aktörer efter hand. Det syns i materialet. Deltagarna i diskussionen kom på ett tydligt sätt från en mängd olika kontexter. Fallet Högsåra vindkraftverk, som är målet för analys i det här kapitlet, kunde också presenteras som en process. Det har också engagerat olika samhällsaktörer fastän i mindre skala. Argumentationen har också utvecklats under processens gång men under kortare tid. I offentligheten presenterades fallet Korpo Långviken ofta som en konflikt mellan två parter, markägare och myndigheter. Genom en processbetraktelse visade det sig i den här avhandlingen som en kedja av varandra mer eller mindre beroende skeenden, som hade flera konfrontationsfronter och som ingen kontrollerade från början till slut.

I Högsåra-fallet skapar båda parterna i sitt tal och genom sin handling på ett tydligt sätt gemenskaper. Den ena parten talar om och lever i en byagenskap, den andra parten grundar en förening. Där den första konflikten enligt mig har en starkare prägel av att vara en process än en konfrontation mellan två olika parter, verkar konfrontationen mellan två olika parter definiera processen i det här andra fallet. Processen blir en fördjupning och eskalering av en motsättning som finns från början. Därför överger jag processbetraktelsen och väljer nu i stället att betrakta hur dessa gemenskaper byggs upp genom tal och handling. I fallet Korpo Långviken gick det till slut att gruppera de deltagande utgående från deras kunskapsbekännelser. Vi ska se om samma slags gemensamma verkligheter föds i fallet Högsåra vindkraftverk. Hur

ser de ut i så fall? Vem delar verklighet med vem?

Den metod som jag använder mig av blev presenterad i kapitel 3 och demonstrerad i kapitel 4. I det här kapitlet presenterar jag de resultat som metoden sållade fram av Högsåra vindkraftverkmaterialet. Jag disponerar även det här kapitlet med hjälp av axeln hur göra – vad är sant. I det första avsnittet belyser jag livsorientering genom berättelser om handling i Högsåra-fallet. I det andra avsnittet koncentrerar jag mig på trosbekännelsernas, kunskapsbekännelsernas, hållningarnas och reglernas roll i den interpersonella kommunikationen. I det här kapitlet aktualiseras speciellt frågan om förhållandet mellan individen och kollektivet.

Dispositionen i det här kapitlet följer i stora drag framställningssättet i kapitel 4. Dispositionslogiken grundar sig på avhandlingens övergripande dispositionsaxel hur göra – vad är sant. Den motiveras av materialet. I stora drag består berättelserna av två slags material. Dels beskriver intervjupersonerna sin egen och andras handling, dels yttrar de sanningspåståenden. Handlingen fungerar ofta som motivering eller introduktion till sanningspåståendena. Sanningspåståendena förekommer också emellanåt som både introduktion och avslutning.

Dynamiken mellan dessa två sätt att berätta är att berättelsen om vad som hände exemplifierar och motiverar konstateranden om hur saker och ting "är". Handlingarna, som alltid är bundna till en viss tid och ett visst rum, är de konkreta exemplen som intervjupersonerna använder för att motivera vissa generaliseringar, som de håller för sanna oberoende av tid och rum. Nya, konkreta erfarenheter inordnas i verklighetsuppfattningen genom dessa generaliseringar. Om de nya erfarenheterna och den nya informationen ifrågasätter intervjupersonernas tidigare generaliseringar hamnar intervjupersonerna att ompröva på djupet om det som de har litat på längre går att lita på.⁴³⁵

⁴³⁵ Lindfelt 2010, 193 diskuterar Olli Lagerspetz och Tage Kurténs resonemang

I fallet Högsåra vindkraftverk studerar jag något närmare hur generalisering uppstår i tal. De element som jag använder mig av i analysen är gamla bekanta: reflekterande eller omedelbart språk, aktiv eller passiv verbform samt användningen av första eller tredje person som subjekt.

De sanningar som har formen av statiska omedelbara generaliseringar kallar jag trosbekännelser. De är i högsta grad beskrivningar som vi är vana vid att kalla subjektiva. Deras normativitet är inbakad i de ord som talaren använder när han eller hon uttrycker dem. Utan att ändra på uttrycket går det inte att ändra på normen, som de bär på. I den meningen är de outbytbara. Byter talaren ut dem, ställer han eller hon sig med hela sin person på ett annat sätt till det som hon talar om.

Det reflekterande talet innehåller konkreta och precisa beskrivningar om vad intervjupersonen har sett, hört eller läst om. En vetenskapsman kallar dem empiriska iakttagelser tills de är tillräckligt många för att generaliseringar kan göras. Då kan de kallas vetenskapliga fakta och teorier. En vanlig människa nöjer sig med mindre. Hon kan dra slutsatser redan på basis av en egen erfarenhet. Jag har kallat sådana reflekterande slutsatser "kunskapsbekännelser", eftersom deras typiska innehåll handlar om den gemensamma yttre värld som vi alla gör anspråk på att ha kunskap om.

Jag har hävdad att kunskapsbekännelser ser ut att vara lättare

---

kring möjligheterna att ifrågasätta en grundläggande tillit. Han komprimerar bådas syn med att säga att "det självklara i den grundläggande tilliten kommer till uttryck i frånvaron av tvivel eller misstro samt i att det meningsfullt inte kan ifrågasättas. Den grundläggande tilliten blir endast tillintetgjord när den på ett väsentligt plan blir ifrågasatt – inte när den blir medvetandegjord". Även om diskussionen här rör sig på ett eget begreppsligt plan och i en annan kontext, menar jag att den ger till känna två skikt av medvetande, som även jag syftar på när jag senare i den här texten talar om kunskapsbekännelsernas och trosbekännelsernas inbördes rangordning. På den första nivån införlivas ny information till livssynen. På den djupare nivån skakar den nya informationen livssynens grundvalar, det som människan har litat på.

att byta ut än trosbekännelser. Kunskapsbekännelserna kan ändras om man stöter på en argumentation som är bättre än den gamla, utan att lika mycket av ens sätt att leva sätts i gungning som om man måste byta ut en trosbekännelse. Talaren stöder inte hela sin person på kunskapsbekännelserna på samma sätt som på trosbekännelserna. På kunskapsbekännelserna vilar talarens förnuft och logiska härledningsförmåga.

På grund av kunskapsbekännelsernas lättare tyngd kan man säga att den reflekterande människan uttrycker sig som en relativist, den omedelbara som en absolutist. På kunskapsbekännelsernas nivå är många inställningar till samma fråga i alla fall en teoretisk möjlighet, även om talaren har sina grunder att föredra en viss inställning av dessa många. På trosbekännelsernas nivå binder sig talaren till sina egna trosbekännelser, inte till andras. Det beror på den intima kopplingen mellan engagemang och handling, som jag genom materialet i den här avhandlingen försöker beskriva. Vad en människa genom sitt sätt att tala yttrar som sin tro kommer i regel fram även som konkret handling i situationer där handling inte kan undvikas. En människa kan inte samtidigt agera enligt många divergerande trosbekännelser. Den här iakttagelsen föranleder en kritisk fråga till talet om moralen i dagens pluralistiska samhälle som ett smörgåsbord där individerna plockar åt sig vilka subjektiva värderingar de vill.⁴³⁶

Talet om subjektiva värderingar och tanken om många valmöjligheter går inte ihop i ljuset av mitt material. Det som är subjektivt i mitt material, de omedelbara uttrycken som intervjupersonerna binder sig till med hela sin person, binder dem som talar. Det som är utbytbar för intervjupersonerna går hand i hand med reflektionen, intellektet, rationaliteten och objektiviteten. Enligt min mening kunde man hellre tala om individer som plockar åt sig de ob-

---

436 Bilden förekommer ofta i kyrklig diskussion och kommenteras till exempel av Hellsten 2006.

jektiva värderingar de vill. De subjektiva värderingarna låter inte sig väljas. De finns redan där.

Iakttagelsen att de omedelbara och de reflekterande uttrycken har olika giltighet för talaren föranleder också en kommentar i diskussionen om etisk universalism eller etikens kontextualitet. Inom etisk universalism söker man gemensamma globala etiska spelregler, som på vissa grunder kunde anses binda alla människor.⁴³⁷ Genom en framställning som är intellektuell och reflekterande strävar man efter en moralisk giltighet som gäller alla människor. I mitt material finns utsagor som gör anspråk på universell giltighet. De formuleras av den omedelbara människan. Giltigheten uppstår inte i dessa berättelser genom reflektion av olika skäl. Giltigheten är omedelbar. Anspråket är universellt, reflektionen saknas. En viss moralisk hållning är antingen giltig i en viss talares liv eller så är den inte det. Inifrån det egna, specifika perspektivet på livet ser det ut att vara möjligt att uttrycka sig om moral med universell giltighet. Medvetenheten om att man presenterar ett perspektiv bland många påverkar vårt sätt att tala. Ju mera en talare tar andra i hänsyn, desto större blir distansen till den egna omedelbara normativiteten. Talet blir mera reflekterande, mindre omedelbart. Den teoretiska diskussionen om globala etiska spelregler är ett bra exempel på detta.

Intressant är, att när intervjupersonernas reflektion över deras universalregler ökar, verkar universalreglernas giltighet att uttunnas. Intervjupersoner som tar distans till sina egna absoluta sanningar på det sättet står fortfarande bakom dem själva, men erkänner att de inte binder andra. Frågan är hur meningsfullt det är att genom rationella resonemang försöka skapa giltighet för en och samma regel för alla, så som sker i diskussioner om globala etiska

437 Kurtén 1998, 10: "Med det [universaliseringen av moraliska ställningstaganden] anser man att om en person anser att en handling x är rätt för honom i situation a så bör han anse att samma handling är den rätta för alla andra människor som står i en i alla relevanta avseenden likadan situation som situation a".

universalregler. Skulle det med tanke på följderna på handlingsnivån vara mera fruktbart att blottlägga och erkänna de olika existerande giltigheterna och försöka få deltagarna att respektera olikheterna?

Den absoluta normativiteten som kan iakttas i intervjupersonernas omedelbara uttryck är viktig att notera också med tanke på frågan hur individerna försöker göra sina övertygelser kollektiva. Dels är det den omedelbara sidan av människan som vet vilken moralisk inställning hon själv har och vilka övertygelser hon står för. Dels försöker intervjupersonerna övertyga mig och andra människor i huvudsak med hjälp av omedelbara språkliga medel. Den indirekta normativiteten som kommuniceras via de omedelbara uttrycken formar den kollektiva inställningen i samhälleliga etableringsdiskussioner så som debatten om vindkraft. Deras effekt på vad som formas som samhällsmoral är mycket påtaglig i materialet.

Vägen till den kollektiva synen går via olika individuella inslag i diskussionen, där vissa sätt att tala om vindkraft med tiden börjar användas mera än andra. Individer låter sig övertygas om vissa saker mera än om andra. De börjar sprida vidare det som de är övertygade om.

Nu övergår jag till en analys av de omedelbara och reflekterande uttrycken som användes i Högsåra-fallet för att beskriva vilken roll livsåskådningarna spelade i den i diskussionen. Jag tänker jag att den analysen kan vara intressant med tanke på diskussionen om vindkraft i landet i övrigt, men också med tanke på andra diskussioner där kollektivet genom sina individer värderar ny information och införlivar den i sina tidigare uppfattningar.

Intervjupersonerna i det här fallet är åtta. Därtill gjorde jag en intervju som enligt intervjupersonens önskemål inte bandades. Eftersom bearbetningen av materialet rör sig på de exakta formuleringarnas nivå, måste jag lämna den intervjun utanför analysen.

Intervjupersonerna har fått nya namn på samma sätt som i Korpo Långviken -fallet, från listan över de 100 mest allmänna namn som gavs åt barn i Sverige år 2008.⁴³⁸ Jag kallar Nils, Oscar, Pontus och Simon med samlingsnamn motståndarna till vindkraftverken. Rebecka, Theo, Viktor och William kallar jag med samlingsnamn förespråkarna. Nästan alla motståndare är deltidsbor antingen i Dragsfjärd eller annanstans i skärgården. Alla förespråkare är fastboende i Dragsfjärd.

5.1 Beskrivningar av handling

I det här underkapitlet presenterar jag intervjupersonernas sätt att beskriva den konkreta handlingen i Högsåra-fallet. Jag använder mig först av de omedelbara beskrivningarna av handlingen, sedan av de reflekterande beskrivningarna. Eftersom den första delen av uttryck som behandlas är omedelbara, kommer intervjupersonernas övertygelser fram även i dessa beskrivningar. En del av dem formuleras redan i den här delen av materialet som statiska påståendesatser. En uppmärksam läsare märker att fast jag försöker återge enbart beskrivningar av handlingen, presenterar jag samtidigt en del trosbekännelser. Det återspeglar språkets natur. De analyskategorier som tillåter mig att betrakta trosbekännelser som ett skilt element är verktyg, som är mera mekaniska än den sammansatta och organiska språkliga verkligheten som jag försöker greppa med hjälp av dem. Ändå är analysverktygen betydelsefulla. De gör mig uppmärksam på mycket som jag inte skulle lägga märke till utan dem.

En ny iakttagelse i den här beskrivningen är att berättelserna innehåller även påståendesatser med ett dynamiskt verb, som i högsta grad låter som talarens övertygelser. Sanningarna vägrar att hållas på sanningarnas nivå, så som jag har definierat den ge-

⁴³⁸ http://scb.se/Pages/ProductTables___30905.aspx

nom mina analysverktyg. De strävar längre och längre mot handling på axeln sanning – handling.

Jag skapar ingen ny kategori åt påståendesatserna med dynamiska verb utan belyser innehållet i dem med hjälp av tanken på generalisering. Generalisering är ett begrepp som jag använder även om de statiska påståendesatserna. Den har följt oss som en tyst följeslagare under vår vandring sedan metodkapitlet. Nu kan vi genom en närmare analys av det begreppet få tag på även de sanningar som hela tiden strävar mot handling. I typfall handlar det om omedelbara beskrivningar.

5.1.1 Motståndarnas omedelbara beskrivningar av handlingen på Högsåra

Jag presenterar intervjupersonerna först en och en genom deras omedelbara beskrivningar av handlingen på Högsåra. De reflekterande beskrivningarna av handling presenterar jag som en tematisk dialog mellan deltagarna. Presentationen av personerna i början är mitt sätt att försöka ge en bild av vad som är viktigt för varje individuell talare. Jag använder presentationen av de olika individerna för att besvara forskningsfrågan hur individerna försöker göra sina övertygelser kollektiva. På det här sättet blir det lättare även för läsaren att se varför vissa talare enades bakom vissa kollektiva verklighetsbilder.

Beskrivningen av verklighetsbilderna och det hur de i konflikten nöttes mot varandra sker i kapitel 5.3. Vi börjar analysen med hjälp av begreppet generalisering. Till skillnad från de analyskategorier som jag använder för att kunna peka på mindre beståndsdelar i en helhet är precisering och generalisering för mig sätt att syntetisera nya helheter av dessa små beståndsdelar. Begreppet generalisering åskådliggörs med hjälp av Simons och Oscars omedelbara beskrivningar av handling.

5.1.1.1 Simon

Simon säger att idén om vindkraft "har grott länge, det har pratats i buskarna" om att en person är "mycket intresserad" av att bygga vindkraft. Enligt Simon har man ansökt om byggnadslov "i all stillhet utan att informera varken fritidsboare eller andra boare på holmen". Han säger att saken "aldrig presenterats i någon form till byalaget". Vem som tycker vad har enligt honom varit känt. "Då ansåg man att vi kör bara över dem", beskriver Simon. Alla som bor på Högsåra är delade i "två läger och man har inte samma gemenskap längre i byn som man hade tidigare", säger han. Det som "förargar" honom mest är att man inte ha velat "hålla en kontakt och resonera om ett projekt och höra vad folk tycker och kanske lite anpassa det till andra åsikter utan man bara kör över folk".⁴³⁹

Simon förklarar att HFD tog ett beslut att dessa vindmöllor ska byggas enligt de ursprungliga byggloven. "Det här struntade man i", säger Simon. Man byggde "två gånger större möllor än vad man hade lov till", berättar han. Enligt Simon syns möllorna "överallt" och förorsakar ett visst buller. Simon är mest "frapperad" över att han hör dem "då när havet är blankt". Då blåser det där uppe "och då hörs detta ljud kilometertals", beskriver Simon. Skärgårdsmiljön skildrar han som "fantastiskt fin". Han säger att det som man vill uppleva där är just "stillhet" och "naturens växlingar".

I texten ovan uppstår sådant som i allmänt tal kallas generaliseringar. Då menas ofta uttryck som förstorar, förenklar eller på annat sätt presenterar en konkret handling eller händelse som allmängiltig. Generaliseringarna uppstår, så som i Simons berättelse, genom de förstärkande orden och de laddade begreppen som "aldrig", "strunta i" eller "överallt", och genom de bildliga uttrycken, så som "pratats i buskarna" och "kör över folk". Användningen av passiv form eller opersonligt pronomen (man) är andra

⁴³⁹ IS

sätt att generalisera. Också de sätten är närvarande i Simons tal. Att nämna vem som handlade på det färggranna sättet som Simon beskriver skulle specificera och föra oss närmare händelserna än vad som är fallet nu när subjektet är "man". Simons moraliska ställningstagande som är inbakat i det sätt på vilket Simon berättar om det som hände skulle utmana oss (och motparten) ännu mer, i det här fallet antagligen för mycket, om han sade rakt ut vem han syftar på. En orsak till att han använder det opersonliga pronomenet "man" kan vara att han på ett annat ställe i intervjun anser det som viktigt "att det är sakerna som strider och inte människorna".⁴⁴⁰

En annan sats i Simons berättelse belyser ytterligare hur generaliseringar fungerar. Simon säger att "alla som var engagerade i det här projektet, de har inte gjort nånting annat än de har skällt ner på de personer som har varit emot det här projektet". När jag ber honom att precisera det uttalandet minskar de omedelbara uttrycken. Då förklarar han att ett tiotal människor skrev insändare i ÅU, HBL och Hög-Aktuellt där de "skällde ner dessa personer som då inte omfattade det här projektet". När han talar om handlingar som hans egen referensgrupp utförde händer samma sak: preciseringarna ökar och de omedelbara uttrycken minskar. Han säger att de har skrivit "våldigt mycket i tidningar", pratat med riksdagsmän och konsulterat andra föreningar.⁴⁴¹

Den här delen av Simons berättelse pekar alltså på att när han möter en namngiven motpart inom sin berättelse, minskar de emotionellt och moraliskt laddade omedelbara uttrycken om denne. När motparten är "man", uttrycker Simon djärvare sin moraliska indignation. Aktiv form är såtillvida ett språkligt medel för precisering, passiv form och opersonligt pronomen former för generalisering. Första och tredje person fungerar på ett analogt sätt. När

---

440 IS

441 IS

Simon talar om tredje personers handling är de omedelbara uttrycken flera än när han talar i första person ("vi").

Det visar sig att det som i sådana här situationer allmänt kallas "generaliseringar" är lika med två omedelbara talesätt som jag har fäst uppmärksamhet vid: understrykningar och metaforer. Användningen av aktiv och passiv form och första och tredje person reglerar talarens distans till det innehållet, som målas upp av metaforer och förstärkande uttryck. Generaliseringen uppstår när talaren beskriver någonting på ett bildligt eller värderande sätt. Den stöds av passiv form och tredje person, som skapar distans. Både talaren och lyssnaren ser bilden på avstånd. När Simon betraktar konflikten på avstånd, d.v.s. beskriver vad de andra gör, tar även bilder och förstärkningar mera rum än när han använder subjektet "vi". På det sättet uppstår generaliseringar i den här situationen.

Där bilder och förstärkningar fungerar som generaliserande element inom det omedelbara talet, har begreppsbyggnad en motsvarande funktion inom det reflekterande talet. Den induktiva vetenskapliga metoden bygger på detta. Flera varandra liknande iakttagelser av vita fåglar med lång hals resulterar i beskrivningen "svan" som fågelart. Från konkreta representanter av vissa slags fåglar går tanken över till ett abstrakt samlingsbegrepp.

Begreppen är vetenskaparens sätt att hänvisa till flera likadana händelser på en gång. De förstärkande orden eller bilderna som "pratats i buskarna" och "kör över folk" är vårt omedelbara sätt att namnge flera situationer som hos oss initierar samma känsla eller moraliska övertygelse. Ordet generalisering kan därför uppfattas syfta på både reflekterande och omedelbara samlingsnamn. De reflekterande generaliseringarna kallas allmänt begrepp, de omedelbara kallar jag här bilder, metaforer, förstärkande ord eller laddade uttryck. Användningen av aktiv eller passiv form respektive första eller tredje person preciserar eller generaliserar såväl ett reflekterat tal som ett omedelbart.

Sammanfattningsvis förvandlas alltså en konkret handling i Simons berättelse genom användningen av passiv form och omedelbara uttryck till en generalisering, som innehåller Simons emotionella och moraliska ställningstagande till saken. I miljökonflikter är de emotionella och moraliska ställningstagandena ofta negativa. Ett exempel på positiva generaliseringar i Simons tal är hans beskrivning av skärgårdsnaturen som "fantastiskt fin".

Växelverkan mellan omedelbara och reflekterade generaliseringar är intressant. Med hjälp av omedelbara generaliseringar svarar vi på frågan vad vi ska göra med all (vetenskaplig) information. Hur ska vi förhålla oss till den? För intervjupersonerna i både fallstudierna är denna frågeställning helt central. De visar med sina berättelser hur de sorterar ny och sinsemellan motstridig information utgående från sådana generaliseringar som de hyser från förr och som kan tillämpas i frågan som de brottas med. En del av de sorterande generaliseringarna har en reflekterande karaktär. En hel del har en omedelbar karaktär. Speciellt bra kommer det här fram i markägarnas berättelser om miljömyndigheter i Korpo Långviken -fallet. Generaliseringar som vi har gjort i våra liv ser ut att vara tolkningsramen för nästa liknande erfarenhet. Det kommer fram t.ex. när Simon berättar om kommunens handling i Högsåra-fallet.

Kommunstyrelsen i Dragsfjärd var enligt Simon från början av åsikten att motståndarna inte ska "komma och bråka". Det var enligt Simon "klart från början" att motståndarna inte hade något "att säga till om" i kommunens ärenden. Simon säger att kommunen har "en väldigt hög grad av självstyrelse" och därför "en väldigt stor makt". Simon säger att "de kan [...] ta väldigt stora beslut utan att behöva gå högre upp". "Om kommunen inte vill och bryr sig om att ta i beaktande olika åsikter och frågor så kan de låta bli", säger Simon. Sommarbosättningens andel växer och markägande borde ge dem medbestämmanderätt, påpekar Simon.

Åndå har de inte någon bestämmanderätt "därför att kommunen styrs av kommunen, sommarboare har ingenting att säga där, de får inte rösträtt, de får inte nånting!".⁴⁴²

Simon säger också att Dragsfjärds kommun "behandlar dessa utbölingar på ett diskriminerande sätt". Simon förstärker sin syn med ordet tradition. I Dragsfjärds kommun har man "av tradition [...] sett alla sommarboare som en negativ uppenbarelse", säger Simon. Det har enligt honom "inte setts med blida ögon" att många kommer dit med "stora pengar och stora båtar". Ett annat ord som han använder om detta är avundsjuka. Enligt honom ligger avundsjukan bakom det att "inställningen till deltidsoare har varit synnerligen negativ". Det kan man enligt Simon se "också i kommunens beslut angående bygglov och övriga saker att den som är icke född i skärgården, han har ingenting att säga till om". Jag tolkar detta så att erfarenheter som Simon har gjort och hört om har vuxit till generaliseringar som för Simon förklarar både den historiska och den aktuella situationen.

5.1.1.2 Oscar

"[...] så uppstod det ganska snabbt en opinion som tyckte att vi vill ha reda på mera av det här att hur i helvete har man gjort det här utan att informera och vad är det fråga om och ju mera jag fick veta desto mera svinaktigt tyckte jag att det sköttes".⁴⁴³

Oscar är inte rädd för konfrontation. Han är beredd att formulera sig konkret och precist, både i aktiva termer och i första person. Lika orädd är han att använda färggranna, generaliserande bilder. Oscar berättar om handlingen lika mycket i aktiva som passiva termer. I aktiv använder han oftast ordet "vi", mera sällan orden

---

442 IS

443 IO

”de deltidboende” och ”jag”. På samma sätt talar han om ”byalaget”, ”de fast bosatta” och ”motparten”. Han hänvisar mest till sin egen referensgrupp med ordet ”man”, men han använder det också om motparten. Han använder ”det”, ”du” och s-passiv om tredje parter, ”du” emellanåt även om sig själv.

Oscar menar att om byalaget skulle ha skött det ”på ett snyggt sätt så sku [...] ingen antagligen ha nånsin börjat bråka om det här”. Han säger att motståndarna (”vi”) nu har ”stängt oss blodiga och fått på käften i tre-fyra år som det där höll på”.⁴⁴⁴ Enligt Oscar förstår inte motståndarna (”vi”) vad de kan göra på Högsåra nu. Enligt Oscar finns det ”inte en vilja” hos ”motparten [...] att göra nånting tillsammans”. Han säger att motståndarna (”vi”) anser att de som styr ön ”gör vad dom vill”. ”Det här anser vi va lost case”.⁴⁴⁵

Den aktuella konflikten sitter enligt Oscar i en kontext av ett från början fungerande byalag där deltidboende och heltidsboende jobbade ihop relativt bra. Efter vindkraftskonflikten har ”dom deltidboende till stora delar [...] dragit sig ur”, de har inte ”nånting med byn och göra överhuvudtaget mera”, säger Oscar. Vindkraftsmotståndarna upplever enligt Oscar att de fast bosatta inte vill ha med dem att göra. ”Det kan hända att vi har fel. Inte har det gjorts någonting så vitt jag vet från nåndera hållet att det är hemskt synd egentligen”, säger Oscar. I mina ögon berättar detta om generaliseringarnas sociala kraft. Genom emotioner och värderingar som de omedelbara generaliseringarna förmedlar drar individerna till sig vissa individer med likadana värderingar och stöter bort andra.

Oscars beskrivning pekar på att konflikten har en bakgrund i en pågående strukturomvandling i skärgården där andelen deltid-

---

444 IO

445 IO

boende växer. De deltidboende tillbringar också allt mer tid ute.⁴⁴⁶ Oscar uttrycker det så att de deltidboende "blir förbannade" av att bli kallade sommargäster för "dom sitter på sitt eget ställe som deras släkt har ägt i hundra år och dom bor halva året av sin tid här ute och blir ändå kallade för sommargäster". "Dom flesta äger marker [på Högsåra] och dom får inte tycka till", komprimerar han. Det är en gammal attityd som enligt honom måste förändras. De fastboende anser enligt Oscar att "nog var det fan det att vi får komma in och bestämma vad som görs på deras mark".⁴⁴⁷

När man lyssnar på Oscar verkar det klart att de deltidboende som aktiverade sig i konflikten försvarar sin rättighet att påverka en omgivning som de också upplever som sin:

"Dom flesta, hemskt många är tysta. Dom vill inte ha bråk. Och så finns det ett sänharnt idiotgäng som vi trehundra eller som det överallt tydligen finns längs hela skärgårdslinjen, 300 här och 300 där och 300 som säger att nog var det fan det att nog har vi en rättighet och vara med och påverka vår egen omgivning."⁴⁴⁸

Oscar börjar använda passiv och opersonligt pronomen när han beskriver hur "man" i början "ställdes inför en osäkerhet tillsammans med ett nytt gäng som ställdes inför samma osäkerhet: hur påverkar det här oss att man nu bygger?". Han berättar också att det uppstod "rädslor: kommer det här nu att... konkretisera det, kommer nu örnen att försvinna, kommer vi nu att höra dom hela tiden och blir vi utsatta för det ena och blir vi utsatta för det andra?". Oscar säger att "rädslorna, osäkerheten genom att man inte visste vad det var fråga om skapa ju dom här skyttegravarna". Generaliseringarna hade alltså en funktion som i det här fallet ökade på oron. Kontakten till andra frågande människor minskade

---

446 Joas 2011, 3-4.

447 IO

448 IO

på osäkerheten och gav upphov till en ny, mera uppmuntrande generalisering:

”Nå du får ju styrkan genom det att du konstaterar att du är inte ensam, eller andra säger att kom med här för vi har samma problem och så uppstår det en grupp som först är tre människor så är den trettio människor så är den trehundra människor så är den tusen människor. Och så konstaterar man att jumalaut’ hela världen är full av sån härna människor”.⁴⁴⁹

Motstridig information om vindkraft verkar ha ökat på Oscars osäkerhet. Också på den här punkten uttrycker sig Oscar genom kraftiga generaliseringar. Han säger att man ”ute på nätet” hittar ”indikationer som säger” att vindkraften är ”fullständigt åt helvete”. Man hittar också indikatorer som säger att ”den räddar världen”, skildrar han. ”Och du har två Nobelpristagare som säger, det ena säger det ena och det andra säger det andra. Hur ska då den lilla människan jag kunna sitta...(skratt)”, beskriver Oscar. När jag frågar hur han gjorde i den situationen uttalar han det längre citatet ovan.

Det att kunskapen skapar osäkerhet medan gemenskapen med andra människor skapar säkerhet kommer fram också i det hur Oscar beskriver att man ”genom en diskussion” kunde ha löst den situation som uppstod på Högsåra. Oscars formuleringar klargör hur tydligt kunskap och gemenskap är sammanlänkade för honom. ”När man inte får svar så upplever man då att okej, nu kan jag inte lita på den här, är det här nu sant eller vad är det för intressen i bakgrunden, och dom på andra sidan skyttegraven upplever det precis på samma sätt och sen går det jävligt snabbt”, konstaterar han. I ljuset av Oscars beskrivning och med hjälp av begreppen som jag vill ge exempel på kan man säga att preciseringar och per-

---

449 IO

sonliga möten kunde ha besparat kollektivet från destruktiva generaliseringar, rädslor. Man kan också se hur språkets interpersonella metafunktion samverkar med dess ideationella metafunktion. Genom generaliseringar som förmedlar dels inställningar och attityder, dels kunskap, skapas i det här fallet dels gemenskap, dels icke-gemenskap.

Oscar kallar vindkraftverken "ett idiotprojekt på det sättet" att det enligt honom sköttes "på ett fullständigt felaktigt sätt: man informerar ingen och när man informerar så ljuger man, man berättar inte på vilket sätt det påverkar, ingen vet nånting om ekonomin och ingen vet nånting om hur det påverkar miljön". Vi märker hur Oscar moraliskt fördömer motpartens sätt att informera. Bristande informationsförmedling är inte enbart ett fel som leder till att alla inte har samma uppgifter, utan den är ett svek i ett förhållande människor emellan. Till exempel orden "på ett fullständigt felaktigt sätt" och "ljuga" ovan antyder detta. Jag ser det här som ett ytterligare exempel på den täta förbindelsen mellan språkets interpersonella och ideationella metafunktioner. Informationsförmedling skapar gemenskap. Det är Oscars omedelbara uppfattning. Genom en teoretisk analys pekar jag på hur detta sker.

Att låta bli att tala, att säga att man inte vet eller att säga sådant som andra deltagarna inte upplever vara sant är interpersonella verbala processer som enligt Oscars beskrivning skapar icke-gemenskap i det här fallet. I alla dessa handlingar uteblir kunskapsförmedling. De som frågar kommer inte åt språkets ideationella plan så som den uppfattas av den som svarar. Motståndarna får enligt Oscars beskrivning inte veta vad förespråkarna betraktar som kunskap i vindkraftsfrågan.

I det följande rör sig Oscar åt den begreppsliga, rationella generaliseringens håll genom att använda ord som "det ekonomiska" och "det miljömässiga" och "det sociala". Han använder också ordet "kriterium", som hör hemma i vetenskapliga diskurser. Gene-

ralisering genom begreppsbildning följs åt av ett personligt pronomen som står på avstånd från talaren själv. Oscar säger att "du" inte hittar "ett enda kriterium där det är rätt skött, om man ser på hur det påverkar det sociala, det ekonomiska och det miljömässiga". Vi ser hur generalisering genom begreppsbildning och användning av pronomenet "du" distanserar Oscar från det som han talar om. Resultatet är ett försanthållande, en påståendesats om vad som är sanning. Med mina termer skulle Oscar här formulera en kunskapsbekännelse, om han inte skulle använda förstärkningen "ett enda" och det moraliska uttrycket "rätt (skött)". Det moraliska engagemanget i påståendet får mig att kategorisera satsen som trosbekännelse.

Oscar tycker att det är "ganska skrämmande" att man får "driva projekt på det sättet" som han beskriver Högsåra-fallet. Det rätta sättet skulle enligt Oscar ha varit "att man sku ha informera och berätta vad det är fråga om [...] när man börjar bygga tar man med alla som blir berörda, dom får vara med och tycka till". Oscar upprepar här sin tes: att informera är att ta med. Tidigare formulerade jag hans tes med orden delad kunskap skapar gemenskap. Både innehållet i det som Oscar säger och det att han använder begreppsbildning som sitt sätt att generalisera, stöder tolkningen att kunskap har en viktig roll när Oscar orienterar sig i livet. De generaliseringar som han gör genom de många och starka omedelbara uttrycken, som går stick i stäv med de rationella betoningarna i hans tal, får mig ändå att betona minst lika mycket gemenskapsaspekten i hans tes.

Talarna i motståndargruppen uppskattar det rationella och begreppsbyggande sättet att orientera sig i livet. Det är lätt att förstå att Oscar känner gemenskap med just den gruppen. Oscars många omedelbara generaliseringar, t.ex. de moraliska uttrycken som hänvisar till svek får mig ändå att dra slutsatsen att det som för Oscar står på spel är inte kunskapen utan gemenskapen. Den ser

enligt mig ut att beröra Oscar djupare än antalet megawattimmar och euron i fallet Högsåra vindkraftverk. Själv säger han också till exempel att "sist och slutligen om nu en örn dör här eller en där så inte är det det som är det avgörande utan det avgörande är den mänskliga kommunikationen".⁴⁵⁰

"Man är så förbannad över att dom kör över, man blir överkörd på det här sättet. Att man inte får va med och påverka.[...] Det leder ju till socialt till en situation där en del inte hälsar på varandra. Man diskuterar inte med varandra."⁴⁵¹

"Dom kör över" och "vindkraften räddar världen" är två exempel i Oscars tal som aktualiserar iakttagelsen om påståendesatser med dynamiska verb. Båda låter som övertygelser. Den första är Oscars egen och den andra beskriver han som någon "nobelpristagares" övertygelse. Inom funktionell grammatik skulle dessa meningar beskrivas som uttryck för mentala processer. De är beskrivningar av upplevelsevärlden. Beskrivningarna av de abstrakta relationernas värld har jag kallat sanningar. De gör bruk av statiska verb. På axeln sanning-handling är dessa påståendesatser med dynamiskt verb närmare handling än sanning. Var placerar de sig på de två andra analysaxlarna? Jag har gjort skillnad mellan sanning som information och sanning som (tros)visshet, så som i sökandet av den religiösa sanningen. Den skillnaden följer axeln reflekterat – omedelbart. Är de här meningarna trosuppfattningar eller gör de anspråk på att vara kunskap?

Jag fäster uppmärksamhet vid att båda är metaforer. I dem förenas två verkligheter, en konkret och en abstrakt. På axeln reflekterat – omedelbart placerar de sig hos det omedelbara i människan. Påståendeformen är en vanlig språkhandling och en naturlig form

---

450 IO

451 IO

när en människa vill förmedla sitt engagemang. Det är ingenting utmärkande i sig. Det utmärkande är satsernas generaliserande natur. Den består i de här exempelfallen dels av den bildliga formen som förmedlar emotioner. Dels består generaliseringen av att verbet är i passiv form eller subjektet är det opersonliga pronomenet "man". Genom det här exemplet får vi syn på den tredje viktiga axeln som jag beskriver livsorientering med. Den axeln är djupet (talarens närhet eller avstånd till det som han eller hon talar om) i en tredimensionell bild där axeln handling – sanning är höjden och axeln omedelbart – reflekterande bredden. På axeln jag – andra placeras exempelsatserna på distans från talaren, d.v.s. närmare "andra" än "jag".

Dessa exempelsatser med dynamiskt verb får ingen egen kategori. Med hjälp av dem beskriver jag hur analyskategorierna samverkar vid generalisering. I förhållande till analyskategorierna placerar sig dessa exempelsatser i den tredimensionella rymden mellan "omedelbart", "handling" och "andra". En bild på vad jag menar finns i slutet av det här kapitlet. Enligt den funktionella grammatiken placeras meningen "dom kör över" mellan abstrakta relationers värld och den fysiska världen. Det beror på att uttrycket beskriver en upplevelse, en mental process.⁴⁵² I mina termer ligger mentala processer i så fall mitt på axeln sanning – handling.

5.1.1.3 Nils

Nils säger att han inte har talat med den befolkning som bor nära att "hur störande är de sen när de vispar och har sig och slår ihjäl fåglar och så vidare". När vi talar om vindkraftens möjliga be-

---

452 Holmberg – Karlsson 2006, 85: "Mentala processer utspelar sig alltså på ett symboliskt plan, snarare än i den fysiska, materiella världen. Skeendet är också inre, på så sätt att det inte (åtminstone inte främst) är märkbart 'utanpå'. Den mentala processen upplevs av en av deltagarna, förstadeltagaren, som då får just rollen som upplevare. Det som upplevs, andradeltagaren, kallas fenomen."

tydelse för att skärgården ska hållas levande så håller Nils inte alls med. Han säger sarkastiskt att de får bygga "hur många vindkraftverk som helst" utan att det påverkar till exempel skolnätverket. "Då får ju den där skolnämnden en utmärkt anledning att ta bort de där skolorna för vindkraften är som alla vet speciellt för småbarn som inte tål det där med wupp-wupp-wupp -ljudet från vindkraftpropeller så man måste absolut stänga alla skolor i närheten av vindkraftverk", målar han upp. "På detta vis slår man två flugor på en smäll", ironiserar Nils.

Det mesta som Nils talar om vindkraftverken på Högsåra formulerar han i passiv. Han säger att "då när det begav sig kändes det hemskt att där skulle stå en sån där hemska fadegrunka på Högsåra och vifta". Sedan började det enligt honom komma siffror om vindkraft. "När det inte blåste så vispade den ju inte och när det blåste så blåste det så mycket så vispade den inte heller", beskriver han. "Tillgänglighetsgraden" har enligt Nils visat sig vara "35%, högst 30". Enligt hans åsikt är det "inte så hävt". Om vindkraftens ekonomi säger Nils att "allt sån därnt kostar ju och sen kom dom där snälla farbröderna på den idén att eftersom det är så samhällsnyttigt så ska pengarna tas från samhällets fickor".⁴⁵³

Nils störs alltså av vindkraftverken av två fysiska anledningar: den ena är deras rörelse, som han beskriver i aggressiva termer som vispa, vifta och döda fåglar. Den andra anledningen är det ljud som rörelsen genererar. Synintrycken beskriver han inte lika uteslutande negativt. Nils säger att han "var i Högsåra i förfjol och då var det väldigt svag vind så det var inget ljud, det stod riktigt stilla och var väldigt snällt". När man var "så där halv nära det så dolde det sig bakom skogsbrynet", säger Nils. "Det var bara långt ut på sjön som man såg det", berättar han och menar att ett vindkraftverk är "ett utmärkt pejlingsmål" när man ska navigera. "Det

---

453 IN

syns ju överallt".⁴⁵⁴

När ett vindkraftverk är i gång "så för det ju liv", säger Nils att han vet på grund av sina erfarenheter från Barösund. "Det floppar och vispar och blinkar och har sig men när det står stilla så är det ju ganska ofarligt i själva verket", menar han. I retrospektiv kan han säga att "det kändes värre än vad det egentligen var att ha ett vindkraftverk på Hösåra för om jag nu tänker att de sku ha satt hundra dit vilket sku ha varit nödvändigt om de nu tänkte ha nån slags effekt som ...så sku det ha sett för jävligt ut".⁴⁵⁵

För Nils är det visuellt viktigt i vilken miljö vindkraftverken placeras. Nils tycker att Högsåra och Västra Nyland är "lite orimliga såtillvida att... när man har en så här stor grej så trycker den ner det där landskapet i övrigt och från att ha varit ett helt vanligt landskap så blir det ett sån därnt nedplatiserat landskap". Nils hänvisar till ett antal vindkraftverk som funnits länge i Björneborg. "Där står de precis som allt annat skräp som står och fyller upp himlen så det är precis det samma om dom är där eller inte", menar Nils. "Och det att de för oljud och viftar så det gör ju allt annat också på det där stora varvsområdet eller industriområdet så låt dem vara där", uppmanar han.⁴⁵⁶

Kraftverkens fysiska egenskaper är inte det enda som får Nils att inta en negativ inställning till energiformen. Han hänvisade redan tidigare till 30%:s "tillgänglighetsgrad" och "snälla farbröders lurviga fingrar" i sina fickor. Han tror inte att kraftbolagen kommer att stå för byggkostnaderna. Han säger också att "det är ju lite tokigt om det till äventyrs skulle blåsa bra så att vindkraften producerade kraft i övermåtta, så går den till spillo eftersom den

---

454 IN

455 IN. Jag konfronterade inte Nils med uppgiften att det i dagens läge står tre vindkraftverk på Högsåra, så jag har inte svaret på frågan varför han talar om ett vindkraftverk.

456 IN

inte kan lagras".⁴⁵⁷

Om man ser efter vilka handlingar som övertygade Nils och om vad så ser det dels ut att vara vindkraftverken själva som "flop-par och vispar och blinkar och har sig" som påverkar Nils inställning. Dels ser det ut att vara "de gamla, snälla farbröderna" som presenterar saken så att de "räddar världen" medan de "krafisar" åt sig Nils slantar. Jag tolkar det så att Nils ser de aktuella vindkraftverken på Högsåra mot generaliseringar att vindkraftverken är aggressiva "fadegrunkor", vindkraftsivrarna skenheliga idealister. De två sista orden är mina. Så uppfattar jag Nils metafor "de snälla farbröderna". Därtill tolkar Nils kraftverken på Högsåra mot "siffror", det vill säga i offentligheten framförd kunskap om vindkraftens effekt, antalet fåglar som de dödat, beskrivningen av hälsovådliga ljud- och ljuseffekter och de bristande möjligheterna att lagra den elektricitet som vindkraftverken genererar. Dessa är de reflekterande generaliseringar som Nils använder när han söker vilken hållning han ska inta gentemot vindkraft på Högsåra. Dessa kunskapsbekännelser ser ut att underbygga trosbekännelsen att vindkraftverk är "hemska fadegrunkor".

Om kunskapsbekännelserna föregick det som Nils beskriver som en spontan inställning (trosbekännelse) till det som skulle göras på Högsåra eller om Nils trosbekännelser har gett upphov till hans kunskapsbekännelser kan jag inte säga på basis av materialet. Jag antar att det är ganska vanligt att nya erfarenheter bekräftar gamla generaliseringar som färgar tolkningen av nya erfarenheter.

Precisering, berättelsen om hur det var att uppleva ett vindkraftverk på Högsåra efteråt, pekar på att de generaliseringar som Nils gjorde när idén presenterades var delvis överdrivna. Jag ser ändå inte att de konkreta erfarenheterna från Högsåra skulle ha haft någon större korrigerande inverkan på de generaliseringarna. Till exempel det att högsårabor genom att resa tre vindkraftverk

⁴⁵⁷ IN

definierar det som ekonomisk realism ändrar inte på Nils generaliserande beskrivning att hundra "sku ha varit nödvändigt om de nu tänkte ha nån slags effekt".

Nils beskriver att hans övertygelse i vindkraftsfrågan har formats som en reaktion på vad vindkraftverken gör när det blåser, särskilt på det hur de låter. Han förmedlar denna övertygelse till oss genom trosbekännelser. Bl.a. talar han om bristande realism hos de människor som driver vindkraft i Finland. Han förmedlar sin övertygelse även genom siffror som betecknar hur vindkraftverk fungerar i praktiken.

Egna perceptioner av vindkraft, ogillande av människor som driver den och faktakunskaper har alltså en betydelse för hur Nils formar sin övertygelse. Av dessa är kunskap och mänsklig gemenskap samma element som kom fram i Oscars berättelse. Det tredje elementet, de egna erfarenheterna, kan framställas som Nils relation till artefakten vindkraftverk. De kan också framställas som hans lyhördhet gentemot sina egna, omedelbara och inneboende reaktioner. Jag håller gärna upp dörren för tolkningen att det här åtminstone till hälften är ett ärende mellan Nils och vindkraftverken. Med det kunde man motivera påståendet att det inte är bara vi som formar miljön utan miljön formar också oss, på ett omedelbart sätt.

5.1.1.4 Pontus

Pontus berättar i aktiv form och med omedelbara uttryck att han under sitt liv har rört sig mycket på områden där man "i första hand" vill bygga ut vindkraftverk. Han upplever de områdena som "våldigt känsliga". Sådana områden är enligt honom "naturligtvis" skärgården och fjällmarker. Pontus säger att han redan för ett tiotal år sedan började analysera om nyttan "verkligen" är så stor från vindkraft i skärgård och fjällen att man tillåter att någonting

som "har en prägel av ursprunglig skärgårdsnatur eller fjällnatur" omvandlas till "ett av människan skapat landskap". Han frågar sig vad som är miljörelsers logik när de är beredda att "sätta opp ett vindkraftverk på ett fjäll, med enormt stora vindkraftverk" samtidigt som de inte är beredda att ha "en damm nere i floddalen" eller ett hotell i samma landskap.

Pontus inramar alltså vindkraftskonflikten med termerna naturlandskap / av människan skapade landskap. Han ser dem som varandra uteslutande och presenterar inte flera alternativ än de två.⁴⁵⁸ Själv värnar han om naturlandskap. Miljörelsen kritiserar han för bristande logik när de i andra frågor ser ut att värna om naturlandskap men tillåter att människan genom att bygga vindkraft omskapar dessa landskap som han beskriver som väldigt känsliga.

Natur och teknik som varandras motsatser kommer också fram när Pontus beskriver de fastboendes och de deltidboendes handlande i skärgården. Pontus säger att om det är "nånting de speciellt driver så har de inga hämningar att göra saker som gör stora ingrepp på naturen. Alls." "Nej jag upplever inte alls det att det är så att vi för med oss den här urbana, teknologiska tänkande för det är just det som är främmande för naturen", säger Pontus. Han exemplifierar med att säga att en skärgårdsbo har "inga som helst problem" med att sätta upp stora vindkraftverk på Högsåra. "Om han beslutar, tycker att det är så så sätter han dom dit", beskriver Pontus, "medan en urban deltidboare så kan vara helt, känna att det här är ju naturen, så här kan vi inte göra".⁴⁵⁹

Skärgårdsbon ser enligt Pontus i sin skärgård "just på sin holme eller sina holmar" och tycker att det som han gör, "bygger till exempel nån enorm bryggkonstruktion [...] så det är för honom en

458 I Korpo Långviken-fallet var termen "kulturlandskap" viktig. Pontus tar inte upp till diskussion mellanformer av landskap, där människans inverkan på naturen skulle kunna uppfattas som en positiv faktor.

459 IP

rationell handling". Pontus säger att skärgårdsbon "inte [...] nödvändigtvis" ser det i ett vidare perspektiv för att han är så bunden vid "just det där egna sen hundratals år". "Det är där han lever och det där han ska behärska", beskriver Pontus. "Och där ska inte komma nån som säger vad han gör och vad han inte gör."⁴⁶⁰

För en fritidsbo kunde det också vara "mycket bekvämt att göra någo såna där konstruktioner [...] men han kanske inte gör den därför att den kanske förfular strandmiljön", beskriver Pontus. I stället har han det hellre lite obekvämare, säger han. Pontus säger också att även stadsbor har tidigare kunnat bete sig på samma sätt. "Man ser ju skräckexempel t.ex. där det har byggts förfärliga konstruktioner i skärgården och så här", säger Pontus. Det accepteras inte i dag på samma sätt, menar han. "Man har liksom blivit medveten om att man får inte göra liksom svåra ingrepp att man ska gömma sina hus och man ska se till att det där miljön bevaras på ett sånt sätt som motsvarar det som en skärgårdsmiljö ska vara och så vidare", beskriver han.

Enligt Pontus beskrivning hamnar alltså miljörorelsen och skärgårdsbor på samma sida i förhållande till vindkraft. Traditionellt försvar av miljön står plötsligt på samma sida med obekymrat nyttjande av naturen. Kravet på att begränsa människans inverkan i naturen kommer ifrån representanter för urbanisering och industrialisering. De deltidsboende blir ensamma om att värna om naturlandskap i skärgården. De har lärt sig att stora och synliga konstruktioner inte hör till i skärgården.

Pontus ansluter sig till den urbana argumentationen när han säger att med så här stora maskiner som det är frågan om blir landskapet "ohjälpligt [...] omvandlat" till någonting som det inte har varit. "Alltså man ser genast att det här är nånting som människor har skapat, det här är inte ett naturlandskap".⁴⁶¹ Förutom

---

460 IP

461 IP

landskapsinverkan talar han om miljöpåverkan och hänvisar då till fågeldödligheten nära vindkraftverk. "Det har man ju sett i Norge att de här stora rovfågarna speciellt så är väldigt utsatta där, de har mist livet", säger han.

Det opersonliga pronomenet man är ett sätt som Pontus använder för att generalisera, övertyga andra om att saker och ting "är" så som han beskriver. Det andra sättet är de förstärkande ord som anger var Pontus själv står i förhållande till det som han beskriver. Det tredje sättet som Pontus använder för att generalisera är det rationella sättet, begreppsbildningen: orden som landskapsinverkan, miljöpåverkan och fågeldödligheten. Dessa ord exemplifierar också hur ofta vetenskaplig begreppsbildning är lika med substantivering av någonting, som också kunde beskrivas med hjälp av verb.

Även enligt Pontus ligger ursprunget till konflikten på Högsåra i det att de fastboende upplever skärgården som sin "och de här som alltid är kallade för sommargäster, de är gäster där, de har inte liksom någon talan".⁴⁶² "Kom inte, om vi vill göra nånting i vår skärgård så gör vi det",⁴⁶³ beskriver Pontus inställningen hos de fast bosatta. "Om någon skärgårdsbo får i sitt huvud [...] att bygga vindkraftverk så får han stöd av ortsborna därför för att han är ortsbo", säger Pontus. Senare nyanserar Pontus detta med att säga att "ibland litar dom inte heller på varandra, de har haft interna konflikter i Högsåra by som är väl kända. Men [...] när det gäller sen skärgårdsbor kontra utomstående så [...] sluter de sina led".

När man söker svar på frågan vilka handlingar som övertygade Pontus, dyker förslaget "miljön" upp som en möjlig "agent" på samma sätt som i Nils berättelse. Pontus fäster ändå inte på samma sätt som Nils uppmärksamhet vid hur störande vindkraftverken är när de fungerar. Huvudrollen i hans berättelse tillfaller land-

---

462 IP

463 IP

skapen. Vindkraftverkens blotta existens, ändrar på landskapet, som står i fokus för Pontus. De behöver inte ens "agera". Det räcker att de är stora och de är maskiner. Därför är Pontus övertygad om att de inte hör dit. Handlingar av att resa vindkraftverk och det tal som stöder tanken att de ska resas är i blickfånget för Pontus kritik. I den här textbiten träffar Pontus kritik miljörörelsen och skärgårdsbor, annanstans i intervjun även små- och storföretag som bygger vindkraft.

Det är svårt att tänka sig vilka argument de som vill resa vindkraftverk kunde använda som skulle övertyga Pontus. I nästa underkapitel kommer vi att ta del av talrika rationella och känslomässiga påståendesatser som Pontus utvecklar i diskussionen om vindkraft. De stöder hans ursprungliga övertygelse, den som jag här presenterar som ett ärende mellan honom och landskapen. Vindkraftverk hör bara inte till i naturen enligt Pontus. Det är svårt att hitta skäl i materialet som skulle motivera detta desto bättre.

5.1.2 Förespråkarnas omedelbara beskrivningar av handlingen på Högsåra

Genom förespråkarnas berättelser bearbetas särskilt frågan vilka grupperingar som uppstod i konflikten och varför. Med hjälp av ett exempel som finns i Rebeckas berättelse fäster jag först uppmärksamheten vid hur valet av subjekt påverkar gruppbildningen.

5.1.2.1 Rebecka

Rebecka säger att "i synnerhet om det är löv på träden" ser de inte vindkraftverken "på något sätt" hemifrån. Därför har det estetiska enligt hennes ord "ingen betydelse överhuvudtaget". Om den konflikt som uppstod kring vindkraftverken säger Rebecka att "nu

blev det ju så att det kom vindkraftverk och dom som inte ville ha vindkraftverk kanske känner att dom inte fick vara med i byn eller inte fick bestämma". Hon sätter sig i motståndarnas situation och börjar använda första person när hon skildrar deras känslor. "Om det på något sätt blir nånting sånt vet du att man tycker att jag inte fick bestämma och min åsikt liksom blev inte, [...] att jag blev överkörd av då nån [...] sån här maffia i byn eller nån liksom som då bestämde.⁴⁶⁴

Rebecka skildrar i den här meningen de tredje personernas upplevelse inifrån. När Simon och Oscar, som kände sig överkörda, säger samma sak, skildrar de sin egen upplevelse utifrån. De säger: "man bara kör över folk" (Simon) och "dom kör över, man blir överkörd" (Oscar). Användningen av första person om tredje personer är alltså en spegelvänd rörelse till användningen av du- eller man-pronomen om sig själv. Genom att använda första person om personer som står utanför vår diskussion ställer Rebecka sig själv i de människors ställe som hon talar om. Intrycket blir att Rebecka försöker mera förstå de tredje personer som hon talar om än övertyga dem eller mig om hur saker och ting "är".

I mina öron binder formuleringen "jag blev överkörd" eller "vi blev överkörda" händelsen också i tid och rum på ett tydligare sätt än formuleringen "man kör över folk". Det senare påståendet tenderar att övergå till påståendet "lite här och där, nu och då, för sån är man". Deras skuld som utför handlingen blir större i passiv, när det som är moraliskt fel inte knippas ihop med en viss handling i tid och rum utan med den handlande anonyma personen "man", som är potentiellt överallt och vem som helst.

Samtidigt måste det påpekas att speciellt i skärgården kan användningen av "man" i stället för "jag" vara ett utmärkande drag av samtalskulturen. Det opersonliga pronomenet kan upplevas som mindre skrytsamt än "jag", till exempel. Även om detta drag

i språkanvändningen skulle vara omedvetet och typiskt för en viss samtalskultur, kan det fortfarande fungera inom svenskan så som jag har beskrivit. Om det är kutymen att i stället för första persons pronomen använda personligt pronomen kan det berätta någonting intressant om talarnas sätt att uppfatta sig själva inom den samtalskulturen. En tolkning som föreslås i vissa intervjuer är att gemenskapens perspektiv uppfattas som viktigare än de individuella perspektiven i skärgården. Användningen av det personliga pronomenet "man" i stället för "jag" kunde då vara det språkliga tecknet som förmedlar denna inställning.

Formuleringen i första person gör erfarenheten mera intensiv eftersom den blottar talarens sårbarhet mera än vad en passiv form gör. Upplevelsens subjektivitet blir också tydligare när den berättas i första person än när den formuleras i passiv. Simon och Oscar framställer gärna händelser i vindkraftskonflikten i passiv. Det är logiskt om de förväntar sig att de som lyssnar blir mera övertygade av allmängiltiga och objektiva sanningar än av subjektiva upplevelser. Användningen av passiv kan alltså ses som ett medel att övertyga den andra i en kontext där objektiva sanningar värderas högre än subjektiva erfarenheter. I samma kontext kan användningen av första person tolkas mera som ett sätt att försöka förstå konflikten än att försöka utgå med seger i den.

Rebecka säger att hon kan tänka sig att motståndarna tycker att Högsåra by är "ett flummigt samhälle". Med det hänvisar hon till olika möteskulturer på landsbygden och ute i världen. Vindkraftens lönsamhet kommenterar Rebecka med att säga att "det kvittar mig ganska mycket för jag har inga aktier i det på det viset".⁴⁶⁵ Hon säger också att hon inte tycker om konflikter "på det sättet att jag sku börja sätta mig ner och fundera på att jag sku skriva något för att någon sku sen svara för att jag sku igen svara, nej det sku jag inte kestää. (skratt) [...] Jag kan nog bra skrika och ropa

465 IR

och vara arg och flänga ur mig och så här i min familj men jag sku inte vilja liksom gräla med någon i någo tidningar eller pressen eller nånstans", säger hon.⁴⁶⁶

Rebecka berättar att det finns i lokaltidningen "ett tummen upp-system" och hon tänker ibland att "jo att varför sätter jag inte tummen upp", till exempel när det handlar om någonting som vi just har talat om och som hon har en klar åsikt om. Som orsak ger hon att "det är nog lite lättja, jo, att jag är inte tillräckligt alert, nej". Hon beskriver sig som impulsiv på det sättet att "om jag inte får det gjort, om jag inte får saker gjort med samma, när jag har dom i mitt huvud [...] så sen faller det av mig".

Det var få kvinnor som offentligt deltog i de miljökonflikter som presenteras i den här avhandlingen. Det kan till en del förklaras utgående från det som Rebecka skildrar. Hon, så som Alice i det förra fallet, hör till gruppen "lokal invånare som inte profilerat sig offentligt i konflikten". Rebecka vill hålla sitt grälände i den privata sfären. Hon beskriver att hon inte skulle stå ut med ett offentligt gräl. Hon beskriver det som sitt eget personliga tillkortakommande. Det handlar inte om att hon inte skulle ha åsikter. Hon ser också hur det skulle ha varit strategiskt klokt att strida med tanke på det sociala kapitalet på Högsåra. "Att man sku ha önskat att bladdra inte omkring med såndärnt utan sätt er och gräla med varann. Det var liksom folk som då ändå bodde såpass nära att dom kunde ha gått till varann och sagt att hallå", säger Rebecka.⁴⁶⁷

"Det är liksom så där nästan att man vill skratta lite och tänka att dom vill ungefär framhäva hur fiffiga, hur välformulerade, hur bra, den här saken blir ibland också helt mitätön att det är mera liksom det där att föra fram så fiffigt, vitsigt, fränt, enkelt, snyggt som möjligt så att man liksom visar sig som nån slags hurja bra skribent eller nånting sän-

466 IR "kestää" är finska för "stå ut med"

467 IR

härnt att man undrar ibland att vad är det man vill egentligen?"⁴⁶⁸

För Rebecka känns det besvärligt att inte veta "om det liksom är bara vindmöllorna eller om det är något annat också som gör att människor splittras på grund av någon sådan här sak".

Rebecka ser alltså ut att ha en intuition om att konflikten svällde ut till områden som den inte från början handlade om. Min tolkning är att det inte fanns någon stor social beställning för sådan kunskap som Rebeckas intuition i den här konflikten. Det som beställdes var det som Rebecka kände sig kort i rocken för och vars ändamålsenlighet hon själv tvivlade på: att skriva "så fiffigt, vitsigt, fränt, enkelt, snyggt som möjligt", om och om igen. Det som vi ovan såg som Rebeckas särdrag i det här materialet, förmågan att sätta sig i motpartens situation, är ingen likadan kampfärdighet. Om min tolkning av situationen är rätt, delade Rebecka inte målet med dem som deltog i den offentliga konflikten. Hon ville inte vinna eller förlora. Hon försökte förstå.

Rebecka säger att det i början kändes att vindkraftverken inte ens skulle kunna bli verklighet. "Det var nu mera sån härnt att man tänkte att nåja, att vindkraftverk, att det kanske nu kommer nån gång. Det kändes inte realistiskt alls", beskriver Rebecka. Hon säger att hon "nästan blev till sig" när det började hända. Det att vindkraftverken byggdes var "inte [...] nån skillnad" för Rebecka. Det som enligt henne var "det svåra" var "den där krångliga processen". Med det menar hon att man visste att det fanns ett stort motstånd bland "de här människorna som nu ändå var liksom på det sättet med här i byn före [...] Det har blivit två läger nu i och med den här vindmölledebatten", beskriver hon.⁴⁶⁹

Enligt Rebecka handlar konflikten om "ett gräl om att det är oekonomiskt, det är förfulande, det är liksom inte rätt att det plac-

---

468 IR

469 IR

eras i såna här miljöer och det liksom på något sätt är fel plats, fel energiform, fel tid och fel vad ska vi säga man ska inte förstöra det man upplever det här 'mummola'⁴⁷⁰, beskriver Rebecka.

Rebecka säger att hon fått höra det så många gånger av besökare i byn att det är "alldeles som om man skulle komma till 'mummola'". Därför tror hon att "du romantiserar kanske lite mera när du kommer, det är ditt sommarställe", säger hon. "Tänk att ni har innevessa,⁴⁷¹ hur kan ni ha innevessa?", citerar hon besökarna och säger att ibland blir man "alldeles till sig att dom sku villa så gärna att det här sku bli för evigt 'mummola', att här sku ingenting ändras". Enligt henne är det "ju det att allting ändrar överallt annanstans men här skulle man helst liksom stå kvar precis och det är ju det som kanske är knuten", säger hon.

"Men när man bor här så tycker man att oj vad härligt att det nu händer nånting att det händer liksom någo lite nytt och händer någo anorlunda och att det kommer liksom vägbelysning, att det kommer det ena och det andra. Man ser det liksom på ett annat sätt, man ser att man är med i världen, i utvecklingen och förstås, inte är det det att man skulle vilja ha vad som helst hit och så här men jag tänker nu att man nu inte liksom är så där fruktansvärt att bara tänker att det måste bevaras och bevaras och bevaras som på 50-talet."⁴⁷²

Rebecka skildrar här samma situation som Pontus beskriver som skärgårdsbornas större färdighet att göra svåra ingrepp i naturen. Rebecka närmar sig situationen ändå från ett helt annat håll. Det som Rebecka har hört av sommargäster och deltidboende får henne att datera "naturen", som den urbana befolkningen är ute efter när de kommer till Högsåra, till det som fanns där på 1950-talet. Eftersom besökarna inte nöjer sig med att hålla till godo med

470 Ett finskt ord för "morföräldrarnas ställe"

471 Ett blandord för "innetoalett"

472 IR

det som fanns på 50-talet hemma hos sig, förstår Rebecka inte varför hon borde. Hon vill leva samma årtal som de andra i Finland.

I fråga om vindkraft handlar det om att acceptera mera ljud än vad som funnits tidigare på Högsåra. "Om det blåser en lämplig vind, inte för hårt och inte för sakta och det blåser västerifrån så då hör man vindkraftverken, ibland, men det är också väldigt sällan", understryker Rebecka. "Om man skulle tänka att du skulle bo i stan så skulle du ju höra allt möjligt hela tiden så inte tycker jag nu att det liksom stör mig inte", säger hon. Hon menar att ögat vänjer sig vid allt. "Det är inte liksom fråga om att man sku stå där ute på backen och se på något som snurrar och följa med med blicken", beskriver Rebecka. "Man ser dom när man ser dom och dom stör inte mig på något sätt",⁴⁷³ övertygar hon.

Rebecka beskriver det landskap som hon bor i och den skillnad som vindkraftverken har gjort i det som om nästan ingenting har hänt. Hon hör dem väldigt sällan. Det som har hänt är en känsla av att vara med i utvecklingen på 2000-talet. I det sociala landskapet däremot har en obehaglig konflikt tagit rum, och ändrat på den sociala väven i byn. En grupp människor har dragit sig ur det som tidigare betraktades som gemenskap. Själva byggarbetena överraskade Rebecka när de började. Det är också allt som Rebecka säger om den handlingen. Hon konstaterar rakt ut att själva resandet av vindkraftverken inte är en handling som skulle ha påverkat hennes liv så mycket. Hon såg utveckling i den, och delade från början initiativtagarnas övertygelse om att utveckling av Högsåra är bra. Där skiljer hennes berättelse radikalt från de tidigare berättelserna.

Handlingar som får Rebecka att berätta mera och som varit betydande ur hennes synvinkel är skrivandet av debattinlägg i tidningar. Det är de handlingarna som omformade det sociala land-

---

⁴⁷³ IR

skapet enligt Rebecka. Där skilde sig hennes sätt att leva livet från skribenternas sätt. Övertygelsen bakom skrivhandlingarna delade hon inte, och det som skrivelserna ledde till bara stärkte hennes övertygelse om att det inte var det bästa sättet att handla.

5.1.2.2 Viktor

Viktor säger att "nå nog var det väl att dom här sommarboarna var rädda att deras barndomsidyll sku förstöras för gott sen när det nu kommer vindkraft" till Högsåra. Han använder först orden "sorgligt och onödigt" om uppdelningen mellan fast- och fritidsboende. Sedan diskuterar han med sig själv hur pass "onödig" processen kan anses vara. Han kommer fram till att "dom kanske tycker att det var helt nödvändigt den här processen". Han anser också att "nog har ju alla rätt att besvära sig om man känner det så". Enligt Viktor engagerade sig motståndarna ändå "lite för ivrigt". "Dom nöjde inte sig med tio besvär utan man besvära sig tjugo gånger att det aldrig tog slut".⁴⁷⁴ Viktor berättar att motståndarna bildade en förening. Enligt Viktor har föreningen "försökt ge sken av att man är naturvän och har många andra ädla mål", fast det enda som han har sett dem göra har varit att "krångla med vindkraft".

Viktor säger att han inte vet "vad dom trodde att det sku leda till". Enligt Viktor ledde det "ju bara till splittring i byn". Han uppskattar att splittringen "kanske" inte skulle ha blivit så djup "om dom sku ha sluta nån gång men när det aldrig tog slut det där besvärsskrivande och insändare i tidningen".⁴⁷⁵ "Jag orka nu inte se på dom jag ens", säger han om "skrivningarna". Han tror att ingen annan skulle ha "orka engagera sig, ingen annan sku ha skrivi" svar om inte en före detta sommargäst som hade flyttat till byn skulle ha gjort det. "Han tänkte väl att nån behövde skriva härifrån

---

474 IV

475 IV

när dom andra skrev så fint",⁴⁷⁶ säger Viktor.

"Sommarboarna", "motståndarna", "en före detta sommar-gäst" och Viktor själv är agenter i denna del av berättelsen som Viktor ger en aktiv form. Det som motståndarna gjorde enligt Viktor var att de var rädda, engagerade sig "lite för ivrigt", besvärade sig, grundade en förening, "krånglade" med vindkraft och skrev i tidningar. Viktor ansåg det som "onödigt", orkade inte "ens" se på "de skrivierna", önskade att de skulle ha slutat "nån gång", skulle helst ha undvikit "så djup" splittring.

Grunda förening, besvära sig och skriva i tidningar är handlingar som ändrar på den fysiska världen medan vara rädd, engagera sig lite för ivrigt, krånsla med vindkraft och förorsaka splittring förmedlar hur dessa handlingar upplevdes. Med andra ord är de förstnämnda beskrivningar av materiella processer medan de sistnämnda beskriver mentala processer. Jag har syftat på beskrivningarna av de mentala processerna med hjälp av begreppet "generalisering". Det beror på att sådana beskrivningar ser ut att byggas upp av ett omedelbart språk (metaforer, laddade uttryck, förstärkande och uppmjukande ord) och dynamiska verb. Detta gäller materialet i den här avhandlingen som handlar om kommunikation i konfliktsituationer. Ofta går generaliseringarna hand i hand med en distansering från ämnet. Med distansering menar jag att subjektet i satsen är någon annan än talaren och den verbform som används är passiv. Genom sådana beskrivningar kan vi se hur Viktor upplevde motståndarnas konkreta handlingar.

Viktor säger att det på Högsåra kan finnas någon som har någonting negativt att säga om vindkraftverken. Trots det höll man sig "nu i alla fall alla tillsammans sen när det nu gällde att bekämpa (skratt) fritidsboarna. Nå inte bekämpa vi dom men att man nu inte liksom sen splittra sig här i byn desto mera."⁴⁷⁷ Vik-

---

⁴⁷⁶ IV

⁴⁷⁷ IV

tor berättar att tidigare var alla med på en fest som byalaget ordnar i slutet av sommaren. "Sen när inte sommarboarna fick som dom ville så tågade dom nu ut alla en gång i samlad tropp från ett byalagsmöte", beskriver Viktor. Efter det har de enligt Viktor ordnat sina egna fester. "Dom ordnar sin kräftska två veckor före ungefär och sen har vi vår, den som alltid har varit, den här sista veckändan i augusti."⁴⁷⁸

De fast bosatta "höll sig tillsammans" enligt Viktors berättelse. Ordet "bekämpa" använder han först men tar tillbaka det sedan. Att hålla tillsammans är ett positivt uttryck, att bekämpa ett negativt uttryck i Viktors tal. Båda är generaliseringar av konkreta handlingar som de fast bosatta utförde. "Tåga ut" är en bild som uttrycker Viktors negativa upplevelse av en konkret handling som de sommarboende utförde.

Enligt Viktor är det "väl" inte "någon unik åsikt" att "dom som kommer liksom för några veckor, att dom nu inte behöver blanda sig så mycket i vad det händer att... Om dom nu inte liksom är engagerade resten av året, vad ska dom nu sen komma och krångla till det om det nu ska göras nånting. Att inte är det nu bara här som folk tycker så, nog tycker man så alla ställen."⁴⁷⁹ Å andra sidan förstår Viktor vad som håller på att ske:

"Det har blivit en sån där stor grupp människor dom här deltidso-
 endena som bor längre och längre att förstås dom reagerar kanske
 mera på vad som händer i omgivningen om du nu kom och bodde fem
 veckor nånstans på en vind hos nån som dom gjorde förr så tog du
 ångbåten hem tillbaka, sen brydde du nu dig fan i vad där hände igen
 elva månader så det var nog på ett annat sätt men nu när folk, först är
 dom länge under sommarhalvåret och sen kommer dom nu ännu kan-
 ske till lillajul och nyår och sportlov och påsk så har dom liksom mera

---

478 IV

479 IV

koll på vad som händer också, förstås.”⁴⁸⁰

Kontentan av det föregående är att Viktor erkänner en historisk förändring och förstår dess följder för vem som engageras i det som sker i skärgården. Samtidigt uttrycker han en normativ utgångspunkt som inte har ändrats. Konkreta handlingar som de deltidsboende utför för att bli delaktiga i beslutsfattandet visar sig som att ”krångla till det”, eftersom de inte är engagerade i skärgården året om. Det sociala kapitalet på Högsåra visade sig tidigare som en central värdering för Viktor. Det framkommer i hans tal om sammanhållningen och splittringen i byn. Det som Viktor säger om engagemanget året om understryker hur stor betydelse det sociala livet på Högsåra har för Viktor.

I Viktors berättelse blir det klart hur hans uppfattningar om de fast bosatta och de deltidsboende bygger på det som de olika agenterna gör i skärgården, hur de handlar. Vill man övertyga Viktor, handlar man året om för det lokala samhällets sammanhållning på Högsåra. Åtminstone ställer man inte hinder i vägen för dem som gör det.

Hittills har vi koncentrerat oss på beskrivningar av handling där något slags agent går att läsa ur textsammanhanget. I fortsättningen ser vi närmare på vad Viktor framställer som händelser. Stilen är fortfarande omedelbar.

Viktor säger att ”det verka nu kanske från början lite utopistiskt hela projektet att kanske nu inte alla sen riktigt trodde att det skulle bli någonting av det”, säger han.⁴⁸¹ De här satserna kan användas som ett exempel på hur jag skulle påverka läsarens uppfattning om jag refererade Viktors tal på ett sätt som är naturligt i doktorsavhandlingar. Ett sådant sätt att referera skulle vara: ”Viktor säger att projektet verkade utopistiskt i början”. Bortlämnandet av orden ”nu”,

---

480 IV

481 IV

”kanske”, ”lite” och ”hela” gör att läsaren av den akademiska formuleringen uppfattar Viktors inställning som mera kategorisk än läsaren av den formulering som återger allt vad Viktor faktiskt sade. Det som vi får syn på när de små orden är på plats är deras interpersonella betydelse. Med hjälp av dem signalerar Viktor att han aningen överdriver med ordet ”utopistiskt”. Han söker inte konfrontation med det ordet. Han *menar* inte samma som hur ordet ”utopistiskt” i den akademiska versionen kan tolkas.

Viktor fortsätter att beskriva resandet av vindkraftverken i passiv, som en händelse. Han säger att ”mitt i allt var det så långt att det var på gång och då var det lite sent att börja protestera när alla beslut var fattade och alla tillstånd givna enligt dom lagar som nu då var”. När ”sommarboarna” märkte att det fanns tillstånd så började man enligt Viktor ”vakna till liv och tänka att det här vill vi inte ha och sen engagerade man sig med stor kraft emot det och besvära sig till alla instanser som finns i Finland, ungefär”. Enligt Viktor var det ”nog kanske det man lite reta upp sig på de här sommarboarna också att dom liksom försökte bromsa det med alla medel när det nu egentligen redan var genomfört att det var lite sent påbörjat hela motståndet, kanske”.⁴⁸²

Viktor använder personpronomenet ”du” när han beskriver livet i en stor stad. Han säger att ”om man nu har ett tungt jobb och brått hela tiden så inte engagerar du dig i det där samhället sen. Inte är du med i Martha och inte är du med i någo föreningar för du hinner och kanske inte orkar och inte vet vart du ska söka dig och kanske inte ens ids och vill så...”, räknar han upp. På Högsåra är det enligt honom annorlunda. ”Här kanske du nu till och med ibland mot din vilja lite är du med i alla fall fast du bara tycker att du liksom har ansvar för din by och ditt samhälle”.⁴⁸³

”Förr när det var mera folk så var det jätte aktiv föreningsliv på

---

482 IV

483 IV

olika nivåer", säger Viktor. "Nu är väl byalaget kanske den mest aktiva", säger han och konstaterar att man har "liksom kanske i stort sen ändå dragit åt samma håll inom en sån härn by". Det beskriver han som ett sätt att tänka som han har med sig "från modersmjölken". Det verkar också som en orsak till att byborna var av samma åsikt i vindkraftsfrågan. "Det är nu ren onödigt att sommarboarna är på sin kant men dom är nu inte här hela tiden, dom, men om du sku varje dag möta nån som vänder sig bort ungefär och är helt av annan åsikt än du så sku det ju va tungt det i längden och förstås".⁴⁸⁴ För Viktor är det därför naturligt att "om en granne försöker starta nånting så man försöker nog hellre göra nånting för det om man nu tycker att det nu inte är riktigt någo huvudlöst". Som exempel på "huvudlöst" ger han "atomkraftverk". Förutom att det skulle vara tungt att vara osams med sina grannar i en liten by vill Viktor stödja andra bybors initiativ eftersom han ser att det kan "leda till någo lite arbete och inkomster och positivt i allmänhet". Då vill han inte "börja med att sätta käppar i hjulet".⁴⁸⁵

I det ovanstående artikulerar Viktor på många sätt sitt ansvar gentemot det egna lokalsamhället. Ansvarret tar sig uttryck i handling enligt Viktors berättelse. Att mötas varje dag blir tungt om man måste vända sig bort. Därför försöker man hellre göra någonting för en granne än bromsa honom om han försöker starta någonting som kan leda till lite "arbete och inkomster och positivt i allmänhet".

Resandet av vindkraftverk i skärgården konkretiserar hur olika uppfattningar om ansvar resulterar i handlingar som krockar med varandra. Viktor formulerar det så, att det inte är lätt att lösa "ekvationen" där en del vill bygga och en del inte vill bygga "så att du får alla nöjda". "Om nu nån riktigt vill bygga och dom som inte

---

484 IV

485 IV

vill får det stoppat så lika arg sku ju han va som dom här som har dom där nu och inte ville ha dom. Att int vet jag nu är det då att hitta en sån plats där ingen blir arg." Han berättar att han i en undersökning som Egentliga Finlands Förbund har gjort har sett att det finns två sådana platser i hela Skärgårdshavet. Då är det "inte så lätt", konstaterar han. Ändå tror han "int [...] riktigt på en sån härn öppen debatt heller, det leder nu till att alla vindkraftverk är oppe där i Kilpisjärvi på sista fjället mot Norge och ute i Östersjön nånstans. När det nu finns annors plats hur mycket som helst att bygga, tycker jag. Här är ju hela kusten full med lämpliga klippor bara att sätta fast dom i".⁴⁸⁶

5.1.2.3 William

William använder väldigt lite laddade ord och bilder. Emellanåt är det riktigt svårt att avgöra var gränsen går mellan hans omedelbara och reflekterande uttryck. De är så lika varann. De har också lika stort omfång. Omedelbarheten i hans tal består ofta av att han talar om känslor, värderingar och tillit. Hans starkaste uttryck är "skyttegrav", "paradis" och "njutningseffekt". Det skulle vara väldigt överraskande om han plötsligt skulle svära. Ändå är det helt klart vad William står för. Han berättar det gärna, ofta med hjälp av dynamiska verb. I huvudsak berättar William om det som hände i konflikten kring vindkraftverken i passiv. Med omedelbara termer konstaterar han bara en sak i aktiv och det är att han inte ser vindkraftverken som estetiskt fula. Han säger att han ser "dom där tre möllorna där", men han ser "lika mycket natur ändå". "Men det här är det som är så olika med oss människor att andra ser bara dom där möllorna och ser ingenting annat. Och då kanske dom tycker att det är fruktansvärt", konstaterar William.⁴⁸⁷

---

486 IV

487 IW

I passiv och med omedelbart språk säger William att han i det här fallet är "lite av den åsikten att än mycket som det sku ha informerats om det här så sku man nog ha varit i sina skyttegravar trots det". Den ena skyttegravan är enligt honom inställningen att "du" vill "förändra din närsamhälle, ta nya perspektiv, ny teknologi till nytta". Den andra skyttegravan är att "man strävar till att som sommarboare komma till ett som man säger det kanske paradiset som man upplever att har sett ut på samma sätt i en mycket lång tid och vill att det fortfarande ska se så ut". Som fast bosatt ser man inte skärgården som "ett idealparadis", säger William, och det är motsatsen till "sommarboare", menar han. Han förklarar att det beror på att skärgården har varit de fastboendes arbetsomgivning. Det är någonting som man känner som sitt eget "och oftast vill man utveckla det egna", säger William.

När William börjar generalisera, vilket vi märker i användningen av opersonligt pronomen, presenterar han konflikten på ett sätt som liknar Rebeckas och Viktors beskrivningar. Ur "sommarboares" synvinkel är skärgårdsmiljön ett "idealparadis" enligt Rebecka, Viktor och William. För de "fast bosatta" ter sig samma skärgårdsmiljö som en arbetsomgivning. Genom Williams sista uttryck "man vill utveckla det egna" kommer det implicit in hänvisningar till både privategendom och tidsanvändning. Av dem var privategendom, markägande, ett viktigt tema inom Korpo Långviken-konflikten. Markägande används som argument även i Högsåra-fallet. Tidsanvändningen, att göra skärgården "sin" genom att vistas mera där, är en frågeställning som speciellt betecknar Högsåra-konflikten.

I fråga om skärgårdsmiljö som idealparadis eller arbetsomgivning hänvisar William explicit till traditionernas betydelse i sammanhanget. Han säger att "det är ju så att man vänjer sig vid ett levnadssätt. Och det där blivit uppfostrad till det också som barn. Och då är det oftast så att man känner det naturligt att om

det har kännits bra hela tiden så då är det också naturligt om man fortsätter på det sättet.”⁴⁸⁸ Jag exemplifierar hans uttalande med de två konkretiseringarna som han gör. Det första citatet beskriver den tradition som de fast bosatta fostrats till, det andra citatet det som har förmedlats till följande generationer av deltidsboende:

”Man har tagit, kommit jorden runt med vindkraft som dom här skärgårdsborna som bor i dom här samhällena har hört av sina farfäder. Och det här är ett modernare sätt att ta tillvara det. Nu kan du vara där hemma utan att behöva segla världen runt och ändå dra nytta av vinden.”⁴⁸⁹

”Man har hört talas om kanske av sina föräldrar som har upplevt skärgården, som ett sommarparadis där man har kunnat koppla av, man har haft den här positiva njutningseffekten [...] och det här har man kunnat berätta vidare.”⁴⁹⁰

Om mänskliga ingrepp i naturen säger William att ”det finns ändå en hel del orörd natur i skärgården så att jag tror att skärgårdsborna inte uppfattar det som så att man inkränker ändå så mycket på den här orörda naturen att den tiden då det är lugnt i skärgården så är skärgården sist och slutligen ganska orörd”. Enligt William har man varit van vid att utnyttja ”resurserna som naturen har gett i skärgården i olika former, oftast ganska småskaligt”. Om man ”genom att exploatera på något sätt förstör dom här möjligheterna [...] då har man ju gått för långt”, säger William.

William kommenterar de andra aktörerna i processen genom att säga att ”jo det är helt klart att medierna försöker man nog utnyttja, och det har man nog gjort särskilt den här sidan som är motståndare så har försökt utnyttja medierna i det här. Men att

---

488 IW

489 IW

490 IW

jag sku säga att i det här fallet har medierna inte varit så lätta att få med ändå som man i vissa fall får.” Med miljömyndigheterna har riktlinjerna i det här fallet varit helt klara, säger William. ”Man kom överens från första början att redan när generalplanen gjordes för västra skärgården att det fanns ett område som kunde vara lämpligt för vindkraft och det är ju det som har utnyttjats i det här att man konsekvent nog har följt det här på miljömyndighetshåll också”, säger William. Som svar på min fråga om vindkraften diskuterades i samband med generalplan svarar han att det inte fördes ”så hemskt stor diskussion om vindkraft då alls, inte”. ”Utan det var nog bara det att det fanns den här möjligheten. Och jag tror att ingen riktigt tänkte på att det sku bli verklighet av det heller.”⁴⁹¹

Det budskap som kommer igenom från båda sidorna är att förverkligandet av de preliminära planerna kom som en överraskning. De fast bosatta fann sig i situationen, de deltidboende reagerade negativt på överraskningen. Inom det traditionella sättet att nyttja naturresurserna i skärgården var vindkraftverken ingen stor överraskning. Det beror på att den i traditionen implicita inställningen till skärgårdens teknologiska utveckling är positiv. Däremot bröt överraskningen mot förväntningen att få se skärgården som en motvikt till den industrialiserade och urbaniserade vardagsmiljön som de deltidboende kommer ifrån.

De som speciellt behövde omorientera sig i sina liv på grund av vindkraftverken var de deltidboende. Trots att vindkraftverken var en överraskning även för vissa fastboende, rubbade de inte på samma sätt deras syn på vad som är ett gott liv tillsammans med naturen i skärgården. Handlingen att resa tre vindkraftverk på Högsåra övertygade med andra ord de fast bosatta på holmen om att det går att leva på det traditionella sättet i skärgården på 2000-talet. Man kan ta vara på naturresurserna som förr men med hjälp av ny teknologi. De deltidboende övertygades om att de inte har

makt att bestämma över en närmiljö som de också känner som sin, trots att vi lever på 2000-talet och många deltidboende besöker sina sommarställen året om.

Konflikten bottnar i olika livsstilar, där naturen har olika funktioner. För återhämtningsfunktionen är vindkraftverken ett hot. I processen där de deltidboende försökte värja det hotet och försvara sin livsstil fick de märka att de inte hade makt att ändra på de handlingar som ledde till att det nu står tre vindkraftverk på Högsåra. Det fick dem att dra slutsatsen att demokrati inte fungerade i Dragsfjärds kommun i vindkraftsfrågan. De såg ett gammalt feodalsamhälle med markägare och torpare i funktion. Definitionerna på vad som är och vad som borde vara "2000-talets skärgård" visar sig skilja sig från varandra på många sätt.

William påpekar att det är "ganska viktigt att veta" att konflikten inte handlar om så många människor utan "det är ju ett fåtal sist och slutligen" som engagerade sig. William säger att han inte har pratat med dem som var motståndare till vindkraftverken men när han har varit i kontakt med "dem som körde projektet och med bybor i Högsåra så inte har nån efteråt tvivla på att det inte var rätt det här utan nog har alla tyckt att det är okej och dom har vant sig vid att det finns några vindmöllor där i bakgrunden",⁴⁹² berättar William.

5.1.2.4 Theo

Enligt Theo försökte "högst en handfull" personer "sätta alla käppar i hjulen dom kunde" för vindkraftsprojektet på Högsåra. När det framkom att de bodde så långt borta att domstolarna inte tog deras besvär till behandling, grundade de en förening. Enligt Theo var det "en försvinnande liten del" av fritidsbosättningen på området som "ens sympatiserade" med dem. Därför vill Theo inte beskriva det hela som en konflikt mellan de fritidsboende och de

⁴⁹² IW

fast bosatta. Enligt honom fanns det också några enstaka fast bosatta som var emot vindkraftverken. Enligt Theo tyckte motståndarna att kraftverken "förfula miljön" och "försämra fastighetsvärdena". Han själv tyckte inte att någotdera var centralt i det här fallet.⁴⁹³ Theo (och William) betonar alltså att de delaktiga i konflikten var få. Där William är beredd att förklara kulturkrocken i termerna av olika traditioner som de fast- och fritidsboende lever i, förnekar Theo tolkningen att parterna i konflikten skulle vara de fast bosatta och fritidsboende som grupper. På ett annat ställe i intervjun använder även Theo tradition för att förklara konflikten. Det viktiga för Theo är ändå att markera att många konflikter uppstår mellan enstaka individer, grannar, och inte mellan befolkningsgrupper.⁴⁹⁴

Theo säger att motståndarna "propsa på" att fullmäktige och kommunstyrelse skulle ha "blandat sig i" byggnadstillsynsmyndigheternas arbete. Enligt honom hade det "naturligtvis inte [...] varit lagligt". Han säger att kommunens medarbetare tröttnade på "en massa brev". Han beskriver att "när det 37. brevet eller nånting i samma sak kom så då svara vi inte ens". Byggnadstillsynen "upplevde det nog som frustrerade att varenda sak, varenda beslut som dom fattade så besvara sig nån mot", säger Theo. Kommunens byggnadsnämnd gjorde enligt Theo "inte ett enda beslut som inte sku ha prövats på Miljöministeriet eller i förvaltningsdomstolen (suck)". De fick "nog väldigt mycket arbete, onödigt arbete av det här", skildrar han.⁴⁹⁵

"Int kunde jag göra nånting. Alltså det är fritt fram för vem som helst att bråka hur mycket som helst och att besvara sig hur mycket som helst fast då liksom besvären också är helt meningslösa."⁴⁹⁶

---

493 IT

494 IT

495 IT

496 IT

Theo berättar att föreningen var "våldigt onöjda" med att styrelsen och fullmäktige "bara skicka tillbaks deras papper och meddelande att [...] det hör inte till oss". Då skickade föreningen enligt Theo "ett direkt liksom hotelsebrev" åt alla ledande förtroendevalda. Theo beskriver sin känsloreaktion med att säga att "man var nog ganska ilsken". Förtroendemännen ansåg att "nu måste det bli slut på det här", beskriver Theo. Reaktionen hos kommunens tjänstemän var enligt honom att "förtroendevalda som absolut ingenting har med saken att göra så ska inte få på posten få såna där hotelsebrev som gick ut på att om inte nu fullmäktige- och styrelsemedlemmar reagerar och gör så som den här föreningen vill så kommer dom att gå till rätten och kräva skadestånd av dom enskilda förtroendemännen".

Kommunstyrelsen gick enligt Theo ut i offentligheten med ett "ganska kraftigt ställningstagande [...] att slutar inte det här med att bombardera ledande förtroendevalda med hotelsebrev så vidtar kommunen åtgärder". Theo säger att de aktiva i föreningen blev frustrerade men fortsatte att fördröja processen med besvär trots tidigare beslut på att de inte hade besvärsrätt. Theo kände medlidande med "dom som hade satsa pengar och arbete i dom här". Också de skulle svara på varje besvär, beskriver han.

"Fast man som kommunal tjänsteman sku sympatisera också med dom här som motsatte sig så hade det liksom, dom som hade sökt att få bygga dom, dom hade till 100 % rätt att få göra det enligt lagen. Så inte är det någo där, där får man nog bara svälja sina egna värderingar och glömma bort, dom har ingen betydelse i det här sammanhanget."⁴⁹⁷

Theo ger här en detaljerad bild av händelserna ur sin egen synvinkel i aktiv. Han nämner agenterna vid deras namn. Det är lätt att både förstå och ta fasta på det han berättar om det som hände,

eftersom han preciserar och konkretiserar, även när stilen är omedelbar. Omedelbarheten består till en stor del av att Theo beskriver känslor, använder förstärkande ord och laddade begrepp. Han omsätter inte så mycket av det som han upplevt i bilder, utan de dynamiska verb som han använder beskriver de konkreta handlingarna.

5.1.3 Diskussion

Nu har vi betraktat det som intervjupersonerna säger om handlingen i Högsåra vindkraftverk-fallet i omedelbara termer. Vi har sett hur de preciserar sig genom att använda första person, aktiv form och reflekterande uttryck. Vi har sett hur de generaliserar genom att använda tredje person, passiv form eller opersonligt pronomen och omedelbara uttryck. Metaforerna har visat sig fungera på samma sätt generaliserande inom det omedelbara språket som begreppen gör inom det reflekterande språket.

Vad är då nyttan av en analys av var och hur intervjupersonerna preciserar sig, var de generaliserar? Hur hänger det ihop med uppdraget i det här kapitlet, att redogöra för hur individerna försöker göra sina övertygelser kollektiva? Ett kort svar är att precision och generalisering verkar vara två sätt på vilka intervjupersonerna talar när de försöker övertyga mig om sin ståndpunkt. Själv använder jag mig av precision när jag frågar mera av intervjupersonerna för att veta vad jag ska låta mig övertygas om, och generalisering när jag vill få deras bekräftelse på att jag gjort de rätta iakttagelserna av deras berättelser.

För att svara på frågan utförligare kan vi ställa följdfrågan varför vi använder precision och generalisering på det här sättet. Jag har utgått från att ny information, så som till exempel informationen om en ny teknologi som vindkraft, blir bedömd på något sätt när individen införlivar den till en del av sitt sätt att orientera sig i

livet.⁴⁹⁸ Bedömningen är dels omedelbar, dels reflekterande. Efter bedömningen betraktar individen det som från början var konkreta handlingar eller händelser genom vissa generaliseringar. Vårt sätt att orientera oss i livet kommer fram i det, hur var och en av oss fyller i luckorna, införlivar det som vi från början inte vet om det är bra eller dåligt, rätt eller fel till en meningsfull del av det som vi från tidigare har lärt oss att lita på i våra liv. Jag argumenterar för att de personliga sätten att orientera sig i livet kommer fram speciellt genom vår användning av det omedelbara språket.

5.1.4 Reflekterande beskrivningar av handling för och emot vindkraftverk på Högsåra

I fråga om de reflekterande generaliseringarna finns det ingen personlig användning av metaforer att analysera på samma sätt som i fråga om de omedelbara uttrycken. Intressant är att notera vilka generaliseringar överlag intervjupersonerna lever bland och återger. Intressant är också att jämföra skillnaderna mellan de två motparternas generaliseringar angående samma tema. I det här avsnittet är stilen reflekterande. Det gör det lättare för mig att referera texten utan att behöva markera att formuleringarna faktiskt finns i transkriptet. Det reflekterande talet liknar så mycket det vetenskapliga sättet att skriva att det inte längre är meningsfullt att peka ut skillnaderna mellan tal och skrift.

Mycket av det som jag har analyserat tidigare återkommer här.

---

498 Stenvall 2011, 168-171 diskuterar begrepp som "frame", "script" och "scenario" i syfte att förstå Lakoff och Johnsons (1980) påstående att strukturen i hela vårt begreppsliga system är metaforisk. Om det som jag här påstår i texten skriver hon: "Tannen (1979: 138) wants to 'uncomplicate matters' by referring to all somewhat confusing terms and approaches as 'structures of expectations' [definition adopted from R.N.Ross, 1975]. Relevant to these notions is 'an expectation about the world, based on prior experience, against which new experiences are measured and interpreted' (p. 140). Tannen (p. 144) further adds that in this process, structures of expectation 'also reflect back on perception of the world to justify that interpretation."

Det är naturligt, om man godkänner min utgångspunkt att reflektion är rationell bearbetning av de omedelbara erfarenheterna. Jag refererar därför sammanfattande vilka generaliseringar de olika intervjupersonerna gör även med hjälp av ett reflekterande språk. Generaliseringarna kan grupperas kring fem teman, som båda parter har någonting att säga om: 1) den lokala beslutsprocessen kring vindkraftverken, 2) beslutsprocessens kontext, 3) den demografiska utvecklingen i skärgården, 4) den teknologiska utvecklingen i skärgården samt 5) frågan om naturen ska ses eller röras.

5.1.4.1 Beslutsprocess

Av vindkraftsmotståndarna är det Simon och Oscar som kommenterar den lokala beslutsprocessen om vindkraft i reflekterande ordalag. Den generalisering som de gör är att individerna får större juridisk och politisk tyngd när de slår ihop sig till en förening. De talar om hur man på internet hittar både internationellt och nationellt motstånd mot vindkraftverken och hur man kan prata med bekanta, samla namnlistor, skriva insändare och försöka påverka politiska beslutsfattare, om man vill övertyga andra om sin åsikt. Att sådan verksamhet inte har inverkan på beslutsprocessen på Högsåra, får dem att dra den slutsatsen att beslutandet i Dragsfjärds kommun inte sker demokratiskt.

De fast bosatta i området presenterar beslutsprocessen kring vindkraftverken först och främst genom generaliseringen att processen blev juridiskt rätt skött.⁴⁹⁹ Speciellt Viktor och Theo betonar detta, och ser då motpartens många besvär som ett sätt att försöka fördröja processen. Theo nämner 49 besvär till Åbo förvaltningsdomstol. Som svar fick motståndarna veta att de bodde så långt

---

⁴⁹⁹ Hertzberg 2005, 207-226 diskuterar det problematiska med hur det juridiska tänkandet färgar även det moraliska. Han argumenterar för att det är mera betydande att delvis betrakta juridiken i moraliska termer.

borta att de inte hade besvärsmätt. Enligt Theo krävde dessa besvär var sitt svar av kommunen och av initiativtagarna till projektet, fast de inte togs till behandling i domstolen. Theo uppskattar att projektet därför fördröjdes med 3-4 år. De upprepade besvärerna ligger också bakom Viktors uttalande att det var "sommarboarna" som startade konflikten.

Theo inser att beredningsarbetet ger makt i kommunalt beslutsfattande. Den makten är inte politisk, den kommer genom att besluten ofta fattas i enlighet med beredningen. Därför är det en speciellt viktig generalisering för Theo att alla kommuninvånare ska ha sin lagliga rätt. Theo betonar att det är förnuftsargumenten, inte de underliggande tonerna som ska styra kommunalt beslutsfattande. William använder orden förståelse och känslor om det som Theo kallar förnuftsargument och underliggande toner. William säger att hans förståelse fanns på skärgårdsbornas sida. Med det menar han bland annat att projektet verkade "ekonomiskt vettigt" och att lokalsamhället ställde sig positivt till det. Han anser att känslor inte ska tas fram i samband med kommunalt beslutsfattande.

Både Theo och William erkänner känslornas roll i beslutsfattande. De känner sig starkare i sina argument om känslorna går i linje med förnuftsargumenten. Bådas inställning till att diskutera känslor inom ramen för det kommunala beslutsfattandet är ändå avvärjande. Enligt dem är det grannarnas sak att göra kompromisser för att sköta om grannsämjan. Kommunen ska se till att allt går lagenligt till. Laglighet och förnuft är alltså orden som dominerar när förespråkarna för vindkraftverken presenterar den lokala beslutsprocessen kring vindkraftverken på Högsåra.

Motståndarna till vindkraftverken argumenterar i den här frågan inom en annan ram, där nyckelorden är individ, förening och demokrati. Med tanke på hur betecknande logisk rationalitet annars är i motståndarnas berättelser är det intressant att märka, att när förespråkarna väljer samma rationalitet, byter motståndarna

argumentationsram. Deras motargument tar fasta på individuell erfarenhet och gemenskapsskapande. De tar moraliskt ställning till att samhället ska vara uppbyggt så, att alla får bestämma. Därför kan förespråkarnas reflekterande inställning sägas bemöta motståndarnas omedelbara inställning på den här punkten.

5.1.4.2 Kontext

Rebecka och William antyder att det bakom vindkraftskonflikten fanns någonting annat, enligt Rebeckas beskrivning en upplevelse av maktlöshet. Viktor nämner att de deltidsboende också tidigare upplevt ett nederlag i en annan fråga på ett byalagsmöte. Simon och Oscar håller sig på en mera generell nivå genom att tala om hur samarbetet mellan fast- och fritidsboende traditionellt sett har varit dåligt, och hur utvecklingsarbete för att förbättra samarbetet pågår som bäst på kommunal och riksnivå. Oscar konkretiserar genom att hänvisa till planerna på hur kommunalbeskattningen kunde ändras. Viktor och Rebecka nämner skattskrivningen i sommarkommun på deltid också i positiva ordalag, även om de varken vet hur det praktiskt kunde förverkligas eller tror att det skulle vara en nära stående förändring. När deltagarna resonerar så här tänker de utgående från den aktuella konfliktsituationen. I berättelser från bägge sidor nämns även hur fastboende och deltidsbosatta tidigare genomfört gemensamma projekt och firat gemensamma fester.

Vindkraftsmotståndarnas maktlöshet blir sedd och erkänd av motparten Rebecka. Där motståndarna håller maktfrågan framme som konfliktens inramning placerar Rebecka maktlösheten någonstans bakom konflikten, som (även) för henne gällde beslutet om vindkraften. Andra liknande förklaringar om konfliktens kontext är det, hur Rebecka beskriver att värderingarna ända från barn påverkar vad man antar vara den "rätta" inställningen till exempel

till vindkraft, eller hur det är annorlunda att debattera i skärgården än i "större kretsar". Viktor förklarar kontexten så att engagemanget i vindkraftsfrågan handlade om markarrenden och släktskap "och annat som nu binder samman en by" som gör att man inte så lätt ställer sig i vägen om en granne vill företa sig någonting.

Viktor säger också att skärgårdsbor är hänvisade till sig själva och till varandra både när de behöver hjälp och när de vill festa med någon. Han kallar det "sammanhållning av nödtvång, nästan".⁵⁰⁰ Numera är det enligt honom bättre också för grannsämjan att man lättare emellanåt kan ta sig till exempel till Åbo.

En ytterligare förklaring till hur traditionerna är olika i en skärgårdsby och en urban omgivning är enligt Viktor uppfattningen om arbete och fritid. I skärgården arbetar man ofta med det som man har som fritidsintresse. Båda ger inkomst, fast inte i form av pengar utan till exempel i form av kött eller fisk. Theo generaliserar motparten genom att beskriva att han tror att det är så att "om man av personliga skäl löper risk att få ett sånt här vindkraftverk i närheten av sig och är emot det så söker man sig till den här föreningen för att där kan man få hjälp och stöd i sin kamp mot det här".⁵⁰¹

5.1.4.3 Demografi och kommunikation

Skärgårdens demografiska utveckling är en bakgrund till konflikten som intervjupersoner från bägge sidor hänvisar till. Rebecka fortsätter sin reflektion över att de deltidsboende inte känner sig medbestämmande, fast många av dem bor väldigt mycket i skärgården. Oscar beskriver hur ungdomen försvinner från skärgården till tillväxtcentra. Kvar sitter de gamla, som enligt Oscar också ger upp traditionella näringar. I stället sätter de upp kaféer och turiststugor. Pontus anser att de deltidsboende måste

---

500 IV

501 IT

engagera sig i den gamla fastbosättningens problem. Det är en ändring av styrkeförhållandena på gång, påpekar Pontus. Han ser att språket annars kan utgöra ytterligare en mur mellan den (svensk-språkiga) fastbosättning som krymper och den (finskspråkiga) deltidsbosättning som växer. Denna demografiska utveckling ställer stora krav på kommunikation.

Pontus exemplifierar sin poäng om hur viktigt informationsflödet är, med att hänvisa till en diskussion om vindkraftverk i Kirjais i Nagu. Den diskussionen fick enligt honom en annan ton än den på Högsåra, på grund av att fast- och fritidsbosättningen i Nagu hade en bättre kommunikation. Också beslutet angående vindkraftverken blev ett annat, inflikar han. Även William konstaterar att det ofta är information som löser stridsfrågor som denna. Han och Rebecka understryker betydelsen av att sätta sig vid samma bord och mötas ansikte mot ansikte i konfliktsituationer. Betydelsen av god kommunikation blir beskriven av båda parterna, i något olika ordval.

5.1.4.4 Teknologi och ekonomi

När intervjupersonerna diskuterar vindkraft präglas talet av generaliseringar. De fast bosatta talar om en ren energiform och om en aktuell teknologi som förbättrar livsbetingelserna och drar nytta av naturresurserna. De hänvisar till att vindkraftverken har gjort Högsåra känt. De beskriver vindkraftverken som ett stort projekt för Högsåra. Motståndarna använder generaliseringar som att vindkraft inte följer de gängse ekonomiska lagbundenheterna. Med det syftar de på inmatningstariffer som garanterar en positiv avkastning, vilket inte sker "någon annanstans" i affärlivet. De säger att vindkraften inte gör någon rationell nytta, att den ekonomiska nyttan av tre vindkraftverk är liten och att vindkraftens utsläpp inte är noll.

Vindkraftsmotståndarna använder i det här sammanhanget med rationella, ekonomiska och matematiska argument. De fast bosatta använder uttryck som engagerar (deras och) lyssnarens känsla och moral. På axeln omedelbart – reflekterat är argumentationen såtillvida spegelvänd jämfört med diskussionen om den lokala beslutsprocessen.

Rebecka önskar att undersökningarna visar att vindkraft producerar el på Högsåra och är ekonomiskt och miljömässigt "en positiv sak". Det är ett tecken på att hon är väl medveten om motståndarnas argumentation. De deltidsboende engageras känslomässigt och moraliskt av att inte ha fått delta i beslutsfattandet om vindkraftverken. De fast bosatta engageras känslomässigt och moraliskt när vindkraftverken som teknologi och projekt kommer på tal. Båda parterna bemöter varandra med rationaliseringar i de frågor som inte angår dem själva.

5.1.4.5 Natur

Det sista temat som båda parterna berör genom olika generaliseringar är naturen. William talar på två olika sätt om naturen. Dels talar han om att dra nytta av den, dels om vad som är att förändra den för mycket. Han beskriver att de fritidsboende inte är vana vid att dra nytta av naturen, det vill säga röra den, på samma sätt som de fastboende. Det som Pontus och Nils säger bekräftar ett visst avstånd till den natur som William beskriver. Pontus centrala fråga är hur stora ingrepp man kan göra i ett naturlandskap. "Naturlandskap" berättar om att synen är det sinne som Pontus utgår från. Också känselsinnet kommer in genom ordet "ingrepp". Det att känselsinnet kommer in som substantiv ("ingrepp") signalerar ett större avstånd till naturen än verbet ("röra") som William använder.

Nils säger att i Mariehamn passar skalan: stora vindkraftverk

står i den stora naturen där. "Skala" är också ett uttryck för att se på naturen, inte att röra om den och dra nytta av den. Angående ny teknologi beskriver William att även de deltidboende gärna tar del av ny teknologi i skärgården, bara den inte syns. Som exempel nämner han bredbandet. Allt detta motiverar en fråga om fast- och fritidsboende närmar sig naturen genom olika sinnen. En sammanfattning av dessa generaliseringar blir, att tröskeln att röra om i naturen eller göra ingrepp i den är lägre för den som är van vid att rör sig i naturen än för den som är van vid att se på den.

5.2 Omedelbara och reflekterande beskrivningar av sanning i Högsåra-fallet

Bland annat i samband med dispositionen av kapitel 4 har jag beskrivit hur intervjuerna började med den aktuella konflikten och ofta naturligt övergick till en diskussion om andra handlingar och händelser som påminde intervjupersonerna om handlingen i det aktuella fallet. Senare utvecklades diskussionerna mot en mera allmängiltig riktning. De filosofiska frågorna om människans förhållande till naturen och samhället fick rum. Fler och fler statiska påståendesatser uttalades. Så utvecklades en typisk intervju.

I analyskedet lade jag märke till uttryck som hör till en viss analyskategori och brydde mig inte om i vilket skede av intervjun de förekom. Sätillvida plockade jag ut alla beskrivningar av t.ex. konkret handling. I det här fallet dominerades den kategorin av beskrivningar av den konkreta handlingen på Högsåra. Beskrivningarna av andra konkreta handlingar har jag lämnat ut i den här rapporten. Jag bedömde att de andra handlingarnas betydelse för tolkningar av de aktuella handlingarna blev tillräckligt belyst i Korpo Långviken-fallet.

Bland kategorin sanningar gör jag ingen likadan avgränsning av materialet så att de sanningar som uttalas direkt skulle ha med

Högsåra-konflikten att göra. Det är ju precis de underliggande generaliseringarna på kunskaps- och trosbekännelsenivå vars inverkan på det konkreta Högsåra-fallet jag är intresserad av. De håller sig inte till Högsåra på samma sätt som beskrivningarna av handling. Underlaget för analysen nedan är alltså bredare än underlaget för den tidigare analysen av de reflekterande beskrivningarna av handling. Därför blir också temakategorierna flera. I fråga om handlingar handlade det om fem teman, medan teman som sanningarna kretsar kring är tio till sitt antal. Jag försöker påpeka hur dessa beskrivningar av sanning konkretiserades eller inte konkretiserades som handling i Högsåra-fallet, enligt de beskrivningar av handling som jag har att tillgå.

I Korpo Långviken-fallet resulterade den sammanfattande beskrivningen av kunskapsbekännelserna i en skildring av den kognitiva sanningen. I det här kapitlet består underlaget av både reflekterande och omedelbara sanningar. Även talarnas emotionella och moraliska inställningar till dessa teman kommer fram. När människan engageras i ett språkspel och i en livsform ger hon uttryck för en världsbild som hon utgår från att är sann.⁵⁰² "Sann" hänvisar då inte enbart till den kognitiva sanning som vi såg i referatet av kunskapsbekännelserna i Korpo Långviken-fallet. Kommunikationen av emotioner och värderingar är en del av detta skeende. Trosbekännelserna är påståendesatser som bär på den emotionella och värderande sanningen.

Talaren kommer inte till de omedelbara sanningarna, trosbekännelserna, genom rationella resonemang.⁵⁰³ Trosbekännelserna har

502 Järveläinen 1991, 93: "Jos henkilö ei voi identifioida emotioita jollakin yksityisellä tekniikallaan vaan osallistumalla spontaanisti julkisen kielenkäytön muotoihin, tästä näytetään seuraavan, että emotiot osaltaan ilmaisevat tiettyä oikeaksi uskottua maailmankuvaa." Min översättning: "Om en person inte kan identifiera emotionerna genom någon privat teknik utan genom att spontant delta i de offentliga formerna av språkbruk, ser det ut att följa härav att emotionerna för sin del uttrycker en viss världsbild som uppfattas som riktig."

503 Järveläinen 1991, 91-92.

karaktären av att vara det mest träffande (ofta bildliga) sättet⁵⁰⁴ att uttrycka ett mentalt tillstånd som innehåller både normativa och känslomässiga aspekter.⁵⁰⁵ I vardagligt tal handlar det om att ta ställning, bekänna färg, låta sig engageras, vara ärlig, sätta ord på vad man egentligen tror på eller känner. Trosbekännelserna innehåller alltså element som inte är härledda ur specifika skäl på samma sätt som de slutsatser som har en reflekterad form (kunskapsbekännelser), även om det kan ta tid att fundera på (reflektera) vad som är det lämpligaste uttrycket.

Då det kommer till emotioner och värderingar gör jag en grov indelning i positiva och negativa inställningar. Målet är att ge en kort skiss över hur den verklighet ser ut som intervjupersonerna orienterar sig i samt hurdana positioner intervjupersonerna intar inom dessa verkligheter. Jag relaterar också de olika aktörerna till varandra. Dels gör jag det genom att presentera vilka personer som upplevde att ett visst tema behövde diskuteras, dels genom att antyda vilken attityd olika deltagare i diskussionen intog till temat.

De negativa och positiva inställningarna, som i sin mest artikulerade form kommer till uttryck som hållningar och regler, finns inbakade redan i de omedelbara uttrycken. Vissa av exemplen på dessa omedelbara bejakanden och förnekanden kan inom emotionsfilosofin bäst översättas som kognitiva evaluerande attityder ("judgements"). Vissa andra kan förstås som uttryck för känslor ("feelings: unpleasant or pleasant states of consciousness").⁵⁰⁶ För uppgiften att beskriva hur livsåskådningarna "drar och skuffar" intervjupersonerna i förhållande till varandra i dessa situationer, räcker det att jag kan peka på de känslomässiga och värderande

504 Järveläinen 1991, 50.

505 Järveläinen 2008, 25, 27.

506 Järveläinen 2008, 26: "The affective-feeling component is caused by the cognitive component. Affections are bodily changes that may be taken also as mental changes. Feelings are unanalysable qualia, unpleasant or pleasant states of consciousness by virtue of which one is aware of one's state and the cognitive system associated with it."

inställningarna som positiva eller negativa. En närmare analys av dessa komponenter har jag inte behov av just nu. Därför nöjer jag mig med att konstatera att jag håller mig till den tolkning av emotioner som Järveläinen (1991) antyder att var uppfattningen även hos Wittgenstein, vars språkuppfattning detta arbete bygger på: både den kognitiva värderande komponenten och den affektiva känslokomponenten är antagligen närvarande i de uttalanden som jag kallar "omedelbara".⁵⁰⁷

Det kommer fram flera teman som är intressanta bara för den ena parten i konflikten. Den andra parten tar ingen inställning till dessa. Det framkommer också vilka saker de olika parterna är oeniga om och vilka saker de enas om.

---

507 Järveläinen 1991, 44-45: "Kuten edellä on nähty, Wittgenstein esittää huomautuksia, jotka prima facie näyttäisivät liittävän hänet arvostelma-teorian kannattajiin. Hänen todettiin mm. kutsuvan emootioita expressis verbis "kannanotoiksi" ja "asenteiksi". Tällöin ei kuitenkaan huomata, että hän puhuu emootioiden yhteydessä myös tunteesta (Gefühl). Hänen huomautuksissaan tunteen käsite liittyy erityisesti aistimusten ja emootioiden suhteeseen. Tunne näyttää sijoittuvan Wittgensteinin käyttämässä esimerkeissä emootion ja aistimuksen "väliin" siten, että se voi merkitä sekä johonkin emootioon liittyvän aistimuksen tuntemista että emootion tuntemista. [...] Näin tulkittuna tunne merkitsee sitä emootioon tai aistimukseen identifioitumatonta affektiivista tilaa (Zustand), joka henkilöllä voi olla, silloin kun hänellä on joku emootio tai aistimus." Min översättning: "Så som vi har sett tidigare, framför Wittgenstein anmärkningar som prima facie ser ut att ansluta honom till bedömningsteoretiker. Vi konstaterade bl.a. att han kallar emotioner expressis verbis "ställningstaganden" och "attityder". Då bortser vi från att han i samband med emotioner även talar om känsla (Gefühl). I hans anmärkningar har begreppet känsla speciellt att göra med förhållandet mellan perceptioner och emotioner. I de exempel som Wittgenstein använder ser känsla ut att placeras "mellan" emotioner och perceptioner på det sättet, att det kan innebära både kännandet av någon perception i anslutning till en emotion och kännandet av emotionen. [...] Tolkat på det här sättet betecknar känsla det affektiva tillståndet (Zustand) som identifieras varken med emotion eller perception och som en människa kan ha när hon har någon emotion eller perception."

5.2.1 Element i intervjupersonernas verklighetsuppfattningar

Sanningspåståendena i fallet Högsåra vindkraftverk kan grupperas under tio större rubriker. En del av rubrikerna kommenteras från båda sidorna, en del bara av den ena parten i konflikten. De rubriker som kommenteras av båda parterna innehåller i vissa fall rakt motsatta åsikter. I andra fall liknar parternas tonfall varandra. Jag disponerar min presentation av de olika inställningarna här på det sättet, att jag börjar med de rubriker som tydligt intresserar någondera sidan i konflikten, men inte den andra. Sedan presenterar jag det som båda parter kommenterar och är ense om. Därefter kommer det som båda parter kommenterar men är oense om. Till sist tar jag den rubrik som samlar oeniga åsikter men inte längre återspeglar samma gruppbildning som vad som är gällande i resten av konflikten. De tio teman är 1) vetenskap, 2) energiteknologi, 3) grön politik, 4) utveckling i skärgården, 5) ekonomi, 6) fakta, värde och känsla, 7) natur, 8) vindkraft, 9) social samvaro i skärgården och 10) existensvillkor.

De fyra motståndarna till vindkraftverken på Högsåra, Nils, Oscar, Pontus och Simon, kommenterar tre teman som inte kommer fram i förespråkarnas intervjuer på det sättet att det skulle gå att säga att de har en positiv eller en negativ inställning till dessa teman. Det är alltså fråga om någonting som är viktigt för motståndarnas orientering i denna livssituation, men inte för förespråkarnas. De inställningar som Nils, Oscar, Pontus och Simon intar liknar varandra.

5.2.1.1 Vetenskap, energiteknologi och grön politik

Den första rubriken som är viktig för motståndarna av vindkraftverken på Högsåra är det vetenskapliga tänkandet. De talar om det vetenskapliga tänkandet med ord som vetande, information, kun-

skap, vetenskap, objektiva eller absoluta sanningar, kritisk inställning, ifrågasättande, rationellt handlande, siffror och evolutions-teori. I regel hyser de en positiv inställning till dessa ord.

Den andra rubriken som är viktig i motståndarnas argumentation men som inte engagerar förespråkarna av vindkraft på Högsåra lika mycket är energiteknologi. Motståndarna talar positivt om teknologisk utveckling överlag, om energieffektivitet och energisparande, bioenergi, solkraft, kombikraftverk och intelligenta nätverk. Negativa omdömen faller de om kondenskraftverk och utbyggnaden av vattenkraft. Frågan om vindkraft behandlas senare under egen rubrik. I regel är motståndarna till vindkraftverken på Högsåra positiva till kärnkraft medan förespråkarna av vindkraftverken intar en avvisande hållning till den.

Den tredje rubriken som på ett tydligt sätt är en viktig tematik bara för motståndarna av vindkraftverken på Högsåra är argumentationen mot en grön politik. De uttrycker negativa omdömen om ord som gröna värden, klimatpolitiken, Al Gore och människans andel i klimatförändringen. De talar positivt om ett drägligt mänskligt liv och om människans välbefinnande. Å andra sidan faller de negativa omdömen också om miljöutvecklingen i framtiden samt om teknologins och ekonomins dominans, vilka förekommer också som argument inom miljörörelsen. De förnekar inte att en klimatförändring är på gång eller att människan inte skulle ha andel i en allmän negativ miljöförändring.

5.2.1.2 Utveckling i skärgården

Det finns en rubrik som samlar kommentarer enbart från förespråkarna av vindkraft på Högsåra. Förespråkarna är Rebecka, Theo, Viktor och William. Temat som visar sig vara centralt för deras livsorientering är utvecklingen i skärgården. Alla tre talar i positiv ton om hur skärgården behöver verksamhet, utveckling och

arbetsplatser. De talar i negativ ton om avfolkning, fiskens försvinnande och smutsiga vatten. Motståndarna yttrar inte sådana sanningspåståenden om dessa teman att man kunde säga att även de berörs av dessa frågor. De visar ingen egen positiv eller negativ inställning till de här frågorna genom de kunskapsbekännelser, trosbekännelser, hållningar och regler som ligger som grund för den här analysen.

De ovannämnda rubrikerna är alltså viktiga för livsorienteringen för ena parten men icke-frågor för den andra. Parterna har dem i bakhuvudet när de drabbar samman kring vindkraftverken på Högsåra. I den praktiska situationen på Högsåra kanaliseras de alla till frågan om vindkraftverken ska resas eller rivas. Inför samma vindkraftverk orienterar sig dessa grupper i olika världar.⁵⁰⁸

Ett annat sätt att orientera sig i olika världar är om parterna ser ut att tala om samma sak, men sammanhanget visar att de ger begreppet olika innebörd. Ett sådant tema på Högsåra är ekonomi. Också på den punkten kan man säga att de världar som parterna tar ställning till aldrig möts. Jag ska beskriva inställningarna något närmare så att skillnaden blir synlig.

5.2.1.3 Ekonomi

Motståndarna till vindkraftverken på Högsåra uttalar kritiska kommentarer till ekonomisk vinstmaximering, dagens företagsledning och ekonomins hegemoniska ställning i samhället. Å andra sidan talar de i positiva termer om ekonomisk optimering och en fungerande ekonomi som en garanti för att teknologin är mogen. En av förespråkarna av vindkraftverken på Högsåra för delvis

---

508 Detta kommer också fram i slutet av kapitel 4, där jag jämför lokalbefolkningens och myndigheternas olika sätt att tala både stilmässigt och med tanke på vilka personer de framställer sig som i en kommunikationssituation.

samma diskussion. Han ställer sig förstående till att någon investerar i tomter i skärgården och förväntar sig att de stiger i värde. Dessa uttalandena ser jag finnas inom samma ram. De grundar sig på förståelsen av ekonomin som marknads- och penningekonomi.

Mera naturliga ord för ekonomi i skärgården är näring och markägande. Förespråkarna har ett traditionellt sätt att förstå markegendom i skärgården och det skiljer sig markant från dagens marknadsekonomi. Enligt det sättet att förstå ekonomi, är vindkraftverken en möjlighet för skärgårdsborna själva och deras barn och barnbarn att kunna hämta sin näring från naturen. Det möjliggör även den följande generationens fortsatta liv året om i skärgården. När motståndarna till vindkraftverken talar om markens värde, tänker de på de euron som en försäljning av tomter skulle inbringa. För förespråkarna av vindkraftverken är en försäljning inte möjlig. Marken är för värdefull med tanke på överlevnad. Säljer man sin mark bit för bit har de kommande generationerna till slut ingen mark att hämta sin näring ifrån. Därför måste de hitta på näringar som vindkraft som drar nytta av marken i skärgården utan att markägaren blir av med den.

5.2.1.4 Fakta, värde och känsla

Båda parterna är ense om två saker. Den första är uppfattningen att skärgårdsnaturen är fin. Den andra är uppfattningen att det finns fakta-, värde- och känslargument. Dessa argument har en inbördes rangordning som är sådan att fakta är det mest trovärdiga i offentliga samtal, känslorna kommer sist.⁵⁰⁹ Kulturellt kan detta

509 Kurtén 2011, 33-44 påpekar att indelningen fakta-värde försvårar uppdraget att hitta gemensamma handlingslinjer till exempel i svåra miljöfrågor som behöver lösas. Han efterlyser en starkare medvetenhet om å ena sidan den egna personen, å andra sidan samhället som ett odelbart helt. Det ser han som en förutsättning för att vi ska finna grunden för normativa ställningstaganden och engagemang. Så som det är nu ser han att vi inte alltid tar ansvar för att våra roller kan stå för olika värderingar i de olika sektorerna.

ses som ett resultat av det vetenskapliga tänkandets centrala och långvariga ställning i samhället. Oberoende av de andra åsikterna värderar alla intervjupersoner som tangerar detta tema fakta som någonting positivt. Värderingarna beskriver de både i positiva och negativa termer. Känslorna samlar mest negativa beskrivningar om man jämför uttalanden om fakta, värdering och känsla.

5.2.1.5 Natur

Skärgårdsnaturen är det andra temat som förenar intervjupersoner oberoende av åsikt i vindkraftsfrågan. Den genererar enbart positiva beskrivningar. Särskilt motståndarna av vindkraftverken beskriver vackra naturlandskap, tystnad, orörd natur och naturskyddsområden. De fastboende talar om naturen i skärgården som en självklar grund som de helst inte lever utan. Intervjupersoner från båda sidor ställer sig positivt till nyttjandet av naturen i skärgården inom gränsen för dess förmåga att förnya sig.

Frågan var gränsen går för naturens förmåga att förnya sig markerar början av definitionsstriderna. Som vi har sett, resulterar oenigheterna i olika inställningar till vindkraft i skärgården. På ett allmänt plan börjar skillnaderna synas när intervjupersonerna beskriver sin syn på människans inverkan på naturen i skärgården. Det finns representanter i båda grupper som beskriver livet i städer i negativa termer. Motståndarna för vindkraftverken använder då ord som industrialisering och trängsel-Finland, förespråkarna använder ord som avstånd till naturen.

Inställningen till det urbana livet hänger ihop med inställningen till vindkraftverken speciellt i motståndarnas grupp. De beskriver vindkraftverken på Högsåra som industrialisering, medan förespråkarna beskriver dem som utnyttjande av ny teknologi. Det som stör motståndarna i städer stör dem också i vindkraftverken. Därför vill de inte ta dem med sig till skärgården. Skärgårdsbor

däremot beskriver inte teknologin som det negativa med "stan". Det negativa är avståndet till naturen, och där detta avstånd inte finns (i skärgården), visar sig varje möjlighet att göra jobbet lättare (med hjälp av teknologi) i positiv dager. Med andra ord har skärgårdsborna inte behov av begrepp som industrialisering i sitt liv. Det är inget fenomen som påverkar deras liv. Däremot påverkar den de intervjupersoners liv som bor i en stad. De lider av industrialismens följdverkningar och kopplar samman teknologisk utveckling med den. För skärgårdsbor står teknologisk utveckling fortfarande för ett lättare liv och en höjd levnadsstandard, vilka är positiva saker.

Miljömedvetande är ett begrepp som används av en motståndare till vindkraftverken. Han säger att miljömedvetenheten har ökat när stadsbornas beroende av sina sommarställen har vuxit på grund av industrialiseringen och befolkningskoncentrationen till tillväxtcentra. Om han har rätt, är även "miljömedvetande" ett begrepp som inte behövs för livet i skärgården. De fast bosatta som njuter av sin närhet till naturen och är måna om att nyttja den inom gränserna för hållbarheten, kan då beskrivas som "omedvetna" om "miljön". Det ansvar som de bär gentemot naturen där de bor behöver ändå inte vara annorlunda än ansvarskänslan hos de så kallade "miljömedvetna" deltidsboende, som genom sina liv längre bort från naturen har blivit medvetna om olika överträdelser av hållbarheten. De facto ger båda parterna samma exempel på ett hållbart sätt att leva i skärgården: de gamla skärgårdstraditionerna. Har de olika grupperna kommit till samma moraliska hållning fast de har följt olika vägar?

Motståndarna av vindkraftverken svarar nej på den här frågan. De framhåller hur de fast bosatta är benägna att godkänna större ingrepp i naturen än de deltidsboende, vilket enligt dem sker till exempel i fråga om de aktuella vindkraftverken. Enligt dem överträder de fastboende då den gräns för nyttjande av naturen som

de själva vill hålla intakt. En av förespråkarna av vindkraftverken bekräftar de fastboendes större tolerans gentemot mänskliga ingrepp i naturen och säger att de fastboende även skulle godkänna stora vindparker. Förespråkarna för vindkraft på Högsåra framhåller att vindkraftverk när som helst kan monteras ned utan att ha förändrat naturen. Enligt deras definition har ingenting oåterkalleligt skett, gränsen för hållbarhet har inte överskridits. På den punkten argumenterar motståndarna att landskapen har förändrats. Den gräns som har överskridits är gränsen mellan naturlandskap och av människohand skapade landskap. När vindkraftverken har rests har natur övergått till teknologi, som människan har tagit fram med hjälp av sin rationella förmåga. Det här är teman som vi har sett motståndarna till vindkraftverken argumentera med: kunskapen och energiteknologin. De är berättelser, med hjälp av vilka de intervjupersoner som motsätter sig vindkraftverken på Högsåra orienterar sig. De berättelserna ser ut att förutsätta ett längre avstånd, ett större motsatsförhållande mellan människa och natur, än vad som kommer fram i de fastboendes berättelser.

I de fastboendes berättelser är människan en del av naturen utan att man behöver fundera på det. Det rationella förhållandet till naturen är överflödigt. Människan är inte på liknande sätt ett hot mot naturen, så som motståndarnas uttalanden om teknologins och ekonomins övertag ger vid handen. Människan är inte heller en konkurrent till naturen, så som motståndarna beskriver klimatpolitiken. Allt detta ringar in den vetenskapliga kunskapen och människans rationella förmåga att skapa teknologi, ekonomi och klimatpolitik som någonting som skapar avstånd mellan människa och natur i dessa intervjupersoners tankar. Med den motiveringen kan man fråga om rationalitetens centrala ställning för motståndarnas livsorientering skapar ett motsatsförhållande mellan människa och natur samt en gräns att överträda som inte existerar i förespråkarnas referensram.

5.2.1.6 Vindkraft

Vad säger då intervjupersonerna uttryckligen om vindkraft? De som förespråkar vindkraftverken på Högsåra talar om vindkraft i allmänhet. De använder då positiva ord. De som motsätter sig dem talar om vindkraft antingen i allmänna negativa ordalag eller värdesätter vindkraften på olika sätt. Med tanke på resonemanget i det föregående stycket är det intressant att se hur det som motståndarna ser som positivt och det som de ser som negativt i vindkraft förhåller sig till rationaliteten.

Motståndarna beskriver vindkraft som en oekonomisk energiform, som en dogmatisk idé och som ett politiskt tvång. Dessa beskrivningar är negativa. De är också negationer av det som motståndarna värdesätter: ekonomisk och teknologisk rationalitet, förnuft framom tro och individens frihet. Motståndarnas positiva omdömen om vindkraft handlar om vindkraftverkens aerodynamiska form och estetiska tilltal. Beundran för estetik kompletterar bilden av vad motståndarna värdesätter i sitt liv. Den centrala och starkt positiva värderingen av de vackra naturlandskapen går i linje med detta.

5.2.1.7 Social samvaro i skärgården

De sista åsiktsskillnaderna mellan grupperna handlar om den sociala samvaron i skärgården. Enstaka intervjupersoner beskriver gruppen där de inte själva ingår negativt och sin egen grupp positivt, men det finns också en intervjuperson som beskriver båda grupperna positivt. Han är den som inte ser vindkraftskonflikten som en tvist mellan de fast bosatta och de deltidsboende, utan som en konflikt mellan grannar.

Det att de fast bosatta och de deltidsboende är beroende av varandra omnämns som en positiv sak från båda hållen. Skärgårds-

bon beskrivs som en individualist från båda hållen, i neutrala eller något negativa ordalag. Hänsynstagande gentemot andra är positivt för representanter i båda grupperna, egoism negativt. Motståndarna till vindkraftverken skildrar den bristande demokratin i skärgården i negativa ordalag, de fastboende beklagar splittringen i byn. Båda är beredda att ändra på skattesatsen så att deltidskommunen kunde få mera av den till godo. Tilltron till en nära förestående förnyelse på den punkten är större bland motståndarna än bland förespråkarna av vindkraften på Högsåra.

5.2.1.8 Existensvillkor

De statiska påståendesatserna som beskriver hur saker och ting "är" inbegriper även påståenden som har att göra med det mest personliga i intervjupersonernas liv. I kapitel 4 tematiserar jag denna typ av berättelser med hjälp av begreppet identitet. Samma slags material i Högsåra-intervjuerna presenteras som exempel på någonting som jag i kapitel 6 kallar existentiellt engagemang. Här återger jag bara en kort sammanfattande beskrivning av det temat, i samma stil som jag har gjort ovan.

Nästan alla som i Högsåra-fallet tar upp moralen, Gud, familj och vänner presenterar dem positivt när vi talar om vad man kan lita på i svåra situationer i livet. Vissa intervjupersoner är beredda att beskriva att de förankrar sin grundtillit i sig själva. Andra talar negativt om den möjligheten. Detsamma gäller naturen. De som talar positivt om naturen i det här sammanhanget är två fastboende intervjupersoner. En deltidsboende är tveksam till om han kunde få konkret hjälp av naturen i svåra livssituationer. I det stora hela är det svårt att se några skillnader och likheter på det här planet som skulle förklara de positioner som de olika deltagarna intog i Högsåra-konflikten. På det existentiella planet är livsvillkoren ändå mera lika än olika, både för motståndare och förespråkare av

vindkraftverken.

Det som förenar talarna mest är de andra människornas betydelse i livet. Inställningen till Gud är både positiv och negativ i båda grupperna. Samma gäller intervjupersonernas grundtillit till sig själva. Min slutsats är, att den här konflikten inte i huvudsak var en konflikt på den existentiella nivån, utan på den politiska. Ekon från det existentiella planet kan ändå höras på handlings- och argumentationsplanet. Tydligast hör man dem när motståndarna beskriver sin tillit till det rationella tänkandet och förespråkarna beskriver sin omedelbara delaktighet i naturen.

5.3 Sanningarnas inverkan på handlingar

När jag jämför de tio teman som kan sammanställas på basis av intervjupersonernas sanningar med de fem teman som kom upp i deras beskrivningar av handlingar syns det flera kopplingar mellan dessa. Beslutsprocessen beskrivs av båda parter med hjälp av termer som betonar det reflekterande och fakta, framom värderingar och känslor. Eftersom båda parterna delar samma inställning till fakta, värde och känslor är det inte underligt att det reflekterande sättet att handla - de juridiska processerna - blev så centrala i konflikten.

Parterna värderar det som skedde i samarbetet på den lokala nivån på samma sätt. Den sociala samvaron har utvecklats i en negativ riktning. På sanningarnas nivå syns detta i de bilder som de olika grupperna har av varandra. Den negativa sociala utvecklingen skildras även med hjälp av uttryck som bristande demokrati och splittring i byn.

Resandet av vindkraftverken på Högsåra är en handling som relateras till flera slags sanningar. Den handlingen engagerar motståndarnas syner på energiteknologi och grön politik. Den har direkt att göra med förespråkarnas viktigaste tema, utvecklingen

i skärgården. Den aktiverar övertygelser som har med ekonomi att göra. Naturligtvis aktiveras även alla positiva och negativa uppfattningar om vindkraft.

Sådana beskrivningar av naturen som har handlingens karaktär kretsar kring förnimmelserna av att se eller röra och att dra nytta av naturen. Det finns gott om anknytningspunkter mellan sanningarna om natur och dessa berättelser om handling. Om man tittar på sanningspåståenden, så framstår det som centralt att de olika grupperna har olika avstånd till naturen. De slutsatser på handlingsplan som de olika grupperna drar av sina sanningar har direkt att göra med talarsubjektets avstånd till naturen. Om han eller hon står på ett sådant avstånd till naturen att det sinne som kommer i bruk i förhållande till naturen är synsinnet, är upplevelsen av naturen annorlunda än hos den, som står inne i naturen och är van vid att röra vid den. I sanningspåståendena kopplar båda grupperna ihop avståndet med boplats.

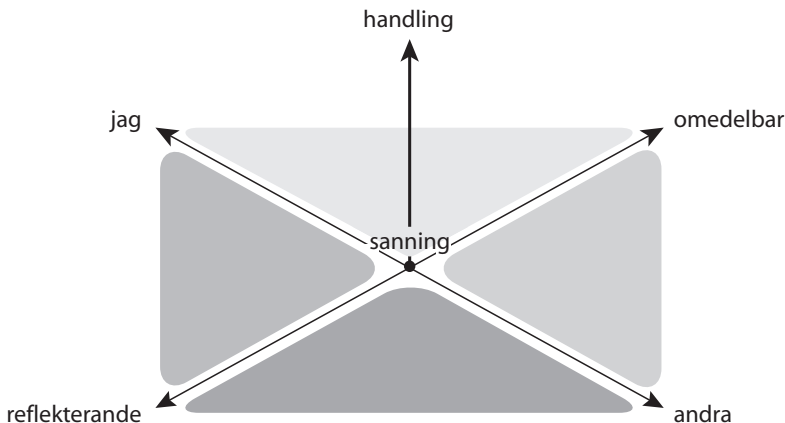
Avstånd till naturen är ett urbant fenomen. Däremot upplever inte de intervjupersoner som kommer från urban omgivning sitt eget sätt att värna om vackra landskap som avstånd till naturen. De upplever sig också vara nära naturen när de betraktar den. Och de upplever inte att skärgårdsborna är lika nära naturen när de omskapar den med hjälp av teknologi.

Genom att ringa in intervjupersonernas sätt att färga sitt tal positivt eller negativt, har jag nu tagit fasta på och sammanfattat hur jag menar mig se att intervjupersonerna har orienterat sig i sina liv i den här frågan. Sammanfattningen har också visat vilka frågor som har förenat dessa individer till grupper och i vilka frågor dessa grupper har kolliderat med varandra. Jag har även gett en förklaring till dessa kollisioner och menat att de beror på hur olika de olika grupperna förhåller sig till någonting som jag kallar en vetenskaplig inställning till livet. Till sist har jag relaterat beskrivningarna av sanning till beskrivningarna av handling.

5.4. Den tredimensionella livsåskådningen

Med hjälp av Oscars omedelbara beskrivningar av handlingar i kapitel 5.1.1.2 beskrev jag en tredimensionell bild för att förklara hur de kategorier hänger ihop som jag använder som analysverktyg. Nu har alla analyskategorier exemplifierats och största delen av materialet har presenterats. Det är dags att titta bakåt och se hur den stora bilden ser ut som vi har tagit del av under vandringen.

Den vertikala axeln mellan hur göra – vad är sant har jag beskrivit som en grundaxel som för mig strukturerar intervjupersonernas pendlande rörelse mellan sina beskrivningar av sanning och sina beskrivningar av handling. På horisontell nivå ser jag intervjupersonerna pendla på samma sätt mellan ett reflekterat och ett omedelbart tal. I djupled ser jag talarna växla mellan sitt eget perspektiv och andras. Det är på denna axel som jag som lyssnare deltar i skeendet, eftersom jag är en av de andra.

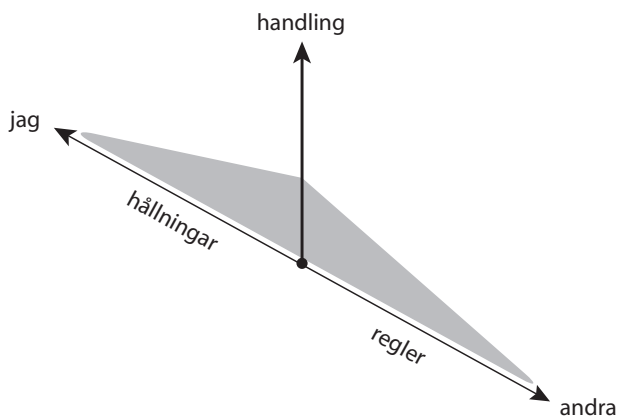

När talaren använder första person upplever jag honom som närvarande.⁵¹⁰ När han eller hon använder tredje person, opersonligt

⁵¹⁰Det mest uppenbara sättet för författaren att visa sin närvaro är att använda första persons pronomen, att säga jag eller vi. En närvarande författare säger

pronomen eller passiv, identifierar han eller hon sig med någonting utanför sig självt. Närhet är såtillvida talarsubjektets närhet till sitt eget perspektiv, distans talarsubjektets distans till sitt eget perspektiv.

I intervjupersonernas tal är växlingen mellan talarsubjekten "jag" och "man" mycket vanligt. Vi prövar hela tiden hur vårt eget sätt att se på saker och ting sitter hos den andra. Hur uppfattas det att jag framställer mina åsikter som allmänna? Blir jag bekräftad eller ifrågasatt? Ska jag bara tala för mig själv eller är det så som jag säger? Ytterst ser jag det handla om att vi i nya situationer prövar våra generaliseringar mot andra människors reaktioner. Fungerar de fortfarande? Ger lyssnarresponsen orsak att revidera något? På det sättet ser jag livsorienteringen verksam i mellanmännsliga relationer.

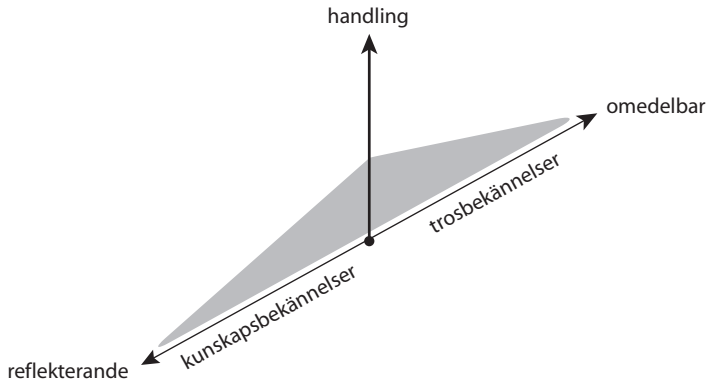
Triangeln som uppstår av hörnen jag, andra och handling, beskriver hur moralen framställs i den här undersökningen. Den har att göra med mellanmännsliga relationer och tar sig ytterst uttryck

---

kanske 'Jag/vi anser att det är så', en frånvarande 'Det är så'. Ytterligare en möjlighet är att framträda i en speciell roll, t.ex. i sitt yrke: 'För en gammal läkare står det klart att...'" Hellspong – Ledin 1997, 136.

i handling. Som uttalade normer tar den sig även uttryck som hållningar och regler. Därtill har jag iakttagit uttryck för moral också utanför triangeln, i alla omedelbara formuleringar som ger till kända talarens värderingar

Triangeln som beskrev min uppfattning av viktiga aspekter i mänskligt liv i kapitel 2.5 har under vandringens gång försetts med två slags analyskategorier, med hjälp av vilka jag har försökt fånga reflekterande och omedelbara statiska påståendesatser.

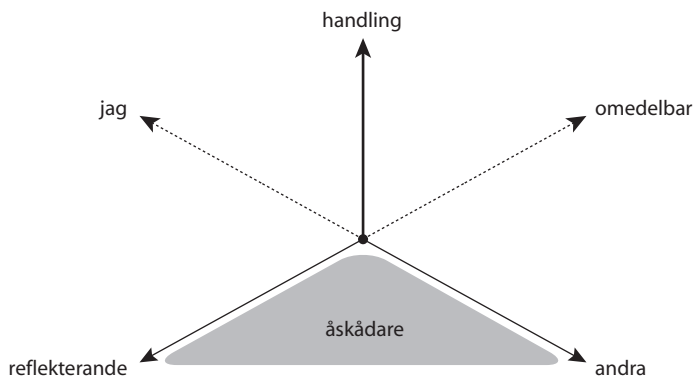

Satser som beskriver hur saker och ting förhåller sig, har jag när de har uttryckts med hjälp av reflekterande språk kallat kunskapsbekännelser. När de har uttalats med hjälp av det omedelbara språket har jag kallat dem trosbekännelser.

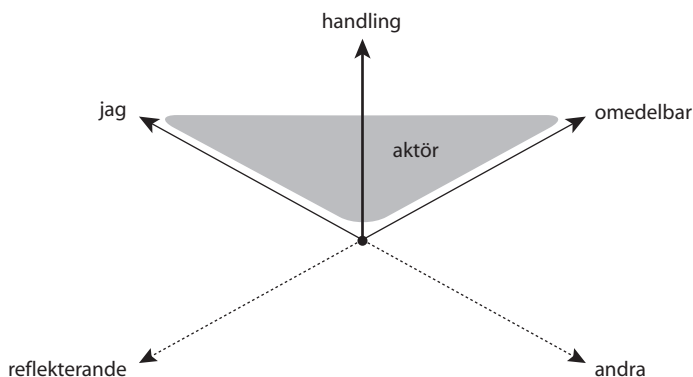
Tage Kurtén har beskrivit två olika sätt att förstå verkligheten med hjälp av begreppen aktörs- och åskådarperspektiv.⁵¹¹ Ett åskådar-

511 Kurtén 1995, 88-91. Terlinden 2007, 31 sammanfattar de två perspektiven så här: "Med åskådarperspektiv avser jag uppfattningen att verkligheten är objektivt beskrivbar och att språket har en refererande funktion. Språket anses bättre eller sämre avbildat den givna verkligheten. Med aktörsperspektiv avser jag uppfattningen som betonar språkets, verklighetens och subjektets komplexa relationer. De för min analys viktigaste elementen består i konstaterandet att det subjekt som orienterar sig i verkligheten själv är en ofrånkomlig del av samma verklighet, inte en neutral åskådare." Min analys av materialet i dessa två fall av miljökonflikter antyder att alla intervjupersoner rör sig mellan perspektiven i sitt tal. Vissa intervjupersoner har en starkare karaktär av det ena, vissa av det andra, men jag

perspektiv uppstår enligt mina iakttagelser när talaren använder reflekterande språk och håller distans till sitt eget perspektiv genom att använda andra subjekt än "jag" (du/ni, han/de, man, det).

Aktörsperspektivet uppstår på motsvarande sätt när talaren använder ett omedelbart språk och närvarar i sitt tal genom att använda första persons pronomen. Första person pluralis (vi) hämtar redan in tanken på de andra, men är ändå närmare talarsubjektets egen position än någon av de andra möjliga subjekten.

framhåller att i ljuset av det här materialet ser intervjupersonerna ut att kunna byta perspektiv. I nästa kapitel initierar jag en diskussion på vilka sätt dessa perspektiv syns i vår användning av språket. Kort sagt ser jag i användningen av första person och omedelbara uttryck ett aktörsperspektiv, i användningen av andra/tredje person och reflekterande uttryck ett åskådarperspektiv.

Så som vi har sett i exempelberättelserna kommuniceras känslor och värderingar direkt genom omedelbara uttryck. Då framkallar de en känsla eller värdering som reaktion: en slående formulering i en insändare roar en del av publiken och förargar den delen av publiken som den ironiserar över. Vi har också sett hur talarna har tagit avstånd till sina känslor och värderingar med hjälp av reflektionen. I stället för målande beskrivningar har de använt ett neutralt matematiskt, tekniskt eller juridiskt sätt att argumentera. Att känslor och värderingar ingalunda försvinner när argumentationen flyttar till det rationella planet framgår av hur förpliktande argumentationen framställs vara. Sådan argumentation tar ofta formen av en regel.

Jag har i materialet kunnat skönja också ett annat sätt att begränsa effekten av att sändarens uttryckande av känslor framkallar känsloreaktioner hos mottagaren. Det sättet är att tala om sina känslor och värderingar i första person. Uttryck för känslor och värderingar som presenteras i andra eller tredje person gör anspråk på att talarens egna känslor och värderingar ska kännas eller erkännas av alla. När talaren håller sig till första person, uppstår inte ett likadant anspråk på den egna utsagans allmängiltighet. Genom reflekterande uttryck och andra/tredje person uppstår samma anspråk på den egna utsagans universella giltighet, men reaktionerna kan se mindre känslösamma ut, eftersom tonen är mera neutral.

6. Från individuella övertygelser till kollektiva beslut

Nu har vi gått igenom två fall av miljökonflikter med tanke på människans livsorientering. Analysen har resulterat i en tredimensionell uppfattning om hur intervjupersonerna använder sitt språk när de orienterar sig i livet. Resultaten för oss osökt tillbaka till den teoretiska diskussionen om hur livsåskådningar kan uppfattas och studeras. Jag inleder det här slutledningskapitlet med att förankra min begreppsbildning i den funktionella forskningstraditionen genom de två sista begreppen som jag presenterar med hjälp av grafiken. Dessa är aktörs- och åskådarperspektiven och de är lånade ur en intervjustudie över livsåskådningar hos finländska författare. Undersökningen är gjord av Tage Kurtén (1995).

Förankringen kommer att visa att ett meningsfullt sätt att tala om intervjupersonernas livsorientering i dessa två fall av miljökonflikter kan vara att utgå från spänningen mellan individ och kollektiv. I det andra underkapitlet kommer jag att studera denna spänning närmare med hjälp av intervjupersonernas sätt att tala dels om naturen, Gud och sina närmaste människor, dels om makt. Intervjupersonerna talar om båda dessa ämnen genom omedelbara uttryck. Vi kommer att se att de är engagerade i sitt tal om båda ämnena, men på olika sätt. Att beskriva spänningen mellan individen och kollektivet är en relevant uppgift också med tanke på forskningsfrågan hur individerna försöker göra sina övertygelser kollektiva.

Jag utgår från att människan orienterar sig i livet med hjälp av sitt språk, och att jag kan antyda någonting om vad som händer i talarens livsorientering genom att analysera hans eller hennes

språk. "Språk" förstår jag då i den vida bemärkelsen som mer eller mindre medvetandegjorda tankar, rationella såväl som associativa, som förutom i form av ord kommer fram i den icke-verbala kommunikationen. Kommunikation och livsorientering ser jag som intimt förknippade med varandra.

Efter att ha beskrivit spänningen mellan intervjupersonernas "jag" och det som de uppfattar som "andra" redogör jag i underkapitel 6.3 för vad två representanter för myndigheter på riksnivå berättar om miljökonflikter i allmänhet. De ville inte kommentera dessa fall specifikt för att inte blanda sig i administrativa processer på ett otillbörligt sätt. För att de utövar verkställande makt (Miljöministeriets tjänsteman) och dömande makt (domare i HFD) har de en viktig andel i vad som blir gemensamma beslut i miljöfrågor. Bådas arbetsgivare var inblandade i de processer som beskrivs i den här avhandlingen. Den tredje formen av institutionell makt, den lagstiftande maktens perspektiv, presenterades i kapitel 4.3. Där kom en rikspolitiker till tals. Genom tjänstemännens berättelser i det här kapitlet exemplifierar jag hurdan livsorientering som kan tänkas äga rum inom institutioner där motstridiga individuella syner förs samman till förslag på kollektiva, politiska och juridiska beslut.

6.1 Positionsbestämning i förhållande till åskådar- och aktörsperspektiven

Tage Kurtén (1995) talar om aktörs- och åskådarperspektiv som någonting som en individ kan hysa. Han beskriver olika mänskliga sätt att orientera sig i tillvaron. I vissa fall har han svårt att bedöma vilket perspektiv intervjupersonen bättre kan sägas representera. Jag söker inga likadana samlingsbegrepp som kunde tänkas beteckna en intervjupersons tänkande. Jag fokuserar på intervjupersonernas olika uttalanden. Jag skapar begrepp för des-

sa uttalanden. Jag har också märkt att de olika intervjupersonerna tenderar att uttala sig på sätt som liknar varandra. Kurtén (1995) klassificerar sina intervjupersoner först i fyra undergrupper ("materialister", "osäkra sökare", "privatreligiösa" och "kyrkligt religiösa"). Sedan delar han ännu upp varje grupp i två med hjälp av begreppen aktörs- och åskådarperspektiv.

Jag har försökt se om man på satsbyggnadens nivå kan på något sätt iaktta någonting av det som Kurtén kommer fram till. Jag har varit intresserad av att se hur de olika språkliga formuleringarna formar tanken och koncentrerat mig på dem, inte på personerna. Jag har nöjt mig med att konstatera att de olika intervjupersonerna använder många uttryck som liknar varandra och lagt märke till att de också använder många som inte liknar. Det har inte varit ett problem för mig, eftersom jag har fokuserat på hur uttalandena fungerar med tanke på dem som hör dem. Jag har också varit upptagen med att undersöka om uttalandets form kan berätta någonting sådant om innehållet som uttalandets innehåll inte lika tydligt avslöjar.

Jag har först bekantat mig med, försökt förstå och i mitt upplägg tillämpa den konstitutiva synen på språket som Kurtén (1995) beskriver. I valet av uppdrag, material och övergripande forskningsfråga och i anslutningen till teoribildningen på livsåskådningsforskningens område syns spåren av Kurténs arbete. Det har även inverkat på den människouppfattning som ligger till grund för undersökningen. Efter definitionen av utgångsläget har jag försökt aktivt glömma all teori- och begreppsbyggande på området, fokusera på berättelserna och låta dem tala. Det har lett till ett visst slags ordnande av materialet, där jag hellre har skapat mina egna ord än sökt efter lämpliga begrepp för dem i forskningstraditionen. Motivet att göra så har varit att värna om särdragen just i det här materialet, vilket kanske inte har fått påverka begreppsbyggandet inom livsåskådningsforskningen tidigare.

Vardagliga och påhittade ord har förstås lika mycket av en kontext som begrepp som används i vetenskaplig diskussion om livsåskådningar. Som arbetssätt är dessa två ändå olika. Mitt mål har inte varit att bekräfta gammalt. Mitt mål har varit att om möjligt, hitta nytt. Nu har vi kommit fram till en punkt där vi kan se vilketdera som hände, eller om mitt svar på forskningsfrågan stämmer enbart inom den ram som jag har skapat.

Avhandlingen är disponerad så att den återspeglar forskningsprocessens gång. Språkfilosofin som ligger till grund för det här arbetet diskuteras mera ingående först här i slutet av avhandlingen. Med det markerar jag det som jag ovan skriver. Den språkfilosofiska diskussionen har påverkat problemformuleringen men jag har medvetet försökt hålla språkfilosofiska teorier utanför analysprocessen när jag har bearbetat materialet. Jag kan delta i den diskussionen först nu, när jag har formulerat för mig vad det material som jag har haft som uppgift att undersöka kan bidra med till den diskussionen. För att kunna påbörja undersökningen behövdes inte mera än ett välmotiverat problem. Det språkfilosofiska diskussionsfältet där problemformuleringen har uppkommit och de bärande tankarna som motiverar problemformuleringen har presenterats i början.

De tredimensionella axlarna som jag avslutade förra kapitlet med handlar om det språk som används i intervjupersonernas berättelser. För mig är "språket" lika med intervjupersonernas tolkningar av sin livssituation. De har varit (ungefär) på samma plats (ungefär) vid samma tidpunkt och i den bemärkelsen i samma situation, men tolkat den olika. Jämförelsen av olika källors berättelser om samma sak är en metod inom historisk forskning, men det är inte den historiska sanningen om händelserna som ligger i fokus för min undersökning. I fokus ligger hur dessa olika sätt att se på samma värld vid samma historiska tidpunkt nöts mot varandra. Vilka sätt att uppleva tillvaron förenar intervjupersonerna, vilka

skiljer dem åt? Vilka är följderna: vad spelar de olika sätten att orientera sig i livet för roll i dessa situationer?

Begreppen åskådar- och aktörsperspektiv som Kurtén (1995) använder berör ett ontologiskt problem som allmänt kallas metafysisk realism respektive anti-realism. Jag tar fasta på den av hans definitioner som innehåller åtminstone två av de ord som jag menar att min tredimensionella uppfattning om livsorientering handlar om: språk och tanke. Han skriver att han förstår aktörsperspektivet som nära relaterat med vad han kallar en konstitutiv syn på verkligheten.⁵¹² Om konstitutiv syn skriver han:

”Om vi tänker på relationen mellan språk, tanke och verklighet, så innebär denna syn, att åtminstone vissa delar av vår verklighetsförståelse bestäms av språket och livsåskådningen. Förståelse av verkligheten kan då inte enbart förstås enligt det relativt enkla schemat: teoretiska påståenden – icke-språklig verklighet, där den senare kunde fungera som en oberoende kontrollinstans. Vår livsåskådning och vårt sätt att leva (två storheter som hör ihop) har, enligt denna syn, betydelse för vad vi uppfattar som verkligt. [...] Fenomen som är svåra att förstå tolkas då ofta i linje med livshållningen.”⁵¹³

När Kurtén⁵¹⁴ beskriver det perspektiv som bygger på uppfattningen att den icke-språkliga verkligheten kan fungera som en kontrollinstans för de teoretiska påståenden som människan gör, kallar han det åskådarperspektivet. I samband med sin beskrivning av hur det kommer till uttryck i hans material använder han ord som vetenskapligt tänkesätt, ifrågasättande, kritisk hållning, logik och sinneserfarenheter. Individens autonomi är central för detta tänkesätt.

Det perspektiv som bygger på tanken att verklighetsförståelsen

---

512 Kurtén 1995, 88

513 Kurtén 1995, 89-90

514 Kurtén 1995, 87-156

bestäms av språket och livsåskådningen kallar Kurtén aktörs- perspektivet. I samband med det använder han ord som fostran, tradition, ärfylliga egenskaper och auktoriteter. Som motvikt till sinneserfarenheter som dominerar inom åskådarperspektivet ställer han fram ett konglomerat av sinneserfarenheter, känsloupp- levelser och moraliska erfarenheter och sammanfattar dem med ordet livserfarenhet. Han säger också att inom detta perspektiv växer man in i livsåskådningen, man kommer inte till den genom en intellektuell process, så som i åskådarperspektivet. Också ordet monopol kommer fram i det här sammanhanget i positiv ton, till skillnad från pluralism, som är ett mera betecknande ord för åskådarperspektivet.⁵¹⁵

I ljuset av Kurténs praktiska demonstration av vad han menar med åskådar- och aktörsperspektiven kan jag se vissa motsvarigheter till de ord som jag använt för att begreppsliggöra hur livsåskådningarna fungerade i de två fall av miljökonflikter som är föremålet för analys i den här avhandlingen. Jag förklarar här varför jag placerat Kurténs begrepp på de platser där de står i min tredimensionella uppfattning av livsorientering.

Reflekterande uttryck är vad jag oftast tänker på när Kur-

---

515 I sin senare produktion utvecklar Kurtén resonemanget och börjar i fokusera mera på begreppen modernitet och senmodernitet, som innehåller samma element som aktörs- och åskådarperspektiven. Ordet "perspektiv" är såpass träffande för ett material som består av konfliktsituationer att jag håller fast vid begreppen åskådar- och aktörsperspektiv. Det som jag och läsaren måste hålla i minnet är att de innehåller hänvisningar till flera iakttagelser än enbart iakttagelsen om talarens uppfattning om verkligheten (där kartsyn och konstitutiv syn är de mera exakta begreppen). Det är inte fråga om ett perspektiv på en sak, utan på många saker. Kurtén argumenterar att vissa syner förekommer tillsammans i hans material och begreppsliggör detta med att beskriva dem som sedda ur samma perspektiv. Enligt min bedömning använder Kurtén orden åskådar- och aktörsperspektiv ganska långt på samma sätt som begreppen modernitet och senmodernitet. Själv använder jag ordet perspektiv på det sättet, att jag försöker identifiera och beskriva varifrån en viss sak kan ses på det beskrivna sättet. Det motsvarar alltså hur Kurtén använder begreppen kartsyn eller konstitutiv syn till den delen att de olika synerna står i relation till samma sak, som i fall av kartsyn och konstitutiv syn är verklighetens natur.

tén beskriver kartsyn och omedelbara uttryck när han beskriver den konstitutiva synen. Vi ser ut att vara relativt eniga i våra beskrivningar av kognitiv kunskap och tro. I samband med dem har jag också hänvisat till (den kognitiva) sanningen om världen och (den emotionella och moraliska) sanningen om talaren själv. Men lika centralt för aktörsperspektivet som tron är också närvaron av den första personen "jag".

En av Kurténs intervjupersoner beskriver de egna, omedelbara erfarenheterna med orden "att vara med", till skillnad från att "se på från sidan".⁵¹⁶ Det omedelbara jaget är alltså den pragmatiskt bundna personen.⁵¹⁷ Det reflekterande jaget är den autonoma, individuella och rationella individen, som enligt Kurténs beskrivning är helt central för åskådarperspektivet. I andra ändan av axeln som går från jaget finns de andra. Första personen står i relation till sin omgivning. Kurtén placerar "auktoritet" här, när det betraktas ur åskådarperspektivet. Ur aktörsperspektivet visar hörnan sig för Kurtén som "tradition".

Första personens perspektiv uppfattar jag i moraliska termer som en hållning. Hållningar uttrycks enligt mina iakttagelser genom uppmaningar klädda i påståendeform med första persons pronomen som subjekt. Tredje persons perspektivet på moral kallar jag regel. Reglerna är uppmaningar klädda i påståendeform med andra/tredje person, opersonligt pronomen, "det" eller en artefakt som subjekt. Kurtén beskriver också två olika sätt att uppfatta moralen som jag uppfattar som analoga med hållningar och regler. Han kallar dem "det absoluta kravets etik" respektive "den rätta handlingens etik".⁵¹⁸

Genom en analys av berättelser om två miljökonflikter har jag alltså på satsnivå identifierat språkliga mekanismer som föran-

---

516 Kurtén 1995, 128

517 Kurtén 1995, 143.

518 Kurtén 1995, 157

leder flera liknande synpunkter på livsorientering som kommer fram i Tage Kurténs intervjustudie med finländska författare. Även om jag tog mig fram längs utforskade vägar, blev resan mera av en bekräftelse än en upptäcktsfärd. Å andra sidan är det sällan fel att hitta tillbaka. Det har blivit dags att sätta sig kring lägerelden för en genomgång av erfarenheterna och ytterligare diskussion.

6.2 Person och tradition

Jag kom ursprungligen fram till djupdimensionsaxeln i framställningen genom att analysera de öppet normativa påståendesatserna i intervjupersonernas tal. Om talet förmedlade att den normativa sanningen gäller även andra människor benämnde jag satsen en regel. Om talet förmedlade att sanningen gäller talaren själv använde jag ordet hållning. De språkliga signalerna som fick mig att ge namnen åt axelns två ändor var talarsubjektets närvaro i sitt tal respektive distans till det. Närvaron signalerades av subjektet jag, distansen av subjekten man / en andra eller tredje person / en artefakt / "det".

Jag iakttog att också passiv som verbform skapar distans till det som intervjupersonerna talar om. Passiv form får händelserna att framstå som mera allmängiltiga, medan aktiv form binder händelserna i tid och rum. Aktiv form uppstår genom namngivande av subjekt, passiv genom att subjektet lämnas bort. Iakttagelserna av vilket subjekt talaren använder och iakttagelserna om verbens aktiv- eller passiv form går att kombinera. Jag har också gjort det genom att tala om generalisering som motsats till precisering.

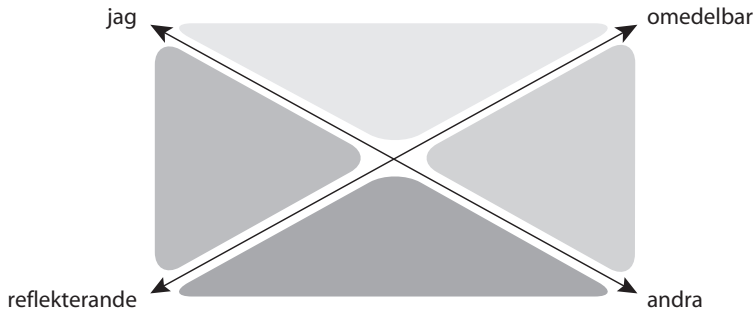
I djupdimensionsaxeln jag – andra kombineras alltså talarsubjektets närvaro, verbformerna och begreppsparet precisering – generalisering. Jag använder axeln för att beskriva spänningen mellan talarsubjektet och hennes omgivning. Jag tolkar Kurtén (1995) så att han rör sig på en liknande axel med hjälp av orden "autonomi"

och "tradition / auktoriteter". Det att han ger två alternativ till den ena ändan av axeln signalerar åt mig att han har känt igen samma slags spänning mellan två sätt att gestalta verkligheten som jag har beskrivit med aspekterna omedelbar – reflekterande. Beroende på om uttrycket angående gemenskap är omedelbart eller om det är reflekterande ter sig olika beteckningar för axelns gemenskapsända naturliga.

Av Kurténs ord förekommer ordet tradition i mitt material i omedelbara sammanhang. När intervjupersonernas beskrivning är reflekterande, ter sig auktoritet som ett bättre uttryck. Individens ända har Kurtén beskrivit med ordet autonomi, vilket blir naturligt i de uttrycken i mitt material som jag har betecknat som reflekterande. I den övergripande forskningsfrågan talar jag om "individ" som motsats till "kollektiv". "Individ" hör till samma reflekterande sätt att tala som "autonomi". Inom omedelbart språk är ordet "person" naturligare som beteckning av den enskilde. Sätillvida ser jag Kurténs axel mellan autonomi och tradition / auktoritet som parallell till en dubbelaxel individ / person - auktoritet / tradition. Det här får ändå stanna som en kommentar till Kurtén (1995). En dubbelaxel blir ohanterlig i analysen. Begreppen i dubbelaxeln är mera mångbottnade än analyskategorierna första person / tredje person, som jag använder när jag närmar mig materialet. Nu när jag har redogjort för vilka begreppsliga dimensioner själva djupdimensionsaxeln innehåller i ljuset av forskningstraditionen återgår jag till den ursprungliga formuleringen. Axeln som jag använder i analysen får fortfarande gå mellan jag och andra.

När jag relaterar axeln jag – andra till forskningstraditionen känner jag alltså ett krav på precision i ordvalet. Kravet uppstår eftersom jag är medveten om skillnaden mellan omedelbart och reflekterande språk. Finns då axeln omedelbart – reflekterat i någon form i den forskningstradition där jag har sökt anknytningspunkter?

En axel som liknar omedelbart – reflekterat dras av Kurtén mellan tro och kognitiv kunskap. I den religionsfilosofiskt centrala frågan om grundtillit beskriver han att axeln går från "trust" (att vara tillitsfull inför Gud) till "reliance" (att lita på Gud på grund av rationella förklaringar).⁵¹⁹ Jag håller diskussionen om tillit i minnet när jag undersöker uttrycken och deras form. Det är ändå inte begreppet tillit utan språkets funktioner när en människa orienterar sig i livet som jag undersöker. Därför håller jag mig i analysen till axeln som går mellan omedelbart och reflekterande och som jag använt genomgående i den här studien.

Jag konstaterade att mitt mål inte är att bedöma hur de olika intervjupersonerna kan placeras i detta fyrfält. Det som jag placerar i fyrfältet är intervjupersonernas yttranden. Genom att iakttä vilka subjekt och verbformer som används och vilka generaliseringar eller preciseringar som genom dem uppstår har jag möjlighet att se var på axeln jag – andra talarna rör sig när de diskuterar vissa teman. Betraktar intervjupersonerna sitt tema ur sitt individuella perspektiv eller ur någon annans? Och om det hos flera intervju-

⁵¹⁹ Om Kurténs användning av Lars Hertzbergs begreppspar "trust" och "reliance", se t.ex. Kurtén 1997.

personer finns en tendens att tala om ett visst ämne ur ett visst perspektiv, vad berättar det om den gemensamma föreställningsvärlden kring det temat?

Först exemplifierar jag med intervjupersonernas sätt att tala om makt hur "det politiska" engagemanget såg ut. Hur riktade sig talarna utåt, mot varandra? Eftersom det handlar om en konfliktsituation är engagemanget i många uttryck starkt negativt. Intervjupersonerna framhäver sådana drag hos "de andra" som inte liknar deras egen "tradition". Den ändan av axeln som anknyter sig till andra präglas av ett starkt och färggrant engagemang. Det formar ett kraftigt kontrasterande ljus till det som präglar engagemanget i de omedelbara delar av intervjuerna som rör sig i jag-ändan. När satsernas subjekt är första person karakteriseras engagemanget av lugn och tillfredsställelse. Det omedelbara talet i jag-ändan av axeln är annorlunda än det omedelbara talet om andra. Jag analyserar först talet om andra. Som exempel använder jag intervjupersonernas beskrivningar av temat makt. Kontrasten mellan de två slags engagemangen kommer fram när även det omedelbara talet i första person har presenterats i nästa kapitel.

Det vanliga sättet att tala om makt är med hjälp av omedelbara uttryck. De intervjupersoner (Filip, Isak, Theo) som talar om makt i reflekterande stil skapar avstånd till det som de talar om ofta även genom att använda tredje person, pluralis eller passiv. På det sättet intar de en åskådarposition gentemot makt. I de fallen får också ordet makt en annan betydelse än i den stora majoriteten av fallen. Jag börjar presentationen med majoritetens sätt att tala om makt.

6.2.1 Det politiska engagemanget: berättelser om makt

David uttalar sig i omedelbara termer och i aktiv form om makt. Det mest allmänna subjektet som han använder i samband med ordet makt är "dom" med hänvisning till miljömyndigheterna. Vid

ett skede ställer han sig i miljömyndigheternas position genom subjektet "vi" och beskriver då inifrån hur miljömyndigheterna talar och tänker. Tekniskt sett gör han alltså detsamma som jag beskrev Rebecka göra i kapitel 5. Resultatet blir ändå inte känslan av förståelse, så som i Rebeckas fall. Vad är det som skiljer utågorna åt?

David säger: "Dom utgår ifrån att ni är dumma, ni förstår inte, det är vi som förstår och vi har makten." Där Rebecka som en av försvararna av vindkraftverken upprepar hur motståndarna känner sig, upprepar hon ord som förekommer hos motståndarna själva både i mediematerialet och i intervjuer. De ord som David här uttalar som miljömyndigheternas tankar kommer inte fram som miljömyndigheternas ord i mediematerialet. I intervjumaterialet tar den regionala miljömyndigheten till och med avstånd från sådant tänkande. Däremot förekommer dessa beskrivningar både i mediematerialet och i intervjuerna hos dem som motsätter sig Långvikens Natura-status. Det som David upprepar som miljömyndigheternas tankar är alltså tankar som enbart Naturamotståndarna framfört.

Härmed tar jag inte ställning till vem som möjligtvis tyst tänkt vad. Jag noterar enbart vem som sagt vad i den diskussion som jag har som material. Rebecka uttalar tankar som motparten står för offentligt. David uttalar tankar som motparten inte står för offentligt. Därför uppstår en känsla av att Rebecka hör vad motparten säger. Känslan av förståelse förstärks av att hon som en representant av makten upprepar ord som kommer från underläge. När David kommer från underläge och beskriver deras tankar som har makten med ord som de inte använt händer inte samma sak. På ordens plan flyttar han ändå perspektiv från "dom" till "vi" på samma sätt som Rebecka.

Exemplet är inte representativt för Davids tal i stort. Det dominerande i Davids tal är att han håller sig på avstånd från

”dom”, vars värld han beskriver som ”fullständigt underlig” och sådan ”som inte existerar i vårt demokratiska samhälle inom andra statliga verk.” Han säger att ”vi har aldrig kunnat lita på miljömyndigheterna, vi har aldrig kunnat diskutera med dom”.⁵²⁰

När Alice talar om makt binder hon ihop den med pengar. Subjekten i hennes påståendesatser om makt är ”dom som sitter på pengar och makt” samt ”forskare”. Sin egen känsla beskriver hon i en mening där subjektet är ”man”. Makt är alltså någonting som även Alice betraktar utanför sig själv, även när ämnet berör hennes egna känslor:

”Det är ju inte liksom bara maktspel heller, det är ju pengar som det är fråga om. Pengar och makt är ju lite samma sak, dom går så hand i hand. Och nog tror jag också att sån härna forskare och andra att de också är nog intresserade av att få betalt för sina tjänster. Det här är bara en sån härn liksom ryggmärgskänsla som man har, att det är ju klart de också måste leva och då är det ju nog lätt också att gå deras ärenden som sitter på pengar och makt.”⁵²¹

Ordet ryggmärgskänsla och ju- och nog-orden får mig att kategorisera uttalandet som omedelbart.

Elias beskriver på två ställen sin egen maktanvändning. På två ställen använder han ”vi” som subjekt. Det första stället är när han beskriver att ”det är ingen vits [...] att upprätthålla en attityd att myndigheterna är någon som man måste vara rädd för och någon som är ond och inte lyssnar på nånting utan snarare om det nu bara är möjligt utan att saken lider så nog gör vi ju små kompromisser”.⁵²² Det andra liknande stället är meningen där han säger att myndigheterna (”vi”) har en tillräcklig tolkningsmakt i frågan om naturtyper men inte till exempel i frågan om flygekorren.

---

520 ID

521 IA

522 IE

Mestadels talar även Elias ändå om den makt som finns utanför honom själv. Han talar om "finansministeriets övervälde", om lokalpolitiker som representanter för "den gamla maktapparaten", om medborgarnas inflytande i Korpo Långviken -frågan samt om medborgarorganisationernas och förvaltningsdomstolens makt. Han nämner också kommunalt engagerade människor med inflytande bland dem som bromsat Natura-processer. Han talar om makt övervägande med hjälp av omedelbara uttryck.

Kevin använder många ord som betecknar känslor eller är förstärkande. Därför kan hans tal om makt skildras som omedelbart. Även han talar om subjekt som står utanför honom själv när han talar om makt. Han nämner hur folket i mark- och vattenägarområdet inte vill dela makt till miljöförvaltningen i Korpo Långviken -fallet. Han beskriver hur den offentliga makten har dragit sig ur planläggningsprocessen och i praktiken gett miljöorganisationerna en roll som "vakthund". Han säger att beslutsmakten ligger hos de politiska beslutsfattare och att HFD har att tolka om regeringen följer lagar som riksdagen har stiftat. Han använder också många gånger passiv när han talar om makt. Första persons perspektiv tar Kevin när han säger att "individens", "vår" uppgift inte är att "försöka maximera" vår makt. Eftersom "trollsländorna saknar budgetmakt", måste man enligt Kevin tillsammans med andra människor försöka skydda dem. Människan är enligt honom "en förmedlande art" på den punkten.

Simon använder förstärkande ord och ord som hänvisar till känsla när han talar om makt. Därför kan hans uttalande betraktas som omedelbart. Subjektet i uttalandet är "kommunen", det vill säga även han är en betraktare av makten: "Jag upplever det så att kommunen har en väldigt stor makt tack vare det att kommunen har en väldigt hög grad av självstyrelse, de kan ta väldigt stora beslut utan att behöva gå högre upp. Det är så det här samhället fungerar och om kommunen inte vill och bryr sig om att ta i

beaktande olika åsikter och frågor så kan de låta bli.”

Nils tal om makt är mycket omedelbart. Han talar också mera om makt än någon annan av intervjupersonerna i den här avhandlingen. Sig själv sätter Nils som subjekt (“vi”) i en av de meningar som handlar om makt. Den handlar om makthungriga människor och “vi” andra som måste lyda. Han använder emellanåt opersonligt pronomen. Andra subjekt som han använder är “människorna”, “alla”, “Stalin”, “Vatikanen”, “Amos”, “Sailas”, “Erkko”, “prästen i ‘Okänd soldat’”, “Eerola”, “journalister”, “chefredaktörer”, “medier”, “byråkrater”, “politiker”, “plåterministrar”, “de gröna”, “gamla pengar”, “nya pengar” och “typerna som kör med Gud”. Med andra ord är makt för honom ett centralt begrepp, ett negativt färgat begrepp och ett begrepp som han ser utanför sig själv, på många ställen i samhället, i historia och nutid.

Rebecka talar om makt först i reflekterande ton och använder frågeordet “vem” som subjekt. Sedan rör hon sig åt “motståndares” och “sommarmoares” håll via subjektet “du” och använder sedan “markägare” som det andra subjektet som har med makt att göra. Till slut blir hon mera omedelbar i sina ordval genom att hänvisa till känslor som antagligen är inblandade. Makten är alltså även för henne någonting som är utanför och som hon ser andra brottas med:

“Nog är det fråga om kanske vem är det som bestämmer, inte vet jag om det handlar om nånting sånt, vem är det som är byn, vem är det som har liksom makten, det är säkert många såna här saker som jag inte kan säga och precisera men jag kan tänka mig liksom att om du är då en motståndare och sommarboare så tycker du att du inte får föra din talan, du får inte fram din tillräckligt bra mot såna här markägare som kan göra såna här saker och så vidare. Det finns säkert många sånärna djupa saker med i det här som då gör att det blir inflammerat.”

Theo beskriver makten både i reflekterande och i omedelbara ordalag. Han knippar ihop ordet "maktfråga" med markägare som har sinsemellan olika intressen. Han knippar inte ihop ordet makt med kommunen ("vi") i fallet Högsåra vindkraftverk. Det som kommunen enligt honom sysslar med är att se till att alla markägare har samma rättigheter och skyldigheter. Här blir makt alltså knippat ihop med någonting som individer strider om sinsemellan. Beslutandet i kraft av lag är inte maktutövning i Theos tankevärld. I stället tänker han på det som följande av rättigheter och skyldigheter, spelande enligt gällande regler. Detta sätt att tänka kommer att behandlas mera ingående i underkapitel 6.3.

Theo gör skillnad mellan ett fåtal "ledande" politiker som har "ett visst inflytande", och politikern "i ledet" som enligt honom är "ganska betydelselös". För att komma åt makten får man inte avvika för mycket, menar Theo. Därför liknar alla politiker varandra, säger han. Sin egen beredande makt skildrar han först med subjektet "administrationen", sedan med subjektet "vi". Markägares och politikers sätt att kämpa om makten ser han alltså på utifrån. Den beredande makten är han beredd att beskriva inifrån, i första person pluralis, ur sin institutions synvinkel. Då får den mera en karaktär av följande av regler än en kamp mellan människor. Theo beskriver inte sig själv som personligen engagerad av makt i någon mening. Även han betraktar makten på distans i dessa meningar så som de flesta andra. Skillnaden mellan Theo och de flesta andra är att de andra talar på ett omedelbart sätt om makt, medan Theo använder ett mera reflekterande språk.

Makt är alltså någonting som enligt de flesta utsagorna är utanför talaren, som någon annan har och utövar. På axeln jag – andra talar intervjupersonerna om någonting som hör till "de andra". Även när talarna hänvisar till sitt eget förhållande till makten är det naturligare för dem att tala om sig själva i tredje person ("man", "den enskilda människan") än i första person. I första person an-

vänder talarna hellre pluralis ("vi") än singularis ("jag"). Användningen av passiv och pluralis är ytterligare språkliga medel att föra det man talar om utanför talarsubjektet.

Filip, Elias, Kevin, Nils och Theo är intervjupersoner som ställer sig själva som subjekt i förhållande till makt i någon av sina meningar. Dessa meningar står ändå i minoritet även i deras tal. I regel är de själva närvarande i talet om makt genom den institution som de representerar ("vi"). När intervjupersonerna beskriver dem som enligt deras åsikt har makt framställer de ofta maktutövarnas skara i pluralis. De bildar alltså grupper genom språk. De kan också lämna bort subjektet, använda passiv. Vissa intervjupersoner som Filip och Isak använder sig också av reflekterande uttryck, men de flesta uttalandena om makt placerar sig i fyrfältet mellan "omedelbara uttryck" och "andra".

När man tittar på vilka subjekt som används har makten en mycket starkare anknytning till de andra utanför talaren än till talarens jag. När man tittar på om uttrycken är reflekterande eller om de är omedelbara märker vi att det subjektiva engagemanget är starkt närvarande genom de fyra språkliga kännetecknena för omedelbara uttryck. Det finns många förstärkande ord, ord som ger uttryck för känslor samt bilder. Ett typiskt uttalande om makt är alltså ett uttalande där talarens subjekt är starkt närvarande genom de laddade ordvalen, men inte som ett uttalat subjekt i första person. Talarna sitter personligen innanför sin tematik, vilket syns i den omedelbara formen som dominerar uttrycken om makt. Ändå talar de med hjälp av subjekt som tillåter dem att betrakta tematiken på distans. Stilen är inte betraktande i betydelsen reflekterande, men den position som talaren intar till det som hon talar om är det. Positionsbestämningen sker genom val av subjekt.

När individen visar att hon är medveten om att hon har en del i makten, det vill säga beskriver sig själv som subjekt i förhållande till makten, är den negativa färgningen av ordet "makt"

betydligt svagare än när subjektet är utanför talaren. Uttrycket blir mera reflekterande. I ett reflekterande tal är ordet inflytande mera naturligt än makt, vilket Isaks tal är ett exempel på. Det andra alternativet att göra talet om makt mindre laddat är att röra perspektivet från de andras håll mot talaren själv. Det ser man till exempel när Kevin inte använder negativa metaforer om makt utan beskriver sina egna känslor eller värderingar gentemot den. Den makt som intervjupersonerna beskriver att står utanför dem själva förknippas ofta med våld, förtryck och orättvisa, vilket Nils tal är ett bra exempel på. Det är den dominerande bilden av makt som jag placerar i fältet mellan "omedelbara uttryck" och "andra". Perspektivet i de uttalandena kallar jag ett "vi/de"-perspektiv. Det beskriver hur de vanligaste subjekten i talet om makt i det här materialet är "vi" och "de".

6.2.2 Det existentiella engagemanget: berättelser om tillit

Makt var ett tema som elektrifierade intervjuerna. De som engagerades i talet om makt lutade sig ofta framåt och gestikulerade ivrigt. Bildligt talat steg pulsen i intervjun. En annan situation där intervjuerna elektrifierades var när jag ställde frågan vad de intervjuade gör en svår morgon, när de inte är säkra på om de orkar stiga upp. Vart vänder de sig, var förankrar de sin grundtillit? Då drog intervjupersonerna ofta efter andan, lutade bakåt i stolen och tänkte efter. I vissa intervjuer uppstod situationer där man kunde ha hört en knappnål falla i golvet. För att beskriva den icke-verbala kommunikationen i stora drag var talarens riktning utåt i fråga om makt, inåt i fråga om grundtillit. Vad berättar detta om?

I det föregående har jag analyserat vad som hände på ordplanet när talarna var engagerade i tanken på makt. Vad händer på ordplanet i den senare situationen? Vilka ord använder talarna för att inta en liknande hållning (riktning inåt mot sig själv) som de tar

med sina kroppar? Jag exemplifierar detta enbart med Högsåra-materialet, eftersom Långviken-materialet redan har blivit presenterat på den här punkten.

Rebecka säger att hon litar på intuition och att det skulle vara tungt att leva om man inte skulle tänka att "nåja nog ordnar det sig och så här och så här är det säkert bra".⁵²³ Hon skulle ändå inte kunna tänka sig att bara lita på sig själv. "Nå direkt konkret så hjälper ju förstås kanske ens vänner och familj, att man sätter sin tillit till dom, och syskon och familj på det sättet, stor familj om man tänker, och sen nu är det ju så att nog vänder man ju sig till en Gud i sån därna riktigt svåra situationer att nu är det ju nästan det som är sen ens ankare",⁵²⁴ säger hon. Naturen beskriver hon så att "genast när du går ut och du är liksom vandrar i skogen och marker så känner man att man har något slags vet du man hör hemma nånstans, får luft".⁵²⁵

Simon säger att familjen är "våldigt viktig" och det som han "lever för i första hand". Angående människan själv som en ankarplats för grundtilliten säger han att "nog måste man ju inse att man som individ är mycket begränsad i många fall att inte kan man lita på sig själv". Som "ett exempel bara" säger han att "om jag blir sjuk så måste jag ju söka upp nån som kan hjälpa mig".⁵²⁶ Simon hör till kyrkan men "upplever inte Gud på det sättet konkret" att han skulle ha "nån större hjälp" av honom. "[Gud] finns nog i min tankevärld, men...", säger han. Att få vara med och uppleva naturen är för Simon av stort värde, säger han, men om han "hamnar i problem" så har han ingen hjälp av den. "Men den motiverar nog mig att finnas till och uppleva den hela tiden, det är klart".⁵²⁷

Nils säger att man antagligen inte kan förankra grundtillit hos

---

523 IR

524 IR

525 IR

526 IS

527 IS

jaget. De som han känner och har sökt den vägen "så de har nog nästan alla sluta i självmord". Han säger att han inte har uteslutit Gud men att man inte heller kan släppa allt i Guds hand utan man måste göra någonting själv: "Den hjälper Gud som hjälper sig själv". Då kan man enligt Nils uppfatta det som att man får kraft från ovan. Han säger att "det finns ju omvittnat från många håll". Han säger att det hjälper "utan att man för den skull skulle låsa sig fast vid någon speciell skrift", vilket många enligt honom gör eftersom det är "den enkla lösningen". Han tycker att det kanske inte skulle vara "så hemskt dumt" att förankra grundtilliten i "naturvetenskap och så vidare, evolution, försökte förstå naturen ur evolutionens synvinkel och sin egen roll därvid". Problemet skulle enligt honom vara att om man sedan "är i pissat" så svarar naturen: "Än sen då?".

Pontus talar också om kunskap i samband med grundtilliten. Han berättar om en familjetragedi som inträffade när han var under skolåldern. Det fick honom att dra sig tillbaka, och han berättar att läsandet blev det viktigaste i hans liv. Han beskriver också hur han i den situationen sade någonting "vansinnigt idiotiskt" till sin mamma "som hade det jättesvårt". Han sade: "Det var väl Guds vilja". Pontus beskriver hur "hon titta på mig så här bara (mycket dyster blick) och sa att 'Det finns ingen Gud'. (blir rörd) Så det där med tro hjälper inte utan det är helt enkelt ett umgänge, att du har den här förmågan att kommunicera, att du har människor som du kan tala med."⁵²⁸ Emellanåt behövs enligt Pontus inte ens andra människor utan "du kan gå på långa, långa, långa promenader eller nånting sån därnt, och du låter liksom under den perioden, naturligtvis cirkulerar dina tankar men du har samtidigt kontakt med naturen och du kommer i balans. Det funkar också."⁵²⁹

Oscar säger att "du kan aldrig göra nånting ensam så du be-

---

528 IP

529 IP

höver dina medmänniskor, men du måste själv också driva".⁵³⁰ Han tror att vi har en gemenskap "och var och en måste vara med i den gemenskapen och jobba för ett bättre samhälle i framtiden". Han säger att han inte är religiös men att han tror att de etiska och moraliska reglerna som man har fått via religionen har "en enorm betydelse". På ett ställe säger han att han tror att det är det som "huvudsakligen styr i botten", på ett annat ställe att det är det som "får en att stiga upp" [en svår morgon]. "Var och en har sin Luther att du ska göra din del där plikt för samhället och din omgivning, tror jag."⁵³¹

Även William berättar om en svår livssituation där han i vuxen-ålder miste en familjemedlem. Han menar att det viktigaste i sådana situationer är nätverket av andra människor omkring en. Också att få bo i en skärgårdsmiljö nämner han som en sak som ger styrka i det sammanhanget. Det är enligt honom naturligt att man måste reda ut sådana situationer själv och att man inte kan lämna det åt någon annan, men han upprepar hur svårt det är om man helt och hållet blir lämnad ensam i en sådan situation. Om Gud säger han att "särskilt i en sån livssituation så är ju nog en sån här högre makt viktig också, det har nog alltid funnits i vårt hus så det var nog naturligt det också att man känner att man har nån med sig".⁵³²

Andra människor och en själv är vad Theo vänder sig till i svåra livssituationer. När man kan konstatera att "nu har jag gått med andra människor så långt som man kan gå, och problemet återstår, så då är det bara att ta så att säga skeden i vacker hand och göra ett personligt beslut och ta vad som kommer efter det",⁵³³ säger han. Till frågan om Gud svarar han: "Absolut inte. Jag (skratt) jag har

---

530 IO

531 IO

532 IW

533 IT

nog ingen Gud att vända mig till.”⁵³⁴ Theo säger att vistelse ute i skärgården lugnar ner honom men löser inte konkreta problem. ”För mitt eget välbefinnande har det nog kanske den största enskilda betydelsen.”⁵³⁵ Det är i naturen ”man mår bra, det är där man kopplar av och [...] det är där man kan lämna vardagen bakom sig”, beskriver Theo. I och för sig anser Theo att viktigare än att det sker just i naturen är att man gör någonting annat än det vardagliga.

Viktor känner inte igen den situation som jag beskriver. Han har aldrig upplevt att han skulle ha det svårt att stiga upp på morgonen. Om en sådan situation skulle uppstå antar han att han skulle vända sig inåt. Han hänvisar till sina närmaste släktingar och säger att ”om man nu ska va riktigt i kris så klart att dom då sku ingripa och fast man sku inte kanske själv begära hjälp så sku man då säkert få det i alla fall (skratt) att kanske man på det sättet liksom är i en lycklig situation förstås, att har människor omkring sig hela tiden.”⁵³⁶ Viktor säger att ”nog ber man nu sin aftonbön ibland ännu också men inte tror jag att jag har en sån gudskontakt att det sku bli någo med det int, i första hand åtminstone, inte”. Han säger att ”man ser också så många präster nuförtiden som inte är så mycket att gå till kanske, om man nu själv sku behöva komma till en och få lite tröst, verkar det.”⁵³⁷ Det som blir kvar som alternativ är det som han börjar med: ”En själv och närmaste människor så länge det finns såna, så.”⁵³⁸

Talet om tillit hör till det innehåll som oftare har sin hemvist i de omedelbara uttrycken än i de reflekterade uttrycken. Jag har tidigare hänvisat till den närvaro i intervjusituationen som oftast uppstod i sådana här intervjusituationer. Den närvaron beskriver

---

534 IT

535 IT

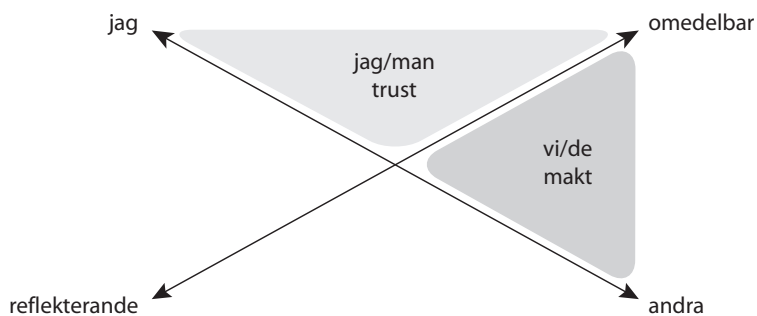
536 IV

537 IV

538 IV

enligt min uppfattning hela personens engagemang. I många av exemplen som jag har redogjort för här kan intervjupersonernas beskrivning av tillit tolkas som "trust", någonting som inte är grundat på skäl. De några reflekterade beskrivningarna av tillit som ingår definierar jag som "reliance", baserade på kognitiva skäl. Sådana finns speciellt i det material som handlar om vilken kunskap intervjupersonerna upplever som tillförlitlig. Intervjupersonernas beskrivningar av den tillförlitliga kunskapen karakteriseras av den reflekterade stilen. De innehåller hänvisningar till expertkunskap, myndigheter, EU-kommissionen, den empiriska kunskapen som markägarna tagit fram, vetenskapen, sakkunniga, tjänstemän på ministeriet och till forskningsrapporter. Listan liknar tydligt det som jag i kapitel 6.1 återgav som Kurténs beskrivningar av åskådarperspektivet.

De många jag-subjekten visar att vi i fråga om tilliten, i betydelsen "reliance" som "trust", rör oss i jagets ända på axeln jag – andra. Intervjupersonernas tal om det viktigaste som de står i

relation till och som de förlitar sig på ("trust") placerar sig i fältet mellan omedelbara uttryck och jaget, medan makt placerade sig i fältet mellan omedelbara uttryck och de andra.

Det har blivit dags att granska hur utövare av makt talar och vad de litar på i sin utövning av den. Finns det i deras tal begrepp som kan exemplifiera de två tomma fälten i fyrfältet?

6.3 Myndighetsintervjuerna

Jag intervjuade även två representanter för myndigheter som engagerats i de fall som jag undersöker. De myndigheterna är högsta förvaltningsdomstolen och Miljöministeriet. Representanterna för dessa institutioner kunde inte kommentera Korpo Långviken-processen eller fallet Högsåra vindkraftverk specifikt. Våra samtal handlade om miljökonflikter på principiellt plan. Vi talade också om intervjupersonernas personliga sätt att orientera sig i dem inom ramen för sin ämbetsutövning. Jag tog även upp frågor angående dessa intervjupersoners sätt att orientera sig i livet som privatpersoner. Intervjupersonerna svarade på det som de ville svara på. I praktiken hade dessa intervjuer samma struktur som de andra. Öppningsfrågan gällde bara vad som händer i miljökonflikterna i stort, inte i någotdera fallet.

I analysen söker jag först svar på frågan vilka drag som dominerar dessa intervjuer med tanke på det fyrfält som dispositionen i det här kapitlet bygger på. Är dessa myndigheters tal reflekterande eller omedelbart? Domineras deras tal av talarens eller de andras perspektiv? Hur på sätt är intervjupersonerna personligen engagerade, hur ställer de sig som betraktare i förhållande till det de talar om? Förutom att jag studerar formen i intervjuerna med hjälp av dessa frågor fokuserar jag på innehållet i det som intervjupersonerna säger. Finns det några centrala begrepp eller teman som återkommer? Vilken betydelse har teman som tillit och makt i maktutövares tal? Var står de i förhållande till hur de andra intervjupersonerna har använt dessa begrepp?

6.3.1 Myndigheternas sätt att tala

Det kommer knappast som en överraskning att man förgäves får leta efter svordomar, dramatiska bilder eller känslösa berättelser i dessa två tjänstemännens berättelser. Ändå är det häpnadsväckande hur konsekvent de i jämförelse med de andra intervjupersonerna håller sig till den reflekterande stilen. Speciellt gäller detta Miljöministeriets tjänsteman, som här får namnet Melvin. HFD:s tjänsteman, som här kallas Lucas, använder sig av något flera förstärkande ord och metaforer, men i jämförelse med de andra intervjupersonerna handlar det om mycket neutrala uttryck. Exempel på förstärkande ord, ett av de fyra kännetecknen för omedelbara uttryck, är t.ex. när Lucas berättar att om inte ett tillstånd har beviljats, kan HFD ("vi") "aldrig" bevilja ett tillstånd för att de inte är en tillståndsmyndighet. "Vi kan då bara omkullkasta och återbörda, och säga fast på det sättet att omkullkastas och återbördas för givande av tillstånd. Att det är på ett sätt vårt kraftigaste medel ("järein keino") i de fallen."⁵³⁹ Lucas berättar om en myndighet som enträget beviljade lov åt en person som HFD återbördade åtminstone tre gånger och menade "att det går inte". Lucas berättar att sista gången sade de så att "återbördas för beviljande av tillstånd till B ifall det inte föreligger ett lagligt hinder för det. Då sade vi det liksom så strängt som möjligt."⁵⁴⁰ Av innehållet i det som Lucas säger och av den form som han använder både i sin yrkesutövning och i intervjun kan man dra slutsatsen att Lucas och Melvins sätt att prata med mig i en intervju präglas kraftigt av det sättet hur språket används inom deras yrken. Det sättet är

539 IL: "...jos vaikkapa lupaa ei ole myönnetty niin me ei olla lupaviranomainen, me ei voida ikinä myöntää lupaa. Me voidaan vaan sitte kumota ja palauttaa, ja sanoo vaikkapa näin että kumotaan ja palautetaan luvan myöntämiseksi. Että, et se on tavallaan se meidän järein keino niissä tapauksissa."

540 IL: "...viimesellä kerralla me sanottiin niin että palautetaan asia luvan myöntämiseksi B:lle, jollei laillista estettä siihen ole. Sit me sanottiin se niinku niin tiukasti kun mahdollista."

reflekterande.

Det kraftigaste exemplet av omedelbara uttryck som Lucas använder i intervjun är när han berättar att det emellanåt avslöjas att något reglemente leder till något "alldeles ofattbart och vanvettigt resultat. En del av de här är nog med största sannolikhet något slags urbana legender eller missförstånd men det är riktigt sant att någon gång kan det vara att något resultat är helt enkelt alldeles vanvettigt."⁵⁴¹ Mera allmänna i båda tjänstemännens tal är ändå mildare förstärkande uttryck som "utan vidare" och "förstås". Ett exempel på hur milda förstärkningar det handlar om är till exempel när Melvin talar om begreppet hållbarhet i fråga om naturresurser som inte är förnybara, som inom gruvindustrin. Han säger att "där borde man kanske tänka på hållbarhet i ett verkligt långt tidsperspektiv och relatera de naturresurser som finns till förfogande också på det sättet att kommande generationer har en möjlighet att nyttja dem att ett sån härnt maximalt utnyttjande utgående från ekonomiska intressen är säkerligen inte då det där hållbart."⁵⁴²

Också de bilder som tjänstemännen använder är neutrala. Lucas säger till exempel att den tekniska utvecklingen och de nya forskningsrönen angående miljöpåverkan är "inbakade" i lagstiftningen. Han beskriver hur lagstiftningen har uppkommit under olika tider och beretts i olika ministerier och därför innehåller "fragment" av olika värderingar. Han själv ser ändå grundlagen som "en mera allmän regnbåge" och "ett säkerhetsnät" som ger

541 IL: "...aina välilläähän paljastuu joku tietty lainsäännös, joka johtaa johonkin aivan käsittämättömään ja järjettömään lopputulokseen. Tosin osa näistä mitä todennäköisemmin on eräänlaisia urbaanilegendoja tai vääriinymärryksiä tai muuta mutta on ihan totta että joskus voi olla et joku lopputulos on kertakaikkiaan ihan, ihan järjetön [...]"

542 IM: "...siinä ehkä tulisi kestävyyttä ajatella todella pitkällä aikaperspektiivillä ja suhteuttaa ne käytettävissä olevat luonnonvarat myös sillä tavoin että myös tulevilla sukupolvilla on mahdollisuus niitä hyödyntää että tämmönen lyhytnäköinen taloudellisista intresseistä lähtevä maksimaalinen hyödyntäminen ei varmaankaan ole silloin sitä kestäväää käyttöä [...]"

stöd åt tolkningen av de fragmentariska andra värderingarna.⁵⁴³ Den mest drastiska bilden använder han när han berättar om beaktandet av olika intressen i konfliktsituationer och beskriver hur man inte heller kan "vrida" verksamhetsidkaren så "torr" ("kuristaa niin kuivaksi") att verksamheten inte realistiskt sett kan idkas "med den väggkost" som blir kvar.⁵⁴⁴

Melvins bilder är mindre dramatiska. Han säger till exempel att de europeiska direktiven sist och slutligen lämnar ganska lite "spelutrymme för vändningar som görs på politiska grunder".⁵⁴⁵ När vi talar om de olika möjligheterna att grunda naturskyddsområden beskriver han metoden att göra en gemensam vård- och bruksplan för ett område som stiftas som ett privat naturskyddsområde. Han säger att den metoden är "på det sättet mera praktiskt att det bjuder på möjligheter till mera skraddarsydd skyddsbeslut".⁵⁴⁶

På axeln omedelbart-reflekterande tal placerar sig alltså intervjuerna med tjänstemännen klart i den reflekterande ändan. Det första som vi lär oss av deras berättelser är att inom vissa yrken är det reflekterande sättet att tala mera allmänt än inom andra och att det präglar ämbetsutövarnas sätt att tala också i sammanhang där de frågas efter personliga åsikter. De vill hålla undan sin privatperson och i stället tala inom ramen för sin offentliga roll. "Privat" och "offentligt" är alltså lämpliga ord för att beskriva axeln jag – andra när sammanhanget består av reflekterande tal.

Det andra som vi lärt oss av analysen hittills är att inte ens de

543 "...kyl siin on aina eri tyyppisiä fragmentteja tämmösistä erilaisista arvoista ja muista mutta että mä nimenomaan nään niin että sit kuitenkin se perustuslaki on siellä semmonen yleisempi sateenkaari ja semmonen turvaverkko josta, josta sit jonkunnäköstä tukea pystytään löytämään [...]"

544 "...niin koko ajan siel on toisena puolena sitte se että, et ei kuristeta sitä toiminnanharjottajaa myöskään niin kuiviin että, et sitä toimintaa ei niinkun realistisesti oo mahdollista harjottaa niillä eväillä jotka, jotka siinä sitte jäis jäljelle."

545 "pelivaraa poliittisilla perusteilla tehtäville käännöksille jää lopulta aika vähän."

546 "...siinä mielessä kätevämpi että se tarjoaa mahdollisuudet räätälöidympien suojeluratkaisujen tekemiselle näille lopullisille suojelumääräyksille."

mest reflekterande tjänstemännens tal är helt fritt från omedelbara uttryck. Dessa tjänstemän beskriver sin yrkesidentitet som "ganska total" ("aika totaalinen").⁵⁴⁷ Det betyder att de avstår från till exempel politiskt engagemang och verksamhet i medborgarorganisationer för att behålla sin trovärdighet som ämbetsutövare. Ändå är de fortfarande människor med både en omedelbar och en reflekterande sida. Inte ens de kan hela tiden låta bli att vara engagerade med hela sin person i det de talar om. "Tjänstemännens känslor", som Melvin kommer att ta upp senare, är undanstädade från arbetsbordet så gott det någonsin går, men det innebär inte att de inte skulle existera.

Sektoriseringen av samhället och uppspjälkningen av individens självförståelse i olika roller är allmänt framhållna sociologiska aspekter av vår tid. Kurtén (2010b) beskriver att de följer sektoriseringen av vetenskapen till olika discipliner, som studerar var sin sak. Specialiseringen gör oss fångar i en verklighet, som ser sektoriserad ut. Vi lyckas inte greppa helheten, fast de problem som vi står inför, till exempel miljöproblemen, skulle kräva det. I dagens läge försöker man lösa detta problem genom interdisciplinärt samarbete.⁵⁴⁸ Det är även denna avhandling ett exempel på.

Det att verkligheten ser olika ut beroende på vilken institution man lever och verkar i syns till exempel i kapitel 4.4 som de tre olika olika sanningarna om Långviken. I Melvins och Lucas' tal kommer det klart fram att det finns en spänning mellan yrkesrollen och det privata jaget. Indelningen är så inövad i deras liv att de inte upplever det som något problem. Kurtén påpekar i sin artikel att vi alla fungerar enligt den här logiken i våra olika roller. Vi är vana vid att som föräldrar framhäva olika sidor av oss själva än som yrkesutövare eller när vi idkar våra intressen. Som ideal för vetenskapssidkare ställer han ändå ett mera holistiskt sätt att fungera:

---

547 IL

548 Kurtén 2010b, 333-334

”Ifall vi inte tillåter oss att göra skarpa skillnader mellan vår identitet i olika sammanhang, är vi ett litet steg på en väg som hjälper oss att uppfatta problemen som följer av ett utpräglat sektoriserat tänkande och handlande. Vi kan då se betydelsen av att fungera som hela personligheter, också som forskare. Vi kan då allt bättre se vår plats i en holistisk, och inte i en splittrad verklighet.”⁵⁴⁹

Metoden i det här arbetet har utvecklats för att ett sådant fångande av hela personens livsuttryck skulle vara möjlig. Jag är inte bara intresserad hur en person fungerar i en bestämd roll, i det här fallet som en tjänsteman, utan jag är intresserad av dessa människor i sin helhet. Jag har inte intervjuat dem endast i egenskap av tjänstemän utan som hela människor. Nu ska vi se om metoden hjälper oss att komma djupare än till rollspelen i dessa fall av alla intervjuade där yrkesrollerna är som påtagligast.

6.3.2 Individ och auktoritet: berättelser om lag och yrkesetik

Juristens vokabulär skiljer sig från tjänstemannens på Miljöministeriet. De lever båda inom sina respektive diskurser, så som Kurtén påpekar. Detta hindrar inte dem att känna till och emellanåt låna varandras diskurser, när det handlar om ett tema som angår båda – miljökonflikter. Det som båda har gemensamt i ljuset av de analyskategorier som används i den här avhandlingen är att de flesta uttrycken i dessa intervjuer placerar sig i den reflekterande ändan. Hur är det då med axeln jag-andra?

När Lucas talar om miljölagstiftning och juridik (den första halvtimmen och ca 20 minuter i slutändan av intervjun) klarar han sig nästan helt utan att använda första person singularis, det vill säga ordet ”jag”. Då använder han subjekt som ”lagstiftning” eller

---

549 Kurtén 2010b, 334.

”miljöjuridik”, vilka är artefakter. Som subjekt kan han också använda institutioner som ”riksdagen” eller enstaka representanter för dem, så som ”lagstiftare” eller ”markägare”. När han berättar vad han själv gör använder han ordet ”vi” med hänvisning till den institution som han själv representerar. Därutöver använder han mycket passiv.

När jag ber Lucas att ta ställning till etiska frågor kommer subjektet ”jag” i flitig användning. Till exempel förhållandet mellan människan och naturen och förhållandet mellan individen och samhället genererar sådana uttryck då jag först har gjort det klart att jag är ute efter hans personliga åsikt. Lagens förankring i moralen, lagens legitimitet, är ett ämne där han använder subjektet jag, likaså alla resonemang kring förhållandet mellan hans offentliga roll och privatperson. Skillnaden till talarna i förra underkapitlet är att Lucas tal hålls fortfarande reflekterande. På det sättet betraktar han ämnet på ett längre avstånd än när han senare även själv kommer att använda omedelbara uttryck. Det här är det rationella och autonoma jaget, som Kurtén skriver om.⁵⁵⁰

I Lucas tal är användningen av första person singularis tydligare än i Melvins tal. Melvins jag-uttryck är mera spridda över hela intervjun och har formen ”jag anser”, varefter Melvin fortsätter sitt reflekterande tal i tredje person. Subjekten är då så som också i Lucas fall artefakter som ”EU-direktiv”, ”naturskyddslagstiftning” eller ”skogsbruk”, institutioner som ”ministerierna” eller representanter för dem som ”statsöverhuvuden”. Han använder också en del av första person pluralis (”vi”) men mera sparsamt än Lucas. I huvudsak odlar Melvin passiv, när han talar ”i tredje person”. Det gör han också i fråga om sig själv i vissa personliga frågor där Lucas använder subjektet ”jag”.

Lucas personliga åsikt kommer fram i samband med vissa frågor där han odlar rikligt av formen första person singularis. Å

⁵⁵⁰ Kurtén 1995, 110-114.

andra sidan framkommer den nästan inte alls på andra ställen där han rör sig genomgående inom tredje persons perspektiv. Melvin använder jag-formen mycket sparsamt och framställer ofta även personliga åsikter ur ett tredje persons perspektiv. Det som han använder jag-formen om är hans eget arbete eller vad han sagt i intervjun tidigare, hur han ser på framtiden i frågor som vi diskuterar och hur han beskriver sitt förhållande till lagstiftningen. Helt centralt och kännetecknande för båda är dominansen av tredje persons perspektivet. För att en gång omskriva axeln jag – andra med ordparet individ – auktoritet placerar jag de flesta av Lucas' och Melvins uttalanden i auktoritetsändan. Eftersom intervjupersonerna hänvisar till sig själva genom sin institution ("vi") och många gånger framställer artefakter som subjekt, kallar jag perspektivet ett "vi/det -perspektiv".

De reflekterande uttalanden, där intervjupersonerna uttalar sin egen åsikt kallar jag "det/jag -perspektivet". Det beror på att talarna underställer sin egen personliga åsikt den offentliga, som de hittar i lag. "Det" som subjekt är kännetecknande för hur ofta talaren inom det reflekterade språket relaterar till sak, inte till levande människor, natur eller Gud. Både moraliska krav och emotioner har beskrivits uppstå framför ett människoansikte, i relation till det levande. I förhållande till "sak" ser det ut att uppstå reflekterande tal.

Lagen är alltså det mest centrala temat och utgångspunkten för båda intervjuade tjänstemannarepresentanter på riks nivå. Jag har redan beskrivit hur uttalanden om lag placerar sig i fältet mellan "reflekterande uttryck" och "andra". Där förekommer uttryck som "lagstiftning", "regel", "plikt", "direktiv", "princip", "intresse", "värde" och "rättighet".

I fältet mellan "reflekterande uttryck" och "jag", alltså i meningar där tjänstemannarepresentanterna använder första person singularis, förekommer hos Melvin teman som det egna arbetet,

framtidsscenarier inom det arbetet och Melvins eget förhållande till lagstiftningen. Hos Lucas förekommer teman som har att göra med hans yrkesetik. Då talar han om sina personliga värderingar med ord som "bekvämare", "tråkigare" eller "tycke"⁵⁵¹. Melvin talar om "personliga åsikter".

Lucas avvisar tanken att han skulle vara en "natureskyddare" eller ha en sådan "ideologisk bakgrund". Han säger också att han inte har någon stark samhällelig agenda som han skulle försöka förverkliga. Han utgår från att "det här är ramarna inom vilka man agerar" och försöker göra sin egen del inom maskineriet.⁵⁵² Han säger att han "orienterar sig starkt utgående ifrån att följa regler".⁵⁵³ Han anser också att en central del av lagen är dess legitimitet, men att det inte betyder att alla godkänner lagen i moralisk mening utan att majoriteten gör det.⁵⁵⁴

Melvin beskriver en situation där någon inte av politiska eller andra orsaker skulle vilja ta ett beslut som enligt Melvin i lagens ljus ska fattas. Han tar till första person när han säger att då ser han inga andra alternativ än att försöka driva den lösning som lagen kräver.⁵⁵⁵ Han upplever alltså följandet av lagen som sin egen personliga moraliska gärning i en sådan situation.

551 IL: "Mukavampi tai ikävämpi, mieltymys". Dessa ord har ett emotivt och värderingsmässigt innehåll som får mig att klassificera dem som omedelbara uttryck och kallar det talet personligt. Eftersom Lucas använder dem för att visa vad det är som han inte följer i sin yrkesetik klassificerar jag hela hans tal om yrkesetiken som reflekterat och använder ordet "individ" om det perspektiv som han intar då.

552 IL: "...ei mulla oo mitään semmosta voimakasta omaa yhteiskunnallista agendaa, jota mä haluaisin toteuttaa. Että tietyllä tavalla lähdän liikkeelle siitä että näissä raameissa toimitaan ja yritän tehdä oman osani sitte tässä koneistossa."

553 IL: "...säätöjen noudattamiseen kuitenkin orientoitunu vahvasti."

554 IL: "...kyllä mä nään ilman muuta että lain keskeinen ulottuvuus on ilman muuta myös sellanen hyväksyttävyyys."

555 "Ne voisivat olla esimerkiksi sellaisia joissa tää tietty lainsäädäntö edellyttää jonkinsäältäöisen suojeluratkaisun tai päätöksen tekemistä ja sitä ei kuitenkaan hahuttaisi sitten tehdä, jollain perusteella mikä ei löydy lainsäädännöstä eli johon ei ole perustetta olemassa pykälästä mikä voisi olla relevantti peruste olla tekemättä sen sisältöistä päätöstä niin näissä tilanteissa tietysti ollaan siinä kysymyksessä jossa en nää muuta vaihtoehtoa kuin pyrkiä ajamaan sitä ratkaisua joka on sen lainsäädännön vaatima ratkaisu asialle."

I de föregående styckena finns exempel på hur intervjupersonerna flyttar sig inom omedelbart tal från tredje personens position till första personens position. Det sker i ett sammanhang där relationer till andra människor, naturen och Gud diskuteras. När samma intervjupersoner gör samma sak inom reflekterande språk, är det inte relationer till annat levande som diskuteras, utan regler, beslut och lag. Det reflekterande jaget står här alltså i relation till "sak", en immateriell tankebyggnad, inte till andra levande varelser. Detta konkretiserar det byte av perspektiv som Lindfelt (2010) återger som Tage Kurténs förståelse av Lars Hertzbergs "trust" och "reliance":

"Att föra in resonemang om skäl för tillit förstör hela den grundläggande tillit som i det här senare perspektivet framstår som en oskuldsfull tillit. Men därmed kommer de båda nivåerna av tillit aldrig att kunna mötas. [...] Det går med andra ord inte att beskriva 'samma sak' i de olika perspektiven, men man kan, som Kurtén betonar, endast ersätta det förra perspektivet med det senare."⁵⁵⁶

Ett likadant skifte av perspektiv i mitt material är berättelsen om barnet Pontus i en tragisk livssituation. I kapitel 6.2.2 återges situationen där Pontus tröstar sin mamma med att säga att det som hände kanske var Guds vilja. Mamma yttrar alla sina svåra känslor i situationen genom orden "Gud finns inte". Efter det står inte Pontus i en likadan relation till Gud mera. I en förändrad livssituation och i en förändrad relation till mamma tar barnet Pontus emot det som mamman i den situation är övertygad om. Det förändrar hans relation till det som han dittills kallat Gud. I stället börjar han suga i sig kunskap för att förstå världen. Han söker efter skäl. Jag ser det som ett flytt av perspektiv från det omedelbara till det reflekterande.

---

556 Lindfelt 2010, 192-193.

Lucas och Melvin som vuxna människor är förstås i en annan situation än Pontus som barn. Därtill handlar deras yrkesutövning inte om någonting lika tragiskt och personligt. Det som deras tal ändå tydligt exemplifierar är det reflekterande perspektivet. De grundar sina åsikter på skäl. En domare kan inte fatta några beslut utan grunder i lagstiftningen. En tjänsteman måste på samma sätt alltid utgå från direktiv och krav. Den viktiga relationen som Lucas och Melvins yrkesutövning kretsar kring är relationen till lag, vilken är en mänsklig tankebyggnad, en artefakt - inte person. Ändå är varken Lucas eller Melvin fria från meningsfulla människorelationer. De vill inte vara det heller. De bara uttrycker med önskvärd tydlighet och med hela sin livsföring, att det handlar om en helt annan sak. Perspektiven är varandra uteslutande.

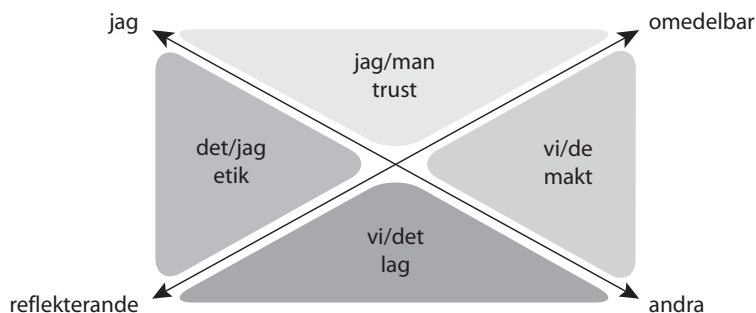
Också Lucas och Melvins förståelse av etik färgas av detta perspektivskifte. Även i sin förståelse av etik orienterar sig Lucas och Melvin mera utgående från regler än från människorelationer. Som rationella och autonoma individer underkastar de sig frivilligt lagens auktoritet inom sin yrkesroll. Det betyder inte att jag inte skulle ha uppfattat dem som sympatiska personer. Jag menar, att den personliga moralen, som engagerar talarna även i form av affekter, finns i en annan sektor, som bara försvårar yrkesutövandet. Det är sektorn där jag placerade begreppet aktörsperspektiv, d.v.s. sektorn mellan "omedelbara uttryck" och "jag".

För klarhetens skull måste jag positionera mig själv i förhållande till det slags yrkesetik som Lucas och Melvin representerar. Jag uppskattar den. Som medborgare känner jag mig trygg med tjänstemän som inte behöver jäva sig så ofta och som klarar av att använda reflektionen till det som den är bra för: att betrakta även talarens eget engagemang på avstånd. I situationer som miljökonflikter är det speciellt viktigt.

Det finns ändå en viktig poäng i Kurténs påpekande att sektortänkandet är problematiskt. Den viktiga poängen är att betrak-

tandet på avstånd slutar tjäna helheten när människan förlorar kontakten till sitt engagemang. Det upplever jag inte att någon av dessa intervjuade myndigheter har gjort. Däremot synliggör de hur en sådan utveckling kan ske när de städar undan det personliga engagemanget från sitt arbetsbord. I språket kan den städningen iaktas i form av reflekterande uttryck. Den sker även genom att talaren positionerar sig i förhållande till artefakter. I den mest tillspetsade formen blir artefakten viktigare än talarens jag eller andra människor. Det här resonemanget tror jag att går att tillämpa både på religiös och vetenskaplig argumentation. Juridiken är inte dess enda tillämpningsområde.

Nu har jag beskrivit hur på sätt Lucas och Melvin rör sig längs axlarna reflekterande och omedelbart, jag och andra. Jag har noterat att "lag" och "yrkesetik" är teman som de talar om på ett sätt som exemplifierar de två fälten i fyrfältet som tidigare stod tomma. Jag har konstaterat och exemplifierat att både Lucas och Melvin också använder sig av omedelbara uttryck men jag har ännu inte redogjort för vilka teman de då tar upp. Eftersom jag menar att det är de omedelbara uttrycken som berättar om talarens engagemang som hela personer är det intressant att granska vilket innehåll som får Lucas och Melvin att överge sitt rent professionella perspektiv. Det är teman som visar sig tangera och dels överlappa de teman som de i reflekterande stil talar om i första person.

Större teman som Lucas beskriver med hjälp av omedelbara uttryck är natur, domarens yrkesetik, regler, vad som är verkligt samt grundtillit. Melvin talar om att vara på den svagares sida ("pienemmän puolella") och talar då först om natur, sedan om samhälle. Han talar i omedelbara termer också om sina egna känslor och värderingar samt om grundtilliten. Vi ser här hur relationerna till andra levande varelser kommer in. Jag kommer inte att redogöra för alla dessa uttalanden utan bara exemplifiera.

Lucas säger att om kravet på ekologisk hållbarhet "rasar i grunden", kan inte andra mänskliga värden heller förverkligas. På det sättet ser han ekologisk hållbarhet som "mänsklighetens ödesfråga".⁵⁵⁷ Domaren ser han som lagstiftningens "tolk och [...] dräng". Till domarens etik och ideologi hör enligt Lucas att domarna ser den dömande makten som beroende av den lagstiftande. Domaren måste hitta "byggstenarna" ("rakennuspuut") ur det som lagstiftaren har reglerat och inte i sina möjliga "egna tyckanden" ("omista mieltymyksistä"), betonar han.⁵⁵⁸ Om regler säger han att han ser det så att livet är lättare för alla parter om man följer "rimliga regler" ("kohtuullisia sääntöjä"). Som exempel ger Lucas regeln "klipp din gräsmatta på det sättet att din granne inte längre ligger i sängen på söndag morgon".⁵⁵⁹ När vi talar om domstolens möjligheter att lösa tvister där grannen använder "sin lagliga rätt att

557 IL: "...jos tämmönen ekologisen kestävyuden vaatimus kokonaan perusteiltaan romahtaa niin silloin oikeestaan mitkään muutkaan inhimilliset arvot ei oo enää, ei voi oikeestaan toteutua että siinä mielessä pidän sitä semmosena ihmiskunnan kohtalonkysymyksenä, noin yleisellä tasolla."

558 IL: "...tuomari on tässä kuitenkin sellanen lainsäädännön tulkki ja sellanen renki siinä mielessä et siihen tuomarin etiikkaan ja ideologiaan kuuluu vahvasti se että me nähdään vallan kolmijako-oppi sillä tavalla että siinä on se lainsäädäntövalta, tuomiovalta on riippuvaisuussuhteessa siihen lainsäädäntövaltaan että sieltä pitää löytää ne keskeiset rakennuspuut eikä siitä mahdollisesta omista mieltymyksistä"

559 IL: "Mä nään niin että elämä on kaikkien kannalta helpompaa jos noudatetaan kohtuullisia sääntöjä. Tähän liittyy se naapuruusoikeudellinen periaate että leikkaa nurmikkos sillä tavalla niin että naapuri ei oo sunnuntaiaamuna vielä sängyssä."

reta den andra" säger Lucas att det som ligger bakom ett besvär på ett sätt inte är "verkligt" för honom. Som domare kan han inte ana sig fram till människornas sinnesstämningar och på basis av det lämna ärenden oavgjorda, framhåller han.⁵⁶⁰ Det som för honom som domare är "verkligt" är det som grannen har en lagstadgad rätt till att överklaga.

Till frågan om svåra livssituationer svarar Lucas att han inte har varit i en sådan, men att svaret på frågan vart han skulle vända sig "utan vidare" är familjen. Sitt förhållande till naturen beskriver han med ordet "beundran" ("ihastelu") i estetisk betydelse. Någon andlig dimension ingår inte i hans liv, men han ser det som en självklarhet att också jaget kan fungera som en ankare till grundtiliten. Det är viktigt att hålla sig själv i god fysisk och mental kondition för att orka, menar han.

Melvin säger att flygekorren inte kan försvara sig själv och "att i den meningen fungerar alla som arbetar med dessa frågor på den svagares sida och försvarar värden som kanske inte annars blev beaktade".⁵⁶¹ Han förstår om många människor som skulle vilja påverka samhället upplever "maskineriet" som "stort och massivt" och sig själva som små. Därför aktiveras de inte att ta vara på alla möjligheter som enligt Melvin ändå erbjuds av "systemet".⁵⁶² Melvin säger att de kan känna att "min lilla åsikt har ingen inverkan" på det initiativ som åsikten gäller. Ur systemets synvinkel ser han att även "de små smulorna av information" som

560 IL: "...se ei oo tavallaan todellisuutta että enhän mä voi ihmisten mielentiloja aavistaa enkä voi jättää juttua siltä pohjalta ratkasematta mutta totta kai monta kertaa kun ne asiakirjat lukee niin siitä välittyy käsitys siitä että mikä on jonkun riidan taustalla oikeasti."

561 IM: "...eihän se liito-orava varmaan osaa itseänsä puolustaa että sillä tavalla varmaan on näissä kysymyksissä työskentelevät henkilöt toimivat ehkä pienemmän puolella, jotka arvot ei ehkä muutoin tulisi sitten huomioonotetuiksi."

562 IM: "...varmaan on näin että moni joka haluaisi vaikuttaa kuitenkin kokee tämän koneiston aika suureksi ja massiiviseksi ja itsensä pieneksi sen rinnalla ja ei ehkä välttämättä aktivoitu kaikkiin näihin mahdollisuuksiin mitä tuo järjestelmä sinänsä tarjoaa."

dialogen mellan människan och samhället kan erbjuda "kan vara guld värda".⁵⁶³ Att ta sin personliga syn på naturen med i beredningen av beslut leder enligt Melvin till "omöjligheter", som "inte kan kontrolleras". "Det vill säga man måste helt enkelt hålla sig till det som paragraferna förutsätter", säger han.⁵⁶⁴ Man måste enligt Melvin "respektera" och "absolut inte ringakta" det att känslorna har en del i det hurdan ställning motparten tar. De egna känslorna får man ganska långt förbigå, säger han.

Till frågan om grundtillit svarar Melvin att han hittar kraften att orka i sig själv och i att ta en stund i taget. Också de närmaste människorna ger mening i livet och naturen har en viktig del som en plats där man kan vila och slappna av, säger Melvin. På frågan om en andlig dimension i livet svarar han att den inte är "väldigt djup".

Makt och tillit är inga centrala teman för Lucas och Melvin. Tillit som ord förekommer endast i min fråga om grundtillit och vad intervjupersonerna svarar på den frågan har jag just redogjort för. Makt nämner de var sin gång som inte ännu har presenterats. Melvin talar om möjligheten att staten ensidigt fattar beslut i en skyddsfråga och löser in ett område av en markägare för att grunda ett naturskyddsområde. Det är enligt honom alltid en process som "synliggör statens tvingande makt" ("valtioon pakkovaltaa ilmentävä prosessi"). Lucas förklarar att i tillståndsärenden är den verkställande makten hos tillståndsmyndigheten. HFD är inte en administrativ myndighet utan en domstol som ger rättsskydd, klagör han. Makt är alltså mera en teknisk term för dessa intervju personer. Det ordet har inte likadana negativa konnotationer i Lucas' och Melvins tal som hos andra intervju personer. Ordet makt

563 IM: "...kyllä ne pienetkin tiedonmuruset voivat olla kullaa arvoisia joita tämän tyyppinen ihmisen ja yhteiskunnan vuorovaikutus voi tarjota."

564 IM: "Sellaisten mukaanotto omaan päätöksentekoon asioita valmisteltaessa niin johtaa mahdottomuuksiin. Niitä ei voi hallita. Eli on pitäydettävä yksinkertaisesti siinä mitä pykälät edellyttävät."

i myndigheternas tal synliggör närmast vem som kan handla i vilken fråga. Det här menar jag att också kom fram i Theos syn på makt.

6.4 Sammanfattning av de fyra perspektiven

I kapitel 6 har det kommit fram att beroende på vad intervjupersonerna talar om byter de perspektiv mellan jag och andra. De byter också mellan omedelbar och reflekterande stil. Genom att beskriva hur intervjupersonerna talar dels om makt och dels om tillit i betydelsen "trust" har jag exemplifierat en personlig närvaro i det som de talar om. Närvaron har visat sig bestå speciellt av talets omedelbara form. Språkligt skiljer sig talet om makt och tillit på det sättet, att talarna i fråga om makt typiskt använder "vi" och "de" som subjekt. När intervjupersonerna talar om tillit använder de oftast "jag" och "man" som subjekt. Därför har jag kallat perspektivet på makt ett "vi/de-perspektiv" och perspektivet på tillit ett "jag/man-perspektiv".

"Vi/de-perspektivet" och "jag/man-perspektivet" komprimerar hur jag menar mig se att talaren i de olika uttrycken anknyter sin egen person till gemenskapen. När intervjupersonerna talar i jag-form ser de enligt min tolkning sig själva som personer. När de använder tredje persons perspektiv (oftast man), positionerar de sig spontant innanför den gemenskap de beskrivit, som en del av den allmänna åsikten som de själva står för.

För att anknyta till identitetsbegreppet formas talarens identitet i "vi/de-perspektivet" (exempelberättelsen makt) dels genom en anslutning till en grupp och dels genom ett avståndstagande från en annan grupp. Med andra ord är den springande punkten för identiteten dels det som liknar, dels det som skiljer åt. Inom "jag/man -perspektivet" (tillit) identifierar talaren sin egen åsikt med gemenskapens, utan någon motsättning.

Genom att beskriva hur de två myndighetsrepresentanterna talar om "lag" och "etik" har jag exemplifierat ett reflekterande sätt att förhålla sig till tillvaron. Innehållsligt har det kommit fram en stark uppdelning mellan talarens privata och offentliga jag, en spänning mellan individen och auktoriteten. De egna känslorna och de egna "tyckanden", så som Lucas beskriver moraliska ställningstaganden, vill dessa intervjupersoner uttryckligen avvisa från sin egen yrkesutövning. Det har även påverkat dem så att de inte på fritiden heller engagerar sig som medborgare i frågor som de har som yrke att lösa. Speciellt Lucas skulle uppfatta sådan verksamhet som mer eller mindre oetisk. Jag har noterat att dessa intervjupersoner använder "vi" som subjekt när de talar om lag, vid sidan av artefakter som EU-direktiv, miljölagstiftning, skogsbruk eller statsöverhuvuden. Därför har jag kallat det perspektiv som exemplifieras när Lucas och Melvin talar om lag ett "vi/det-perspektiv". I talet som rör det som Lucas kallar etik använder han "jag" som subjekt. Eftersom Lucas och Melvin beskriver det moraliska engagemanget på känsloplan avvisande och också i fråga om moral framhäver lagens betydelse ("det" som subjekt), har jag kallat deras sätt att tala om etik ett "det/jag-perspektiv". "Vi/det-perspektivet" innebär alltså att individen identifierar sig med en grupp, som främst står i relation till artefakter och institutioner, i samhället. Ur "det/jag -perspektivet" kan identifieringen med sådana entiteter sägas nå indirekt ända till individens person.

Till slut ska jag koppla allt detta tal om betraktande och perspektiv tillbaka till det som jag i början av kapitlet utgick ifrån, begreppen åskådar- och aktörsperspektiv. Det ser allt tydligare ut att Kurtén (1995) talar om det som jag i den här avhandlingen har försökt fånga in med termerna reflekterande och omedelbara uttryck. Jag har komplicerat beskrivningen lite genom att infoga i samma bild tanken på första eller tredje persons perspektiv, vilken också finns hos Kurtén. Jag har på språkligt plan iakttagit i materialet att de tyd-

ligaste språkliga medlen som beskriver åskådar- eller aktörsperspektiv är användningen av första person och omedelbara uttryck (aktörsperspektiv, jag/man-perspektiv, exempelberättelse tillit) eller tredje person och reflekterande uttryck (åskådarperspektiv, vi/det -perspektiv, exempelberättelse lag). Sanningen uppfattas inom jag/man -perspektivet som subjektiv och helt avgörande för livsorienteringen. Inom vi/det -perspektivet framträder sanningen som objektiv. Den är också avgörande för livsorienteringen, så som senast Lucas och Melvins livsorientering visar.⁵⁶⁵

Jag har också fått fram två andra kombinationer, varav "vi/de-perspektivet" (exempelberättelse: makt) var lättdefinierad och konstaterad också i annan litteratur om miljökonflikter⁵⁶⁶. "Det/jag-perspektivet" (exempelberättelse: etik) är mindre tydligt och vilar i den här argumentationen bara på två intervjupersoner. Som begrepp kastar de ändå ljus över ytterligare två sätt hur individen kan uppfatta sig som en del av kollektivet.

"Vi/de-perspektivet" (makt) är både ett aktörs- och ett åskådarperspektiv. Känslan av att vara med (aktörsperspektivet) kommer av att personen som talar identifierar sig på ett omedelbart sätt med någon gemenskap och talar om en annan gemenskap, som han eller hon ser som sin egen motsats. Skillnaderna till den andra gruppen definierar då den egna gruppens identitet. Åskådarperspektivet kommer in i det att sanningen visar sig som någonting objektivt. Den är avgörande för livsorienteringen.

"Det/jag -perspektivet" (etik) är ett åskådarperspektiv i det hänseendet, att talaren avstår från sin personliga åsikt och identifierar sig med majoritetens åsikter eftersom han eller hon bedömer sys-

⁵⁶⁵ Jag diskuterar denna viktiga iakttagelse ännu i slutet av det här kapitlet.

⁵⁶⁶ Sihvola, S. 2008, 48, 53. Den här undersökningen bidrar till konstaterandet om motsättningar mellan någonting som uppfattas som "vi" och någonting som uppfattas som "de" med att beskriva hur de som är engagerade i miljökonflikter uppfattar sanningen, hur de skapar grupper genom gemensamma berättelser om konflikten samt hur värderingar är inbakade även i uttryck som inte är öppet normativa.

temet vara värt det. Skillnaderna utplånas, flyttas över någonstans (i talarens omedelbara sida). Den egna sanningen ses som så subjektiv, att den inte kan beaktas, åtminstone inte i yrkesutövningen. Man kan säga att tanken på ett aktörsperspektiv finns, men tas inte i beaktande. Avgörande för livsorienteringen är den gemensamma sanningen, som i praktiken är lika med majoritetens sanning.

Om sanningarna uppfattas som objektiva och det finns många talare som gör anspråk på dem, uppstår det en maktkamp om vem som har rätt. Bästa exemplet av sanningar som uppfattas som objektiva och som uttalas i omedelbar stil är kanske Davids beskrivning av den vetenskapliga sanningen som stöd för markägarna i Långviken-frågan. Att objektivt uppfattade omedelbara sanningar leder till maktkamp ser vi tydligt i miljökonflikter. Lucas ger oss en åskådares beskrivning av hur maktkampen får sin lösning i att majoritetens sanning vinner, får (lagens) auktoritet och ställer andra sanningar under sig. De andra intervjupersonerna i de fall som jag har studerat är medvetna om att det är på det sättet som vårt samhälle fungerar. Som konkret handling syns deltagarnas medvetenhet om detta som engagemang i juridiska, politiska och massmediala processer.

Men intervjupersonerna ger också uttryck för ett annat möjligt sätt att uppfatta sanningen. I stället för att uppfatta sanningen som objektiv kan den förankras i de specifika situationerna som sanningspåståendena gäller. Då blir det mera möjligt att tänka att de individuella sanningarna kompletterar varandra. Förutsättningen för detta är att beskrivningarna av sanning uppfattas som mer eller mindre subjektiva, så som Benjamin gav uttryck för i kapitel 4. Ett typiskt språkligt drag som präglar en sådan uppfattning om sanning är talarsubjektets närvaro i satser där talaren påstår någonting om sanningen. I materialet skymtade en sådan närvaro fram t.ex. när Rebecka i början av kapitel 5 talade i första person om vad tredje personer tänker. Genom sitt spontana och omedel-

bara sätt att tala (ett plötsligt val av första person som subjekt i stället för tredje) signalerade hon att hon såg "de andras" perspektiv potentiellt som kompletterande till sitt eget. Det tyder på att maktkampen också kan lösas i förståelse, inte bara i majoritetsbeslut. Förutsättningen för en sådan utveckling i konfliktsituationer är att sanningen inte uppfattas som objektiv. Därtill krävs respekt för de andras sätt att se sanningen.

I de situationer som har behandlats i den här avhandlingen är det markant, att maktproblematiken tas upp av "de maktlösa". De som har makten och utövar den har ingen liknande tendens att notera, ännu mindre problematisera maktanvändningen i situationen. Detta kan ses i relation till vad som händer åt intervjupersonernas självklara utgångspunkter. I Korpo Långviken-fallet är det markägarnas liv vid viken som hotas av förändringar på grund av Natura 2000 -nätverket. Beslutsmakten om den saken ligger utanför markägarna. De kan försöka och lyckas också i sitt försök att påverka beslutsfattare till en viss grad, men beslutsmakten ligger på någon annans bord. Markägarna kan slutligen bara finna sig i det som de andra beslutar.

I fallet Högsåra vindkraftverk ligger beslutsmakten hos den fasta befolkningen, så länge den tolkas ha följt lagen. Fritidsbosättningen kan försöka påverka och gör det också, men sist och slutligen får de också bara godkänna beslut som andra gör angående deras närmiljö, vad de än tycker om det.

I båda fallen är det "de maktlösa" grupper liv som (hotar att) ändras i kraft av beslut som de inte själva har befogenhet att fatta. I fallet Korpo Långviken ändras inte livet hos dem som fattar beslut om Natura 2000-nätverket, åtminstone inte lika mycket. Andra personer än markägarna vars liv kan tänkas ändra mest är de inblandade politikernas, ifall missnöjet på Korpo får en inverkan på röstningsbeteendet. Resten av tjänstemännen, forskarna, medierna och medborgarorganisationerna kan tänkas fortsätta ett

ganska liknande liv som dittills, oberoende av vad som sker i Korpo Långviken-fallet.

I fallet Högsåra vindkraftverk kommer inte fritidsbosättningen mera att komma till ett liknande landskap som Högsåra var före vindkraftverken. Minnen om den stad och det arbete som de lämnar bakom sig möter dem åter i form av stora maskiner när de anländer till stället där de är vana vid att koppla av. Lokalbefolkningen noterar också att landskapet är annorlunda. Men eftersom landskapet för dem även tidigare har stått för arbete och ännu hårdare arbete, kan det för dem som tar vindkraftsbeslutet kännas som en lättnad att se vindkraftverken arbeta för människan.

De grupper vars självklarheter hotas är alltså i det första fallet markägarna, i det andra fallet de fritidsboende. Båda använder ord som "odemokratiskt" om beslutsfattandet och antyder på flera sätt att maktmissbruk förekommer i beslutsprocessen. De samlar också en ansenlig mängd vetenskapliga eller rationella argument mot det som håller på att ske och uttalar sig ibland i kraftiga, negativa, omedelbara ordalag. Med andra ord intar de ett "vi/de-perspektiv" (makt). När talet i intervjuerna tar dessa former har jag kallat engagemanget bakom det politiskt. Detta ser ut att vara ett typiskt sätt att tala och agera i genuint osäkra och hotande situationer som talaren inte har kontroll över.

Formuleringar som gör tanken på en subjektiv, komplementär sanning möjlig hittas ofta i de delar av intervjuerna där de politiskt engagerade talarna inte talar om konflikten utan om sitt liv utanför den. Angående omedelbara uttryck kan intervjupersonerna då tala mera om sina känslor med deras rätta namn i stället för att ösa över dem på lyssnaren i form av metaforer, förstärkande ord och laddade begrepp. "Jag/man-perspektivet" (tillit) blir mera möjligt för dem. I reflekterande stil är de beredda att diskutera olika vetenskapliga sanningar och jämföra dem med varandra. De ger uttryck för att fortfarande kunna agera på ett tillfredsställande sätt i sitt

mest personliga liv på basis av det som de hela tiden har litat på. Det engagemang som kommer fram genom detta sätt att tala har jag kallat existentiellt.

Detta sätt att se pekar på att en människa lätt byter perspektiv till "vi/de-perspektivet" (makt) eller "vi/det-perspektivet" (lag) när hennes livsform blir ifrågasatt. I intervjuerna syns det när en lugn vila i talarens egen identitet förvandlas till ett ivrigt försvar av identiteten i förhållande till andra som utmanar den. Ett existentiellt engagemang förvandlas till ett politiskt.

En viktig sak som ännu måste kommenteras kommer fram i sättet hur Lucas och Melvin talar. De håller sina personliga känslor och värderingar utanför sin ämbetsutövning. De har även ordnat sitt liv i övrigt så att de inte deltar i "moraliska proteströrelser" som Kevin kallar medborgarorganisationer. Det som får Lucas och Melvin att handla så, är det reflekterande sättet att tänka, som de odlar inom sina ämbeten. Det är deras åskådarperspektiv på livet. Kunskapsbekännelserna kan alltså också ha en livsorienterande funktion. Jag hävdar inte att någon av oss orienterar sig enbart utgående från trosbekännelser. I intervjuerna orienterar sig Lucas och Melvin i varje fall mer än någon annan intervjuperson utgående från kunskapsbekännelserna. Det som jag har argumenterat för är att trosbekännelserna väger tyngre än kunskapsbekännelserna. Lucas och Melvins exempel ser ut att motsäga detta.

Jag har inte tillräckligt med material för att säga att det existentiella engagemang som finns hos både Lucas och Melvin, men som de håller utanför sin yrkesroll, är sådant att det förklarar varför de lever som de gör. Den enda kommentaren jag kan hänvisa till är Lucas uttalande att han inte vet "om han är sådan för att han är jurist eller om han är jurist för att han är sådan" att han "orienterar

sig starkt utgående från följandet av regler".⁵⁶⁷ Däremot har jag material hos andra som jag kan använda i den här frågan.

Kevin beskriver t.ex. att den moraliska indignation som han redan som liten kände gentemot "spel med dubbla koder" gjorde att han sökte sig till "en moralisk proteströrelse som miljöorganisationer". Det ser jag som ett exempel på att det existentiella engagemanget kan förvandlas till ett politiskt. Kevins exempel förklarar ändå inte hur ett existentiellt engagemang kan förvandlas till ett reflekterande åskådarperspektiv. Det gör däremot Pontus.

Stället där det existentiella engagemanget är som tydligast i samtalet med Pontus är, där hans mamma uttalar trosbekännelsen "Gud finns inte". Efter det beskriver han hur det blev viktigt för honom att söka kunskap. Hans beskrivning är ett konkret exempel på hur det kan vara en existentiell upplevelse att finna skäl för ens tro. I olika människors livshistoria är förklaringarna olika till hur ett åskådarperspektiv kan bli den starkaste livsorienterande faktorn. Ändå argumenterar jag för att dominansen av ett åskådarperspektiv kan ha en existentiell grund i den omedelbara delen av människan. Det är det jag syftar på när jag säger att även kunskapsbekännelserna har en livsorienterande funktion, men trosbekännelserna väger tyngre. I Lucas fall hjälper trosbekännelsen "jag orienterar mig starkt utgående från följandet av regler"⁵⁶⁸ oss att förstå varför

567 IL: "mä tietyllä tavalla kuitenkin suvaitsevaisuutta haluan painottaa voimakkaasti mutta, mutta tota toisaalta olen itse aika paljon myös, en tiedä johtuuko siitä että olen juristi vai olenko juristi sen vuoksi että on tietyllä tavalla myös tämmöseen sääntöjen noudattamiseen kuitenkin orientoitunut vahvasti."

568 Den exakta men dåliga översättningen av det som Lucas säger på finska är "(jag) är på ett sätt ändå också starkt orienterad mot sånärhär följande av regler". Ursprungsmeningen följer beskrivningen av trosbekännelser som statiska påståendesatser (verbet är "vara"). I texten har jag översatt andemeningen i påståendet till skriftspråk. Jag har gallrat bort de uppmjukande orden och använt ett dynamiskt verb. Det som jag har lämnat kvar av kännetecknen för omedelbart språk är det förstärkande ordet "starkt" och metaforen "orientera sig". Med hjälp av begreppet generalisering har jag tidigare beskrivit påståendesatser med dynamiska verb som talarens övertygelser. I översättningen presenterar jag en sådan sats som trosbekännelse. Strikt taget följer inte översättningen definitionen av en trosbekännelse. Det dynamiska verbet skulle ge orsak att på axeln sanning-hand-

hans tal domineras av kunskapsbekännelser och varför han (även) i sitt privatliv handlar på ett sätt som ställer honom på en åskådarplats i samhället.

---

ling placera satsen som en handling eller händelse. Satsens karaktär av övertygelse skulle ge orsak att kategorisera den som en trosbekännelse. Eftersom dessa slags satser ändå skiljer sig både från satser där någonting ändras i den fysiska världen och från satser som beskriver hur abstrakta relationer "är" har jag beskrivit mellanformen, som översättningen i texten ovan är ett exempel på, med hjälp av begreppet generalisering. Jag har inte velat skapa någon egen kategori åt dem. Det här exemplet visar hur naturligt det är att betrakta även detta slags satser som trosbekännelser. Det beror på att de förmedlar talarens upplevelse av vad som är sant. Det här är ett exempel på att de analyskategorier som jag använder läcker. Det är en orsak till att jag vill se analyskategorierna som redskap som hjälper mig att analysera de logiska förutsättningarna för tankar som framförs genom språket. Analyskategorierna formar inte en teori som ska uttömmande förklara livsåskådningarna och/eller språket.

7. Slutsatser

Lägerelden har slocknat, det har blivit dags att åka hem och packa uppsouvenirerna. Undersökningen har karaktären av en upptäcktsfärd och avhandlingens disposition återspeglar undersökningens gång. I början av avhandlingen förde jag ingen ingående diskussion om språkfilosofin eller teoribildningen kring livsåskådningar. Det tänker jag göra först nu när jag har artikulert en egen infallsvinkel till den diskussionen. Därför har det här kapitlet karaktären av slutledning. Även detta val motiverar jag med materialet. Min berättelse om undersökningen liknar intervjupersonernas berättelser om de miljökonflikter som de var delaktiga i. Även de formulerade de slående påståendesatserna om hur saker och ting "är" först efter att ha beskrivit vad som hänt. På samma sätt tillåter jag mig att komma till teorin först nu.

Kapitlet fungerar även som en sammanfattning av hela processen för läsare som har bråttom. Vad jag försöker redovisa för är resultaten: undersökningens betydelse för nordisk livsåskådningsforskning å ena sidan, för forskningen i miljökonflikter å den andra.

7.1 Hur gjordes undersökningen?

Uppdraget i den här undersökningen är att belysa livsåskådningarnas roll i miljökonflikter. Inom den nordiska livsåskådningsforskningens tradition tar jag utgångspunkt i ett funktionellt sätt att förstå livsåskådning. Jag utgår från att handlingen är konstitutiv för språket och språket konstitutivt för det som människan uppfattar som verkligt. Därför fokuserar min undersökning av

livsåskådningar på handlingen och det som sker i språket. I upplägget tar jag avstånd från metafysisk realism som verklighetsuppfattning. Jag menar att det inte går att verifiera relationen mellan språket och verkligheten som språket är tänkt att referera till från någon position utanför språket.

Jag förnekar inte att det finns en verklighet utanför mina intervjupersoner som är gemensam för dem. Till exempel religionsfilosofen Eberhard Herrmann poängterar att verkligheten inte slutar att existera även om vi skulle godkänna att vi inte kan betrakta den "från ett guds ögas perspektiv".⁵⁶⁹ Även den svenske filosofen och kognitionsforskaren Peter Gärdenfors, som utgår från ett evolutionsbiologiskt perspektiv och därför knappast kan misstänkas förneka en handgriplig verklighets existens, drar slutsatsen att vi alla inte ser och hör samma saker, att det inte finns någon "objektiv" beskrivning av världen.⁵⁷⁰

569 Herrmann 2009, 14: "I do not deny that there is more than we can grasp. I also join the realist when emphasizing that it is not by means of our conceptualizations that we bring about what is true. However, it is by means of conceptualizations that are adequate in relation to our observational and our existential experiences that we describe reality. I cannot see any reason to maintain that there is only one true description of reality."

570 Gärdenfors 2010, 2. Som sin huvudtes i denna artikel framhåller Gärdenfors att förståelse är att se mönster ("understanding is seeing patterns"). En annan tes som han framför är att människan drivs av ett behov av att se sammanhang ("a causal drive"). Han diskuterar i artikeln både konstupplevelser, aha-upplevelser under inläring samt vetenskaplig teoribildning. I alla söker människohjärnan enligt honom aktivt efter mönster ("patterns"). Om språket konstaterar han (s.8) att "there are strong ties between the patterns we perceive and the language we use. Patterns give meaning to the concepts we use when structuring the world. Language then names the patterns, not the single sensory experiences." Han nämner inte religiöst tänkande eller religiösa "aha-upplevelser" i sin artikel, men framhäver att vi först under de senaste århundraden har utvecklat en rent mekanisk beskrivning av världen. Före det uppfattade människan fysikaliska krafter enligt honom genom ett mytiskt, magiskt, animistiskt och antropomorfiskt tänkande. Både omnämmandet av myterna men speciellt den roll som han ger visualiseringen i ökad förståelse kan användas som bekräftelser på den bild av människans omedelbara sida som jag presenterar i kapitel 2. Det betyder inte att jag skulle vara beredd att bygga min argumentation kring religiös tro utslutande på evolutionära och biologiska argument. Enligt Sihvolas (2005, 234) kategorisering framhäver en wittgensteinsk religionsfilosofi (t.ex. D.Z. Phillips) den religiösa trons autonomi i förhållande till andra epistemiska attityder ("uskonnollisen uskon [...])

Relationen mellan språk och verklighet är intressant både för forskare som söker livsåskådningens substans som för forskare som är intresserade av dess funktion. Inom forskningstraditionen kring den substantiella synen är verkligheten det primära. Språkets strukturer ska motsvara verklighetens struktur för att det som sägs ska kunna bedömas som sant. Ur ett funktionellt perspektiv är det som är verkligt bundet vid språket. Språket får en primär funktion. Språket och verkligheten är ändå inte fria från varandra utan sammanbundna genom att språket ingår i ett socialt sammanhang.⁵⁷¹

Frågan "vad är livsåskådning?" intresserar forskare med en substantiell livsåskådningssuppfattning, medan frågan "hur fungerar livsåskådningen?" är naturligare inom en funktionell syn. Jag anger som min utgångspunkt att jag vill studera livsåskådningarnas funktion. Jag formulerar som en övergripande forskningsfråga att mitt syfte är att beskriva "hur individen försöker få andra att omfatta sin övertygelse". För att kunna göra detta måste jag även forma en uppfattning om vilka jag menar att dessa övertygelser är. Förutom på frågan "hur" behöver jag alltså även ge svar på frågan "vad". "Hur" fokuserar då på hur språket fungerar, "vad" på det som påstås om verkligheten genom språket. Förutom handlingen beskriver jag genomgående innehållet i de övertygelser som jag undersöker.

För att vara på det klara med vad jag har i bagaget formulerar jag min människouppfattning i form av en triangel i kapitel 2. Jag menar att de uppfattningarna har en axiomatisk karaktär. Min människouppfattning kommer att påverka hurdan undersökningen blir, vare sig jag redogör för den eller inte. Jag försöker

---

autonomiia muihin episteemiin asenteisiin nähden"). Jag har i det här arbetet utgått från den synen. Egentligen är det mycket lite som jag uttryckligen skriver om den religiösa tron. Materialet ger mera upphov till att beskriva de andra "epistemiska attityderna".

571 För en utförlig diskussion av den metafysiska och non-metafysiska realismens konsekvenser för religionsfilosofin, se Johannesson 2002.

göra undersökningen transparent för läsaren från början genom att beskriva den människouppfattning som resten av arbetet bygger på. Ingredienserna till triangeln som beskriver viktiga aspekter av mänskligt liv kommer från litteraturen på livsåskådningsforskningens område, med tilläggsinslag från emotionsfilosofi. Vid sidan av dessa källor inspireras jag av litteratur inom psykologi, evolutionsbiologi och sociologi, men lämnar diskussionen av dem utanför avhandlingen för att uppdraget inte är att diskutera hur människan ska uppfattas ontologiskt utan att beskriva livsåskådningsens roll i miljökonflikter. Livsåskådningsforskningen influeras i huvudsak av teologin och filosofin. Influenserna från psykologin, biologin och sociologin är svagare.

I enlighet med triangeln uppfattar jag människan i början av studien som en handlande, omedelbar och reflekterande varelse. Den omedelbara människan tänker som en konstnär: associativt och i bilder. Den reflekterande är analytisk och logisk, så som en vetenskapsman. Rationellt tänkande placerar jag hos den reflekterande människan. Känslorna och moralen placerar jag hos den omedelbara människan. Jag utgår från att alla människor har dessa sidor, och därtill handlar de. Jag tänker att på språkligt plan kan dessa sidor identifieras som omedelbara och reflekterande sätt att tala.

Som material har jag 19 intervjuer av människor som har varit delaktiga i två olika miljökonflikter på Åbolands skärgårds område. Därtill har jag intervjuat två representanter för myndigheter som inte kommenterar de konkreta fallen. Fallen handlar om tvisten kring Korpo Långvikens Natura-status och sammandrabbningen kring Högsåra vindkraftverk. Natura-fallet och biodiversitetsfrågan får mig att bli varse de biologiska aspekterna i mitt uppdrag, medan vindkraftverken på Högsåra bekantar mig med frågor inom energiteknologi och miljöekonomi. Som samhällsprocesser är båda fallen intressanta också för medieforskning, politisk

forskning och juridik. Jag går inte in på argumentationen inom dessa ämnesområden, men bekantar mig med dem och noterar intressanta likheter och olikheter med livsåskådningsforskningen angående ontologin och vetenskapsteorin. Kort sagt lär jag mig att framväxten av en funktionell livsåskådnings syn ur en substantiell bottnar i det som skedde inom den filosofiska forskningstraditionen genom den språkliga vändningen (linguistic turn). Detta får inte enbart följas för livsåskådningsforskningen utan för flera vetenskapsgrenar.

Jag identifierar flera sätt som intervjupersonerna i materialet uttrycker sin omedelbara sida på. Uppenbara sätt som kommunicerar att talaren är engagerad med hela sin person, inte bara genom intellektet, visar sig vara till exempel de understrykningar och metaforer som intervjupersonerna använder. Jag klassificerar också talet om känslor, värderingar, tro och tillit som uttryck som engagerar personen bredare än enbart på det rationella planet.

Beslutet att närläsa texterna för analysen åt språkvetenskapens håll. Jag bekantar mig med språkvetenskapen så pass mycket att jag kan göra min begreppsanvändning förståelig även för läsare inom en språkvetenskaplig forskningsram. Jag hittar ett sätt att tänka inom språkvetenskapen som är parallellt till det sätt som jag själv utvecklar på basis av livsåskådningsforskningen. Den språkvetenskapliga forskningsinriktningen heter funktionell grammatik. I ljuset av den funktionella grammatiken visar sig mina vad- och hur-frågor som ett intresse dels för språkets ideationella metafunktion, dels som ett intresse för dess interpersonella metafunktion. Jag relaterar mina analyskategorier till vedertagna analyskategorier inom språkvetenskapen. Mitt mål är ändå inte att kommentera teoribildningen på det området. Det enda jag försöker göra med hjälp av mina instrument är att få till stånd en beskrivning av livsåskådningsarnas betydelse i miljökonflikter som skulle vara begreppsligt klar och väl förankrad i materialet. Med hjälp av analys-

kategorierna försöker jag beskriva logiska förutsättningar för den livsorientering som jag ser hända i materialet. Analyskategorierna står alltså i den filosofiska förutsättningsanalysens tjänst.

När jag söker efter mönster i materialet hittar jag dels dynamiska beskrivningar av handling, dels statiska påståendemeningar som jag kallar sanningar. Beskrivningar av handling uppstår speciellt när intervjupersonerna berättar om de konflikter som de har varit med om. Handlingen låter olika beroende på om den är beskriven i aktiv eller i passiv form. Sanningarna låter olika beroende på om de är formulerade på ett reflekterande eller på ett omedelbart sätt och beroende på om de är formulerade i öppet normativ form (med hjälp av verb som ska, måste, borde, får inte) eller inte.

Reflekterande sanningar kallar jag "kunskapsbekännelser". Det motiverar jag med att det typiska innehållet i dem handlar om någonting som är gemensamt för alla: den så kallade yttre verkligheten, som vi gör anspråk på att ha kunskap om. Ordet "bekännelser" kommer av att dessa intervjupersoner kan uttala sig på samma påstående sätt om framtida händelser som ingen kan ha kunskap om. På basis av sina tidigare erfarenheter är de ändå så säkra på sin sak att de är färdiga att kalla dessa påståenden kunskap.

De sanningspåståenden som har en omedelbar form och inte gör anspråk på att vara kunskap kallar jag "trobekännelser". Ofta handlar de om tro, moral, eller känslor. Emellanåt formulerar talaren meningar där innehållet är typiskt för kunskapsbekännelser men formen innehåller förstärkande ord och bilder. Även sådana meningar kallar jag "trobekännelser", eftersom omedelbara påståenden inte kan verifieras av andra på samma sätt som de reflekterande.⁵⁷²

572 Herrmann 2008, 3 gör en indelning till observerade och existentiella erfarenheter (observational and existential experiences). Enligt honom bjuder verkligheten oss på motstånd, inte bara empiriskt utan också existentiellt. Den här indelningen skildrar enligt min mening väl det typiska innehållet i det som

De öppet normativa påståendesatserna (måste, borde, får/kan inte) delar jag i "hållningar" och "regler" beroende på om de yttras i första eller tredje person. Samma indelning till det personliga och det allmänna kommer fram i skildringarna av handling. Jag använder jag orden "precisioner" eller "generaliseringar" för att skildra dessa tendenser. Jag fäster vikt vid att aktiv form och första person preciserar vad talaren menar medan passiv form och tredje person, till exempel användningen av immateriella artefakter som subjekt, generaliserar talet.

Jag bygger upp denna begreppslighet och beskriver dynamiken mellan begreppen med hjälp av materialet i de två fallstudierna. Den första handlar om tvisten kring Korpo Långvikens eventuella Natura-status. Med hjälp av intervjuerna i det fallet åskådliggör jag begreppen omedelbara och reflekterande uttryck, aktiv och passiv handling samt sanningarna (trosvärdigheter, kunskapsvärdigheter, hållningar och regler). Med hjälp av det andra fallet, vindkraftverken i Högsåra, presenterar jag begreppen precision och generalisering och bygger till slut om den ursprungliga triangeln från kapitel 2.5 till en tredimensionell uppfattning om hur analyskategorierna hänger samman.

De två frågorna som disponerar framställningen, vad är sant – hur göra, formar den vertikala axeln i den tredimensionella bilden. Den horisontella axeln formas av omedelbara och reflekterande uttryck. Den tredje axeln är djupdimensionen. Den går mellan talarrens jag och andra, som han eller hon relaterar sig till genom sitt tal. Pronomina som intervjupersonerna använder om detta "andra" är du/ni, han/hon/de, vi, man och det. Vilket subjekt talaren använder spelar också en roll för hur språket uppfattas i kommunikationen. Valet av subjekt antyder även hur talaren uppfattar sin position i

---

som jag i den här avhandlingen kallar kunskapsvärdigheter och trosvärdigheter. Trosvärdigheter kunde i så fall definieras som påståendesatser om existentiella erfarenheter, kunskapsvärdigheter som påståendesatser om observerade eller på annat sätt bekräftade erfarenheter.

världen.

I kapitel 6 använder jag det fyrfält som formas av de två horisontella axlarna för att undersöka relationen mellan individen och kollektivet, som är intressant med tanke på forskningsfrågan. I materialet hittar jag exempel på fyra olika sätt att uttrycka sig: omedelbart i första person, omedelbart i tredje person, reflekterande i första person och reflekterande i tredje person. "Tredje person" är här en teknisk term som inbegriper alla andra personpronomina förutom första person singularis. Den inbegriper även det personliga pronomenet man.

Intervjupersonernas beskrivningar av "tillit" och "makt" exemplifierar de två första sätten att uttrycka sig. För att exemplifiera de två andra tar jag in nytt material. Två högt uppsatta tjänstemän vars arbetsgivare är delaktiga i båda fallen vill inte uttrycka sig om dessa fall specifikt utan om miljökonflikter i allmänhet. De talar om begreppen "lag" och "etik" på ett sätt som fungerar som exempel på uttalanden i de två sistafälten i fyrfältet.

Inspirerad av åskådar- och aktörsperspektiven som lanseras i Kurtén (1995) beskriver jag dessa fyra perspektiv som "jag/man-", "vi/de-", "vi/det-" och "det/jag-perspektivet". Namnen på perspektiven kommer från de mest använda subjekten i dessa meningar. Det första perspektivet ("jag/man-perspektivet", omedelbara uttryck med betoning på talarens egen synvinkel) beskriver talarens sätt att framställa sitt ärende så att talarens person är närvarande i talet. Talarsubjektet diskuterar tyst med någonting som talaren uppfattar som den allmänt accepterade ståndpunkten (man). Sådana diskussioner uppstår i intervjun t.ex. när jag frågar om intervjupersonernas grundtillit.

Det andra perspektivet ("vi/de-perspektivet", omedelbara uttryck med betoning på de andras synvinkel) uttrycker motsättningar mellan den grupp som talaren tillhör och en annan grupp som talaren skiljer sig från. Exempeltemat är makt. Det tredje

perspektivet ("vi/det-perspektivet", reflekterande uttryck med betoning på de andras synvinkel) fångar uttalanden där talaren är närvarande som en del av den institution eller grupp som han representerar och relaterar sig till en artefakt, i exempelfallet "lag". Det fjärde perspektivet ("det/jag-perspektivet", reflekterande uttryck med betoning på individens synvinkel) domineras inte av talarens person varken personligen eller som en del av en grupp, utan det dominerande är artefaktens ställning gentemot talarens person. Exemplet handlar om hur en tjänsteman talar om sin yrkesetik som han låter styra även sitt liv som privatperson.

Forskningen kring livsåskådningsbegreppet inom nordisk teologisk tradition och kring världsåskådningsbegreppet inom internationell diskussion svarar på behovet av att teoretisera mångfalden av världsförklaringar i modern tid.⁵⁷³ Därför ter det sig naturligt att betrakta livsåskådningar som olika perspektiv på tillvaron. Genom att särskilja fyra perspektiv som kan iakttas i hur intervjupersonerna talar när de ansluter sig till sin omgivning har jag återanknutit mitt resonemang till den teoribildning som var min utgångspunkt. Jag har också med ett empiriskt material konkretiserat tillitens och misstrons betydelse för byte av perspektiv när människan orienterar sig i tillvaron.

För mig är denna studie en resa i ett landskap där man kan studera livsåskådningar. Resan ger nya perspektiv också på vad livsåskådningar är. Det ursprungliga uppdraget att belysa livsåskådningarnas betydelse i miljökonflikter blir under processen omformulerad till ett uppdrag att visa hur vi på språkets plan kan märka hur olika sätt att uppleva världen nöts mot varandra i de konkreta situationer som intervjupersonerna beskriver.

Jag använder medvetet undersökningsprocessens gång som dispositionsprincip för den här avhandlingen som ska presentera undersökningens syfte, material, metoder och resultat. Jag motiverar

573 Bråkenhielm 2001, Naugle 2002

det med att kronologi som dispositionsprincip är tillräckligt enkel och konkret för att kunna inordna det komplexa material som jag har att framställa. Tilläggsvärdet för läsaren är att det blir möjligt att få information om arbetsskeden där slutledningarna tar form. Grunden för det valet är filosofisk. I teorin utgår jag från att det som orden betyder framgår av situationen där de används. Jag ser inga bättre sätt att förklara vad jag menar än att redogöra för min begreppsbyggnad i samband med de undersökningsskeden där behovet av begreppen gör sig gällande. Jag vill lämna undersökningsprocessen synlig för att både läsaren och jag själv vid behov ska ha möjlighet att gå tillbaka till de situationerna och ompröva valet av begrepp vid behov.

7.2 Vad lär vi oss av undersökningen med tanke på studiet av livsåskådningar?

I det här underkapitlet diskuterar jag vilken relevans upptäckterna i den här avhandlingen kan ha i den vidare nordiska teologiska forskningsvärlden där intresset för livsåskådningarnas funktion hör hemma. Jag knyter an mitt resonemang t.ex. till centrala begrepp som världsbild och mening.

Det nya i mitt grepp är att jag utför språkanalysen på ordens och satsernas nivå och låter mängden av exempelmeningar påverka en teoribildning av filosofisk karaktär. Jag är intresserad av hur formen påverkar hur innehållet uppfattas i kommunikationen. Det innebär en fokusering på livsåskådningar som ett socialt mera än ett individuellt fenomen.

Vad betyder då detta för den nordiska livsåskådningsforskningen? Jag förklarar i början av kapitel 2 att jag ansluter mig till forskningstraditionen med funktionell inriktning. Jag övertar betoningar som språkets betydelse för livsorienteringen, kontextens betydelse för hur språket förstås, relationerna både mellan orden

och mellan talarna, talets kroppsliga och emotionella rötter samt talets sociala funktion. Jag betonar också starkt uppfattningen om människan som en helhet, inte som en samling dikotomier som kropp - själ, fakta - värde, tanke - känsla och tanke - handling.

Spänningen mellan de olika betoningarna inom ett funktionellt och ett substantiellt sätt att uppfatta livsåskådningar blir ett praktiskt problem i det här arbetet. I mitt material, som består av intervjuer i miljökonflikter, finns starka anknytningspunkter till politiska ideologier och biologism. Metodologiskt följer jag den stig som forskare med en substantiell livsåskådningssyn har utstakat: jag gör en empirisk undersökning. Inom kognitionsforskningen hittar jag argument som på biologiska grunder förklarar samma saker som jag menar mig se inom de språkliga strukturerna.

Trycket mot den wittgensteinska religionsfilosofins markering av den religiösa trons autonomi gentemot andra epistemiska attityder blir hårt. Uppdraget att helt stå emot andra slags förklaringar än teologiska och filosofiska blir inte lättare av att jag inte har att värna om den religiösa tron utan i huvudsak om sekulära livstolkningar. Det ser ganska klart ut, att nästa uppdrag blir att klargöra och bättre definiera vad som förenar de religiösa och de sekulära livsåskådningarna. Den praktiska definitionen av vad som förenar de religiösa och de sekulära livsåskådningarna har i den här undersökningen varit att jag är ute efter det som i de sekulära berättelserna fungerar på samma sätt som Gud fungerar i en troende människas liv som källa till tröst och tillit. Det räcker för uppgiften den här gången. Livsåskådningens betydelse i miljökonflikter i skärgården blir belyst redan med hjälp av den definitionen.

De stunder av intensiv närvaro som uppstår i vissa intervjuer övertygar mig om att jag tidvis rör mig i liknande vatten som när en människa berättar om en religiös erfarenhet. Till största delen uppfattar jag ändå att jag rapporterar om likadant engagemang som politiska ideologier får till stånd. Jag menar inte att grundtillit eller

existentiell närvaro och politiskt engagemang skulle vara varandra uteslutande. Det som jag vill notera är deras karaktärsskillnad. Båda är omedelbara, men när talaren berättar om det existentiella är hans eller hennes riktning inåt medan han eller hon i fallet av det politiska engagemanget riktar sig utåt. Båda situationerna är fulla av känsla. Genom dessa olika slags engagemang, som jag kallar det existentiella och det politiska engagemanget kan vi nu pröva hur upptäckterna i denna avhandling relaterar sig till begreppsbildningen inom en substantiell livsåskådningssyn.

7.2.1 Vad är livsåskådningar?

I Anders Jeffners stipulativa definition på livsåskådning är grundhållning det begrepp som närmast tangerar känsla. Jag har svårt att placera Jeffners grundhållning på det politiska engagemangets plan, i och med att de känslor som där är närvarande är ytterst ombytliga. Enligt Bråkenhielm är grundhållningen "ett sätt att uppleva situationen som människa i världen [...] en i åskådningen invävd grundton av tilltro, hopp eller förtvivlan [...] en sammansatt känsla som det är svårt att ge ett namn."⁵⁷⁴ Något senare tar han ännu fram citatet "en varaktig disposition inom personligheten att känna på ett visst sätt".⁵⁷⁵ Jag tolkar detta så att en människa har en grundhållning livet ut, eller att det kan ske enstaka ändringar i grundhållningen i ett människoliv.

I de intervjusituationer som jag här beskriver att präglas av ett existentiellt engagemang är det lättare att tänka om en grundhållning än i situationer där jag kallar engagemanget politiskt. Det är ändå svårt att beteckna det som finns i existentiella stunder i intervjun som en sammansatt känsla eller som människans sätt. Hellre skulle jag beskriva det som talarens minnen om situationer

---

⁵⁷⁴ Bråkenhielm 2001, 11.

⁵⁷⁵ Bråkenhielm 2001, 13. Kalleberg – Bråkenhielm – Larsson 1996, 19.

där en visshet var närvarande, som talaren återgår till för att bli förvissad om någonting även i nuet.

De två andra komponenter i Jeffners stipulativa definition av livsåskådning som Bråkenhielm redogör för är 1) teorier om människan och världen och 2) värderingar och normer av grundläggande natur.⁵⁷⁶ Bråkenhielm beskriver de första som våra grundläggande försanthållanden om världen och människan. Det andra beskriver han som det allra viktigaste av det som är eftersträvansvärt i livet. Jag tolkar detta som den dikotomi av fakta och värderingar som jag utgick från att försöka bryta med hjälp av bilden av triangeln i kapitel 2. Om man i retrospektiv tittar på vilka begrepp jag har skapat och vilka element som är närvarande i min tredimensionella bild av livsorientering i kapitel 5.4 kan man också göra en annan, nyanserad tolkning eller nyskrivning av dessa delar i Jeffners ursprungliga definition.

Kunskapsbekännelser är definitivt teorier om människan och världen. Trosbekännelser ger definitivt uttryck för värderingar och normer av grundläggande natur. Men värderingar och normer av grundläggande natur har i mitt material formen av laddade ord som kan klassificeras ungefär bara så grovt att de är positiva eller negativa. Värderingar och normer framställs ungefär som det som jag har kallat hållningar och regler. De är reflekterande uttryck av öppet normativ karaktär, det vill säga med ord som ska, borde, måste eller får inte och rätt, fel, gott och ont. Dessa ord förekommer också bland de frågor som enligt Bråkenhielm i 1998 års undersökning handlar om värderingar i den betydelse som han ger ordet.⁵⁷⁷ Orden värderingar och normer i det här sammanhanget uppfattar jag som utpräglat kognitiva element.

Jag har konstaterat en kontinuitet och koherens mellan öppet normativa uttryck (hållningar och regler) och de verkligt grundlägg-

---

⁵⁷⁶ Bråkenhielm 2001, 11.

⁵⁷⁷ Bråkenhielm 2001, 15.

gande normativa uttrycken, som bäst kan skildras som positiva eller negativa "tyckanden" (bilder, laddade begrepp, förstärkande och uppmjukande ord). De öppet normativa uttrycken verkar ändå mindre grundläggande än de omedelbara "tyckanden". Jag har svårt att kalla de sistnämnda normer och värderingar, även om de i högsta grad är normativa för talaren. De obestämda "tyckanden" är delar av det engagemang som karakteriserar omedelbara uttryck. Det kognitiva innehållet kan finnas där, men det är i alla fall mycket otydligare än i fråga om normer och värderingar eller hållningar och regler. I stället gör sig den affektiva känslokomponenten gällande på ett mycket tydligt sätt.

Normer och värderingar som begrepp står enligt min förståelse nära hållningar och regler. De är välartikulerade meningar i stället för omedelbara gillanden. De engagerar talarens förnuft, medan de positiva och negativa omedelbara tyckanden eller gillanden engagerar hela personen. Språkligt uttrycks de som vissa färgningar av enskilda ord. Här anser jag att beaktandet av emotionernas betydelse för värderingar i Jeffners stipulativa definition kunde ge teoribildningen en starkare verklighetsanknytning. De iakttagelser som gjorts inom emotionsfilosofin att emotionerna innehåller både en affektiv och en kognitiv komponent kunde vara vägen åt det här hållet. Järveläinen (2000) anger att liknande positiva eller negativa element som jag har iakttagit i intervjuexterna hittas redan hos Aristoteles:

"Even though Aristotle did not employ a strict theory of the emotions (pathe), his analysis of various emotions has been said to involve three common compounds. First, emotions involve an evaluation stating that something positive or negative is happening in a relevant way to the subject. Secondly, the former gives rise to a pleasant or unpleasant feeling that signifies an awareness of someone else's position. Thirdly,

there is a behavioural suggestion, a call to action."⁵⁷⁸

De två andra definitionerna i citatet, att dessa emotioner upplyser individen om andras positioner och motiverar henne att handla går också i linje med resonemanget i den här undersökningen.

Men jag har iakttagit även annat än moraliskt normativa uttryck på det grundläggande planet, på de omedelbara uttryckens plan. De omedelbara uttrycken innehåller även beskrivningar av de existentiella erfarenheterna som till exempel både Carl Reinhold Bråkenhielm och Eberhard Herrmann talar om.⁵⁷⁹ Den visshet som jag ovan beskrev att talaren kan återgå till i sina minnen är naturligtvis "positiv" i den betydelsen som när en spänning får sin upplösning. Den är ändå inte positiv på samma sätt som de indirekta normativa uttrycken ("tyckanden") är positiva eller negativa. I beskrivningar av denna "grundvisshet" är de moraliska förtecknen borta. Inga omedelbara handlingsrekommendationer gör sig gällande i existentiellt engagemang på samma sätt som i det politiska. Grundvissheten är människans ogrundade och definitiva hållning i en tillvaro som är full av positiva och negativa omdömen om sakernas tillstånd, som engagerar henne.

Ett bra exempel på en sådan stund i en intervju tog plats i intervjun som inte bandades. Eftersom denna berättelse inte behöver analyseras på ordnivå, kan jag återge den i den form som den fastnade i mitt minne. Talaren berättade om en ansträngande stund på kommandobryggan på en båt. Han styrde båten i storm på ett stort hav, och hade just stuckit ut handen genom fönstret för att känna den vind och det regn som han hade emot sig. Då uppenbarade sig en stor albatross, som flög så nära båten att berättaren beskriver att det kändes nästan som om han kunde ha rört den med sin hand. Den tanke som slog intervjupersonen var: "Fan, om

578 Järveläinen 2000, 15. Kursivering ursprunglig.

579 Bråkenhielm 2009, 176; Herrmann 2008, 3.

jag också kunde utnyttja den här vinden på det där sättet”.

Stunden måste ha varit engagerande redan före albatrossen, och full av olika affekter. Den känsla av existentiell riktighet som albatrossens sätt att bemästra vinden väckte i intervjupersonen är ändå någonting annat. Detta kan tolkas som en ”grundhållning” enligt Jeffners definition, om man frångår tanken att grundhållningen ska vara någonting varaktigt som är knutet till personens karaktär. Den grundvisshet som jag talar om är situationsbunden. Upplevelserna av den är vanligtvis inte vardagliga. Den kan aktualiseras och förnyas i olika situationer på ett sätt som är typiskt och ”varaktigt” för personen i fråga, och den formar visserligen hans karaktär, men först och främst ser jag att den är anknuten till personens livshistoria. Om man tar denna grundvisshet som ”grundhållning” så kan man säga att fakta-värde-dikotomin bryts även inom Jeffners modell med hjälp av ett liknande element av existentiellt engagemang som jag iakttar i mitt material. En sista poäng som jag vill göra är att dessa sällsynta stunder i intervjuerna inte språkligt sett bestod av uppräknningar av trosbekännelser. De var beskrivningar av handling i aktiv form.

Resonemanget började med Herrmans observerade och existentiella erfarenheter. Det fortsatte med att jag relaterade mina öppet normativa hållningar och regler till Jeffners värderingar och normer. Sedan relaterade jag de omedelbara tyckanden och den grundvisshet som jag ser i materialet till Jeffners grundhållning. Även om resonemanget avslöjade vissa olikheter, finns det också likheter. Det som Herrmann kallar existentiella erfarenheter och jag intensiv närvaro i intervjun är möjligtvis en nivå som Jeffner menar med termen grundhållning. Herrmann knyter de existentiella erfarenheterna till omständigheterna i livet. Jag knyter den intensiva närvaron i intervjun till personens livshistoria, medan Jeffner utgår från talarens karaktär. Det som jag beskriver som ”tyckanden” är en blandning av (i Herrmans betydelse) existen-

tiella och observerade erfarenheter. De är enligt min förståelse mera existentiella än observerade, men det finns en skillnad mellan dessa och de "verkligt" existentiella stunderna i intervjun.

Jag försöker åskådliggöra detta med att tala om talarens riktning utåt eller inåt och genom att jämföra ett "politiskt" engagemang med ett "existentiellt". I kapitel 6 exemplifierar jag detta med att undersöka hur intervjupersonerna talar om makt (politiskt engagemang) och hur de talar om vart de vänder sig en svår morgon (existentiellt engagemang). Både Herrmanns och Jeffners tänkande saknar denna tredje nivå av engagemang (det "politiska engagemanget" eller de omedelbara tyckanden), vad jag kan se. Herrmann talar om liknande situationer, men placerar dem som motpoler till det existentiella engagemanget⁵⁸⁰, medan jag ser en

580 Herrmann 2004, 204 gör en skillnad mellan "commitment" och "becoming personally involved" med hjälp av exempel som liknar fallstudierna i den här avhandlingen: barnens utbildning och bevarandet av den lokala danspaviljongen. Det som enligt honom gör människan personligen engagerad (involved) är känslan av tilltal eller avskräckelse. Det jämför han med argumenteringen för och emot i politiska frågor (commitment) och menar att frågorna om livets mening är på det personliga engagemangets plan, där känslorna av attraktion eller förskräckelse gör sig gällande. Utgångspunkten för hela resonemanget är ett citat av Mats Furberg. Furberg konstaterar att det att man bryr sig om saker och ting inte nödvändigtvis förutsätter entusiasm eller passion. Här finns alltså många av de element med hjälp av vilka jag har indelat engagemanget till intellektuellt, politiskt och existentiellt engagemang. Herrmanns sätt att uppfatta emotioner som intentionella känslor (värderingar) och kalla den affektiva komponenten "feelings" kan ligga bakom hans tudelning av engagemanget till "commitment" och "involvement". Det att jag kan sluta i en tredelning är möjligt på grund av att jag tilltalas av tanken på emotioner som faktorer med både kognitivt och affektivt innehåll. Min kategori "politiskt engagemang" är då Herrmanns fråga om danspaviljongen förstått på det sättet, att det engagerar de delaktiga på intellektets plan, vilket jag förstår vara hans beskrivning av "commitment", men också på det affektiva planet, vilket jag i den här texten har hänvisat till med de positiva och negativa "tyckanden" som framkommer i färgningen av orden. Eftersom det affektiva är vad som i Herrmanns tänkande skiljer "commitment" från "involvement" och eftersom "involvement" har med den existentiella meningen att göra, tänker han åtminstone inte i det här sammanhanget att engagemanget för bevarandet av danspaviljongen också kan innefatta affekter. I min modell är det möjligt, samtidigt som jag kan bevara den skillnad mellan politiskt och existentiellt engagemang som Herrmann pekar på, och som jag tydligt ser i intervjusituationerna i intervjupersonernas nonverbala kommunikation. Den bekräftar Furbergs konstaterande, som ligger till grund för Herrmanns resonemang.

skillnad ännu mellan dessa och det rent rationella engagemanget. Jeffners "värderingar" har tydligen ganska långt samma innebörd som mina "hållningar" och "regler", det vill säga att han menar uttalade uppmaningar. Herrmanns "observerade erfarenheter" rör sig enligt min tolkning på samma plan som mina "kunskapsbekännelser" och Jeffners "teorier om människan och världen".

Det som jag har beskrivit med termen "kunskapsbekännelser" handlar om talarens världsbild. Enligt mig är världsbilden inte frikopplad från hela personens engagemang. Ingen av intervjupersonerna orienterar sig uteslutande utgående från kunskapsbekännelser. Lucas och Melvin som allra tydligast orienterar sig utgående från sina kunskapsbekännelser har också ett personligt liv som inte till 100 % lyder den orienteringen. Jag har också argumenterat för att det att kunskapsbekännelserna bli centrala för livsorienteringen har sin existentiella grund. Jag menar alltså att även de observerade erfarenheterna, våra uppfattningar om hurdan världen är kan ses som rotade i hela personen, inte enbart i människans intellekt. Detta kommer också till uttryck i vanligt förekommande satser som har ett innehåll som är typiskt för kunskapsbekännelser och en form som är typisk för trosbekännelser.

Mening är starkast närvarande i existentiella erfarenheter. Samtidigt är den inte frikopplad från det politiska engagemanget eller kunskapsskapandet heller. Snarare ligger den som grund för dessa. Jag ser intervjupersonerna översätta sina erfarenheter av grundvisshet till att gälla i aktuella situationer på nytt och på nytt. De bekräftar (eller förändrar) på det sättet sitt livs narrativ. Bästa ställen i materialet där de existentiella erfarenheternas betydelse för livsorienteringen blir synlig är t.ex. Filips berättelse om sig själv som barn framför radioteatern, totalt fångslad av ordens betydelse. Jag menar att samma sak blir synlig i berättelsen om hur albatrossen bemästrade vinden. Det syns också i berättelsen om hur Pontus lärde sig som barn att lita på kunskapen.

Förstått på det här sättet har min empiriska undersökning också handlat om världsbild och mening. Den handlar om mening i flera betydelser: mening både som sats och som ordens betydelse, mening i form av en sammanställning av fragmentariska observationer av världen till en tillfredsställande helhet, och mening i den existentiella betydelsen av livsmening. Den moraliska meningen av det som händer omkring människan visar sig som en kombination av den observerade och den existentiella meningen. Den moraliska meningen är den som ger talarna handlingskraft.

Världsbild förstår jag så att den engagerar intervjupersonerna både rationellt, emotionellt och moraliskt. Den handlar om observerade erfarenheter, men individens respons till dessa har sina rötter i personens existentiella verklighet. Den förmedlande länken är det moraliska kravet. Verkligheten slutar inte med att ställa människan inför valsituationer. Människan kan inte låta bli att handla. Politiskt eller socialt engagemang är bra ord för denna respons, eftersom det handlar om meningsskapande i relationer till andra människor och världen. Det som intervjupersonerna kallar kunskap spelar en stor roll i det hela. Lika stor roll spelas av emotionerna och den moraliska upprördheten i dessa konfliktsituationer.

Talarna hänvisar till och lånar vokabulär av sådana "fritt kringsvävande"⁵⁸¹ tankesystem som till exempel darwinism, marknadsliberalism, klimatskepticism, hegelianism och lutherdom. I miljömyndighetens tal kan man höra många influenser av en diskussion som är typisk för naturskydd. I vissa intervjuer är det svårt att se några hänvisningar till sådana "ismer" eller "diskurser". I and-

---

581 Bråkenhielm 2001, 11. Enligt Bråkenhielm gäller Jeffners definition inte "fritt kringsvävande tankesystem". Livsåskådning enligt den definitionen är någonting som enskilda människor har. På sida 9 redogör han för en förståelse av livsåskådningar som är mera allmän, som "den kristna livsåskådningen" eller "marxismen". I studien som följer Bråkenhielms definition menas inte dessa med ordet "livsåskådning".

ra intervjuer kombineras tankar och ord från flera tanke-system. Någon av intervjupersonerna anknyter till ett visst tanke-system genomgående och konsekvent. Vad kan man i ljuset av detta säga om talarnas förhållande till "livsåskådning" i betydelsen kollektiva berättelser om världen?

En sak är att dessa bitar av kollektiva berättelser inte verkar oviktiga för talarna. De har en djupare betydelse än en rent kognitiv. Talarna återger bara sådana bitar av större narrativ som går ihop med det som de tror på. Bitarna hjälper intervjupersonerna att få ihop den fragmentariska världen och de olika erfarenheterna som de observerar, till en meningsfull helhet. De hjälper att bedöma vilken handling som är att föredra, det vill säga de erbjuder även hjälp i moraliska vägval. Ändå frapperas jag av hur knutna dessa tankemönster är till relationen mellan den enskilde och en gemenskap. De är den enskildes sätt att göra sig förstådd av andra människor, att anknyta till de andra.

Jag har hittills kategoriserat meningar (i betydelsen sats), inte människor, men om man betraktar intervjupersonernas berättelser utgående från det här perspektivet, går det att presentera åtminstone fyra slags berättare. Det finns intervjupersoner som lånar vokabulär ur en evolutionsbiologisk diskurs, som är både materiell och rationell. Det finns en intervjuperson som frångår materialismen men håller sig till en rationell referensram när han säger att Gud finns i hans tankevärld men att han inte upplever någon konkret hjälp av honom i svåra situationer. Sedan finns det intervjupersoner som upplever att den andliga närvaron hjälper dem konkret, och intervjupersoner som inte uppfattar några andliga varelser men förhåller sig till den materiella världen på ett konkret och omedelbart sätt. De kan framhäva betydelsen av andra människor i svåra livssituationer. I den här betydelsen är jag beredd att tala om fyra olika världsbilder i det material som jag har haft till mitt förfogande. Den första är materialistisk och teoretisk

(evolutionsbiologi), den andra andlig och teoretisk ("Gud finns i min tankevärld men hjälper inte i praktiska situationer"), den tredje andlig och praktisk ("Gud ger kraft i svåra situationer") och den fjärde materialistisk och praktisk ("människan har sig själv och sina närmaste"). Sammanställningarna är individuella, men de föreställningar är kollektiva som sammanställningarna öses ur.

Det finns en klyfta mellan tanke och handling. Det kommer fram i Bråkenhielms exempel på människor med biocentrisk världsbild som i en valsituation mellan ett djur och en människa har konstaterats bli betydligt mera antropocentriska i sina värderingar.⁵⁸² Också ett tolkningsproblem i Eva Hambergs artikel om 1998 års undersökningen om livsåskådningarna i Sverige⁵⁸³ ringar in en fråga som Bråkenhielm anser som viktig i samma bok: "Hur påverkas människor av sin livsåskådning i sina konkreta val i olika sociala situationer?".⁵⁸⁴ Den metodiska slutsatsen som forskarna i 1998 års undersökning gör är att söka ny kunskap på detta område genom en kvalitativ undersökning. Tolkningsproblemen av enkätsvar på denna punkt är orsaken till att även jag utgår från en intervjustudie. Inom den intervjustudie som jag gör har diskrepansen mellan vad vi säger att vi tror på och hur vi i verkligheten handlar påverkat upplägget så att jag inte har velat utgå från det

582 Bråkenhielm 2001, 23.

583 Hamberg 2001, 38 presenterar ett tolkningsproblem som uppstod i analysen av två svenska intervju-undersökningar, gjorda 1955 och 1970. Det visade sig att andelen intervjupersoner som trodde att Jesus var Guds son var högre än andelen, som trodde att det fanns en Gud som ingrep i deras eget liv. Hamberg förklarar detta med en iakttagelse från en dansk undersökning, där man fann en del av enkätsvaren på frågor om Jesus som Guds son som "konventionella" eller "stereotypa". Hambergs ord för fenomenet är att svaren uppfattade Jesus som Guds son "inom systemet", utan att för den skull säga att de trodde på systemet. Hamberg gör en jämförelse med frågan "Är Knatte, Fnatte och Tjatte brorsöner till Kalle Anka?" och menar att intervjupersonerna kan svara jakande på den frågan utan att tro på att Knatte, Fnatte och Tjatte existerar. Hamberg menar att det i tolkningen av frågor som gäller religiös tro är värt att hålla i minnet detta att intervjupersoner kan uppfatta dem som "kunskapsfrågor" snarare än som frågor om vad de själva tror på.

584 Bråkenhielm 2001, 16-17.

som intervjupersonerna säger sig tro på. Istället har jag fokuserat på både berättelser om handlingen och på den handling som sker i intervjusituationer och som kan iakttas i intervjupersonernas sätt att tala. Jag har sökt efter meningar som fungerar som trossatser, och kontrollerat efteråt vad innehållet i dem är.

Det kan finnas en skillnad mellan talarens kunskapsmässiga åsikt i tros- eller moralfrågor och hans eller hennes existentiella hållning i samma frågor som kommer till uttryck först i kärva situationer, när det verkligen gäller. Tidigare har det konstaterats att frågor som är relevanta för livsåskådningsforskningen aktualiseras speciellt i samband med livskriser som sjukdom och död.⁵⁸⁵ I den här avhandlingen har jag visat att även sociala konfliktsituationer kan fungera åtminstone delvis på samma sätt. Genom att utgå från hur intervjupersonerna handlar, det vill säga hur de talar och hur de berättar att de agerar i två konkreta situationer, har jag försökt komma åt den sortens försanthållanden i tros- och moralfrågor som har visat sig ha betydelse för hur talaren agerat i en viss situation. Det att intervjupersoner i dessa situationer också uttalar till exempel moraliska åsikter av "konventionell art" ("regler") gör det bara synligare, hur människan orienterar sig i tillvaron med hjälp av både det som hon kallar kunskap och det som hon kallar tro, i ett spänningsfält mellan sin individuella hållning och det som är godkänt i gemenskapen.

Miljökonflikterna som material ringar in en viktig aspekt hos

---

585 Bråkenhielm 2001, 23-24 talar på den här punkten om livsåskådning som någonting övergripande, som har en särskild betydelse för tolkningen av vissa typer av konkreta händelser. Livsavgörande händelser som kärlek eller en nära anhörigs död eller besked om barnlöshet räknar han upp som sådana, likaså upplevelserna av oförklarliga händelser som paranormala fenomen. Även om jag inte delar hans uppfattning om livsåskådning som någonting övergripande utan identifierar livsorienteringen med det som händer i dessa specifika situationerna, är bådas poäng här att livsåskådning eller -orientering blir synlig i situationer där det verkligen gäller, eller med Eberhard Herrmanns ord, när verkligheten gör motstånd. Också miljö- och andra politiska och sociala konflikter betraktar jag efter den här studien som sådana situationer.

livsåskådningar som kanske inte fullt ut har iakttagits tidigare: livsåskådningar i kollektiv form behöver inte tolkas som fritt svävande tankestrukturer. De kan också betraktas som förkroppsligade kollektiva berättelser, som dominerande hållningar med konkreta följder för livsföring inom vissa sociala grupper. Denna livsåskådningarnas sociala sida är antagligen den som Kurtén hänvisar till när han beskriver livsåskådningar som någonting som individen växer i och uppfostras till.⁵⁸⁶

Växandet och uppfostran sker inte utanför kroppsligheten. Kurtén är nog med att inte ta till sig naturvetenskapernas vokabulär, men jag kan inte låta bli att förstärka hans argumentation med kognitionsvetare Peter Gärdenfors' beskrivning av språkets evolution. I sin bok "Hur homo blev sapiens" presenterar han psykologen Robin Dunbars teori om hur språket uppkom som ett effektivt sätt att "putsa pälsen" på de andra medlemmarna i människogrupper, som växte för stora för att en individ skulle ha hunnit sköta om alla sina viktiga sociala relationer genom att plocka löss i pälsen på dem.⁵⁸⁷ Denna tanke framhäver med önskvärd tydlighet språkets kroppsliga hemvist och sociala funktion. Jag ser wittgensteinskt inspirerade religionsfilosofers sätt att placera "språket" innanför relationerna mellan människor som en parallell till Gärdenfors förklaring.⁵⁸⁸ I den här avhandlingen syns betoningen av språkets sociala funktion i det, hur jag framhäver ordet kommunikation i sammanhanget. Beaktandet av det icke-verbala som sker i intervjusituationerna är ett sätt att värna om språkets kroppsliga aspekt. Livsåskådningar blir kollektiva i en kommunikation som till grunden är både kroppslig och social.

Mitt argument har varit att sanningar som har betydelse för

---

586 Kurtén 1995, 125: "Religion är mera fråga om ett mönster som man fostrats in i som barn, enligt henne."

587 Gärdenfors 2000, 168-172.

588 Järväläinen 1991, 65 beskriver språket som ett naturhistoriskt faktum hos Wittgenstein.

handling (trosbekännelser) kan ifrågasätta och ersätta sanningar på kunskapsplan (kunskapsbekännelser), men inte tvärtom. Med andra ord har jag framställt kunskapsbekännelserna som underordnade trosbekännelserna. Jag tar alltså avstånd från tanken att försanthållanden på kunskapsplan skulle styra en människas livsorientering och argumenterar för att det är tvärtom. Däremot menar jag inte att vi inte skulle ta i beaktande våra kunskapsbekännelser hela tiden när vi orienterar oss i livet. Vissa personer i materialet ger prov på att kunskapsbekännelserna kan ha en framträdande och dominerande roll för livsorienteringen. Med "styra" menar jag att även bakom denna upplevelse av kunskapen som den mest tillförlitliga orienteringspunkten i livet ligger människans existentiella engagemang, som hör trosbekännelsernas värld till. I mitt material verkar kunskapsbekännelserna ofta vara koherenta med trosbekännelser. Jag framställer det så att inför ny kunskap har människan orienterat sig i kraft av sina trosbekännelser och valt bland ny kunskap den som passar dessa trosföreställningar.

7.3 Vad lär vi oss om fallen Korpo Långviken och Högsåra vindkraftverk?

Vad har detta avhandlingsarbete då för betydelse för förståelsen av vad som hände i Korpo och på Högsåra? Hur kan denna studie bidra till uppdraget för det tvärvetenskapliga forskningsprojektet INTERARC, som gav form åt studien? Hur kan det som jag har kommit fram till befrämja den hållbara utvecklingen i Åbolands skärgård?

Även den här intervjustudien har bekräftat det som många andra studier tidigare har kommit fram till: mot varandra i Åbolands skärgård står olika intressen som att skydda eller nyttja naturen, att vila i eller arbeta och leva i den.⁵⁸⁹ Konflikten vid Långviken i

⁵⁸⁹ Joas 2011, 65.

Korpo är ett exempel på den första motsättningen, konflikten på Högsåra exemplifierar den andra. Min studie fäster uppmärksamhet vid hur de olika parterna i dessa konflikter talar. Det finns flera lärdomar att dra ur den, om man vill förstå kommunikationen eller till och med påverka den åt ett mera hållbart håll. I avhandlingen kommer det fram information som kan vara ny för läsaren och som kan utöka förståelsen av vad som hände i konflikterna. Lika brett material eller lika ingående intervjuer har jag inte sett i den massmediala bevakningen av dessa konflikter.⁵⁹⁰ Den största behållningen av studien anser jag ändå att finns att hämta i det som gäller konflikter och kommunikation överlag, inte bara de här två fallen.

Tre påpekanden kan göras utgående från det fyrfält som disponerar slutledningskapitlet. Hur kommunikationen artar sig beror åtminstone på tre språkliga detaljer, som indikerar en bakomliggande och betydande skillnad i inställning. Den första detaljen handlar om subjektets betydelse och aktualiserar analysaxeln jag – andra. Den andra detaljen handlar om dynamiken mellan det omedelbara och det reflekterande sättet att tala. Den tredje poängen har att göra med de två möjliga sätten att kommunicera känslor: genom att använda bilder och färgade uttryck eller genom att använda känslornas namn.

Talet i första respektive tredje person exemplifieras i kapitel 6. Det kommer fram att tredje person är en teknisk term som inbegriper personpronomina du/ni, han/hon/det/de, vi och det personliga pronomenet man. Där identifieras två sätt att uppfatta den första personen. Genom reflekterade uttryck framträder en rationell och autonom individ, genom omedelbara uttryck talarens personliga och praktiskt bundna jag. Talet i tredje person skildrar fram

---

⁵⁹⁰ Korhonen 2004, Oksanen 2003 och Kosonen 2006 är tidigare Natura-studier där ett omfattande intervjumaterial har använts, Pölonen 2009 studien där handlingarna på Högsåra belyses med hjälp av skriftliga källor.

---

en auktoritet, när stilen är reflekterande. När stilen är omedelbar ter det sig naturligare att tala om traditionen eller gemenskapen talaren anknuter sig till. Jag återkommer till de olika stilarna under nästa poäng. Här betraktar jag dynamiken på djupaxeln jag – andra.

Jag har beskrivit användningen av den första och den tredje personen som olika anspråk på sanningens giltighet. En sanning som presenteras i en mening där subjektet är jag låter olika än en sanning som presenteras i en mening där talaren hänvisar till sig själv med ordet "vi" och till en grupp vars annorlunda sanning han eller hon markerar med ordet "de". Användningen av första person gör inte ett lika kraftigt anspråk på att den sanning som uttalas ska betraktas som giltig även för andra människor än talaren själv. Jag-meningarna utmanar inte åhörarna lika kraftigt som vi/de-konstellationen. Det senare sättet att framställa det som man uppfattar som sanning ramar in diskussionen som en kamp. Första personens perspektiv, ordet jag, gör det möjligare att söka förståelse mellan flera som uppfattar sig som jag och vars åsikter skiljer sig åt.

Förutom att jag har tolkat användningen av subjektet man i sådana här sammanhang som ett sätt att hänvisa till sig själv, har jag påpekat att det tredje persons perspektiv som ingår i ordet man samtidigt påstår någonting allmängiltigt. Talaren relaterar då till en uppfattning som är hans egen men som han framställer som den genomsnittliga medborgarens. Det är också ett sätt att göra anspråk på att det som talaren säger är sant angående flera människor.

Sammanfattningsvis menar jag att kommunikationen ser ut att arta sig olika beroende på om talaren formulerar sig i första eller tredje person. Kommunikation i första person ser ut att möjliggöra en förståelse parterna emellan. Kommunikation i tredje person ser

ut att leda till en kamp.⁵⁹¹

Den andra detaljen handlar om den reflekterande eller omedelbara stilen. Det påverkar hur parterna i fallen ser ut att mötas eller att tala förbi varann. Skillnaderna i diskussionsstil ser vi till exempel i det, hur markägarna i Korpo talar om sin misstro mot myndigheterna, som svarar genomgående i reflekterande ordalag någonting om direktiv och lagstiftning. Det som händer är att markägarna upplever att myndigheter varken hör vad de säger eller svarar på deras frågor.

Omedelbara sätt att tala kommunicerar sådant som berör hela människan medan reflekterande sätt att tala kommunicerar rationella resonemang. Om parterna är medvetna om det kan de bättre svara på ett sätt som levererar det som den andra parten säger sig vara ute efter. I ljuset av de myndighetsintervjuer som ingår i denna studie (Elias, Theo, Lucas, Melvin) blev det klart att omedelbara bilder inte är myndigheternas sätt att kommunicera. Lika socialt förbjudet är det för myndigheter att inom yrkesrollen tala om sina egna känslor som situationen väcker. I en intervju med en forskare kunde de ändå göra det, och det ökade på denna forskares förståelse för varför de agerade så som de agerade.

Det som åtminstone kan göras på de omedelbara uttryckens område och inom den vedertagna myndighetsrollen är att motpartens namn på känslor och bilder som förmedlar känslor tas emot och upprepas av myndigheten. Det är för sändaren en bekräftelse på att myndigheten inte enbart vistats i den reflekterande sfären under samtalet. En människa som har blivit hörd och sedd upplever att hon mötts. Fysisk närvaro och det att båda parter talar garante-

---

591 Dessa är i princip också de två olika sätten att förstå vad "politik" handlar om som Emilia Palonen redogör för i sin artikel om Ernesto Laclau och Chantal Mouffe. Enligt Palonen förstår Mouffe politiken så att den bygger på konflikt. Politik är inte skötsel av gemensamma ärenden eller sökande av kompromisser, så som hos Jürgen Habermas, John Rawls eller Anthony Giddens. För Mouffe är politik agonism, vinnande över motståndaren. Se Palonen 2008, 223-226.

rar inte ett möte i den bemärkelsen. Det behövs ett överbyggande mellan de olika stilarna, för det innehåll som de kommunicerar är olika. Det att båda pratar utan att upprepa vad de hört den andra säga är det dominerande draget som verkar göra de fall som jag studerat till konflikter. Att de olika parterna dessutom mestadels håller sig till sin egen, karakteristiska stil är lika tydligt. En markering av medvetenheten om, att det jag säger är delvis en annan sak än det du framhåller, kunde redan skapa mera samförstånd.

Det att de olika parterna ser ut att bara förstärkas i sitt eget sätt att tala när konflikterna eskalerar blir förståeligt i ljuset av det som forskaren i intervjuteknik, John Sawatsky, har iakttagit. Enligt honom ger vissa slags frågor vissa slags svar. En aspekt som han framhåller är att frågor med värdeladdning får svararen att neutralisera det som sagts. Frågor utan värdeladdning ger utrymme för den som svarar att komma ut med sina egna värderingar.⁵⁹² T.ex. i Korpo-fallet ser utrymmet för värdeladdningar finnas hos dem som motsätter sig Natura. Det att myndigheterna svarar neutralt kan alltså också delvis bero på samtalsdynamik: reflekterade uttryck är vad det finns en beställning på, omedelbara finns det redan gott om i luften. I Högsåra-fallet finns det vissa skribenter på båda sidor som tar ut svängarna och använder sig av måleriska bilder i sin argumentation. Andra koncentrerar sig på det rationella och reflekterande. Vissa kombinerar båda. Även där kan man tänka sig att förutom med talarens personlighet, har detta att göra med vad som "saknas" i samtalet i en viss situation.

Den tredje språkliga detaljen som påverkar hur kommunikationen artar sig är om känslorna förmedlas genom bilder, laddade begrepp eller förstärkande ord eller om de förmedlas genom att tala om dem med deras namn. Bilder kombinerat med anspråk på sanningen (tredje persons perspektiv) är att upprusta parterna emotionellt i konflikten. Detta gäller speciellt de negativa bilder-

⁵⁹² Sawatsky 1998, 1999

na. I fall av positiv spänning och positiva bilder ökar laddningen i samtalet också när bilder i tredje person byts mellan de personer som talar, men då ökar spänningen åt ett trevligt håll. Skillnaden är som mellan krig och lek, för att använda bildspråk. I konflikt-situationer, där bilderna oftast är negativa, är användningen av första person och känslornas namn avväpnande jämfört med den bildliga kommunikationen. Avväpnande med tanke på den emotionella laddningen i konflikten är också att avstå från omedelbara uttryck och använda reflekterande i stället. Det här är iakttagelser av hur människor i det material som jag har analyserat ser ut att lyckas eller misslyckas i att göra sig förstådda. Möjligtvis det största problemet för oss alla är att inse att ingen kan förbättra den andras kommunikation på den här punkten, bara sin egen.

En viktig upptäckt som hjälpte mig att förstå vilka grupper som blev aktiva i konflikten var upptäckten var beslutsmakten finns i de båda situationerna. Alla får inte bestämma, vissa individer får, och de som samtycker med dessa individer befinner sig på "vinnarens" sida, medan de andra upplever sig som förlorare. I både Korpo- och i Högsåra-fallet är det förlorarnas liv som kommer att förändras mera på grund av beslutet i fråga.

Både initiativtagarna och motståndarna till vindkraftverken fick tre vindkraftverk i knutarna. Det hur förlorarparten upplever den verklighet som båda kallar "Högsåra" skiljer sig från det hur vinnarparten upplever samma verklighet. För de förstnämnda innebär Högsåra vila, avkoppling, något annat än vardagen. De sistnämnda lever ett liv där vardagen mycket sällan byts ut mot någonting annat, men där vardagen är mycket tillfredsställande. Maskiner som hjälper i vardagen gör vardagen ännu mera tillfredsställande för de fastboende, medan närvaron av maskiner förstör den avkoppling som fritidsbor har kommit till Högsåra för. Det som ändrar är alltså självklarheterna i livet för dem som kopplar av på Högsåra. Ingenting stort händer med deras självklarheter

som arbetar där. Den sidan som har makten utgår från sina egna självklarheter, inte från de andras. Och de andra som förstår vikten av de självklarheter som är hotade, har inte makten att bestämma.

Iakttagelser som jag har gjort angående kommunikation gäller konfliktsituationer. I båda konflikter som jag studerat domineras kommunikationen av anspråket på sanningen, det vill säga tredje persons perspektiv. Det syns antingen som en flitig användning av "vi" och "de" som subjekt ("vi/de-perspektivet", exempelberättelse: makt) eller genom användningen av "vi" och artefakter som "miljölagsstiftningen" eller "EU-kommissionen" som subjekt ("vi/det-perspektivet", exempelberättelse: lag). Det omedelbara sättet att göra anspråk på sanningen är att använda negativt laddade ord och metaforer i tredje person. Det som kommuniceras är en känslostorm eller moralisk upprördhet. Det är att ansluta sig till de andra som en del av en grupp, vars identitet byggs upp av att den skiljer sig från den grupp som den står emot.

Det reflekterande sättet att göra anspråk på sanningen, "vi/det -perspektivet", är att framställa den kunskap som man själv bekänner sig till som den objektiva sanningen, som alla borde omfatta som en självklarhet. Både de omedelbara och de reflekterade anspråken på sanningen används i båda miljökonflikterna. Speciellt lockar dessa uttryckssätt förlorarsidan, vars självklarheter hotas och som inte har makten. En rubbad grundtillit som övergår till misstro skapar alltså dels omedelbara motsättningar mellan grupper, dels reflekterande anspråk på den rätta kunskapen. En medvetenhet om detta kan förhoppningsvis göra hanteringen av blivande konfliktsituationer lättare, såväl i Åbolands skärgård som annanstans.

7.4 Avslutning

Inom den stora idéhistoriska ramen har mitt uppdrag varit bestämt av den språkliga vändningen. Jag har godkänt relationernas betydelse och rationalitetens tillkortakommande som utgångspunkter för min undersökning. Jag har också utgått från tanken på språket som någonting som formar den verklighet som talaren lever i, även om språket inte ändrar på de fysiska omständigheterna. Inom dessa frågeställningar har jag fäst uppmärksamhet vid individens sätt att anknyta till eller stöta bort grupper och tänkesätt genom sitt språk. Jag har undersökt hur olika sätt att orientera sig i livet kommer fram i val av ord och sätt att bygga meningar i talad svenska (och dels finska) i Finland år 2007-2008. De resonemang som intervjupersonerna har fört fram har jag betraktat som meningsskapande för dem i sociala situationer med osäker utgång. Genom anslutande och avståndstagande har de definierat sig själva och världen omkring sig. De har skapat sin egen verklighet, som jag har kunnat jämföra med andra talares verkligheter inom samma samhälleliga processer.

Mening i livet skapas på tre plan som är närvarande i denna avhandling: mening som sats, mening som sammanställning av en fragmentarisk värld samt som en upplevelse av livet som meningsfullt. Min studie rör sig mestadels på det andra planet: hur intervjupersonerna gör meningsfulla helheter av en värld som tidvis ter sig fragmentarisk, till och med oförklarlig för dem.

En stor del av tiden rör sig denna avhandling också på det konkreta meningsskapandets plan. Jag antar att sökandet efter mening med det som sker går att utläsa ur det hur talaren använder sitt språk. Därför ger jag så mycket utrymme åt analysen av de enskilda satserna. Jag utgår alltså från att det inte enbart är en ordlek, att meningen med det som sker går att läsa i hur talaren skapar sina meningar.

Den tredje förståelsen av ordet "mening" är den som kanske oftast förknippas med ordet livsåskådning. Det är känslan av livsmening i en existentiell betydelse. I mitt material ingår dessa stunder som sällsynta, andaktsfyllda glimtar mitt i ett passionerat tal om en viss miljökonflikt. Intervjumaterialet i studier som till exempel Kallenberg (1987) eller Westerlund (2002) där ämnet för intervjun är livskriser består av naturliga skäl av flera sådana stunder. Det som diskuteras i Kurtén (1995) är specifikt intervjupersonernas livsåskådningar. I mina intervjuer fokuserar jag på intervjupersonernas upplevelser av miljökonflikter och talarnas strävanden inom dem. De specifika frågorna om livsåskådning är av kompletterande karaktär. I vissa fall blir det synligt hur svårt det är för intervjupersonerna själva att tänka om sitt agerande i en miljökonflikt till exempel som ett uttryck för hurdan roll Gud eller Darwin spelar i hans eller hennes liv. Att blottlägga relationen mellan tanke och handling på denna punkt blir i vissa fall forskarens uppgift. Av det kunde man dra slutsatsen att även i sådana fall där livsåskådningen är artikulerad och medveten, styrs handlingen av någonting mera omedelbart och omedvetet. I andra fall ser intervjupersonerna själva kopplingen mellan sin livsåskådning och handling. Ett bra exempel på detta är till exempel Kevin, som beskriver sitt lutherska arv och sin "hem-religion-forsterland"-uppföstran som orsaken till att han arbetar inom "en moralisk proteströrelse", så som han kallar miljöorganisationerna.

Jag menar att det viktiga att lyfta fram är iakttagelsen att dessa meningar på tre plan, mening som sats, meningen av en fragmentarisk tillvaro och livsmening, förhåller sig logiskt till varandra. Jag beskriver glimtarna av livsmening som grund för både meningen med en fragmentarisk tillvaro och uppbyggnaden av de konkreta meningarna. Jag ser också livsmeningen som "det omedelbara", som ytterst styr intervjupersonernas handling. Det argument som jag såtillvida genom denna avhandling är beredd att försvara är att

livsmeningen kommer till uttryck i hur människorna talar i vardagliga situationer som engagerar hela deras personer.

Redan utan specifika frågor om det som enligt intervjupersonerna ger livet mening kan lyssnaren antyda en hel del om talarens livsmening. En diskussion om de existentiella stunderna i livet är ändå så speciella händelser i intervjuer att de inte går att ersätta med något annat, mera träffande tal om livsorientering. Formen av trosbekännelse är inte det betecknande för dessa situationer. Mera betecknande för dem är talet om handling.

Livsmening visar sig i handling.

Summary

The aim of this study is to *describe the impact of life views in environmental conflicts*. Within the nordic theological research tradition, I choose a functional view on life views as my starting point. This standpoint is based on an assumption that action is constitutive for language and language constitutive for that which people apprehend as real. The focus of the study therefore lies on action and language.

The leading research question in this study is: "How does the individual try to make others adopt their personal convictions?" In order to be able to answer the how-question I also need to come to an understanding of what these convictions can be said to consist of. Throughout the study I describe action but also the contents of the convictions that motivate that action. The first axis that this study moves along is action and conviction. I understand the latter also as experiences of truth.

I assume that my personal view of human kind has affected the form of the study, whether I describe that view or not. In order to make the study transparent for the reader I articulate my view of human kind in chapters 2.2-2.4 and finally express it in a graphic, triangular form in chapter 2.5. This view has an axiomatic character for the conclusions drawn within this study. Some elements in this perspective come from literature on life views, while other components are found within the philosophy of emotions.

In accordance with this triangular framework I start the inquiry with an understanding of man as an immediate, reflecting and acting being. The immediate man thinks as an artist: through association and images. The reflecting man is analytical and logical: a scientist. Rational thinking takes place in the reflecting part of man. Emotions and morality are in this model placed within the immediate aspect of man. I have taken for granted that all people

consist of these aspects, and in addition to this, that they act. In language, I have assumed that these aspects can be identified as immediate and reflecting ways of speaking.

The material of the study consists of 19 interviews with people who have taken part in two different environmental conflicts in the South-Western Archipelago of Finland. Additionally, I have interviewed two representatives of authorities that have commented on environmental conflicts in general.

The first case concerns the potential Natura-status of Långviken in Korpo, which is currently part of the city of Väståboland. This case raises questions of biodiversity as it includes the conflicting human needs for both nature conservation and the use of natural resources in order to support livelihood in the archipelago.

The second case involves the three wind turbines on the island of Högsåra, which is situated in the municipality of Kimitoön. At the centre of this case is the question of energy technology and environmental economy where the conflicting needs are recreation versus work.

The method used in this study is close reading. Through intensive listening I have tried to understand and describe what the interviewees mean with the actual words they use. This naturally led the analysis of the material to adopt a linguistics approach. Within linguistics, I discovered an understanding of language that reminded me very much of the way I work with the interviews. This linguistic theory is called systemic functional grammar (SFG). My interest in 'what'- and 'how'-questions appear in the light of SFG to be an interest partly in the ideational metafunction of language, partly in its interpersonal metafunction.

One result of this study is the finding that there is a connection between SFG and a functional way of understanding life views. In the process that led to this result I developed my own analytical categories. These categories emerged as I studied the material in a

---

manner that is inspired by the grounded theory approach.

First, I made note of linguistic features such as expressions that according to me were connected with the three important aspects of human life, which I used as my starting point. This was the inductive stage of the analysis; after which the deductive process took place where I studied the logical relationships within and between the categories. My aim was to unfold the logical preconditions of the life orientation which I witnessed as the interviewees talked. Both induction and deduction methods served the ends of the conceptual analysis. My aim was not to produce a hypothesis or a theory but rather to describe the role of life views in environmental conflicts in a way that is conceptually clear and strongly rooted in the material.

As I searched for patterns in the material, I found that they were partly comprised of dynamic descriptions of action, and partly of static truth claims. The descriptions of action especially arose in situations where the interviewees recounted what they had experienced during the conflict. The truth claims particularly arose as we talked about the interviewees' view on nature, man and society. At this stage, the axis of the inquiry is 'how to act – what is true'.

Another important axis of the analysis extends along a line between immediate and reflective speech. I identified four signals of immediate speech. I call these signals emphasizing or softening words, thick concepts, and metaphors. Other ingredients in speech that potentially indicate that the whole being of the interviewee, not only his or her intellect, is engaged in speech are themes such as emotions, judgements, beliefs or trust.

Descriptions of action sound different depending on whether they are expressed through an active or a passive verb form. Claims of truth sound different depending on whether they are expressed in an immediate or in a reflective manner. They also differ if they have an openly normative form (shall, has to, should, cannot) or

not. Even openly normative claims sound different depending on the first-person or third-person pronoun that is their subject. This last observation gives rise to a need for a third axis of analysis. This axis goes from the person who speaks to the person he/she relates to through his or her speech.

I divided the truth claims into two areas: reflective and immediate statements. I call the reflective statements 'confessions of knowledge', as their typical content is something that is common to all: the so called external reality of which we all claim to have knowledge. The word 'confessions' comes from the fact that the interviewees could in a similar manner express their view on something that had not yet happened. No one can 'know' anything of such things. However, their previous experiences made them so sure of what was going to happen next that they called this kind of statement knowledge.

Truth claims which have an immediate form and are not claims of being 'knowledge' are in this study called 'creeds'. The content in them often has to do with faith, moral, or emotions. There are also hybrid forms where the contents are typical of 'confessions of knowledge' but the form is immediate. I also call that kind of sentence 'creeds', because immediate sentences cannot be verified by others in the same way as the reflective 'confessions of knowledge' can.

Statements that are openly normative (has to, should, is allowed) are divided into 'postures' and 'rules' depending on whether they apply the first or the third person perspective. The same kind of division into the personal and the general can be observed in descriptions of action. I use the concepts 'precisions' and 'generalities' in order to describe these tendencies. The active verb form and the first-person pronoun make the meaning of the speaker's words more precise. Passive verb forms and third-person perspectives generalize the speech.

The reflective generalities are commonly called 'concepts'. The concept of the 'swan', for example, summarizes several observations of white birds with long necks. I pay attention to the fact that metaphors seem to have a similar summarizing function within immediate speech. They summarize emotions and judgements that remind the speaker of situations that he or she has experienced which are similar to the current one.

The analyzing categories are built up using the material in the two case studies. The interviews in the case of Korpo Långviken help me to demonstrate the categories of immediate and reflective commentaries, active and passive action and the truth claims (creeds, confessions of knowledge, postures and rules).

Through a presentation of the material in the other case, the wind turbines in Högsåra, the concepts of precisions and generalities are exemplified. To conclude, I re-build the original triangle in chapter 2.5 into a three-dimensional understanding of how the analysis categories interlink. The three dimensions consist of a vertical axis between action and conviction, a horizontal axis between immediate and reflective and an axis of depth between the first person and other people. 'The other people' or 'the third person' are here technical terms for all the other pronouns except the first person singular. It also includes the impersonal pronouns one and it (in Swedish "man" and "det").

In chapter 6, I use the axes of depth and horizon in order to study the relationship between the individual and the community. It is at this point that I start to answer the leading research question. I found four ways of expressing oneself in the material: immediately in the first person, immediately in the third person, reflectively in the third person and reflectively in the first person.

The interviewees' descriptions of 'trust' and 'power' demonstrate the two first ways of expressing oneself; in immediate speech in the first person and the third person respectively.

In order to be able to demonstrate the two latter expressions of speech I have included new material. Two authorities whose employers were engaged in both cases that I have studied were not able comment on the actual cases, but agreed to interviews about environmental conflicts in general. They talked about 'law' and 'ethics' in a way that demonstrates the two latter ways of speaking; reflective speech in the third person and the first person respectively.

I give these four perspective names, the 'I/one'-, 'we/they'-, 'we/it'- and 'it/I'-perspective. The names come from the most common subjects in these sentences. Trust and mistrust seem to influence the point at which the speakers tend to change their perspective as they orientate themselves in life.

The analyses results in a threefold understanding of engagement. The intellectual engagement is widely represented in the scientifically based utterances on whether or not Långviken meets the criteria of the type of natural feature it is supposed to represent within the Natura 2000 network. Moreover, it is also present in the numerous pros and cons in the discussions concerning wind energy.

The political or social engagement is present in the way that the speakers create groups and coherence through their emotional and moral expressions. This very same type of speech also deepens the divisions between the groups.

The existential engagement is present especially in moments when the speakers reproduce memories that have been important in their lives. These experiences also apply in the actual situations under discussion.

It has been stated previously that life crises such as illness and death raise questions that are relevant for research into life views. In this study, I have shown that even social conflicts function, at least partly, in the same fashion. By starting with the way

---

the interviewees talked, and by considering how they described action in two concrete situations, I have tried to acquire a grasp of the kind of experiences of emotional and moral truth that have consequences for action. I have tried to show how the interviewees orientate themselves in existence by means of what they call knowledge and by means of what they call faith. They do so in the middle of tension between their individual posture and what is accepted in the community.

Working with narratives of environmental conflicts as material has led me to an awareness concerning important aspect of life views that may partly have been ignored earlier. Life views in their collective sense do not need to be considered as histories of ideas, or as freely floating structures of thought. They can also be considered as embodied common narratives, as (more or less) dominating postures with concrete consequences for the life style of specific social groups.

The results of the inquiry can be applied in practical conflict situations that have to do with the environment. In what ways the communication is developing seems to depend on at least three linguistic aspects which indicate considerable implicit differences in postures. The first aspect is with regards to which subject the interviewees use. I suggest that commentaries in the third person make the claim that the statement is to be considered as valid even in the lives of the listeners. This kind of claim to 'objective' truth develops the situations towards a power struggle. Power struggles are solved in democratic countries by making decisions based on majority views that place everyone under an obligation to respect i.e. laws. That is why processes in the mass media, politics and jurisdiction are so interesting for the participants in environmental conflicts.

The struggle as to which view becomes the majority view is often conducted by means of moral speeches in the third person. I

call this moralism. It is an effective weapon in power struggles and it causes conflicts to escalate.

I make the argument that a potential power struggle can also develop in another direction. As the truth is formulated in statements with the first person as the subject, no similar claim arises about a truth that might cause an obligation on any one other than the speaker. This enables a view of truth that consists of several, complementing points of view. As the speakers talk about their own emotions and judgements, not the others', it becomes easier to solve the power struggle through understanding and voluntary agreements.

The second linguistic aspect has to do with the dynamics of immediate and reflective speech. The parties seem to choose the mode of speaking that is available. That is, if the first party is talking in terms of emotions and judgements, the other party answers with intellectual reasoning. In the interview situations, even the 'reasonable' participants can disclose what they appreciate and feel. This also makes it easier for the listener to understand what they mean by their rational argumentation.

In the same way, obtaining a distance to one's own immediate descriptions through the resource of reflection helps to understand even immediate reactions.

The third linguistic aspect that I have mentioned points out the negative images that are particularly effective but destructive as regards mediating emotions and judgements. Instead, I would like to see a public place for discussions on the moral aspects of these kinds of conflicts where emotions and judgements are discussed by their proper names and in the first person.

Through their speech, the interviewees created meaning in social situations with uncertain outcomes. They defined themselves and the world around them. They created a reality of their own, which I compare with other people's realities within the same so-

---

cial processes.

Meaning in life is created on three levels that are present in this study: on the level of sentences, as a synthesis of a fragmentary world and as an existential experience of life as meaningful. These three ways of understand meaning relate to each other in a logical way. I describe the experiences of the meaning in life as the basis of both meaning in the fragmentary world and of building sentences. I also describe that it is the existential meaning of life that ultimately directs action, which in turn confirms and renews the experience that life does have meaning.

Litteraturförteckning

Tryckta källor

- Andersson, Kerstin** (2007) *Människan, naturen och Gud. En studie av miljöetiken i nutida kristen teologi*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Axelson, Tomas** (2008) *Film och mening. En receptionsstudie om spelfilm, filmpublik och existentiella frågor*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Björkgren, Malena** (2009) *Väld i parrelationer. En begreppslik undersökning av ett moraliskt och samhällsligt problem*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Bonsdorff, Erik – Hagman, Patrik – Joas, Marko – Kurtén, Tage – Vikström, Björn** (red.) (2011) *Konflikter i skärgårdsmiljön. Biologiska, etiska och samhällsliga perspektiv på Åbolands skärgård*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Bonsdorff, Erik – Lundberg, Cecilia** (2011) En hållbar havsmiljö – kan pusslet gå ihop både för naturen och samhället? Bonsdorff – Hagman – Joas – Kurtén – Vikström (red.) *Konflikter i skärgårdsmiljön. Biologiska, etiska och samhällsliga perspektiv på Åbolands skärgård*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Bråkenhielm, Carl Reinhold** (red.) (2001) *Världsbild och mening. En empirisk studie av livsåskådningar i dagens Sverige*. Falun: Nya Doxa.
- Bråkenhielm, Carl Reinhold** (2009) *Verklighetsbilder*. Nora: Nya Doxa
- Buber, Martin** (1984) *Das dialogische Prinzip*. Heidelberg: Lambert Schneider.
- DeArney, Michael H.** (2003) James. Arrington, Robert L. (red.) *The World's Great Philosophers*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Eskola, Timo** (2008) *Kielen vallankumous. Kielellinen käänne ja teologian post-modernismit*. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Frisch, Michael** (1990) *A shared authority. Essays on the craft and meaning of oral and public history*. Albany: State University of New York Press
- Gouinlock, James** (2003) Dewey. Arrington, Robert L. (red.) *The World's Great Philosophers*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Hacker, P. M. S.** (2003) Wittgenstein. Arrington, Robert L. (red.) *The World's great philosophers*. Oxford: Blackwell.
- Hellsten, Jan-Olof** (2006) *Sagan om det stora smörgåsbordet*. Signum 8/2006.

Hellspång, Lennart - Ledin, Per (1997) *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Holmberg, Per - Karlsson, Anna-Malin (2006) *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Jeffner, Anders (1988) *Livsåskådningar i Sverige. Inledande projektpresentation och översiktlig resultatredovisning*. Uppsala: Uppsala Universitet.

Joas, Marko (2011) *Hållbar utveckling i Åbolands skärgård – myt eller verklighet? Bonsdorff – Hagman – Joas – Kurtén – Vikström (red.) Konflikter i skärgårdsmiljön. Biologiska, etiska och samhällliga perspektiv på Åbolands skärgård*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Johannesson, Karin (2002) *Gud för oss. Om den non-metafysiska realismen och dess konsekvenser för religionsfilosofins uppgift och natur*. Stockholm: Thales.

Jonsson, Åke (1999) *Skapelsesteologi. En studie i teologiska motiv i Gunnar Edmans författarskap*. Nora: Nya Doxa.

Juntunen, Sammeli (2010) *Kirkon raamattuteologiasta ja sen puutteesta*. Helsinki: Kirjapaja.

Järveläinen, Petri (2000) *A Study on Religious Emotions*. Helsinki: Luther-Agricola-Society

(2008) *What are Religious Emotions? Lemmens, Willem – Van Herck, Walter (red.) Religious Emotions: Some Philosophical Explorations*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

Kainulainen, Pauliina (2005) *Maan viisaus. Ivone Gebaran ekofeministinen käsitys tietämisestä ja teologiasta*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kainulainen, Pauliina (red.) (2007) *Pyhän kosketus luonnossa. Johdatus kristilliseen ekoteologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.

Kallenberg, Kjell (1987) *Livsåskådning i kris. En empirisk studie*. Lund: Doxa.

(1992) *Den mögnade sorgen: en treårsuppföljning av sörjande som mist en nära anhörig i plötslig och oväntad död*. Nora: Nya Doxa.

Kallenberg, Kjell – Larsson, Gerry (2000) *Människans hälsa: livsåskådning och personlighet*. Stockholm: Natur och kultur.

Kallenberg, Kjell – Bråkenhielm, Carl Reinhold – Larsson, Gerry (1996) *Tro och värderingar i 90-talets Sverige. Om samspelet livsåskådning, moral och hälsa*. Örebro: Libris.

- Kania, Andrew** (2000) *The art of love: a study of Dag Hammarskjöld's mystical theology*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Kivinen, Osmo – Ristelä, Pekka** (2001) *Totuus, kieli ja käytäntö. Pragmatis-tisia näkökulmia toimintaan ja osaamiseen*. Helsinki: WSOY.
- Kjellberg, Seppo** (2000) *Urban Ecotheology*. Utrecht: International Books.
- Kopomaa, Timo – Peltonen, Lasse – Litmanen, Tapio** (red.) (2008) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Korhonen, Veronica** (2004) *Konflikten kring implementeringen av Natura 2000 i Finland – en konflikt mellan olika kunskapssystem samt mötesplatsernas betydelse vid skapande av tillit*. SSKH Notat 3/2004.
- Kronlid, David** (2005) *Miljöetik i praktiken. Åtta fall ur svensk miljö- och utvecklingshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Kuparinen, Riitta** (2008) Nimby-ilmio "tapaus Marjaniemen" valossa. Kopomaa, Timo – Peltonen, Lasse – Litmanen, Tapio (red.): *Ei meidän pihallemme. Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kurtén, Tage** (1988a) *Suomen kirjailijat, jumalausko ja kirkko*. Pieksämäki: Kirkon tutkimuskeskus sarja B N:o 54.
- (1988b) *Kirkko suomalaisessa kulttuurissa*. Pieksämäki: Kirkon tutkimuskeskus sarja A N:o 49.
- (1995) *Tillit, verklighet och värde. Begreppsliga reflexioner kring livsåskådningar hos fyrtioen finska författare*. Nora: Nya Doxa.
- (2004) *Kärlekens lag eller den naturliga lagen? Biblisk moraltradition i dag*. Hytönen, Maarit (red.) *Bibeln och kyrkans tro i dag. Synodalavhandling 2004*. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.
- (2010a) Nygren, Bråkenhielm och tilliten. S. 15-33 i Ekstrand - Essunger - Martinson - Westerlund (red.) *Mening och mönster. Bilder av teologi och livsåskådningsforskning*. Festskrift till Carl Reinhold Bråkenhielm. Uppsala Universitet: Uppsala.
- (2010b) *Vetenskap, individ, verklighet*. Finsk Tidskrift 6/2010.
- (2011) *Miljöfrågornas moraliska tyngd*. Bonsdorff – Hagman – Joas – Kurtén – Vikström (red.) *Konflikter i skärgårdsmiljön. Biologiska, etiska och samhälleliga perspektiv på Åbolands skärgård*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Larsson, Bo** (1990) *Gud som provisorium – en linje i Lars Gyllenstens författarskap*. Stockholm: Verbum.
- Lindbeck, George A.** (1984) *The Nature of Doctrine. Religion and Theology in*

a Postliberal Age. Louisville: John Knox.

Lindfelt, Mikael (2003) *Att förstå livsåskådningar – en metateoretisk analys av teologisk livsåskådningsforskning med anknytning till Anders Jeffners ansatser*. Uppsala: Uppsala universitet.

(2006) *Meningsskapande idrott. Livsåskådningsrelevanta perspektiv och empiriska kontraster*. Nora: Nya Doxa.

(2010) "Jag vill mötas" - om tillit, förtroende och sårbarhet i (den kurtén-ska) etikens landskap. Lindfelt, Mikael – Slotte, Pamela – Björkgren, Malena (red.) *Mot bättre vetande. Festskrift till Tage Kurtén på 60-årsdagen*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Lübke, Poul (red.) (1987) *Vår tids filosofi. Filosoferna. De filosofiska strömningarna. En uppslagsbok*. Stockholm: Forum.

Lyotard, Jean-Francois (1984) *The postmodern condition: a report on knowledge*. Translation from the French by Geoff Bennington and Brian Massumi. Foreword by Fredric Jameson. Manchester: Manchester University Press.

Melin, Anders (2001) *Judgements in Equilibrium? An Ethical Analysis of Environmental Impact Assessment*. Linköping: Linköping Universitet.

Morse, Janice M. (et. al) (2009) *Developing Grounded Theory: The Second Generation*. Walnut Creek, Calif.: West Coast Press.

Naugle, David K. (2002) *Worldview. The History of a Concept*. Grand Rapids, USA / Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company.

Nurmi, Suvielise (red.) (1999) *Hurja luonto. Abrahamista Einsteiniin*. Helsinki: Yliopistopaino.

Nurmi, Suvielise (2010) *Ympäristömuutos ja etiikka*. Salminen, Joonas (red.) *Muuttuvan maailman etiikka*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Oksanen, Annukka (2003) *Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa: tapaustutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto.

Palonen, Emilia (2008) Ernesto Laclau ja Chantal Mouffe. Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa. Lindroos, Kia – Soininen, Suvi (red.) *Politiikan nykyteoreetikkoja*. Helsinki: Gudeamus.

Philipson, Sten M. (1984) *Med naturen som referenspunkt. Om livsåskådningar i miljörelsen*. Lund: Doxa.

- Placher, William C.** (1989) *Postliberal Theology*. Ford, David F. (red.): *The modern theologians. An introduction to Christian theology in the twentieth century*. Oxford, UK / Cambridge, USA: Blackwell.
- Rusama, Jaakko** (2002) *Uskonto, elämänkatsomustieto ja tapakasvatus. Oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa 2001*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sihvola, Suvituuli** (2008) *Ei meidän teollisuusalueellemme! Asunnotomien miesten asuntolan vastustus paikallisidentiteetin tiivistymisenä*. Kopomaa – Peltonen – Litmanen (red.) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Stenmark, Mikael** (2000) *Miljöetik och miljövärd*. Lund: Studentlitteratur.
- Stenvall, Maija** (2011) *Captured by conventions. On objectivity and factuality in international news agency discourse*. Helsinki: University of Helsinki.
- Terlinden, Yvonne** (2007) *Människa – Moral – Miljö: en undersökning av livsåskådningar i finländskt miljötankande*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Uddenberg, Nils** (1995) *Det stora sammanhanget*. Nora: Nya Doxa.
- (2000) *Renarna, markerna och människorna. Om svenska samers syn på natur, djur och miljö*. Nora: Nya Doxa.
- Veikkola, Juhani** (1992) *Yhdessä luomakunnan kanssa. Ekologinen tietoisuus haasteena kristilliselle jumalakuvalle ja ihmiskäsitykselle*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Westerlund, Katarina** (2001) *Grundhållningar och världsbilder*. Bråkenhielm, Carl Reinhold (red.): *Världsbild och mening. En empirisk studie av livsåskådningar i dagens Sverige*. Falun: Nya Doxa.
- (2002) *Sammanhangets mening. En empirisk studie av livsåskådningar i föreställningar om genteknik och i berättelser om barnlöshet, assisterad befruktning och adoption*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Winther Jörgensen, Marianne** (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Wittgenstein, Ludwig** (1953a) *Philosophical Investigations*. The German text, with an English translation by G.E.M Anscombe, P.M.S. Hacker and Joachim Schulte. Revised 4th edition by P.M.S. Hacker and Joachim Schulte. Chichester: Blackwell Publishing.
- (1953b) *Philosophy of Psychology – A Fragment* (tidigare: Part II) i *Philosophical Investigations*. The German text, with an English translation by G.E.M

Anscombe, P.M.S. Hacker and Joachim Schulte. Revised 4th edition by P.M.S. Hacker and Joachim Schulte. Chichester: Blackwell Publishing.

Otryckta källor

Järveläinen, Petri (1991) *Ajatuksen värit. Emootiot Wittgensteinin myöhäisfilosofian valossa*. Teologian etiikan ynnä uskonnonfilosofian pro gradu -tutkielma. Helsingin Yliopisto.

Kosonen, Jaakko (2006) *Natura 2000 – policy-making in the shadow of hierarchy*. Pro gradu -tutkielma, maa- ja metsätaloustieteet. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Liljebäck, Jaakko (2011) *The Home of Hearing. George Lindbeck's understanding of community*. Ekumeniikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Luukko, Minna (1995) *Förhållandet mellan människa och natur i Gustaf Wingers teologi med särskild hänsyn till etiska aspekter*. Pro gradu -avhandling i teologisk etik med religionsfilosofi. Åbo Akademi.

Nummela, Daniel (2008) *Opin hermeneutiikka. Kanonis-kielellisen ja kulttuuris-kielellisen hermeneutiikan keskeiset erot*. Ekumeniikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopisto.

Pölonen, Ulla-Riitta (2009) *Tuulivoimakonfliktit ja maankäytön suunnittelujärjestelmä*. Pro gradu -tutkielma, oikeustieteet. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Sawatsky, John (1998) *Ställ den rätta frågan I*. Anteckningar från en kurs i intervjueteknik för Rundradions svenska verksamhet vid Social- och kommunalhögskolan i Helsingfors.

(1999) *Ställ den rätta frågan II*. Anteckningar från en fortsättningskurs i intervjueteknik för Rundradions svenska verksamhet vid Social- och kommunalhögskolan i Helsingfors.

Elektroniskt material

Edlund, Lena (2008) *Att fånga det flyktiga. Om existentiell mening och objektivitet*. Uppsala: Uppsala universitet. [Http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:171890/FULLTEXT01](http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:171890/FULLTEXT01) (länken fungerade 8.11.2011)

Gärdenfors, Peter (2010) *The Role of Understanding in Human Nature*. [Http://www.lucs.lu.se/Peter.Gardenfors/articles/understand.ESSSAT.doc](http://www.lucs.lu.se/Peter.Gardenfors/articles/understand.ESSSAT.doc) (8.11.2011)

Herrmann, Eberhard (2009) *God, Reality and the Realism/Anti-realism Debate*. [Http://www.lucs.lu.se/spinning/categories/decision/Herrmann/Herrmann.pdf](http://www.lucs.lu.se/spinning/categories/decision/Herrmann/Herrmann.pdf) (april 2011)

Hertzberg, Lars (inget datum) *Philosophy as the Art of Disagreement. On the social and moral philosophy of Peter Winch*. [Http://web.abo.fi/fak/hf/filosofi/Staff/lhertzbe/Text/disagreement.pdf](http://web.abo.fi/fak/hf/filosofi/Staff/lhertzbe/Text/disagreement.pdf) (8.11.2011)

Mahler, Jill (2011) *Interview like a Professional*. [Http://lbcommuter.com/2011/03/09/interview-like-a-professional/](http://lbcommuter.com/2011/03/09/interview-like-a-professional/) (8.11.2011)

Paterno, Susan (2000) *The Question Man*. [Http://www.ajr.org/article.asp?id=676](http://www.ajr.org/article.asp?id=676) (8.11.2011)

Strandén, Sofie (2010) *I eld, i blod, i frost, i svält. Möten med veteraners, lottors och sjuksköterskors berättande om krig*. www.doria.fi/bitstream/handle/10024/66195/stranden_sofie.pdf?sequence=1 (8.11.2011)

Myndighetsbeslut i fallet Korpo Långviken

HFD 14.6.2000 t. 1601

HFD 6.4.2004 t. 749

YM1/500/2009

i fallet Högsåra vindkraftverk

HFD 1.12.2005 t. 3220

Är vindkraftverken på Högsåra
symboler för en ren energiform
och skärgårdsbornas framtid eller
betecknar de ett ekonomiskt
vansinne som förstör ett unikt
naturlandskap?
Uppfyller Korpo Långviken
kriterierna för ett Natura-område?

Det här är frågor som engagerar
invånare i Åbolands skärgård. I de 21
berättelser som analyseras i den här
avhandlingen sökes påståenden som
fungerar som trossatser i
intervjupersonernas liv. Analysen
resulterar i en beskrivning av hur
livsåskådningar inverkar på
människornas handling i
miljökonflikter.
Engagemanget i miljökonflikter visar
sig vara intellektuellt, politiskt /socialt
och existentiellt. Livsåskådningar
träder i den här boken fram som
sociala hållningar med konkreta
följder för livsföring. Metoden är
när läsning och den teoretiska
referensramen nordisk teologisk
livsåskådningsforskning.

ISBN 978-951-765-618-4

9 789517 656184 >